

UNIwersytet w Siedlcach  
Wydział Nauk Społecznych  
Instytut Nauk o Bezpieczeństwie

# DE SECURITATE ET DEFENSIONE O BEZPIECZEŃSTWIE I OBRONNOŚCI



ISSN 2450-5005

---

## ZESPÓŁ REDAKCYJNY/ EDITORIAL TEAM

---

REDAKTOR NACZELNA/ EDITOR IN CHIEF	<b>DR HAB. MALINA KASZUBA</b>
ZASTĘPCA REDAKTOR NACZELNEJ/ DEPUTY EDITOR	<b>DR MARTA SARA STEMPIEŃ</b>
ZASTĘPCA REDAKTOR NACZELNEJ/ DEPUTY EDITOR	<b>DR DAMIAN JARNICKI</b>
REDAKTOR / EDITOR	<b>DR HAB. ZDZISŁAW ŚLIWA</b>
REDAKTOR / EDITOR	<b>DR HAB. JÁN PIŁA</b>
REDAKTOR JĘZYKOWY (JĘZYK POLSKI)/ LANGUAGE EDITOR (POLISH)	<b>MGR ANNA CEGIELKOWSKA</b>
REDAKTOR JĘZYKOWY (JĘZYK ANGIELSKI)/ LANGUAGE EDITOR (ENGLISH)	<b>MGR HANNA SIENKIEWICZ-KAYA</b> <b>DR MARTA SARA STEMPIEŃ</b>
REDAKTOR JĘZYKOWY (JĘZYK NIEMIECKI)/ LANGUAGE EDITOR (GERMAN)	<b>DR ADRIANA POGODA-KOŁODZIEJAK</b>
REDAKTOR JĘZYKOWY (JĘZYK ROSYJSKI)/ LANGUAGE EDITOR (RUSSIAN)	<b>DR EWA KOZAK</b>
SEKRETARZ REDAKCJI/ SECRETARY	<b>MGR IZABELA BOJKO, MGR KAROLINA SÓWKA</b>

---

## RADA NAUKOWA/ SCIENTIFIC COMMITTEE

---

**PROF. DR HAB. MIROSLAW MINKINA**, UNIWERSYTET W SIEDLCACH/ UNIVERSITY OF SIEDLCE, POLAND; **PROF. DR HAB. ANDRZEJ MISUK**, UNIWERSYTET WARSZAWSKI/ UNIVERSITY OF WARSAW, POLAND; **PLK DR HAB. TOMASZ KOŚMIDER**, PROF. UCZELNI, AKADEMIA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI / UNIVERSITY OF JUSTICE: WARSAW, POLAND; **DR HAB. EWA MARCINIAK**, PROF. UCZELNI, UNIWERSYTET WARSZAWSKI/ UNIVERSITY OF WARSAW, POLAND; **DR HAB. AUDRONĖ PETRAUSKAITĖ**, PROF. UCZELNI, LITEWSKA AKADEMIA WOJSKOWA/ GENERAL JONAS ŽEMAITIS MILITARY ACADEMY OF LITHUANIA; **DR HAB. GALINA KUTS**, PROF. CHARKOWSKIEGO UNIWERSYTETU NARODOWEGO IM. W. KARAZINA/ V.N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY, UKRAINE; **DR HAB. INNA STECENKO**, PROF. BAŁTYCKIEJ AKADEMII MIĘDZYNARODOWEJ/ BALTIC INTERNATIONAL ACADEMY, LATVIA; **DR ABDER-RAHMAN HAJ IBRAHIM**, UNIWERSYTET W BIRZEIT UNIVERSITY/ BIRZEIT UNIVERSITY, PALESTINE; **DR SANDRA KAIYA**, PROF. UNIWERSYTETU STRADYNIA W RYDZE/ RIGA STRADIŅŠ UNIVERSITY, LATVIA

---

## ADRES REDAKCJI/ EDITORIAL TEAM

---

INSTYTUT NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE, WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH, UNIWERSYTET W SIEDLCACH,  
UL. ŻYTANIA 39, 08-110 SIEDLCE/  
INSTITUTE OF SECURITY STUDIES, FACULTY OF SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF SIEDLCE,  
ŻYTANIA 39, 08-110 SIEDLCE, POLAND

---

**ZA WERSJĘ PIERWOTNĄ CZASOPISMA UZNAJE SIĘ WERSJĘ ELEKTRONICZNĄ DOSTĘPNĄ POD  
ADRESEM [HTTP://WWW.DESECURITATE.UWS.EDU.PL](http://www.desecuritate.uws.edu.pl) / THE ORIGINAL VERSION OF THE JOURNAL  
IS THE ELECTRONIC VERSION AVAILABLE AT THE [HTTP://WWW.DESECURITATE.UWS.EDU.PL](http://www.desecuritate.uws.edu.pl)**

**SKŁAD I ŁAMANIE/ TYPESETTING: DR MARTA SARA STEMPIEŃ**

**LOGOTYP/LOGOTYPE: ALEKSANDRA WOLSKA**

**OKŁADKA/ COVER: MGR KAROLINA SÓWKA**

**WYDAWCA/ PUBLISHER:**

---

UNIwersytet w Siedlcach/ UNIVERSITY OF SIEDLCE, ZYTANIA 39, 08-110 SIEDLCE

[HTTP://WWW.UWS.EDU.PL](http://www.uws.edu.pl)

**PL ISSN 2450-5005**

**UZNANIE AUTORSTWA-UŻYCIE NIEKOMERCYJNE 4.0**



**ADRES DO PRZESŁANIA ARTYKUŁÓW/ ARTICLES SUBMISSION ADDRESS**

---

REDAKCJA "DE SECURITATE ET DEFENSIONE. O BEZPIECZEŃSTWIE I OBRONNOŚCI"

E-MAIL: [secu\\_et\\_defen@uws.edu.pl](mailto:secu_et_defen@uws.edu.pl)

---

UNIWERSYTET W SIEDLCACH  
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH  
INSTYTUT NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE

# DE SECURITATE ET DEFENSIONE O BEZPIECZEŃSTWIE I OBRONNOŚCI



## SPIS TREŚCI

**MARCIN MISZCZUK**

*Zagrożenia dla bezpieczeństwa państw bałtyckich wynikające z rywalizacji militarnej Federacji Rosyjskiej z Sojuszem Północnoatlantyckim*

7

**KLAUDIA WIZIMIRSKA-NAPORA**

*Zagrożenia hybrydowe w kontekście wojen buntowniczych względem państw NATO w regionie Morza Bałtyckiego*

36

**DAMIAN JARNICKI**

*Stabilność reżimu w Rosji a bezpieczeństwo międzynarodowe*

59

**LESZEK ELAK, MARCIN OSKIERKO, SŁAWOMIR ŻURAWSKI**

*Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*

81

**FABIAN KOBALCZYK-GRUDA**

*Obraz żołnierza polskiego w dobie agresji Rosji na Ukrainę (na wybranych przykładach)*

96

**INNA STECENKO, ANDREY SURMACS, EVELINA SURMACA**

*Bezpieczeństwo finansowe banków komercyjnych w warunkach rozwoju gospodarki globalnej*

114

**MONIKA OJDANA-KOŚCIUSZKO**

*Ewolucja i wyzwania polskiego systemu cyberbezpieczeństwa*

128

**WACŁAW ANDRUSIKIEWICZ**

*Ratownictwo górskie jako specjalistyczna forma ratownictwa*

147

**ZUZANNA WALOCH**

*Bezpieczeństwo konwoju osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych w Polsce*

171

**MARCIN SOBIECKI**

*Samobójstwa na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022 – sprawozdanie z badań*

187

**MARCIN SZTOBRYN**

*Wpływ wytycznych (procedur, instrukcji, list kontrolnych) na pracę personelu służby inżynieryjno-lotniczej w procesie obsługi samolotów szkolno-treningowych. Wybrane problemy bezpieczeństwa*

206

**ARTUR SZYMONIK**

*Wybrane rozwiązania organizacyjno-techniczne wykorzystywane w bezpieczeństwie procesów magazynowych*

220

**IZABELA BOJKO**

*Recenzja monografii Ryana Hassa, Stronger: Adapting America's China Strategy in an Age of Competitive Interdependence, New Haven-London 2021*

241

**KAROLINA SÓWKA**

*Recenzja monografii Davida Shambaugh, Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia, New York 2021*

244



## TABLE OF CONTENTS

**MARCIN MISZCZUK**

*Threats to the Baltic States' Security Resulting from the Russian Federation's Military Rivalry Against the North Atlantic Treaty Organization*

7

**KLAUDIA WIZIMIRSKA-NAPORA**

*Hybrid Threats in the Context of Rebellion Wars Against NATO States in the Baltic Sea Region*

36

**DAMIAN JARNICKI**

*The Stability of the Regime in Russia and International Security*

59

**LESZEK ELAK, MARCIN OSKIERKO, SŁAWOMIR ŻURAWSKI**

*Protection of the Polish-Belarusian Border in the Face Of Hybrid War*

81

**FABIAN KOBALCZYK-GRUDA**

*The Image of a Polish Soldier During Russia's Aggression Against Ukraine (Based on Selected Examples)*

96

**INNA STECENKO, ANDREY SURMACS, EVELINA SURMACA**

*Financial Security of Commercial Banks in Modern Conditions of Development of Global Economy*

114

**MONIKA OJDANA-KOŚCIUSZKO**

*Evolution and Challenges of the Polish Cybersecurity System*

128

**WACŁAW ANDRUSIKIEWICZ**

*Mountain Rescue as a Specialized Form of Rescue*

147

**ZUZANNA WALOCH**

*Convoy of Prisoners in Penitentiary Units in Poland and the Safety of Prisoner Transport*

171

**MARCIN SOBIECKI**

*Suicides in the Warmian-Masurian Voivodeship in the Years 2019–2022 – Research Report*

187

**MARCIN SZTOBRYN**

*The Impact of Guidelines (Procedures, Instructions, Checklists) on the Work of Technical Maintenance Staff in the Process of Operating Training Aircraft. Selected Safety Issues*

206

**ARTUR SZYMONIK**

*Selected Organizational and Technical Solutions Used in the Safety of Warehouse Processes*

220

**IZABELA BOJKO**

*Book Review: Ryan Hass, Stronger: Adapting America's China Strategy in an Age of Competitive Interdependence, New Haven-London 2021*

241

**KAROLINA SÓWKA**

*Book Review, David Shambaugh, Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia, New York 2021*

244





**Marcin MISZCZUK**

*Centrum Przygotowań do Misji Zagranicznych, Kielce*

*marcin\_miszczyk@interia.pl*

*<https://orcid.org/0000-0001-5417-1903>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.01>*

---

## ZAGROŻENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW BAŁTYCKICH WYNIKAJĄCE Z RYWALIZACJI MILITARNEJ FEDERACJI ROSYJSKIEJ Z SOJUSZEM PÓŁNOCNOATLANTYCKIM

---

**ABSTRAKT:** Celem artykułu było zidentyfikowanie zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa państw bałtyckich w kontekście rosyjskiej rywalizacji militarnej z Sojuszem Północnoatlantyckim. Problem badawczy został sformułowany w formie następującego pytania: Jakie zagrożenia dla bezpieczeństwa państw bałtyckich kreuje i może kreować w przyszłości Federacja Rosyjska i jak wpisują się one w strategię rosyjskiej rywalizacji militarnej? W artykule przedstawiono istotę rosyjskiej rywalizacji strategicznej z Sojuszem Północnoatlantyckim w obszarze militarnym oraz dokonano eksplanacji spektrum zagrożeń dla bezpieczeństwa państw bałtyckich, będących efektem rosyjskiej rywalizacji militarnej z NATO. Wnioski z przeprowadzonych badań świadczą o tym, iż rywalizacja militarna Federacji Rosyjskiej może skutkować występowaniem w przestrzeni bezpieczeństwa państw bałtyckich szerokiej gamy zagrożeń dla suwerenności terytorialnej oraz bezpieczeństwa wewnętrznego, tym samym erodując zdolności Wschodniej Flanki NATO w zakresie obrony i odstraszania. W procesie badawczym zastosowano następujące metody badawcze: krytyczną analizę i ocenę literatury, wnioskowanie, syntezę oraz prognozę rozwoju zagrożeń.

**SŁOWA KLUCZOWE:** Federacja Rosyjska, rywalizacja militarna, państwa bałtyckie, NATO, zagrożenia

---

## THREATS TO THE BALTIC STATES' SECURITY RESULTING FROM THE RUSSIAN FEDERATION'S MILITARY RIVALRY AGAINST THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

**ABSTRACT:** The aim of the research was to identify the threats created by the Russian Federation to the security of the Baltic States in the context of Russian military rivalry with the North Atlantic Treaty Organization. The research problem was formulated in the form of the following question: Which threats to the security of the Baltic States are and may be created by the Russian Federation in the future and how do they correspond to the strategy of the Russian military rivalry? The article presents the essence of Russian strategic rivalry with the North Atlantic Treaty Organization in the military sphere and explores the spectrum of threats to the security of the Baltic States as a result of Russian military rivalry with NATO. The conclusions of the research show that the military rivalry of the Russian Federation may result in a wide range of threats to territorial sovereignty and internal security in the security space of the Baltic States, thereby eroding the defence and deterrence capabilities of the NATO's Eastern Flank. During the research process, the following research methods were applied: critical analysis and evaluation of literature, conclusion, synthesis and the method of threat development forecast.

**KEYWORDS:** Russian Federation, military rivalry, Baltic States, NATO, threats

## WPROWADZENIE

Bezpieczeństwo międzynarodowe jest odzwierciedleniem aktualnego stanu stosunków i oddziaływań między uczestnikami globalnego (regionalnego) środowiska bezpieczeństwa. Ma ono również wymiar procesualny z uwagi na właściwą dynamikę zjawisk zachodzących w przestrzeni bezpieczeństwa państw oraz międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa. Stan bezpieczeństwa międzynarodowego uzależniony jest zatem od indywidualnych oraz kolektywnych działań podejmowanych przez państwa na rzecz zapewniania bezpieczeństwa oraz obecnych w środowisku zagrożeń, kreowanych przez podmioty dążące do osiągnięcia celów polityki zagranicznej za pomocą metod i form agresji. Proces przeciwdziałania zagrożeniom stanowi zatem podstawową funkcję państw (podmiotów międzynarodowych) w kontekście zapewniania integralności terytorialnej, bezpieczeństwa personalnego obywateli oraz kreowania warunków do niezakłóconego rozwoju<sup>1</sup>. Ocenia się, iż podstawowym źródłem współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego są działania państw niedemokratycznych, które w swojej polityce zagranicznej usiłują narzucić własną wolę, stojącą w sprzeczności z wolnością, swobodą działania oraz celami innych uczestników stosunków międzynarodowych<sup>2</sup>.

Działania Federacji Rosyjskiej (FR) podejmowane na arenie międzynarodowej w perspektywie ostatniej dekady mają charakter zaplanowanego, ściśle skoordynowanego procesu rywalizacji międzynarodowej, która ma przybliżyć osiągnięcie głównych celów politycznych państwa. Należy zwrócić uwagę, iż intensywność podejmowanych przez Federację Rosyjską wrogich działań wobec państw, z którymi konkuruje, odznacza się fluktuacją oraz wykorzystaniem szerokiej palety narzędzi destabilizacji i destrukcji. Przyjmując pewne uproszczenie, można stwierdzić, że kierunek współczesnej polityki zagranicznej FR określa Doktryna Primakowa, koncepcja rosyjskiej polityki zagranicznej sformułowana w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych przez Jewgienija Primakowa, ówczesnego Ministra Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej. Doktryna została przygotowana jako remedium na załamanie potęgi państwa, które nastąpiło po dezintegracji Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Katastrofa ekonomiczna państwa, fiasko koncepcji atlantyzmu<sup>3</sup> oraz utrata piwotalnej pozycji Rosji w euroatlantyckiej przestrzeni bezpieczeństwa spowodowały reorientację kierunku polityki zagranicznej FR oraz wzmocnienie poparcia dla restauracji koncepcji rosyjskiego rewanżyzmu. Istota doktryny polegała na równoważeniu przez Federację Rosyjską potęgi Stanów Zjednoczonych (USA), zakwestionowaniu jednobiegunowego układu sił oraz odtworzeniu hegemonii rosyjskiej w przestrzeni postsowieckiej. Analiza Doktryny Primakowa oraz podejmowanych

---

<sup>1</sup> R. Zięba, *Pojmowanie bezpieczeństwa międzynarodowego w XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, R. Zięba (red.), Warszawa 2018, s. 23.

<sup>2</sup> T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008, s. 40.

<sup>3</sup> Koncepcja polityki zagranicznej FR autorstwa ministra Andrieja Kozyrjewa, oparta na przekonaniu o konieczności integracji Federacji Rosyjskiej ze światem euroatlantyckim. Kozyrjew zakładał, iż współpraca z Europą Zachodnią oraz Stanami Zjednoczonymi zagwarantuje bezpieczeństwo i stabilny rozwój państwa. J. Potulski, *Współczesne kierunki rosyjskiej myśli geopolitycznej: między nauką, ideologicznym dyskursem a praktyką*, Gdańsk 2010, s. 78.



przez Federację Rosyjską działań na arenie międzynarodowej pozwala stwierdzić, iż do podstawowych celów strategicznych państwa należą: odtworzenie mocarstwowej pozycji poprzez pełną dominację polityczno-wojskową w obszarze postsowieckim, zahamowanie integracji euroatlantyckiej Ukrainy oraz Gruzji, odsunięcie struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego od granic państwa oraz osłabienie potencjału militarnego państw Wschodniej Flanki NATO<sup>4</sup>. Należy podkreślić, iż kierownictwo polityczne Federacji Rosyjskiej oraz większa część rosyjskiego społeczeństwa odznacza się wysokim poziomem tolerancji dla wykorzystania przymusu i przemocy jako mechanizmów rywalizacji międzynarodowej<sup>5</sup>. Federacja Rosyjska dąży do destabilizacji obowiązującego porządku międzynarodowego, polaryzacji członków Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz dezintegracji państw Wschodniej Flanki NATO. Należy ocenić, iż FR jest zdolna i gotowa do wykorzystania zarówno komponentu militarnego, jak i niekinetycznych środków oddziaływania w celu osłabienia spójności Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej (UE) oraz zdyskredytowania Stanów Zjednoczonych jako gwaranta bezpieczeństwa w Europie<sup>6</sup>.

Rywalizacja strategiczna Federacji Rosyjskiej z Sojuszem Północnoatlantyckim w przestrzeni bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej ma charakter intensywnej konkurencji o prymat polityczny i militarny. Kształtuje ona kierunek polityki zagranicznej państw europejskich, wpływa na wskaźniki ekonomiczne oraz stanowi źródło głównych zagrożeń dla bezpieczeństwa państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego, co potwierdzone zostało podczas Szczytu NATO w Waszyngtonie, 10 lipca 2024 roku<sup>7</sup>. Styl prowadzenia przez Federację Rosyjską rywalizacji strategicznej determinowany jest autokratycznym sposobem sprawowania władzy, doświadczeniami historycznymi, rewizjonistyczną polityką zagraniczną oraz kluczową rolą siły militarnej jako narzędzia osiągnięcia celów politycznych. Litwa, Łotwa i Estonia zajmują szczególne miejsce w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej z uwagi na czynniki militarne, historyczne, geograficzne i kulturowe. Państwa bałtyckie są jedynymi byłymi republikami ZSRR, które uzyskały członkostwo w NATO. Rosja traktuje państwa bałtyckie jako najsłabsze ogniwo Sojuszu Północnoatlantyckiego, dlatego przypuszcza się, iż w przypadku eskalacji przemocy ze strony Federacji Rosyjskiej na kierunku zachodnim, to Litwa, Łotwa i Estonia stałyby się prawdopodobnie pierwszym celem rosyjskiej presji i agresji.

Kwerenda dostępnej literatury upoważnia do stwierdzenia, że występuje obiektywna luka w wiedzy dotycząca strategicznej rywalizacji międzynarodowej Federacji Rosyjskiej, a szczególnie jej konsekwencji dla bezpieczeństwa państw bałtyckich. Dostępne opracowania w większości wymagają uzupełnienia, bowiem ich perspektywa badawcza nie koncentruje się na zagrożeniach, jakie może generować podjęcie przez Federację Rosyjską działań militarnych

<sup>4</sup> J. Diec, *Geostrategiczny wybór Rosji. U zarania trzeciego tysiąclecia*, t. I, Kraków 2015, s. 93-94.

<sup>5</sup> S. Dębski, *Dwie składowe aktualnej sytuacji w Rosji*, <https://www.pism.pl/publikacje/dwie-skladowe-aktualnej-sytuacji-w-rosji> (30.08.2024).

<sup>6</sup> M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019, s. 28-29.

<sup>7</sup> NATO, *Washington Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024*, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_227678.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm) (17.09.2024).

powyżej poziomu wojny. Brakuje opracowań, które w syntetyczny sposób wyjaśniłyby relacje pomiędzy zagrożeniami, jakie kreuje Federacja Rosyjska w przestrzeni bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej, a ich skutkami w kontekście bezpośrednich i pośrednich wyzwań dla bezpieczeństwa państw bałtyckich. Ponadto dynamika zjawisk i procesów zachodzących w przestrzeni bezpieczeństwa regionalnego wymaga uaktualnienia wiedzy w obszarze ewolucji zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską oraz ich długofalowych rezultatów w perspektywie strategicznej.

Zidentyfikowana sytuacja problemowa oraz stan wiedzy na temat przedmiotu badań ukazały konieczność jej uporządkowania i uzupełnienia. Na podstawie występującej luki poznawczej sformułowano główny problem badawczy w formie pytania: Jakie zagrożenia dla bezpieczeństwa państw bałtyckich kreuje i może kreować w przyszłości Federacja Rosyjska i jak wpisują się one w strategię rosyjskiej rywalizacji militarnej? Tak zidentyfikowana sytuacja problemowa prowadzi do sformułowania następujących problemów szczegółowych:

1. W czym wyraża się istota rywalizacji militarnej Federacji Rosyjskiej z Sojuszem Północnoatlantyckim?
2. Jakie zagrożenia dla bezpieczeństwa państw bałtyckich wynikają z rywalizacji militarnej Federacji Rosyjskiej z NATO?

Celem badań, których rezultat stanowi treść artykułu, było zidentyfikowanie zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa państw bałtyckich w kontekście rosyjskiej rywalizacji militarnej z Sojuszem Północnoatlantyckim. W procesie opracowania artykułu zastosowano problemowo-diagnostyczne podejście badawcze. Wśród wykorzystanych metod badawczych wyróżnić należy: krytyczną analizę i ocenę literatury, wnioskowanie, syntezę oraz prognozę rozwoju zagrożeń.

## **ISTOTA RYWALIZACJI MILITARNEJ FEDERACJI ROSYJSKIEJ Z SOJUSZEM PÓLNOCNOATLANTYCKIM**

Pojęcie rywalizacji ma swoje etymologiczne korzenie w łacińskim sformułowaniu *rivalris*, które określało osoby konkurujące o dostęp do wody ze strumienia (*rivus*). Konkurencja jest często traktowana jako pojęcie synonimiczne, pochodzące od łacińskiego słowa *concurrentia*, które współcześnie interpretuje się jako wykluczające się racje. Według współczesnej definicji rywalizacja oznacza „ubieganie się o pierwszeństwo albo o zdobycie czegoś lub kogoś”<sup>8</sup>. Pełniejsze określenie tego pojęcia wskazuje na konieczność zaistnienia „współzawodnictwa między poszczególnymi osobami lub grupą, zainteresowanymi w osiągnięciu tego samego celu”<sup>9</sup>. Rywalizację należy badać zatem w ujęciu procesualnym, ponieważ dla zaistnienia tego zjawiska logiczne jest występowanie co najmniej dwóch podmiotów posiadających te same lub podobne cele, ubiegających się o zdobycie określonych, limitowanych dóbr i wartości.

<sup>8</sup> Słownik języka polskiego PWN, *Rywalizacja*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/rywalizacja;2518496.html> (17.09.2024).

<sup>9</sup> S. Dubisz, *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. 2, Warszawa 2006, s. 209.

Wypadkową takiego zjawiska jest presja konkurencyjna, wyrażająca się w walce o kluczowe zasoby, dominację i wpływy<sup>10</sup>.

Rywalizacja w stosunkach międzynarodowych występuje wówczas, gdy między określonymi stronami istnieje fizyczny lub niemierzalny spór, czyniący z tych podmiotów konkurentów. Ponadto cechami zjawiska rywalizacji międzynarodowej jest dążenie stron do zdobycia supremacji we wzajemnych relacjach oraz ograniczona podaż zasobów (terytorium), o które toczy się rywalizacja, bądź ich wyjątkowa wartość dla konkurentów. Powyższe rozważania teoretyczne upoważniają do stwierdzenia, iż rywalizacja międzynarodowa jest przeciwieństwem współpracy między państwami i polega na aktywnym dążeniu do uzyskania przewagi nad innym podmiotem, przy wykorzystaniu mechanizmów politycznych, środków militarnych i czynników ekonomicznych. Współczesna rywalizacja międzynarodowa charakteryzuje się trzema zasadniczymi uwarunkowaniami. Po pierwsze, mocarstwa permanentnie optymalizują czynniki potęgi i dążą do rozszerzania wpływów na arenie międzynarodowej. Druga kategoria obejmuje wykorzystanie aspektu siły, także militarnej do osiągnięcia przewagi strategicznej. Po trzecie, rywalizacja międzynarodowa może obejmować zastosowanie niemilitarnych środków wpływu poniżej progu wojny w celu uzyskania przewagi nad oponentem bez eskalacji przemocy i prowokowania zdecydowanej odpowiedzi ze strony organizacji bezpieczeństwa kolektywnego. Rywalizacja na poziomie strategicznym dotyczy mocarstw (organizacji międzynarodowych), walczących o uzyskanie dominacji regionalnej lub światowej. Wypadkową procesu rywalizacji strategicznej mogą być wyzwania, zagrożenia kryzysy dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Znakomita większość sporów między mocarstwami dotyczy zasobów, terytoriów bądź sprawowania wyłącznej hegemonii w stosunku do państw satelickich<sup>11</sup>.

Analiza mechanizmów i sposobów rywalizacji strategicznej Federacji Rosyjskiej wskazuje na ścisły związek między działaniami państwa na arenie międzynarodowej oraz założeniami teorii realizmu, według której dominacja nad przeciwnikami w przestrzeni międzynarodowej osiągnana jest poprzez czynnik siły. Rywalizacja militarna zakłada wykorzystanie sił zbrojnych jako podstawowego środka osiągnięcia celów strategicznych na arenie międzynarodowej. Rywalizacja militarna polega zatem na zastosowaniu bądź groźbie użycia sił zbrojnych w celu osiągnięcia określonych celów politycznych. Szeroki wachlarz metod strategicznej rywalizacji militarnej obejmuje przede wszystkim: pełnoskalową agresję zbrojną, odstraszenie strategiczne, wojny zastępcze, działania hybrydowe, działania niekinetyczne oraz konflikt poniżej progu wojny. Należy zatem założyć, iż zasadniczym celem rywalizacji militarnej jest wykorzystanie sił zbrojnych do osiągnięcia strategicznych celów politycznych oraz uniemożliwienie przeciwnikowi zastosowania własnych sił zbrojnych w optymalnym (planowym) wariantcie ich użycia<sup>12</sup>.

---

<sup>10</sup> M. Banasik, *Bezpieczeństwo międzynarodowe w erze strategicznej rywalizacji*, Warszawa 2023, s. 46.

<sup>11</sup> *Ibidem*, s. 47-48.

<sup>12</sup> W. Grygolec, L. Kościuk, *Bezpieczeństwo militarne państwa. Pojęcia, uwarunkowania, polityka*, Warszawa 1998, s. 22-23.

W odniesieniu do aspektów teoretycznych rywalizacji międzynarodowej należy stwierdzić, iż Sojusz Północnoatlantycki traktowany jest przez Federację Rosyjską jako przeszkoda na drodze do odbudowania imperialnego statusu państwa oraz odzyskania hegemonii na terytorium byłego ZSRR. Kluczową rolę czynnika militarnego w rosyjskiej rywalizacji międzynarodowej należy upatrywać w procesie realizowanych reform Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, których efektem operacyjnym jest pozyskanie zdolności do prowadzenia przez SZ FR ofensywnych działań eksterytorialnych (zarówno linearnych operacji powietrzno-łądowych, jak i konfliktów poniżej progu wojny). Przyczyną podjęcia działań optymalizacyjnych w zakresie podniesienia zdolności obronnych rosyjskich sił zbrojnych były wysoce niezadowolające rezultaty interwencji Federacji Rosyjskiej w Gruzji, zmiana percepcji zagrożeń wśród rosyjskich elit politycznych oraz proces zwiększania zdolności wojskowych Wschodniej Flanki NATO. Konflikt w Osetii i Abchazji wykazał, iż ówczesne Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej nie były zdolne i gotowe do realizacji działań operacyjnych w perymetrze strategicznym państwa. Największe deficyty występowały w obszarze dowodzenia i kierowania walką oraz rozpoznania i wywiadu. Brak dyscypliny rozkazodawczej oraz zakłócenia komunikacji w pionowej oraz poziomej strukturze dowodzenia ograniczały możliwość skutecznego kierowania pododdziałami. Niedostateczne i nieaktualne dane wywiadowcze i rozpoznawcze nie pozwalały na skuteczne planowanie operacji. Poważnym problemem, jaki wykazały analizy działań SZ FR w Gruzji, była nieskuteczność sił powietrznych, które w konflikcie 2008 roku nie potrafiły zapewnić wsparcia pododdziałom wojsk lądowych z uwagi na brak należytej koordynacji w operacji połączonej oraz występujące trudności z identyfikacją celów naziemnych i przełamania gruzińskiej obrony powietrznej. Kierownictwo państwa zdecydowało o potrzebie przeprowadzenia gruntownej reformy sił zbrojnych, wówczas niezdolnych do pełnienia swojej funkcji w rosyjskiej strategii rywalizacji międzynarodowej, opartej na skutecznych i zdolnych do działania operacyjnego siłach zbrojnych. W rosyjskiej Doktrynie Wojennej z 2010 roku Sojusz Północnoatlantycki po raz pierwszy od upadku ZSRR wskazany został jako główne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa oraz jego interesów strategicznych<sup>13</sup>. Priorytetami procesu modernizacji Sił Zbrojnych FR były: strategiczna restrukturyzacja i profesjonalizacja armii, podniesienie jakości procesu dowodzenia i kierowania oraz przygotowanie sił zbrojnych do prowadzenia linearnych konfliktów zbrojnych o wysokiej intensywności, działań zbrojnych poniżej poziomu wojny oraz operacji o charakterze ekspedycyjnym. Dążono do skrócenia czasu osiągnięcia gotowości bojowej przez związki taktyczne, których sprawność dowodzenia, zdolności do precyzyjnego rażenia oraz terminowa logistyka miały upoważniać do prowadzenia współczesnych konfliktów zbrojnych, nie wykluczając konfrontacji nuklearnej<sup>14</sup>. Duży nacisk w procesie reform położono na problematykę odstraszenia strategicznego, z wykorzystaniem jądrowych oraz konwencjonalnych środków rażenia. Kluczowym aspektem procesu optymalizacji zdolności

<sup>13</sup> B. Cichoński, *Doktryna wojskowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2010, s. 5.

<sup>14</sup> M. Clark, *The Russian military's lesson learned in Syria*, Waszyngton 2021, s. 37-39.

obronnych FR była rozbudowa Zachodniego Okręgu Wojskowego (ZOW)<sup>15</sup>, zarówno w aspekcie tworzenia nowych jednostek wojskowych, jak i wyposażania istniejących związków taktycznych okręgu w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt.

Modernizacja i optymalizacja zdolności rosyjskich sił zbrojnych w bezpośrednim perymetrze strategicznym NATO polegały na zwiększeniu liczebności pododdziałów oraz podniesieniu jakości ich wyposażenia w celu zwiększenia czynnika mobilności i skracania czasu osiągnięcia gotowości do podjęcia działań operacyjnych. Główną ideą było pozyskanie przez związki taktyczne zdolności do wykonywania nagłych uderzeń na zasadniczych kierunkach, z pominięciem (skróceniem) etapu mobilizacji<sup>16</sup>. Militaryzacja zachodniej części Federacji Rosyjskiej stanowiła w głównej mierze odpowiedź na zwiększenie zaangażowania militarnego Sojuszu Północnoatlantyckiego na Wschodniej Flance NATO. W latach 2013-2017 zwiększono dynamikę wzmocnienia zdolności obronnych ZOW. Sformowano nowe jednostki wojsk lądowych i powietrznodesantowych, a istniejące związki taktyczne rozbudowano i wyposażono nowoczesnym uzbrojeniem<sup>17</sup>. Ewolucja rosyjskiej koncepcji prowadzenia walki zbrojnej po konflikcie w Gruzji była jednym z powodów, dla których związek taktyczny w sile dywizji (zamiast brygady) ma być podstawową jednostką sił manewrowych w pełnoskalowej operacji lądowej<sup>18</sup>.

Analiza procesu reformy rosyjskich sił zbrojnych oraz działań ukierunkowanych na podnoszenie zdolności militarnych SZ FR w bezpośrednim perymetrze strategicznym Sojuszu Północnoatlantyckiego wskazuje, iż Federacja Rosyjska może wykorzystywać zarówno ofensywne, jak i defensywne zdolności wojskowe w procesie rywalizacji z NATO. Ocenia się, iż z rosyjskiej perspektywy kluczowe znaczenie w mechanizmie presji i agresji militarnej mają zdolności do odstraszania strategicznego. Federacja Rosyjska posiada szerokie spektrum narzędzi, które predestynują państwo do skutecznego odstraszania potencjalnego przeciwnika w wielodomenowym środowisku operacyjnym. W skład sił przeznaczonych do odstraszania militarnego wchodzi: konwencjonalne siły zbrojne ogólnego przeznaczenia, siły odstraszania nienuklearnego (posiadające zdolności do precyzyjnego rażenia środkami niejądrowymi) oraz strategiczne i niestrategiczne siły nuklearne. Należy podkreślić, iż rosyjskie zdolności do skutecznego odstraszania nuklearnego synchronizowane są z podnoszeniem gotowości do realizacji odstraszania za pomocą środków konwencjonalnych, głównie broni precyzyjnego rażenia. Gotowość do

---

<sup>15</sup> Zachodni Okręg Wojskowy został rozformowany 26 lutego 2024. W jego miejsce odtworzono Leningradzki i Moskiewski Okręg Wojskowy. A.M. Dyer, *Nowa reforma sił zbrojnych Rosji - zagrożenie czy gra pozorów*, <https://pism.pl/publikacje/nowa-reforma-sil-zbrojnych-rosji-zagrozenie-czy-gra-pozorow> (10.09.2024).

<sup>16</sup> C. Harris, F.W. Keegan, *Russia's Military Posture: Ground forces order to battle*, Waszyngton 2018, s. 14.

<sup>17</sup> K. Muzyka, *Russian Forces in the Western Military District*, Waszyngton 2021, s. 54.

<sup>18</sup> Tezę tę potwierdza utworzenie w 2020 roku w obwodzie królewieckim 18 Dywizji Zmotoryzowanej Gwardii, która stanowi trzon rosyjskich zdolności do projekcji siły w wymiarze lądowym. Związek taktyczny ma samodzielne zdolności do prowadzenia natarcia i obrony, rozpoznania oraz precyzyjnego rażenia. G. Kuczyński, „Bańka” najeżona raketami. Czym Rosja może zagrozić z obwodu kaliningradzkiego, <https://i.pl/banka-najezona-raketami-czym-rosja-moze-zagroziec-z-obwodu-kaliningradzkiego/ar/c1-16327539> (29.08.2024).

użycia w konflikcie przez Federację Rosyjską broni nuklearnej będzie wiązała się z malejącą skutecznością odstraszenia z użyciem konwencjonalnych środków rażenia<sup>19</sup>.

Istotne w kontekście rywalizacji militarnej Federacji Rosyjskiej z NATO są zdolności antydostępowe, rozwijane w kluczowych z rosyjskiej perspektywy geostrategicznej miejscach w Europie i Azji. Obszary te zwane są w literaturze „bańką antydostępową” (ang. Anti-Access Area-Denial, A2/AD). Federacja Rosyjska wykorzystuje obecnie kilka stref przeciwdostępowych, które mają zapewnić dominację polityczno-wojskową w kluczowych obszarach. Zdolności A2/AD występują między innymi w obwodzie królewieckim, na Półwyspie Krymskim, w Syrii, Armenii, Tadżykistanie oraz na Kamczatce. Bastiony antydostępowe charakteryzują się koncentracją określonych środków walki, które uniemożliwiają przeciwnikowi wejście do teatru działań oraz pozbawiają go swobody manewru. Wśród tych efektorów można wyróżnić: systemy przeciwlotnicze i przeciwrakietowe, broń precyzyjnego rażenia, środki walki elektronicznej oraz broń nuklearną. Istotną rolę w ograniczaniu zdolności Sojuszu Północnoatlantyckiego do projekcji siły w regionie Wschodniej Flanki NATO odgrywa obwód królewiecki. W przypadku ewentualnego konfliktu zbrojnego zdolności antydostępowe zgromadzone w enklawie mają mitygować potencjał ofensywny NATO oraz uniemożliwić wsparcie pododdziałów pierwszorzutowych związanych walką, zarówno drogą lądową, powietrzną, jak i morską. Bastiony antydostępowe pozwalają na podjęcie działań o charakterze demonstracji siły, powstrzymując tym samym przeciwnika przed podjęciem działań ofensywnych, natomiast potencjał środków A2/AD, a szczególnie broń precyzyjnego rażenia generuje strategiczną niepewność co do charakteru przyszłych działań zbrojnych FR. Zdolności antydostępowe obliczone są również na uniemożliwienie przeciwnikowi przeprowadzania operacji powietrznych. Przyпуска się, iż Federacja Rosyjska może dążyć do dezintegracji systemów obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej, zakłócić swobodę wykorzystania przestrzeni powietrznej i kosmicznej w procesie dowodzenia i kierowania walką, a także dezintegrować systemy rażenia i zabezpieczenia logistycznego poprzez walkę w cyberprzestrzeni<sup>20</sup>. W przypadku konwencjonalnego konfliktu zbrojnego Federacja Rosyjska może dążyć do zablokowania startu sojuszniczych statków powietrznych na lotniskach przy użyciu środków walki radioelektronicznej i systemów zakłócających, po czym razić je, wykorzystując taktyczne rakiety balistyczne oraz artylerię rakietową dalekiego zasięgu<sup>21</sup>. Proces militaryzacji obwodu królewieckiego oraz wysoki stopień wysycenia jego terytorium efektywnymi środkami antydostępowymi podyktowany jest dążeniem Federacji Rosyjskiej do uzyskania przewagi strategicznej w wielodomenowej rywalizacji militarnej na Wschodniej Flance NATO. Potwierdzeniem tej tezy jest rozmieszczenie w regionie systemów obrony powietrznej *S-400*, systemów ochrony brzegowej *Bał* i *Bastion* oraz raket

<sup>19</sup> S. Watts, B. Rooney, G. Germanovich, S. Pezard, C. Reach, M. Shostak, *Deterrence and escalation in competition with Russia*, Santa Monica 2022, s. 16-20.

<sup>20</sup> A. Radomyski, *Development of the Russian Anti Access/Anti Denial (A2/AD) concept as a threat to NATO and Poland*, „Torun International Studies” 2021, nr 1 (13), s. 48-50.

<sup>21</sup> A. Schmidt, *Countering Anti -Access/Area Denial. Future Capability Requirements in NATO*, „The Journal of the JAPCC” 2016, nr 23, s. 70-73.

*Iskander*. W 2018 roku dyslokowano tam zestawy walki radioelektronicznej *Samarkand*, mogące zakłócać systemy GPS. Systemy obrony przeciwrakietowej w enklawie powodują ograniczenie swobody manewru Sił Zbrojnych NATO jeszcze w obrębie terytorium traktatowego oraz stanowią przeszkodę w rozmieszczeniu sojuszniczych pododdziałów w zasięgu systemów rakietowych w przypadku eskalacji konfliktu zbrojnego. Rosyjskie zdolności antidostępowe w obwodzie królewieckim pozwalają na zakłócanie działań operacyjnych sojuszniczej floty okrętów nawodnych i podwodnych, odcinając tym samym morską drogę wsparcia walczących pododdziałów w regionie Wschodniej Flanki NATO. Kluczową implikacją rosyjskich zdolności antidostępowych w obwodzie królewieckim jest również potencjalne zablokowanie możliwości wejścia do teatru działań Sił Szybkiego Reagowania NATO (ang. NATO Response Force, NRF), w tym szczególnie sił Szpicu NATO (ang. Very High Readiness Joint Task Force, VJTF).

Biorąc pod uwagę założenia rosyjskiej koncepcji rywalizacji militarnej, a także rolę Sił Zbrojnych FR jako czynnika składającego się na strategiczną dominację państwa, należy stwierdzić, iż w perspektywie dekady rywalizacja militarna FR będzie prawdopodobnie koncentrowała się na destabilizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej, a w sposób bezpośredni będzie kreować zagrożenia dla bezpieczeństwa Wschodniej Flanki NATO. Ocenia się, iż w przypadku ewentualnej, pełnoskalowej eskalacji zbrojnej Federacja Rosyjska będzie dążyć do intensyfikacji działań ofensywnych w pierwszym etapie konfliktu, po czym prawdopodobnie zostaną zastosowane pryncypia wojny ograniczonej, oscylujące wokół osiągnięcia pojedynczych celów politycznych, a nie zniszczenia całości sił przeciwnika (podporządkowania całości jego terytorium)<sup>22</sup>. Należy przyjąć, iż Federacja Rosyjska w ramach strategicznej rywalizacji militarnej będzie aktywnie prowadzić ofensywne działania w szarej strefie, definiowanej przez autora jako przestrzeń pomiędzy stanem pokoju a otwartą konfrontacją kinetyczną, wypełnioną wrogim, wielowektorowym oddziaływaniem, stosowanym przez przeciwnika w celu osiągnięcia dominacji strategicznej. W ramach operacji w szarej strefie agresor może stosować hybrydowe i nieliniarne formy wpływu (walki). Działania agresora w szarej strefie będą charakteryzować się stopniowym osiąganiem celów politycznych w sposób niedający jasnych przesłanek do zastosowania odpowiedzi militarnej. Większość operacji w szarej strefie będzie oparta na konfliktach niskiej intensywności, obliczonych na wyczerpanie przeciwnika.

## **ZAGROŻENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW BAŁTYCKICH WYNIKAJĄCE Z RYWALIZACJI MILITARNEJ FEDERACJI ROSYJSKIEJ Z NATO**

Nie ulega wątpliwości, iż pełnoskalowa agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rozpoczęta 24 lutego 2022 roku wywołała wstrząs oraz całkowitą degradację poczucia bezpieczeństwa, szczególnie w państwach Wschodniej Flanki NATO. Wybuch wojny na Ukrainie stanowił o przesunięciu kolejnej granicy w przebiegu rosyjskiej rywalizacji strategicznej z Zachodem. Federacja

---

<sup>22</sup> L. Freedman, *The theory of limited war*, [w:] *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990-91*, A. Danchev, D. Keohane (red.), Londyn 1994, s. 203-204.

Rosyjska postrzega terytorium państw bałtyckich jako przedmiot nieustannego konfliktu interesów w konfrontacji z Sojuszem Północnoatlantyckim. Litwa, Łotwa i Estonia są byłymi republikami Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, które jako jedyne są państwami członkowskimi NATO. Strategiczne partnerstwo państw bałtyckich ze Stanami Zjednoczonymi, członkostwo w Unii Europejskiej oraz rozwój sojuszniczej infrastruktury wojskowej na ich terytorium stanowią istotną przeszkodę w rozciąganiu politycznych i militarnych wpływów Kremla w Europie Środkowo-Wschodniej. W kulturze strategicznej Federacji Rosyjskiej, państwa bałtyckie postrzegane są dualistycznie – jako szanse i wyzwania dla bezpieczeństwa i interesów Rosji. Operacjonalizacja polityki Kremla wobec Litwy, Łotwy i Estonii przejawia się w stosowanej presji i destabilizacji jako podprogowych mechanizmach rywalizacji międzynarodowej. Celowe wydaje się zrozumienie uwarunkowań rosyjskiej retoryki wybrzmiewającej w stosunku do państw bałtyckich. Po pierwsze, z propagandowego punktu widzenia Moskwy, Federacja Rosyjska jest w stanie ciągłego zagrożenia, dlatego musi stosować ofensywne, proaktywne działania w celu ochrony i obrony państwa i narodu. Ekspansja NATO w kierunku wschodnim traktowana jest w opinii Kremla jako poważne ograniczenie strategicznych planów Federacji Rosyjskiej, a silne zaangażowanie polityczne i wojskowe państw bałtyckich stało się poważnym zagrożeniem dla rosyjskiego bezpieczeństwa i interesów Moskwy w bliskiej zagranicy<sup>23</sup>. Rosyjska dezinformacja oscyluje wokół dyskredytowania niezależności politycznej Litwy, Łotwy i Estonii. W percepcji Moskwy państwa bałtyckie posiadają ograniczoną suwerenność, która powinna być kreowana zgodnie z interesami strategicznymi FR. Jest to poparte obecną rosyjskofoniczną mniejszością w państwach bałtyckich oraz wieloletnią wspólną integralnością terytorialną i polityczną w ramach ZSRR. Dowodem głębokiego zakorzenienia w kulturze strategicznej pretensji Federacji Rosyjskiej do statusu politycznego państw bałtyckich jest decyzja Prokuratora Generalnego FR z roku 2015 w sprawie kontroli legalności decyzji z 1991 roku, dotyczącej przyznania państwom bałtyckim niepodległości<sup>24</sup>.

Ocenia się, iż nawet w przypadku braku wystarczających zdolności militarnych oraz pożądaných uwarunkowań do przeprowadzenia zbrojnej operacji ofensywnej na terytorium państw bałtyckich, Federacja Rosyjska będzie prawdopodobnie dążyć do destabilizacji przestrzeni bezpieczeństwa Litwy, Łotwy i Estonii za pomocą szerokiego spektrum zagrożeń niekinetycznych. Rywalizacja FR z państwami bałtyckimi wpisuje się w proces operacjonalizacji pryncypiów wojny nowej generacji. Znaczenie tego terminu należy wyjaśnić w odniesieniu do rosyjskiej myśli strategicznej. W percepcji Zachodu destabilizujące działania FR w Europie są traktowane synonimicznie z zasadami wojny hybrydowej<sup>25</sup>. Nie jest możliwe jednak postawienie

<sup>23</sup> Termin „bliska zagranica” w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej odnosi się do obszaru byłego ZSRR, upatrywanej jako strefa wyłącznych wpływów Rosji. E. Götz, *Near Abroad: Russia's Role in Post-Soviet Eurasia*, „Europe-Asia Studies” 2022, nr 74 (9), s. 1529.

<sup>24</sup> BBC, *Russia examines 1991 recognition of Baltic independence*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-33325842> (20.08.2024).

<sup>25</sup> Wojna hybrydowa jest formą destabilizacji wrogiego państwa (podmiotu), prowadzoną poprzez równoległe i połączone użycie kinetycznych i niemilitarnych form agresji, ukierunkowanych na osłabienie kluczowych dziedzin funkcjonowania państwa. Łączy w sobie kombinację wykorzystania środków militarnych oraz pośrednie



znaku równości między tymi terminami, biorąc pod uwagę rosyjską kulturę strategiczną, środki i metody prowadzenia walki oraz pożądane cele strategiczne polityki bezpieczeństwa FR. Wojna nowej generacji zakłada szerokie wykorzystanie środków ekonomicznych, dyplomatycznych, politycznych i informacyjnych. Istotą tej teorii jest uzupełnienie instrumentarium niekinetycznego poprzez wykorzystanie sił zbrojnych (głównie wojsk specjalnych i grup dywersyjno-rozpoznawczych), które realizują działania asymetryczne o ściśle kontrolowanym poziomie przemocy. Zgodnie z tą koncepcją osiągnięcie sukcesu w rywalizacji międzynarodowej wymaga posiadania przewagi informacyjnej i psychologicznej nad przeciwnikiem, połączonej z umiejętnym dozowaniem presji militarnej i niekinetycznych działań sił zbrojnych<sup>26</sup>.

Niebagatelne znaczenie dla strategicznego kierunku polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej ma także fakt, iż na Litwie, Łotwie i w Estonii przebywa znaczna liczba osób pochodzenia rosyjskiego (odpowiednio: sześć proc., 32 proc. oraz 27 proc. populacji). Kierownictwo Federacji Rosyjskiej wielokrotnie demonstrowało gotowość do obrony swoich obywateli w państwach położonych w bliskiej zagranicy w sytuacjach ich (rzekomych) prześladowań, które najczęściej mają charakter prowokacji, celem stworzenia podstaw do ofensywnej odpowiedzi zbrojnej. Władimir Putin w procesie integracji euroatlantyckiej byłych republik radzieckich upatruje źródła erozji rosyjskiej dominacji, a także poprzez swoje działania dąży do odsunięcia od granic państwa instalacji oraz jednostek wojskowych Sojuszu Północnoatlantyckiego<sup>27</sup>.

Sytuacji bezpieczeństwa militarnego Litwy, Łotwy i Estonii nie poprawia również wymagające położenie geostrategiczne oraz warunki geograficzne terenu. Państwa bałtyckie są połączone z terytorium traktatowym NATO jedynie poprzez wąski pas łądu, zwany potocznie przesmykiem suwalskim. Łądowe połączenie na granicy Litwy i Polski o szerokości przeszło 100 kilometrów jest otoczone z jednej strony terytorium obwodu królewieckiego, a z drugiej Republiką Białorusi. Dodatkowo państwa bałtyckie separują kontynentalną Rosję od obwodu królewieckiego. Należy zauważyć, iż ewentualna agresja zbrojna FR bądź podjęcie innych niż wojna działań destabilizacyjnych skutkujących odcięciem państw bałtyckich od wsparcia militarnego i logistycznego NATO i UE stanowi jedno z głównych wyzwań w kontekście bezpieczeństwa tych państw w perspektywie dekady. Federacja Rosyjska poprzez uchwycenie przesmyku suwalskiego może dążyć do izolacji państw bałtyckich oraz połączenia sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej skoncentrowanych w obwodzie królewieckim z wojskami Republiki Białorusi, stanowiącą *de facto* protektorat Rosji<sup>28</sup>. Państwa bałtyckie z uwagi na swoją stosunkowo niewielką powierzchnię nie mają głębi operacyjnej. Analiza konfliktu na Ukrainie wskazuje, iż

---

oddziaływanie ekonomiczne, polityczne, społeczne i psychologiczne poniżej progu wojny. M. Clark, *Russian hybrid warfare*, Waszyngton 2020, s. 15-16.

<sup>26</sup> J. Bērziņš, *Not 'Hybrid' but New Generation Warfare*, [w:] *Russia's Military Strategy and Doctrine*, G.E. Howard, M. Czekał (red.), Waszyngton 2019, s. 157-159.

<sup>27</sup> M. Miszczyk, *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2023, nr 28, s. 30.

<sup>28</sup> Z. Śliwa, *Od odstraszania do obrony – wyzwania bezpieczeństwa Państw Bałtyckich*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2023, nr 43, s. 8-11.

aspekt strategicznej głębi operacyjnej terytorium ma decydujące znaczenie, ponieważ posiadanie strefy buforowej od granicy do rdzenia państwa daje czas na przygotowanie rozbudowy inżynierijnej terenu, przegrupowanie wojsk czy realizację manewrów opóźniających. Państwa bałtyckie są położone na granicy Sojuszu Północnoatlantyckiego, dlatego w przypadku ewentualnej eskalacji zbrojnej ze strony Federacji Rosyjskiej sojusznicze siły szybkiego reagowania wydzielone do wsparcia pododdziałów Wschodniej Flanki NATO miałyby do pokonania daleki dystans, co w odniesieniu do rosyjskich zdolności antydostępowych ma niebagatelne znaczenie<sup>29</sup>.

Podstawowym zagrożeniem o charakterze militarnym dla bezpieczeństwa państw bałtyckich jest zatem groźba związana z pełnoskalową agresją Federacji Rosyjskiej. Oceniając obiektywnie sytuację bezpieczeństwa Wschodniej Flanki NATO, można stwierdzić, że otwarty konflikt zbrojny FR z państwami bałtyckimi wydaje się wprawdzie mało prawdopodobny, ale w dłuższej perspektywie czasowej nie można zupełnie wykluczyć scenariusza otwartej wojny. Jest to spowodowane głębokim zaangażowaniem Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Ukrainie, czego implikacją jest przegrupowanie niektórych jednostek i pododdziałów z obwodu królewieckiego i Moskiewskiego Obwodu Wojskowego na teatr działań. Dodatkowo ocenia się, iż Rosja nie jest obecnie zdolna do otworzenia kolejnego frontu działań operacyjnych. Nie zmienia to jednak faktu, iż w perspektywie dekady może nastąpić zmiana strategiczna, zarówno w odniesieniu do wyniku wojny na Ukrainie, ewolucji zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, jak i reorientacji interesów strategicznych USA. Federacja Rosyjska posiada w bezpośrednim sąsiedztwie państw bałtyckich znaczący potencjał militarny. Uprawnia to do stwierdzenia, iż FR jest zdolna do prowadzenia działań ofensywnych, odstraszenia strategicznego i projekcji siły w bezpośredniej styczności z granicą Sojuszu Północnoatlantyckiego. Tendencję do rozbudowy i zwiększenia potencjału bojowego Sił Zbrojnych FR w perymetrze strategicznym Wschodniej Flanki NATO potwierdziła decyzja o odtworzeniu w 2024 roku Moskiewskiego oraz Leningradzkiego Okręgu Wojskowego na bazie rozformowanego Zachodniego Okręgu Wojskowego. Ocenia się, iż bezpośrednim powodem tej decyzji było poszerzenie NATO o Szwecję i Finlandię. Federacja Rosyjska demonstruje tym samym zwiększenie gotowości do projekcji siły oraz ewentualnych działań zbrojnych w regionie<sup>30</sup>.

W kontekście bezpieczeństwa państw bałtyckich to Leningradzki Okręg Wojskowy (LOW) ma decydujące znaczenie, obejmuje bowiem swoim zasięgiem obszary państwa położone w bezpośredniej styczności terytorium traktatowego Sojuszu Północnoatlantyckiego<sup>31</sup>. Analiza literatury oraz procesu modernizacyjnego rosyjskich sił zbrojnych w ostatniej dekadzie upoważnia do stwierdzenia, iż pierwszoplanowym zadaniem Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w LOW

<sup>29</sup> M.F. Cancian, S. Monaghan, D. Fata, *Strengthening Baltic Security: Next Steps for NATO*, <https://www.csis.org/analysis/strengthening-baltic-security-next-steps-nato> (22.08.2024).

<sup>30</sup> K. Hird, *Restructuring and expansion of the Russian Ground Forces hindered by Ukraine War requirements*, Waszyngton 2023, s. 3-4.

<sup>31</sup> Przyпуска się, iż w trakcie potencjalnego konfliktu zbrojnego w regionie państw bałtyckich doszłoby do wykorzystania przez FR ograniczonych sił z Moskiewskiego Okręgu Wojskowego oraz Sił Zbrojnych Republiki Białorusi, w szczególności na kierunku tzw. Bramy Brzeskiej.

jest osiąganie zdolności do działania operacyjnego w perspektywie konfrontacji z Sojuszem Północnoatlantyckim oraz stanowanie odwodu w przypadku kontruderzenia NATO na obwód królewiecki. W kontynentalnej części Rosji jednostkami dyslokowanymi w bezpośredniej bliskości terytorium traktatowego Sojuszu są w szczególności wojska lądowe: Dowództwo 6. Armii Ogólnowojskowej (Agałatowo), 25. Brygada Zmotoryzowana Strzelców (Ługa), 138. Brygada Zmotoryzowana Strzelców (Kamienka) 9. Brygada Artylerii (Ługa) oraz 26. Brygada Rakietowa (Ługa). Potencjał Sił Powietrzno-Kosmicznych FR w LOW stanowią: Dowództwo 6. Armii Sił Powietrznych i Obrony Przeciwlotniczej (Sankt Petersburg) oraz wchodząca w jej skład 2. Dywizja Obrony Powietrznej (Sankt Petersburg). W bezpośredniej styczności granicy Sojuszu Północnoatlantyckiego znajduje się również jednostka Wojsk Powietrznodesantowych Federacji Rosyjskiej: 76. Czernichowska Gwardyjska Dywizja Desantowo-Szturmowa (Psków) oraz jednostka wojsk specjalnych – 2. Samodzielna Gwardyjska Brygada Specjalnego Przeznaczenia (Psków)<sup>32</sup>.

Wnioski z przeprowadzonych badań upoważniają do stwierdzenia, iż potencjał militarny Federacji Rosyjskiej zlokalizowany w bezpośrednim perymetrze strategicznym Sojuszu Północnoatlantyckiego (w szczególności w obwodzie leningradzkim oraz obwodzie pskowskim) pozwala na podejmowanie działań ofensywnych. Stopień zmilitaryzowania Leningradzkiego Okręgu Wojskowego daje szansę natychmiastowego uzupełnienia strat i luzowania pododdziałów związanych walką. Ocenia się, iż w przypadku ewentualnej agresji zbrojnej (w formie regularnego konfliktu powyżej poziomu wojny) Federacja Rosyjska mogłaby przeznaczyć do walki dwie brygady zmotoryzowane oraz trzy pułki desantowo-szturmowe, wspierane pododdziałami artylerii oraz obrony powietrznej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania geograficzne, widać, że dostępne analizy wskazują na trzy ogólne kierunki możliwej ofensywy FR: przez północną część Estonii, z Pskowa w kierunku Łotwy lub na północ oraz z Królewca na Litwę<sup>33</sup>. Analiza i ocena potencjalnej koncepcji<sup>34</sup> przeprowadzenia przez Federację Rosyjską uderzenia lądowego na państwa bałtyckie pozwalają przypuszczać, iż rosyjska strategia polegałaby w pierwszym etapie na podjęciu działań przez jednostki wojskowe dyslokowane w bezpośredniej styczności z granicą Sojuszu Północnoatlantyckiego, które mogłyby zostać wsparte przez odwody taktyczne z głębi państwa. Wynika to z chęci szybkiego osiągnięcia przez określone związki taktyczne i pododdziały gotowości do podjęcia działań operacyjnych i tym samym ograniczenia czasu mobilizacji oraz przemieszczenia na rubieżę wyjściowe<sup>35</sup>. Pożądanym efektem końcowym operacji byłoby prawdopodobnie przełamanie linii obrony państw bałtyckich, zajęcie ich terytorium oraz izolacja od wsparcia z Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych. W pierwszym etapie celem strategicznym Federacji Rosyjskiej byłoby prawdopodobnie wywalczenie przewagi w powietrzu, dezintegracja systemów dowodzenia i kierowania walką

<sup>32</sup> M. Clark, K. Hird, *Russian regular ground forces order of battle*, Waszyngton 2023, s. 15-22.

<sup>33</sup> C. Harris, F.W. Keegan, *op. cit.*, s. 14.

<sup>34</sup> Analiza potencjalnego scenariusza rosyjskiej agresji powyżej poziomu wojny przygotowana w roku 2021 przez Richarda D. Hookera, eksperta Atlantic Council.

<sup>35</sup> L. Milewski, *Scenarios for Baltic Defence: What to Prepare Against*, „Lithuanian Annual Strategic Review” 2019, nr 17, s. 203-204.

przeciwnika, obezwładnienie środków obrony powietrznej oraz kluczowej infrastruktury militarnej (lotniska, dowództwa Wielonarodowych Grup Bojowych NATO, porty, magazyny uzbrojenia). Uszczegółowiona hipotetyczna koncepcja ewentualnej ofensywy Federacji Rosyjskiej w kierunku państw bałtyckich zakładała przeprowadzenie na kierunku zasadniczym ofensywy z wykorzystaniem dywizji pancernej<sup>36</sup> oraz dwóch pułków desantowo-szturmowych w osi Mińsk-Wilno-Kowno-Królewiec. Zgodnie z przewidywaniami, dywizja pancerna zaatakowałaby Wilno z kierunku południowego oraz wschodniego, korzystając ze wsparcia ogniowego organicznych sił artylerii 1. Gwardyjskiej Armii Pancerniej oraz 2. Samodzielnej Gwardyjskiej Brygady Specjalnego Przeznaczenia. Na kierunku pomocniczym (Dyneburg-Jēkabpils-Ryga) ofensywę realizowałyby siły dwóch brygad zmotoryzowanych oraz jednego pułku desantowo-szturmowego z zadaniem zajęcia Rygi. Manewr ten zakładał przeprowadzenie operacji powietrznodesantowej w tylnej części ugrupowania przeciwnika z zamiarem opanowania kluczowych przepraw na rzece Dźwina. Na północy plan zakładał wykorzystanie ofensywy sił 6. Armii Ogólnowojskowej na kierunku głównym w celu zajęcia i utrzymania Tallina. Zgrupowanie składające się z brygady zmotoryzowanej oraz pułku desantowo-szturmowego otrzymałoby prawdopodobnie zadanie przeprowadzenia ofensywy w linii Psków-Pieczory-Tallin, z wykorzystaniem wsparcia ogniowego organicznej artylerii 6. Armii Ogólnowojskowej. Dodatkowo brygada piechoty morskiej otrzymałaby zadanie dokonania desantu i zajęcia Gotlandii. Rozpatrywana operacja realizowana zostałaby z wykorzystaniem głównych dróg i sieci kolejowych. W odwodzie strategicznym Federacja Rosyjska utrzymywałaby pododdziały dywizji desantowo-szturmowej, brygady specjalnego przeznaczenia oraz brygadę artylerii<sup>37</sup>.

Obwód królewiecki ma zasadnicze znaczenie militarne dla Federacji Rosyjskiej, buduje bowiem głębię strategiczną państwa na zachodnim kierunku operacyjnym. Enklawa oderwana od rdzenia państwa jest najbardziej zmilitaryzowanym regionem Federacji Rosyjskiej. Nasyce nie obwodu królewieckiego potencjałem wojskowym wynika z jego oddalenia od rdzenia Federacji Rosyjskiej o ponad pięćset kilometrów. Analiza dostępnej literatury pozwala stwierdzić, iż od roku 2016 nastąpiła znacząca rozbudowa Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej dyslokowanych w enklawie, zarówno pod względem ilościowym, jak i w aspekcie jakościowym. W latach 2016-2021 obserwowano wzmocnienie rosyjskich zdolności militarnych w obwodzie królewieckim poprzez stałe dostawy nowego uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Strategiczne cele Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w obwodzie królewieckim koncentrują się na izolacji basenu Morza Bałtyckiego poprzez utworzenie strefy antidostępowej, obronie enklawy do czasu połączenia z pododdziałami stacjonującymi na Białorusi i w Leningradzkim Okręgu Wojskowym oraz prowadzeniu odstraszenia w stosunku do Sojuszu Północnoatlantyckiego za pomocą konwencjonalnych i nuklearnych środków rażenia. Rozpatrując rosyjskie zdolności bojowe w obwodzie królewieckim, można stwierdzić, iż podstawowe znaczenie w zakresie prowadzenia

<sup>36</sup> Znajdująca się w strukturach 1 Gwardyjskiej Armii Pancerniej Moskiewskiego Okręgu Wojskowego.

<sup>37</sup> R.D. Hooker, *Major Theatre War: Russia Attacks the Baltic States*, „RUSI Journal” 2021, nr 165, s. 5-7.

przez SZ FR ofensywnej operacji w wymiarze lądowym posiada 11. Korpus Armijny Wojsk Obrony Wybrzeża i Wojsk Lądowych (Królewiec), klasyfikowany jako formacja operacyjno-taktyczna, posiadająca deklarowane zdolności do prowadzenia działań zbrojnych o średniej intensywności, symultanicznie na dwóch kierunkach natarcia. Korpus tworzą: 18. Dywizja Zmotoryzowana Gwardii (Gusiew), 7. Samodzielny Pułk Zmotoryzowany Strzelców (Królewiec), 336. Brygada Piechoty Morskiej (Bałtyjsk), 244. Brygada Artylerii (Królewiec), 152. Brygada Rakietowa Gwardii (Czerniachowsk) oraz 27. Brygada Rakietowa Obrony Wybrzeża (Donskoje)<sup>38</sup>.

Oceniając potencjał związku taktycznego w zakresie skutecznego odstraszenia i projekcji siły, należy zwrócić uwagę na organiczne zdolności do precyzyjnego rażenia. 27. Brygada Rakietowa Obrony Wybrzeża ma duże zdolności do zapewniania skutecznej obrony brzegowej, ponieważ posiada w swej strukturze dwa dywizjony wyposażone w systemy przeciwokrętowe *3K55 Bastion-P* oraz jeden dywizjon posiadający systemy *3K60 Bal*. Znaczenie strategiczne ma fakt, iż system *Bastion* jest przewidziany do realizacji uderzeń rakietami manewrującymi, zarówno do celów naziemnych, jak i rażenia dużych zgrupowań okrętów. Systemy *Bastion* wyposażone są w rakiety ponaddźwiękowe *Onyks*, o deklarowanym zasięgu 600 kilometrów. System *3K55 Bastion-P* tworzą cztery wyrzutnie, z których każda przenosi dwie rakiety. Oznacza to, iż w czasie jednej salwy cel może zostać rażony przez osiem rakiet. System *3K60 Bal* zdolny jest natomiast do wystrzelenia w czasie jednej salwy 32 poddźwiękowych rakiet *Ch-35* o zasięgu maksymalnym około 250 kilometrów. Co istotne, Federacja Rosyjska prawdopodobnie może za pomocą systemów *Bastion* wystrzeliwać również rakiety klasy *Kalibr*, których skuteczny zasięg sięga nawet dwóch tysięcy kilometrów. Wymieniony system obrony wybrzeża pozwala w teorii na kontrolowanie całego basenu Morza Bałtyckiego. Warto nadmienić, iż system *Bastion* został sprawdzony w warunkach bojowych podczas wojny w Syrii oraz na Ukrainie. Przypuszcza się, iż poza celami nawodnymi, rakiety ponaddźwiękowe *Onyks* będą zdolne do rażenia celów naziemnych o ograniczonej mobilności, wśród których są stanowiska dowodzenia, stacje radiolokacyjne, lotniska oraz lądowiska<sup>39</sup>. Warto przedstawić również charakterystykę zdolności do rażenia 244. Brygady Artylerii, której struktura opiera się na dywizjonie armatohaubic *2A36 Hiacynt-B* (18 sztuk), dywizjonie armatohaubic *2S19M1* (12-18 egzemplarzy), dywizjonie artylerii rakietowej wyposażonym w *BM-30 Smiercz* oraz dywizjonie przeciwpancernym, dysponującym armatami *MT-12 Rapira* i samobieźnymi wyrzutniami pocisków kierowanych *Szturm-S*. Kluczowe znaczenie z punktu widzenia skutecznego rażenia ma obecność w enklawie systemów rakietowych *Smiercz*, ponieważ są one zdolne do rażenia celów pojedynczo lub pełną salwą, z wykorzystaniem szerokiej gamy pocisków (kasetowych, penetrująco-burzących), obejmując ogniem jednorazowo obszar 60 hektarów. Siły Zbrojne FR w obwodzie królewieckim mają również istotne zdolności w zakresie odstraszenia

<sup>38</sup> M. Clark, K. Hird, *op. cit.*, s. 19-22.

<sup>39</sup> A. Wilk, *Systemy rakietowe „Bastion” w obwodzie kaliningradzkim – zmiana sytuacji militarnej w Europie Środkowej*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-11-22/systemy-rakietowe-bastion-w-obwodzie-kaliningradzkim-zmiana-sytuacji> (20.09.2024).

strategicznego. 152. Brygada Raketowa Gwardii posiada na wyposażeniu pododdziałów systemy raketowe *9K720 Iskander-M*. Pociski balistyczne krótkiego zasięgu są zdolne do rażenia celów na dystansie 500 kilometrów oraz mogą być wyposażone w głowice nuklearne, stając wówczas taktyczną bronią jądrową. Pocisk w czasie lotu osiąga prędkość do 7 machów oraz wysokość do 50 kilometrów, dzięki czemu jego detekcja i ewentualne zestrzelenie jest bardzo wymagające nawet dla zaawansowanych systemów obrony przeciwraketowej<sup>40</sup>. Należy podkreślić, iż wyrzutnie rakiet balistycznych klasy *Iskander* są adaptowane przez Federację Rosyjską do wystrzeliwania rakiet manewrujących klasy *Kalibr*. Oznacza to, iż związek taktyczny ma zdolności do skutecznego rażenia celów położonych nie tylko w promieniu do siedmiuset kilometrów (zasięg pocisków balistycznych), ale także do zwalczania kluczowych obiektów przy pomocy niskolejących rakiet manewrujących, charakteryzujących się zasięgiem do 2000 kilometrów. Co istotne, rakiety manewrujące *Kalibr* mogą również zostać wyposażone w głowice nuklearne. Można zatem stwierdzić, iż siły 152. Brygady Raketowej są kluczowym narzędziem w procesie strategicznego odstraszania Federacji Rosyjskiej w regionie z użyciem konwencjonalnych i nuklearnych środków rażenia<sup>41</sup>.

Siły Powietrzno-Kosmiczne FR w enklawie reprezentują: 34. Mieszana Dywizja Lotnicza (Czerniachowsk) oraz 44. Dywizja Obrony Powietrznej (Królewiec), które wchodzi w skład 6. Armii Sił Powietrznych i Obrony Przeciwlotniczej. Na podstawie dostępnych danych ustalono, iż Federacja Rosyjska dysponuje w obwodzie królewieckim 16 samolotami szturmowymi *Su-24M*, ośmioma samolotami wielozadaniowymi *Su-30SM*, czterema samolotami wielozadaniowymi *Su-30SM2*, trzema samolotami *MiG-31I* oraz sześcioma samolotami myśliwskimi *Su-27P*. Ponadto w enklawie znajdują się cztery statki powietrzne *An-26* oraz samolot pasażerski *Tu-134A*. Zdolności bojowe rosyjskiego lotnictwa w obwodzie królewieckim uzupełniają 10 śmigłowców uderzeniowych *Mi-24VP*, sześć śmigłowców wielozadaniowych *Mi-8*, sześć śmigłowców zwalczania okrętów podwodnych *Ka-27PL* oraz trzy morskie śmigłowce wielozadaniowe *Ka-29*. Znaczenie strategiczne dla bezpieczeństwa państw basenu Morza Bałtyckiego mają przede wszystkim samoloty *MiG-31I*, ponieważ są one uzbrojone w broń hipersoniczną – pociski manewrujące klasy *Kindżał*. Ich zasięg może wynosić nawet 2000 kilometrów oraz zdolne są do przenoszenia głowic nuklearnych. *Kindżał* należy do klasy hipersonicznych pocisków manewrowych, poruszających się z prędkością do 8 machów, wykorzystując organiczne silniki odrzutowe jako środek napędu. Z uwagi na szybkość poruszania się oraz niskie pułapy wysokości lotu pociski *Kindżał* są niezwykle wymagające w procesie ich detekcji i zwalczania<sup>42</sup>.

Struktura 44. Dywizji Obrony Powietrznej opiera się na dwóch pułkach przeciwlotniczych. Pododdziały te posiadają na swoim wyposażeniu systemy raketowe czwartej generacji

<sup>40</sup> P. Żochowski, *Iskandery w Kaliningradzie – stały element rosyjskiej polityki zastraszania*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-10-11/iskandery-w-kaliningradzie-staly-element-rosyjskiej-polityki> (29.08.2024).

<sup>41</sup> M. Banasik, *Odstraszanie strategiczne mechanizmem prowadzenia przez Federację Rosyjską rywalizacji międzynarodowej*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2022, nr 13 (1), s. 199.

<sup>42</sup> M. Miszczuk, *Broń hipersoniczna – podejście rosyjskie*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2024, nr 2, s. 131.

typu ziemia-powietrze *S-400 Triumph* oraz systemy raketowe klasy *S-300*. Ich zdolności uzupełnia dywizjon zestawów raketowo-artyleryjskich *Pancyr-S*<sup>43</sup>. Dywizja dysponuje 48 systemami *S-400* oraz 16 systemami *S-300*, które łącznie posiadają 256 rakiet. System *S-400* jest najnowocześniejszą bronią przeciwlotniczą i przeciwraketową na wyposażeniu Sił Zbrojnych FR. Ma zdolności do symultanicznego namierzania i naprowadzania rakiet na wiele celów w zasięgu do 400 kilometrów, również tych statków powietrznych, które skonstruowane zostały w technologii niskiej wykrywalności<sup>44</sup>.

Marynarka wojenna SZ FR w obwodzie królewieckim posiada siły pozwalające na dość swobodną projekcję siły w basenie Morza Bałtyckiego oraz prowadzenie odstraszenia strategicznego w wymiarze morskim. Większość jednostek Floty Bałtyckiej zgrupowanych jest w ramach Bałtyjskiej Bazy Wojenno-Morskiej (Bałtyjsk). Najważniejsze z jednostek Marynarki Wojennej FR zlokalizowane w enklawie to: 128. Brygada Okrętów Nawodnych, 71. Brygada Okrętów Desantowych, 64. Brygada Okrętów Ochrony Wodnego Rejonu, 36. Brygada Okrętów i Kutrów Raketowych oraz 25. Samodzielna Nadbrzeżna Brygada Raketowa. Marynarka Wojenna FR w obwodzie królewieckim dysponuje niszczycielem klasy 956 *Sovremenny*, dwiema fregatami klasy 11540 *Neustrashimy* oraz czterema korwetami projektu 20380. Zdolności Floty Bałtyckiej do przeprowadzenia skutecznego desantu potwierdza obecność czterech okrętów projektu 775 oraz mniejszych jednostek desantowych klasy 12322 *Pomornik*, a także kutrów desantowych klasy 21820 *Dyugon*, 11770 *Serna* oraz 1176 *Ondatra*. Siły trałowo-minowe floty FR w obwodzie królewieckim opierają się na niszczycielu min projektu 12700 *Aleksandrit*, trzech trałowcach bazowych klasy 1265 *Sonya* oraz trałowcach redowych 10750 *Lidia*. Wnioski z badań pozwalają stwierdzić, iż Flota Bałtycka w enklawie nie ma obecnie pełnych zdolności do zwalczania okrętów podwodnych z uwagi na jedynie trzy korwety projektu 133.1 *M Parchim-II*. Flota Bałtycka posiada także zlokalizowane w obwodzie królewieckim lekkie siły uderzeniowe, w ramach których operują dwa okręty raketowe projektu 21631 *Bujan-M*, małe jednostki raketowe klasy 22800 *Karakurt* oraz cztery okręty raketowe projektu 12341 *Nanuchka*. Federacja Rosyjska posiada także w ramach Bałtyjskiej Bazy Wojenno-Morskiej korwety raketowe klasy 1241T *Tarantul-II* oraz 1241I *Tarantul-III*<sup>45</sup>.

Duże znaczenie w perspektywie budowania zdolności zgrupowania morskiego Floty Bałtyckiej do wspierania walki w wymiarze powietrzno-ładowym ma przystosowanie korwet raketowych do rażenia celów na duże odległości dzięki zdolności do wystrzeliwania rakiet hipersonicznych oraz pocisków manewrujących. Strategiczny potencjał ofensywny rosyjskiej floty w enklawie oparty jest na zdolnościach małych korwet raketowych (*Bujan-M*, *Karakurt*),

<sup>43</sup> J. Ciślak, *Armia rosyjska – armia agresora: Wojsko w Obwodzie Kaliningradzkim*, [https://defence24.pl/sily-zbrojne/armia-rosyjska-armia-agresora-wojsko-w-obwodzie-kaliningradzkim-raport?srsltid=AfmBOop8ho5IolnJqIu7fuNP9IH4GUumb3Iz58R2x8c1jKEmXIL\\_Xise](https://defence24.pl/sily-zbrojne/armia-rosyjska-armia-agresora-wojsko-w-obwodzie-kaliningradzkim-raport?srsltid=AfmBOop8ho5IolnJqIu7fuNP9IH4GUumb3Iz58R2x8c1jKEmXIL_Xise) (1.09.2024).

<sup>44</sup> S. Wills, *Kaliningrad: Impregnable Fortress or "Russian Alamo"?*, <https://www.cna.org/our-media/in-depth/2023/05/kaliningrad-impregnable-fortress-or-russian-alamo> (2.09.2024).

<sup>45</sup> D. Batashvili, *Russian Military Forces: Interactive Map*, <https://gfsis.org.ge/maps/russian-military-forces> (1.09.2024).

wyposażonych w pociski manewrujące klasy *Kalibr-NT*. Podczas skoordynowanej salwy systemu raketowe przenoszone na rosyjskich korwetach są zdolne do wystrzelenia symultanicznie czterdziestu pocisków. Wnioski z wykorzystania przez Federację Rosyjską pocisków klasy *Kalibr* w warunkach bojowych (Syria, Ukraina) upoważnia do stwierdzenia, iż jest to uzbrojenie pozwalające na rażenie zarówno celów nawodnych, jak i lądowych raketami uzbrojonymi w ładunki konwencjonalne lub głowice jądrowe<sup>46</sup>.

Federacja Rosyjska posiada zdolności do zwalczania okrętów oraz kluczowej infrastruktury brzegowej, wykorzystując okręty podwodne, miny, rakiety oraz środki walki radioelektronicznej. Zdolności rosyjskich okrętów podwodnych oraz walki minowej mogą być szczególnie efektywne w przypadku wystąpienia na powierzchni Morza Bałtyckiego pokrywy lodowej, która wymusza przemieszczanie się okrętów nawodnych wysoce przewidywalnymi szlakami, uprzednio oczyszczonymi przez lodolamacze. Daje to przewagę operacyjną okrętom podwodnym i minowym, które mogą razić środki marynarki wojennej przeciwnika, w określonym miejscu i czasie. Dodatkowo skuteczność min morskich na Bałtyku byłaby szczególnie wysoka nocą bądź w przypadku ograniczonej widoczności z uwagi na trudność ich wykrycia. Występujące w basenie Morza Bałtyckiego „wąskie gardła” (wejścia do portów, cieśniny), które nawet w czasie silnych mrozów nie są pokryte warstwą lodu, stanowią również dogodne środowisko do ofensywnych działań rosyjskiej marynarki wojennej. Ocenia się, iż w perspektywie dekady Federacja Rosyjska będzie dążyła do wykorzystania operacyjnego bezzałogowych okrętów podwodnych i nawodnych, zdolnych do stawiania min oraz wykonywania ataków torpedowych<sup>47</sup>.

Należy pamiętać, iż rosyjskie okręty posiadają zdolności do rażenia celów naziemnych oraz okrętów raketami balistycznymi i pociskami manewrującymi, generując tym samym niepewność i nieprzewidywalność swoich przyszłych działań. Biorąc pod uwagę fakt, iż Morze Bałtyckie jest akwenem o stosunkowo niewielkiej szerokości, to zdolności rosyjskiej marynarki wojennej w zakresie precyzyjnego rażenia stanowią zagrożenie dla wybrzeży większości państw regionu bałtyckiego. Nie bez znaczenia dla bezpieczeństwa linii brzegowej państw NATO pozostają również zdolności rosyjskiej marynarki wojennej do realizacji morskich operacji desantowych. Ocenia się, iż na zagrożenie związane z rosyjską operacją desantową może być szczególnie narażona Gotlandia, która z uwagi na swoją izolację geograficzną od rdzenia państwa oraz czynniki geostrategiczne upatrywana jest przez Federację Rosyjską jako potencjalna przyszła wysunięta baza operacyjna do realizacji ofensywy na państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz jako bastion antidostępowy (po uprzednim umieszczeniu na wyspie systemów obrony powietrznej, walki elektronicznej i rakiet balistycznych)<sup>48</sup>.

Analiza i ocena struktury SZ FR w enklawie upoważnia do stwierdzenia, iż istotne znaczenie z perspektywy prowadzenia ofensywnych działań morskich posiada 336. Brygada

---

<sup>46</sup> M. Chełmniak, *Ewolucja roli obwodu królewieckiego w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej po 1991 roku*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2024, nr 15 (1), s. 122.

<sup>47</sup> S. Savitz, I. Winston, *A Brief Naval Overview of the Baltic Sea Region*, Santa Monica 2024, s. 10-11.

<sup>48</sup> E. Lucas, *Gotland: NATO's Baltic Bastion*, <https://cepa.org/article/gotland-natos-baltic-bastion/> (4.09.2024).



Piechoty Morskiej (Bałtyjsk). Związek taktyczny tworzą dwa bataliony piechoty morskiej, batalion szturmowy, batalion rozpoznawczy, dywizjon artylerii samobieżnej, dywizjon artylerii raketowej, bateria przeciwpancerna, dywizjon obrony powietrznej oraz kompania bezzałogowych statków powietrznych. Brygada dysponuje liczbą około dwustu transporterów opancerzonych *BTR-80A/BTR-82A*, 18 samobieżnych haubic *2S1 Goździk*, 12 samobieżnych moździerzów *2S9 Nona-S*, sześciu wieloprowadnicowych wyrzutni raketowych *BM-21 Grad* oraz ponad trzydziestu systemów przeciwpancernych. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, iż 336. Brygada Piechoty Morskiej posiada zdolności do realizacji zadań w strefie przybrzeżnej, operując z pokładu okrętów i łodzi desantowych. Brygada przeznaczona jest do realizacji operacji desantowych, prowadzenia szturmów na określone obiekty przeciwnika zlokalizowane na wybrzeżu oraz prowadzenia ograniczonych działań rajdowych<sup>49</sup>.

Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej w obwodzie królewieckim są nieustannie zaangażowane w przedsięwzięcia szkoleniowe, mające na celu sprawdzenie zdolności struktur dowodzenia i wojsk w ramach osiągnięcia zdolności do prowadzenia operacji połączonych. Analiza procesu szkolenia zgrupowania rosyjskich sił zbrojnych w enklawie upoważnia do stwierdzenia, iż związki taktyczne i pododdziały przygotowywane są do realizacji ofensywnych operacji przeciwko podmiotowi posiadającemu podobny potencjał militarny. Największy nacisk położony jest na proces osiągnięcia zdolności bojowych tych formacji, które w początkowym etapie ewentualnego konfliktu zaangażowane będą w przełamanie obrony przeciwnika (obrona powietrzna, lotnictwo bojowe, artyleria raketowa oraz pododdziały piechoty morskiej). Najczęściej powtarzаныmi elementami szkoleniowymi są: wykrywanie i zwalczanie okrętów podwodnych, realizacja operacji desantowych (zarówno poprzez taktyczny desant śmigłowcowy, jak i drogą morską), zakłócanie systemów dowodzenia i łączności oraz rażenie celów w głębi ugrupowania przeciwnika<sup>50</sup>.

Zagrożenia generowane przez potencjał Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej należy przedstawić w określonym kontekście operacyjnym. Warto dokonać syntetycznej analizy zdolności bojowych Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej dyslokowanych w pobliżu terytorium traktatowego NATO oraz potencjału militarnego państw bałtyckich, łącznie z pododdziałami rozmieszczonymi w ramach Wysuniętej Obecności Sojuszu Północnoatlantyckiego (ang. NATO Enhanced Forward Presence, eFP).

Litewskie Siły Zbrojne liczą 15 tysięcy żołnierzy wojsk operacyjnych oraz 5 tysięcy członków Ochotniczych Sił Obronnych Kraju. Litwa posiada dwie brygady (zmechanizowaną i zmotoryzowaną), rezerwową brygadę piechoty i sześć batalionów obrony terytorialnej. Wojska lądowe Litwy mają około 200 bojowych wozów piechoty *Vilkas*, 560 transporterów opancerzonych *M113*, 3 baterie obrony powietrznej *NASAMS*, osiem systemów artylerii raketowej *HIMARS*, 72 haubice *M101* oraz 18 samobieżnych haubicoarmat *CAESAR*. Siły powietrzne

<sup>49</sup> M. Clark, K. Hird, *op. cit.*, s. 19-20.

<sup>50</sup> M. Domańska, Sz. Kardaś, M. Menkiszak, J. Rogoża, A. Wilk, I. Wiśniewska, P. Żochowski, *Twierdza Kaliningrad: Coraz bliżej Moskwy*, Warszawa 2019, s. 75-77.

Litwy posiadają trzy samoloty transportowe *C-27J Spartan*, dwa samoloty transportowe *L-410 Turbolet*, cztery śmigłowce *UH-60M Black Hawk*, trzy śmigłowce *Airbus AS365* oraz dwa śmigłowce *Mi-8*. Litewska Marynarka Wojenna ma zaledwie osiem okrętów (cztery patrolowce, trzy niszczyciele min oraz jeden okręt dowodzenia). Batalionowa Grupa Bojowa NATO dyslokowana w miejscowości Rukle liczy 1800 żołnierzy, i jej państwem ramowym są Niemcy. Do końca 2027 r. grupa bojowa ma zostać rozbudowana do poziomu brygady pancernej. Struktura przyszłej 42. Brygady Pancernej będzie tworzona przez obecne pododdziały eFP oraz dwa bataliony relokowane z Republiki Federalnej Niemiec: 122. Batalion Grenadierów Pancernych (Oberviechtach) oraz 203. Batalion Czołgów (Augustdorf). Należy podkreślić, iż po raz pierwszy w historii związek taktyczny szczebla brygady pancernej Bundeswehry będzie na stałe stacjonował poza granicami tego państwa<sup>51</sup>.

Wojska lądowe Estonii liczą około 7 tysięcy żołnierzy oraz 16 tysięcy członków Estońskiej Ligii Obrony. Potencjał wojsk lądowych opiera się na jednej brygadzie zmechanizowanej, rezerwowej brygadzie piechoty oraz czterech batalionach obrony terytorialnej. Estonia posiada 44 bojowe wozy piechoty *CV90*, 136 transporterów opancerzonych *Patria Pasi*, 130 transporterów opancerzonych *Otokar Arma*, sześć systemów artylerii raketowej *HIMARS*, 18 haubic samobieżnych *K9*, 36 haubic *D-30* oraz 24 haubice *FH70*. Siły powietrzne Estonii tworzą dwa samoloty *M28 Skytruck* oraz dwa śmigłowce *Robinson R44*. Batalionowa Grupa Bojowa NATO dyslokowana w miejscowości Tapa liczy około 1300 żołnierzy. Państwem ramowym eFP jest Wielka Brytania. Nie ma obecnie planów rozbudowy istniejącej grupy bojowej w Estonii do poziomu brygady, natomiast wypracowano konsensus polegający na utrzymywaniu w odwodzie pododdziałów wysokiej gotowości Brytyjskich Sił Zbrojnych, które w razie wystąpienia sytuacji kryzysowej miałyby zostać przemieszczone z Wysp Brytyjskich do Estonii. Wówczas, łącznie z pododdziałami obecnymi w ramach stałej obecności, siły NATO rozmieszczone na terytorium Estonii miałyby wielkość brygady. Takie rozwiązanie wydaje się jednak mało efektywne w kontekście rosyjskich zdolności antydostępowych w regionie Morza Bałtyckiego<sup>52</sup>.

Łotewskie siły zbrojne posiadają liczebność w granicach 7 tysięcy żołnierzy oraz 16 tysięcy członków Gwardii Narodowej. Główne związki taktyczne na Łotwie to jedna brygada zmechanizowana oraz cztery brygady obrony terytorialnej. Wojska lądowe Łotwy liczą 116 bojowych wozów piechoty *CVR(T)*, 200 transporterów opancerzonych *Patria*, 47 haubic samobieżnych *M109A50* oraz sześć systemów artylerii raketowej *HIMARS*. Łotwa posiada 13 statków powietrznych (trzy samoloty *An-2*, dwa śmigłowce *Mi-8*, dwa śmigłowce *Mi-17*, dwa śmigłowce *Mi-2* oraz cztery śmigłowce *UH-60M Black Hawk*). Łotwa ma pięć okrętów patrolowych, pięć niszczycieli min, jeden okręt rozpoznania hydrograficznego oraz jeden okręt dowodzenia. Batalionowa Grupa Bojowa NATO dyslokowana w miejscowości Ādaži liczy około

<sup>51</sup> A. Kuczyńska-Zonik, J. Bornio, *Niemcy ogłaszają szczegóły sformowania brygady na Litwie*, <https://ies.lublin.pl/komentarze/niemcy-oglaszaja-szczegoly-sformowania-brygady-na-litwie/> (23.09.2024).

<sup>52</sup> C. Kasapoglu, *NATO Is Not Ready for War: Assessing the Military Balance between the Alliance and Russia*, Waszyngton 2024, s. 10-12.

1800 żołnierzy. Państwem ramowym eFP jest Kanada. Plan powiększenia obecnej grupy bojowej do poziomu brygady zakłada osiągnięcie przez nowy związek taktyczny gotowości do działania operacyjnego do 2026 roku<sup>53</sup>.

Zarówno skromna wielkość sił zbrojnych państw bałtyckich, jak i ograniczenia sprzętowe pozwalają stwierdzić, iż bezpieczeństwo Litwy, Łotwy i Estonii w istotnej mierze opiera się na szerokim wsparciu Sojuszu Północnoatlantyckiego. O ile w wymiarze lądowym państwa bałtyckie są zdolne do podjęcia działań operacyjnych w czasie rzeczywistym i utrzymania integralności terytorialnej granicy NATO, tak w przestrzeni powietrznej oraz w działaniach morskich zdolności sił zbrojnych państw bałtyckich są niewystarczające. Sojusznicze wsparcie w zakresie zapewniania bezpieczeństwa przestrzeni powietrznej Wschodniej Flanki Sojuszu realizowane jest dwutorowo. Po pierwsze, skromnej wielkości siły powietrzne Litwy, Łotwy i Estonii po części kompensują środki dyslokowane w ramach operacji powietrznej Baltic Air Policing, której istota polega na patrolowaniu przestrzeni powietrznej państw bałtyckich. Odpowiedzialność za realizację patroli przejmują rotacyjnie wydzielone komponenty powietrzne państw członkowskich NATO. W dyżurze znajduje się 12 myśliwców, bazowanych na Litwie i w Estonii<sup>54</sup>. W wymiarze obrony powietrznej deficyty zdolności państw bałtyckich częściowo zaspokoilo czasowe stacjonowanie systemów średniego i krótkiego zasięgu. Przypuszcza się, iż w NATO powstaje plan utworzenia w państwach bałtyckich operacji wzmocnienia obrony powietrznej w regionie poprzez rotacyjną dyslokację baterii obrony przeciwlotniczej<sup>55</sup>.

Analiza teorii i praktyki rosyjskiej rywalizacji militarnej upoważnia do stwierdzenia, iż istotne znaczenie dla polityki destabilizacji i konkurencji Kremla na arenie międzynarodowej ma wykorzystanie sił zbrojnych poniżej poziomu otwartego konfliktu zbrojnego. Agresja podprogowa klasyfikowana jest zasadniczo jako element wojny hybrydowej. Działania militarne poniżej progu wojny są w sposób celowy ograniczane i utrzymywane poniżej poziomu dającego jednoznaczne podstawy do odpowiedzi zbrojnej państwa atakowanego. Celem agresji podprogowej jest zatem osiągnięcie celów politycznych przez wykorzystanie siły zbrojnej przy jednoczesnym generowaniu niepewności i niejednoznaczności. W związku z powyższym Federacja Rosyjska dąży do opóźnienia cykli decyzyjnych w organizacjach bezpieczeństwa kolektywnego oraz maskowania swoich działań w procesie rywalizacji militarnej z NATO<sup>56</sup>.

Jedną z form agresji poniżej progu wojny są ćwiczenia wojskowe SZ FR, organizowane w bezpośredniej styczności terytorium traktatowego NATO. Szczególne miejsce w rosyjskiej koncepcji podprogowej rywalizacji militarnej ma demonstracja siły w czasie ćwiczeń wojskowych z serii „Zapad”, realizowanych co cztery lata wspólnie z Siłami Zbrojnymi Republiki

<sup>53</sup> K. Całus, B. Chmielewski, K. Dębiec, Ł. Kobeszko, A. Sadecki, *Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-02-21/wschodnia-flanka-nato-po-roku-wojny-mobilizacja-roznych> (10.09.2024).

<sup>54</sup> NATO Allied Air Command, *Baltic Air Policing*, <https://ac.nato.int/missions/air-policing/baltics> (16.09.2024).

<sup>55</sup> K. Całus, B. Chmielewski, K. Dębiec, Ł. Kobeszko, A. Sadecki, *op. cit.*

<sup>56</sup> A. Deep, *Hybrid War: Old Concept, New Techniques*, <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques> (10.09.2024).

Białorusi. Ćwiczenie „Zapad” ma charakter strategiczny, stanowi bowiem zwieńczenie rocznego cyklu szkolenia sił zbrojnych i jest jednocześnie sprawdzianem gotowości bojowej armii w kontekście realizacji pełnoskalowej operacji powietrzno-lądowej. Pomimo faktu, iż władze Federacji Rosyjskiej deklarują defensywny charakter prowadzonych ćwiczeń, w istocie mają one charakter *stricte* ofensywny. Scenariusze kolejnych edycji ćwiczenia „Zapad” obejmowały dotychczas planowanie i realizację ofensywy na kierunku państw bałtyckich i Polski, stanowiły sprawdzenie zdolności w zakresie rażenia celów za pomocą rakiet balistycznych, prowadzenia desantu morskiego i powietrznego oraz realizacji precyzyjnych uderzeń z powietrza na cele położone w głębi ugrupowania przeciwnika. W 2009 roku liczba żołnierzy zaangażowanych w ćwiczenie „Zapad” wyniosła około 12 tysięcy, natomiast w roku 2021 – 200 tysięcy. Ocenia się, iż amplituda ilościowa zaangażowanych wojsk, jak i sprawdzanie coraz większej ilości elementów taktycznych związane jest z wzmocnieniem zachodniego kierunku strategicznego Federacji Rosyjskiej i przygotowaniem Leningradzkiego Okręgu Wojskowego do konfrontacji militarnej z NATO w przyszłości. Przypuszcza się, iż manewry „Zapad 2021” stanowiły główny sprawdzian Sił Zbrojnych FR do realizacji pełnoskalowej operacji w wymiarze lądowym przed uderzeniem na Ukrainę<sup>57</sup>.

Poważnym zagrożeniem militarnym dla państw bałtyckich, pozostającym poniżej progu otwartego konfliktu zbrojnego, są planowane i kontrolowane naruszenia przestrzeni powietrznej terytorium traktatowego Sojuszu Północnoatlantyckiego. Począwszy od roku 2014 obserwuje się intensyfikację liczby naruszeń przestrzeni powietrznej państw NATO przez statki powietrzne Federacji Rosyjskiej i Białorusi. Należy stwierdzić, iż nielegalna aneksja Krymu była bodźcem do nasilenia wrogich działań Sił Powietrzno-Kosmicznych FR w przestrzeni powietrznej Sojuszu, bowiem zidentyfikowana liczba przechwyceń rosyjskich statków powietrznych przez samoloty NATO w roku 2014 była już trzykrotnie większa niż w roku 2013. Oprócz kontrolowanych wtargnięć w przestrzeń powietrzną NATO, rosyjskie statki powietrzne prowadzą również inne działania operacyjne, obejmujące między innymi: realizację pozorowanych ataków na okręty Sojuszu Północnoatlantyckiego, ćwiczenia ukierunkowane na obezwładnianie systemów przeciwrakietowych przeciwnika czy konfrontacyjne manewry rosyjskich samolotów w regionie Morza Bałtyckiego. Uogólniając, można stwierdzić, że Federacja Rosyjska dąży do testowania reakcji i zdolności obrony powietrznej Sojuszu Północnoatlantyckiego na Wschodniej Flance NATO. Ma to szczególne znaczenie w kontekście bezpieczeństwa Litwy, Łotwy i Estonii z uwagi na ich niedostateczne zdolności w zakresie organicznych sił powietrznych<sup>58</sup>.

Zagrożeniem dla bezpieczeństwa państw bałtyckich o charakterze nieprzekraczającym progu wojny jest operacjonalizacja nielegalnej migracji, wymierzona w destabilizację granicy Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej. Operacjonalizacja migracji jest narzędziem

---

<sup>57</sup> A.M. Dyner, *Zapad 2021 – kompleksowe ćwiczenia wymierzone w państwa NATO*, <https://www.pism.pl/publikacje/zapad-2021%20-%20kompleksowe-cwiczenia-wymierzone-w-%20panstwa-nato> (9.09.2024).

<sup>58</sup> O. Oliker, G.I. Rosa-Hernandez, *The Art of the Possible: Minimizing Risks as a New European Order Takes Shape*, Filadelfia 2022, s. 13.

wykorzystywanym przez siły zbrojne oraz służby specjalne Federacji Rosyjskiej i Republiki Białorusi do wywoływania presji na zewnętrzną granicę Sojuszu Północnoatlantyckiego, bez jednoznacznego wskazywania na przynależność państwową przeciwnika. Zjawisko to można zatem określić agresją zastępczą (ang. *proxy war*), bowiem nielegalni migranci z Afryki i Bliskiego Wschodu są narzędziem podmiotów referencyjnych bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej w procesie kontrolowanej agresji i rywalizacji międzynarodowej z NATO. Od sierpnia 2021 roku granice Polski i państw bałtyckich są obiektem intensywnej presji migracyjnej, która ma dwa zasadnicze cele. Po pierwsze, jej skutki obliczone są na destabilizację porządku wewnętrznego państw Wschodniej Flanki NATO, a z drugiej strony mają prowadzić do wzmocnienia linii rosyjskiej propagandy i dezinformacji. Władze Federacji Rosyjskiej poprzez koordynację nielegalnej migracji w perymetrze strategicznym Sojuszu próbują stworzyć negatywny wizerunek państw Wschodniej Flanki NATO jako krajów, które nie chcą pomagać uchodźcom, dopuszczając się łamania prawa międzynarodowego i podstawowych praw człowieka. Rosyjska kampania dezinformacyjna ma za zadanie polaryzację państw członkowskich Sojuszu i wywołanie braku jednoznacznego podejścia do podjęcia zdecydowanych działań w obliczu presji na zewnętrzną granicę NATO. Pomimo pewnych różnic w podejściu do kryzysu migracyjnego, można przyjąć pewien stopień uogólnienia działań zaradczych, podjętych przez Polskę i państwa bałtyckie. W odpowiedzi na destabilizujące działania Federacji Rosyjskiej i Białorusi zamknięto większość przejść granicznych (z wyjątkiem Estonii). W celu wsparcia działań straży granicznej kraje Wschodniej Flanki NATO zdecydowały się na rozmieszczenie w pasie nadgranicznym kontyngentów sił zbrojnych oraz złożyły wnioski o wsparcie Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (ang. Frontex). Postanowiono również zbudować fizyczne bariery i zwiększyć możliwości elektronicznego systemu nadzoru na granicach. W kontekście prowadzonych badań należy podkreślić, że skierowanie sił zbrojnych do wsparcia ochrony granicy (nieuniknione w tej sytuacji) ma na celu osłabienie zdolności operacyjnych sił zbrojnych Państw Wschodniej Flanki NATO na innych kierunkach strategicznych<sup>59</sup>.

Analizując rywalizację militarną Federacji Rosyjskiej z Sojuszem Północnoatlantyckim, należy zwrócić uwagę na potencjalne prowokacje militarne, które mogą być źródłem zagrożeń dla bezpieczeństwa państw bałtyckich w perspektywie dekady. Ich celem może być sprowokowanie kierownictwa oraz systemu obronnego państw NATO do podjęcia odpowiedzi militarnej na zagrożenia, co mogłoby stanowić pretekst do pełnoskalowej agresji militarnej Federacji Rosyjskiej. Ocenia się, iż Moskwa będzie dążyć w ramach prowokacji militarnych do zatarcia przynależności państwowej osób odpowiedzialnych, utrudniając podjęcie symetrycznej odpowiedzi przez władze zaatakowanego państwa<sup>60</sup>. Prawdopodobne jest, iż Federacja Rosyjska będzie dążyć do instrumentalizacji rosyjskojęzycznej diaspory w państwach bałtyckich jako strategicznego narzędzia destabilizacji bezpieczeństwa wewnętrznego Litwy, Łotwy i Estonii. Tezę tę

<sup>59</sup> A. Olech, Z. Śliwa, *Migracje i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, <https://ine.org.pl/migracje-i-kryzys-na-granicy-polsko-bialoruskiej/> (12.09.2024).

<sup>60</sup> D. Majchrzak, *Bezpieczeństwo militarne Polski*, Warszawa 2015, s. 39.

potwierdzają działania informacyjne oraz linia komunikacji strategicznej Władimira Putina. W swojej wypowiedzi z września 2024 roku stwierdził, iż obwód królewiecki nie powinien mieć jedynie statusu wysuniętej enklawy Federacji Rosyjskiej na zachodzie, lecz być ściśle zintegrowany z rdzeniem państwa pod względem politycznym i ekonomicznym. Prezydent Federacji Rosyjskiej podkreślił, iż nigdy nie zapomni o obwodzie królewieckim, którego mieszkańcy powinni mieć możliwość swobodnego przemieszczania się do kontynentalnej części FR. Może być to interpretowane jako forma przygotowania międzynarodowej opinii publicznej do eskalacji presji i agresji wobec państw bałtyckich, stojących na drodze integracji obwodu królewieckiego z rdzeniem państwa. Podobne wypowiedzi kierownictwa Federacji Rosyjskiej od dekady wpisują się w strategię presji i zastraszania, wskazując tym samym na ciągle zainteresowanie FR destabilizacją sytuacji bezpieczeństwa Wschodniej Flanki NATO<sup>61</sup>.

Na podstawie badań ustalono, iż Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej mogą w perspektywie dekady w sposób bezpośredni brać udział w prowokacjach militarnych poprzez wsparcie bojówek, grup ekstremistycznych oraz skrajnych formacji politycznych, tym samym pośrednio przyczyniać się do pogłębiania zjawisk separatystycznych w państwach bałtyckich. Zjawiska prowokacji militarnych mogą zostać uzupełnione o akty terrorystyczne, przypadki wandalizmu oraz sabotażu. Ocenia się, iż rosyjskie prowokacje militarne będą realizowane symultanicznie z niekinetycznymi elementami wpływu, wśród których najbardziej prawdopodobnymi formami będą: dezinformacja, działania psychologiczne oraz wojna w cyberprzestrzeni. Koordynacja szerokiego spektrum narzędzi agresji poniżej poziomu wojny będzie w tym przypadku umożliwiała podjęcie próby destabilizacji porządku publicznego oraz secesji części terytorium będącego pod wpływem politycznym i militarnym ekstremistów. Niewykluczone, iż Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej oraz rosyjskie służby specjalne będą zaangażowane w proces wywoływania agresywnych postaw wobec rosyjskojęzycznej mniejszości w państwach bałtyckich w celu wywołania pretekstu do rozpoczęcia interwencji militarnej w obronie rosyjskiej diaspory w państwach bałtyckich<sup>62</sup>.

## PODSUMOWANIE

Wnioski z przeprowadzonych badań świadczą o tym, iż istota rywalizacji militarnej Federacji Rosyjskiej z Sojuszem Północnoatlantyckim polega na operacjonalizacji założeń rosyjskiej polityki zagranicznej, której celem jest odzyskanie dominacji w postsowieckiej przestrzeni bezpieczeństwa. Federacja Rosyjska dąży do podważenia obowiązującego porządku międzynarodowego, destabilizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej oraz

---

<sup>61</sup> K. Stepanenko, R. Bailey, A. Evans, D. Gasparyan, H. Zehring, F.W. Kagan, *Russian Offensive Campaign Assessment, September 19, 2024*, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-19-2024> (24.09.2024).

<sup>62</sup> I. Makaraitė, M. Aušra, J. Čeponytė, R. Juknevičiūtė, J. Tvaskienė, *Secret Kremlin document reveals Russia's plans for Baltic states – LRT investigation*, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1973471/secret-kremlin-document-reveals-russia-s-plans-for-baltic-states-lrt-investigation> (24.09.2024).

osłabienia wpływów Stanów Zjednoczonych w Europie Środkowo-Wschodniej. Rewizjonistyczna polityka Federacji Rosyjskiej doprowadziła do destabilizacji bezpieczeństwa europejskiego, którego skutki przedstawia przebieg konfliktu na Ukrainie. W trakcie badań ustalono, iż w perspektywie dekady Federacja Rosyjska będzie prawdopodobnie dążyć do degeneracji sytuacji bezpieczeństwa państw Wschodniej Flanki NATO z uwagi na czynniki geograficzne, polityczne i historyczne. Problemem strategicznym dla urzeczywistnienia rosyjskich marzeń o przywróceniu dominacji w przestrzeni postsowieckiej jest zwiększanie zdolności obronnych państw Wschodniej Flanki NATO oraz euroatlantycka integracja Ukrainy i Gruzji. Przypuszcza się, iż Federacja Rosyjska będzie konsekwentnie wykorzystywać siły zbrojne do osiągania korzystnych dla siebie rozstrzygnięć w polityce światowej, czego efektem ma stać się powrót do systemu jałtańskiego, opartego na określonych strefach wpływów i kontrolowanej suwerenności mniejszych państw. W rosyjskiej kulturze strategicznej aspekt siły, a zwłaszcza siły militarnej od wieków determinował zdolności państwa do dominacji strategicznej. Biorąc pod uwagę rosnącą tolerancję władz państwa oraz rosyjskiego społeczeństwa wobec agresji i przymusu, legitymizujących ofensywne działania Sił Zbrojnych FR, wydaje się, iż argument przemocy zbrojnej będzie głównym narzędziem rywalizacji międzynarodowej Federacji Rosyjskiej w perspektywie dekady.

Na podstawie badań ustalono, iż państwa bałtyckie mogą być narażone na skutki militarnej rywalizacji Federacji Rosyjskiej z NATO z uwagi na dysproporcję potencjału militarnego, czynniki polityczne, geograficzne oraz uwarunkowania historyczne. Do momentu wybuchu otwartego konfliktu zbrojnego na Ukrainie presja i agresja Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich wyrażała się w formie planowanych i koordynowanych działań hybrydowych, w ramach których poziom agresji utrzymywany był poniżej progu konfliktu zbrojnego. Proces optymalizacji Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, militaryzacja obwodu królewieckiego oraz wzmocnienie potencjału sił zbrojnych na zachodnim kierunku strategicznym państwa upoważniają do stwierdzenia, iż obserwowana jest ewolucja zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Zmiana ta polega na przesunięciu środka ciężkości rosyjskiej rywalizacji międzynarodowej w stronę argumentu siły zbrojnej. Federacja Rosyjska posiada współcześnie siły zbrojne zdolne i gotowe do podejmowania działań poniżej poziomu otwartego konfliktu zbrojnego, jak i realizacji linearnych działań bojowych w perymetrze strategicznym. Zgodnie z koncepcją wojny nowej generacji Federacja Rosyjska nie zrezygnuje z wykorzystania niekinetycznego instrumentarium destabilizacji, jednak ocenia się, iż środki niemilitarnego oddziaływania będą pełnić funkcję katalizatora działań zbrojnych, występując w początkowej i końcowej fazie konfrontacji. Niewykluczone, iż Federacja Rosyjska w procesie rywalizacji strategicznej będzie wykorzystywać jądrowe i nienuklearne środki odstraszenia strategicznego.

Biorąc pod uwagę zaangażowanie Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Ukrainie oraz implikacje polityczno-ekonomiczne wojny, można stwierdzić, że interwencja militarna Sił Zbrojnych FR w państwach bałtyckich wydaje się obecnie mało prawdopodobna. Ocena potencjału militarnego i zdolności bojowych Federacji Rosyjskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego

w regionie Wschodniej Flanki NATO wskazuje jednak, iż w hipotetycznym przypadku błyskawicznie prowadzonej agresji powyżej progu wojny to strona rosyjska może przeważać, przynajmniej do czasu wejścia do teatru działań sił szybkiego reagowania z głębi Europy i Stanów Zjednoczonych. Jest to wypadkowa miejscowej dysproporcji potencjału militarnego na korzyść FR oraz adaptacji rosyjskiego przemysłu i systemu bezpieczeństwa do prowadzenia długotrwałych konwencjonalnych konfliktów zbrojnych wysokiej intensywności w ostatniej dekadzie. Powoduje to, iż rosyjska armia przystosowana jest do szybkiego uzupełniania strat w sprzęcie i personelu oraz posiada doświadczenia bojowe w realizacji logistyki „ostatniej mili”, czyli zaopatrywania walczących pododdziałów frontowych. Ocenia się, iż trwająca transformacja Wielonarodowych Grup Bojowych eFP w państwach bałtyckich do poziomu brygady oraz konsekwentne zwiększanie wydatków na obronność są istotnym środkiem zwiększającym potencjał Wschodniej Flanki NATO do realizacji obrony i odstraszania.

Nawet jeśli Federacja Rosyjska nie zastosuje w przebiegu rywalizacji militarnej sił zbrojnych powyżej progu otwartego konfliktu zbrojnego, to w perspektywie dekady instrument siły militarnej będzie prawdopodobnie stanowić istotne narzędzie wielowektorowego oddziaływania Federacji Rosyjskiej w przestrzeni bezpieczeństwa państw bałtyckich. Ściśle regulowany poziom agresji kinetycznej może współwystępować symultanicznie z presją ekonomiczną, wojną w cyberprzestrzeni, presją migracyjną oraz działaniami psychologicznymi. Wnioski z przeprowadzonych badań pozwalają na stwierdzenie, iż rywalizacja militarna Federacji Rosyjskiej może skutkować występowaniem w przestrzeni bezpieczeństwa Litwy, Łotwy i Estonii bezpośrednich i pośrednich zagrożeń dla suwerenności terytorialnej oraz bezpieczeństwa wewnętrznego państw. Podsumowując, można powiedzieć, że zagrożenia militarne kreowane przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa państw bałtyckich w perspektywie dekady mogą stać się źródłem osłabienia zdolności obronnych Wschodniej Flanki NATO oraz erozji spójności wewnętrznej Sojuszu Północnoatlantyckiego.

## BIBLIOGRAFIA

- Banasik Mirosław. 2023. Bezpieczeństwo międzynarodowe w erze strategicznej rywalizacji, Warszawa: Difin.
- Banasik Mirosław. 2022. „Odstraszanie strategiczne mechanizmem prowadzenia przez Federację Rosyjską rywalizacji międzynarodowej”. *Przegląd Wschodnioeuropejski* 13 (1): 199.
- Banasik Mirosław. 2019. Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa. Warszawa: Difin.
- Batashvili David. 2024. Russian Military Forces: Interactive Map, <https://gfsis.org.ge/maps/russian-military-forces>.
- BBC. 2015. Russia examines 1991 recognition of Baltic independence, <https://www.bbc.com/news/world-europe-33325842>.
- Bērziņš Jānis. 2019. Not ‘Hybrid’ but New Generation Warfare. W: *Russia's Military Strategy and Doctrine*. 157-159. Waszyngton: The Jamestown Foundation.



- Całus Kamil, Chmielewski Bartosz, Dębiec Krzysztof, Kobeszko Łukasz, Sadecki Andrzej. 2023. Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-02-21/wschodnia-flanka-nato-po-roku-wojny-mobilizacja-roznych>.
- Cancan Mark F., Monaghan Sean, Fata Daniel. 2023. Strengthening Baltic Security: Next Steps for NATO, <https://www.csis.org/analysis/strengthening-baltic-security-next-steps-nato>.
- Chełmniak Marcin. 2024. „Ewolucja roli obwodu królewieckiego w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej po 1991 roku”. *Przegląd Wschodnioeuropejski* 15 (1): 122.
- Cichocki Bartosz. 2010. *Doktryna wojskowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.
- Ciślak Jarosław. 2022. Armia rosyjska – armia agresora: Wojsko w Obwodzie Kaliningradzkim, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/armia-rosyjska-armia-agresora-wojsko-w-obwodzie-kaliningradzkim-rapor> t?srsId=AfmBOop8ho5IolnJqIu7fuNP9IH4GU-umb3Iz58R2x8c1jKEmXIL\_Xise.
- Clark Mason, Hird Karolina. 2023. *Russian regular ground forces order of battle*, Waszyngton: Institute for the Study of War.
- Clark Mason. 2020. *Russian hybrid warfare*, Waszyngton: Institute for the Study of War.
- Clark Mason. 2021. *The Russian military’s lesson learned in Syria*, Waszyngton: Institute for the Study of War.
- Deep Alex. 2015. *Hybrid War: Old Concept, New Techniques*, <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques>.
- Dębski Sławomir. 2023. *Dwie składowe aktualnej sytuacji w Rosji*, <https://www.pism.pl/publikacje/dwie-skladowe-aktualnej-sytuacji-w-rosji>.
- Diec Joachim. 2015. *Geostrategiczny wybór Rosji. U zarania trzeciego tysiąclecia. Tom I*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Domańska Maria, Kardaś Szymon, Menkiszak Marek, Rogoża Jadwiga, Wilk Andrzej, Wiśniewska Iwona, Żochowski Piotr. 2019. *Twierdza Kaliningrad: Coraz bliżej Moskwy*, Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- Dubisz Stanisław. 2006. *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. Tom 2*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dyner Anna Maria. 2021. *Zapad 2021 – kompleksowe ćwiczenia wymierzone w państwa NATO*, <https://www.pism.pl/publikacje/zapad-2021%C2%A0-kompleksowe-cwiczenia-wymierzone-w%C2%A0panstwa-nato>.
- Dyner Anna Maria. 2023. *Nowa reforma sił zbrojnych Rosji – zagrożenie czy gra pozorów*, <https://pism.pl/publikacje/nowa-reforma-sil-zbrojnych-rosji-zagrozenie-czy-gra-pozorow>.
- Freedman Lawrence. 1994. *The theory of limited war. W: International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990-91. 203-204*. Londyn: Palgrave Macmillan.
- Grygolec Władysław, Kościuk Lech. 1998. *Bezpieczeństwo militarne państwa. Pojęcia, uwarunkowania, polityka*. Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej.
- Götz Elias. 2022. „Near Abroad: Russia’s Role in Post-Soviet Eurasia”. *Europe-Asia Studies* 74 (9): 1529.
- Harris Catherine, Keegan Frederick W. 2018. *Russia’s Military Posture: Ground forces order to battle*, Waszyngton: Institute for the Study of War.

- Hird Karolina. 2023. Restructuring and expansion of the Russian Ground Forces hindered by Ukraine War requirements, Waszyngton: Institute for the Study of War.
- Hooker Richard D. 2021. „Major Theatre War: Russia Attacks the Baltic States”. RUSI Journal 165: 5-7.
- Jemioło Tadeusz, Dawidczyk Andrzej. 2008. Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Kasapoglu Can. 2024. NATO Is Not Ready for War: Assessing the Military Balance between the Alliance and Russia. Waszyngton: Hudson Institute.
- Kuczyńska-Zonik Aleksandra, Bornio Jakub. 2023. Niemcy ogłaszają szczegóły sformowania brygady na Litwie, <https://ies.lublin.pl/komentarze/niemcy-oglaszaja-szczegoly-sformowania-brygady-na-litwie/>.
- Kuczyński Grzegorz. 2022. „Bańka” najeżona raketami. Czym Rosja może zagrozić z obwodu kaliningradzkiego, <https://i.pl/banka-najezona-raketami-czym-rosja-moze-zagrozic-z-obwodu-kaliningradzkiego/ar/c1-16327539>.
- Lucas Edward. 2023. Gotland: NATO’s Baltic Bastion, <https://cepa.org/article/gotland-natos-baltic-bastion/>.
- Majchrzak Dariusz. 2015. Bezpieczeństwo militarne Polski. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Makaraitytė Indrė, Aušra Mindaugas, Čeponytė Jurgita, Juknevičiūtė Rūta, Tvaskienė Jurga. 2023. Secret Kremlin document reveals Russia’s plans for Baltic states – LRT investigation, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1973471/secret-kremlin-document-reveals-russia-s-plans-for-baltic-states-lrt-investigation>.
- Milevski Lukas. 2019. „Scenarios for Baltic Defence: What to Prepare Against”. Lithuanian Annual Strategic Review 17: 203-204.
- Miszczuk Marcin. 2023. „Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską”. Studia Bezpieczeństwa Narodowego 28: 30.
- Miszczuk Marcin. 2024. „Broń hipersoniczna – podejście rosyjskie”. Przegląd Sił Zbrojnych 2: 131.
- Muzyka Konrad. 2021. Russian Forces in the Western Military District, Waszyngton: Center for Naval Analyses.
- NATO Allied Air Command. 2024. Baltic Air Policing, <https://ac.nato.int/missions/air-policing/baltics>.
- NATO. 2024. Washington Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_227678.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm).
- Olech Aleksander, Śliwa Zdzisław. 2022. Migracje i kryzys na granicy polsko-białoruskiej, <https://ine.org.pl/migracje-i-kryzys-na-granicy-polsko-bialoruskiej/>.
- Oliker Olga, Rosa-Hernandez Gabriela I. 2022. The Art of the Possible: Minimizing Risks as a New European Order Takes Shape. Filadelfia: Foreign Policy Research Institute.
- Potulski Jakub. 2010. Współczesne kierunki rosyjskiej myśli geopolitycznej: między nauką, ideologicznym dyskursem a praktyką. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytet Gdański.
- Radomyski Adam. 2021. „Development of the Russian Anti Access/Anti Denial (A2/AD) concept as a threat to NATO and Poland”. Torun International Studies 1 (13): 48-50.
- Savitz Scott, Winston Isabelle. 2024. A Brief Naval Overview of the Baltic Sea Region, Santa Monica: RAND.

- Schmidt Andreas. 2016. „Countering Anti – Access/Area Denial. Future Capability Requirements in NATO”. *The Journal of the JAPCC* 23: 70-73.
- Słownik języka polskiego PWN. 2024. Rywalizacja, <https://sjp.pwn.pl/sjp/rywalizacja;2518496.html>.
- Stepanenko Kateryna, Bailey Riley, Evans Angelica, Gasparyan Davit, Zehring Haley, Kagan Frederick W. 2024. Russian Offensive Campaign Assessment, September 19, 2024, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-19-2024>.
- Śliwa Zdzisław. 2023. „Od odstraszania do obrony – wyzwania bezpieczeństwa Państw Bałtyckich”. *Bezpieczeństwo Narodowe* 43: 8-11.
- Watts Stephen, Rooney Bryan, Germanovich Gene, Pezard Stephanie, Reach Clint, Shostak Melissa. 2022. Deterrence and escalation in competition with Russia. Santa Monica: RAND.
- Wilk Andrzej. 2016. Systemy rakietowe „Bastion” w obwodzie kaliningradzkim – zmiana sytuacji militarnej w Europie Środkowej, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-11-22/systemy-rakietowe-bastion-w-obwodzie-kaliningradzkim-zmiana-sytuacji>.
- Wills Steve. 2023. Kaliningrad: Impregnable Fortress or “Russian Alamo”?, <https://www.cna.org/our-media/indepth/2023/05/kaliningrad-impregnable-fortress-or-russian-alamo>.
- Zięba Ryszard. 2018. Pojmowanie bezpieczeństwa międzynarodowego w XXI wieku. W: *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*. 23. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Żochowski Piotr. 2016. Iskandery w Kaliningradzie – stały element rosyjskiej polityki zastraszania, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-10-11/iskandery-w-kaliningradzie-staly-element-rosyjskiej-polityki>.

**Klaudia WIZIMIRSKA-NAPORA**

*Dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północny-Wschód Szczecin*

*Polskie Towarzystwo Stosunków Międzynarodowych*

*k.wizimirska@gmail.com*

*<https://orcid.org/0000-0002-3141-069X>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.02>*



---

## **ZAGROŻENIA HYBRYDOWE W KONTEKŚCIE WOJEN BUNTOWNICZYCH WZGLĘDEM PAŃSTW NATO W REGIONIE MORZA BAŁTYCKIEGO**

---

**ABSTRAKT:** Artykuł przedstawia wybrane czynniki destabilizujące bezpieczeństwo międzynarodowe, skupione w ramach zagrożeń hybrydowych względem wybranych państw NATO w regionie Morza Bałtyckiego na podstawie koncepcji wojen buntowniczych J. Messnera. Wprowadzone przez autora ograniczenia geograficzne są konieczne ze względu na szeroki i zróżnicowany zakres oddziaływania agresji przy użyciu metod hybrydowych na państwa członkowskie NATO. Poszukując odpowiedzi na pytanie, z jakimi metodami działań hybrydowych mamy obecnie do czynienia w regionie Morza Bałtyckiego, opierając się na koncepcji wojen buntowniczych, przeanalizowano literaturę przedmiotu, informacje medialne oraz oficjalne wypowiedzi i poglądy ekspertów zajmujących się problematyką bezpieczeństwa międzynarodowego. Przedstawiono założenia koncepcji wojen buntowniczych oraz zarys narzędzi dotyczących zagrożeń hybrydowych względem państw NATO w rejonie Morza Bałtyckiego. Konkluzja poprzedzona procedurą badawczą złożoną z analizy logicznej, abstrahowania, klasyfikacji oraz wnioskowania pozwala wstępnie uchwycić podjęte cele badawcze na tle syntetycznej charakterystyki opisywanych zagrożeń hybrydowych. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że koncepcja Messnera stanowi pierwowzór dla współczesnych wojen hybrydowych i punkt odniesienia dla lepszego zrozumienia tego zjawiska. Ponadto wybrane kraje Morza Bałtyckiego (Estonia, Łotwa, Litwa, Finlandia i Polska) w ramach NATO nie są obecnie w pełni przygotowane do przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym. Wynika to nie tylko ze złożoności zagrożeń, ale również z trudności ich jednoznacznego rozpoznania i klasyfikacji. Jednocześnie autor kieruje uwagę badaczy zajmujących się tą problematyką na konieczność podjęcia dyskusji na temat kierunków rozwoju NATO oraz opracowania odpowiedniej strategii dostosowanej do charakteru zagrożeń hybrydowych, co pozwoli na powzięcie odpowiedzialności Sojuszu za bezpieczeństwo jego członków.

**SŁOWA KLUCZOWE:** wojny buntownicze, działania hybrydowe, konflikty międzynarodowe, bezpieczeństwo, sojusz północnoatlantycki

---

## **HYBRID THREATS IN THE CONTEXT OF REBELLION WARS AGAINST NATO STATES IN THE BALTIC SEA REGION**

**ABSTRACT:** The article presents selected factors destabilizing international security, grouped within hybrid threats towards selected NATO countries in the Baltic Sea region, based on the concept of rebellious wars by J. Messner. The geographical limitations introduced by the author are necessary due to the wide and varied scope of impact of aggression using hybrid methods on NATO member states. Searching for answers to the question of what methods of hybrid operations we are currently dealing with in the Baltic Sea region, based on the concept of rebellious wars, the literature on the subject, media information and official statements and views of experts dealing with international security issues were analyzed. The assumptions of the concept of rebel wars and an outline of tools regarding hybrid threats towards NATO countries in the Baltic Sea region are presented. The conclusion, preceded by a research procedure

consisting of logical analysis, abstraction, classification and inference, allows for a preliminary capture of the undertaken research goals against the background of the synthetic characteristics of the described hybrid threats. The results of the conducted research indicate that Messner's concept is a prototype for modern hybrid wars and a reference point for a better understanding of this phenomenon. Moreover, selected Baltic Sea countries (Estonia, Latvia, Lithuania, Finland and Poland) within NATO are currently not fully prepared to counter hybrid threats. This results not only from the complexity of the threats, but also from the difficulty of their unambiguous recognition and classification. At the same time, the author directs the attention of researchers dealing with this issue to the need to discuss the directions of NATO's development and develop an appropriate strategy adapted to the nature of hybrid threats, which will allow the Alliance to assume responsibility for the security of its members.

**KEYWORDS:** rebellion wars, hybrid activities, international conflicts, security, North Atlantic Alliance

## WPROWADZENIE

Na podstawie teorii Jewgienija Messnera (1891-1974) prowadzenia działań zbrojnych nazywaną koncepcją wojen buntowniczych, która stanowi pierwowzór dla idei konfliktów asymetrycznych i wojen hybrydowych (jakie znamy z drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku i początku wieku obecnego), przeprowadzono analizę zagrożeń hybrydowych dla państw NATO regionu Morza Bałtyckiego. Należy w tym miejscu wyjaśnić, że koncepcja Messnera była szeroko rozwijana przez oficerów sił zbrojnych i służb specjalnych najważniejszych mocarstw świata podczas zimnej wojny, a swój renesans przeżywa od początku XXI wieku<sup>1</sup>.

Teoria wojen buntowniczych nie cieszyła się dotychczas szczególnym zainteresowaniem, aż do czasu kryzysu krymskiego i możliwości zaobserwowania zastosowania tej koncepcji w praktyce w państwie sąsiadującym z naszym krajem<sup>2</sup>. Ponadto działania Rosji w zakresie zagrożeń hybrydowych, prowadzone równoległe z jej wojną przeciwko Ukrainie, stwarzają istotne wyzwania zarówno dla bezpieczeństwa regionalnego, jak i międzynarodowego. W ciągu ostatniego roku Rosja zaczęła bardziej agresywnie wykorzystywać swoje środki z zestawu narzędzi w zakresie zagrożeń hybrydowych, szczególnie w regionie Morza Bałtyckiego. Bliskość krajów tego regionu do Rosji i Białorusi stwarza warunki do wykorzystywania metod wojny hybrydowej. Rosja stosuje różnorodną taktykę, wprowadzając metody takie jak: dezinformacja, cyberataki, presja psychologiczna, zinstrumentalizowana migracja i akty sabotażu, mające na celu wywarcie nacisku i destabilizację tych państw<sup>3</sup>.

J. Messner wskazywał na zacieranie się granicy między stanem pokoju a wojną, podobnie jak na ograniczenie różnic między regularnymi i nieregularnymi pododdziałami wojskowymi, formacjami paramilitarnymi, bezpieczeństwaowymi formacjami militarnymi czy doraźnie uzbrojonymi grupami społecznymi. Ten rosyjski strateg podkreślał też, że podstawową formą walki

---

<sup>1</sup> L. Sykulski, *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*, „Przegląd Geopolityczny” 2015, t. 11, s. 103.

<sup>2</sup> K. Kraj, *Wojny asymetryczne czy miatieżewojna Jewgienija Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2012, nr 3, s. 33-39.

<sup>3</sup> H. Praks, *Russia's hybrid threat tactics against the Baltic Sea region: From disinformation to sabotage*, “Hybrid CoE Working Paper” 2024, May, 32, s. 5.

w wojnach buntowniczych są działania nieregularne, m.in. dywersja, terror, partyzantka czy powstanie. Jako przykład takich działań podawał on np. Polskę z okresu drugiej wojny światowej (1939-1945), zwłaszcza powstanie warszawskie<sup>4</sup>.

Koncepcja wykorzystania zrewoltowanych grup społecznych celem destabilizacji danego państwa, jak również użycia jego terytorium do wojen zastępczych, jest tematem szeroko opisywanym w dyskursie strategicznym na arenie międzynarodowej. Poprzez wojnę zastępczą należy rozumieć rodzaj konfliktu zbrojnego, w którym strony toczą walki na obszarze państwa trzeciego. Natomiast forma zaangażowania może mieć charakter otwarty w formule oficjalnej interwencji lub ukryty w formie udziału formacji bez oznak państwowych<sup>5</sup>.

Już nie tylko działania Federacji Rosyjskiej w Ukrainie, ale także wydarzenia określane mianem arabskiej wiosny lub tzw. kolorowych rewolucji noszą znamiona praktycznego wykorzystania koncepcji wojen buntowniczych, poszerzonej o osiągnięcia nowych technologii ery informacyjnej<sup>6</sup>.

Pierwotna koncepcja Messnera została wzbogacona o nowe rozwiązania tzw. wojen sieciowych, najnowsze osiągnięcia technologii wojen informacyjnych, sieciocentryczne systemy prowadzenia działań zbrojnych i wszystko to, co obejmuje określenie zagrożeń asymetrycznych i hybrydowych<sup>7</sup>. Tak więc katalog zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego systematycznie poszerza się i generuje kolejne problemy, nie tylko dotyczące zapobiegania konfliktom i zagrożeniom, ale także trudności w zakresie rozpoznawania, klasyfikowania i interpretowania współczesnych zagrożeń.

Stąd też podjęty problem badawczy, zawarty w tytule niniejszej publikacji. Pytanie badawcze dotyczy wpływu metod i technik wykorzystywanych w obszarze działań hybrydowych na bezpieczeństwo państw NATO w regionie Morza Bałtyckiego. Tym samym celem poznawczym jest zidentyfikowanie narzędzi stosowanych w ramach wojen hybrydowych i zasygnalizowanie prawidłowości zachodzących podczas wystąpienia ataku hybrydowego w odniesieniu do koncepcji wojen buntowniczych. Na tej podstawie możliwe będzie prognozowanie kolejnych przemian w rozwoju technik w obszarze konfliktów hybrydowych celem przygotowania się do przeciwstawiania się i zapobiegania im.

Hipotezą badawczą będzie zatem następujące założenie: wielość i złożoność działań hybrydowych jest tak wysoka, że dokonywać się będą przemiany w przygotowaniu i prowadzeniu konfliktów na arenie międzynarodowej. Co za tym idzie, należy nie tylko określić kierunki rozwoju technik i narzędzi działań hybrydowych, ale też skupić się na określeniu odpowiednio przystosowanej strategii kolektywnej obrony Sojuszu względem zagrożeń hybrydowych.

W pierwszej kolejności poddano analizie pojęciowej tzw. wojny buntownicze, które stanowią pierwowzór dla współczesnych działań hybrydowych. Następnie prawidłowości w ich

<sup>4</sup> K. Kraj, *Miatieżwojna Jewgienija Messnera*, „e-Terroryzm” 2012, nr 2, s. 16-17.

<sup>5</sup> L. Sykulski, *op. cit.*, s. 104.

<sup>6</sup> Vide P. Towle, *The strategy of war by proxy*, „The RUSI Journal” 1981, vol. 126, s. 21-26.

<sup>7</sup> M. Kaldor, *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Stanford 2001; Z. Policikiewicz, *Właściwości przyszłych wojen oraz ich implikacje społeczne*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2012, nr 1, s. 94-111.

występowaniu oraz cechy charakterystyczne poddano analizie logicznej w odniesieniu do obecnej sytuacji na arenie międzynarodowej. Zidentyfikowane prawidłowości porównano, aby określić, które z nich są częściej spotykane, a które stanowią rzadkość lub wyjątek. Następnie podjęto się klasyfikacji badanego zjawiska zachodzącego w stosunku do państw regionu Morza Bałtyckiego. Na końcu wysunięto własne propozycje poprzez wnioskowanie, aby podsumować całość syntetyczną oceną wraz z rekomendacjami.

W celu realizacji założonych celów zastosowano dostępne narzędzia z zastrzeżeniem, że z powodu ograniczeń zasobów mogą one odbiegać od standardów reprezentowanych przez instytucje państwowe lub społeczne, dysponujące istotnie (w porównaniu z jednostką fizyczną) większymi zasobami, zarówno ludzkimi, jak i materialnymi.

Autor zakłada, że nie mogą one być porównywalne pod względem kompleksowości z analizami np. SG WP. Pozyskane dane pochodzą z wywiadu „białego” na podstawie źródeł otwartych z jednoznacznym wykluczeniem źródeł niejawnych i wojskowych. Podczas badań wykorzystywane były informacje o charakterze ogólnodostępnym oraz wiedza i doświadczenie autora. Główne źródła informacji opublikowane zostały też w Internecie.

Podczas analizy często posługiwano się przyjmowanymi założeniami. Obecna sytuacja na arenie międzynarodowej, z naciskiem na państwa NATO, poddana była analizie i omówieniu, w wyniku czego starano się formułować wnioski i rekomendacje, które posiadają cechy prawdopodobieństwa (realności), pozwalają zachować spójność i ciągłość rozważań oraz prognozowanych działań (w tym potencjalnego ryzyka).

## WOJNY BUNTOWNICZE A WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA HYBRYDOWE

Za jednego z najważniejszych prekursorów teorii wojen hybrydowych uważa się byłego rosyjskiego wojskowego Jewgienija Messnera. Autor koncepcji „wojen buntowniczych” był ciekawą postacią. Urodzony u schyłku XIX wieku, służbę wojskową odbywał począwszy od armii carskiej poprzez „białe” wojska generała Denikina. Po ich ewakuacji z terenów Ukrainy udał się na emigrację do Królestwa Serbii, Chorwatów i Słoweńców, tam w 1941 roku pełnił urząd dyrektora Niemieckiego Biura Informacyjnego. Został profesorem wojskowości, służył w Wydziale Propagandowym „Południowy Wschód” Wehrmachtu, skąd kierował sekcją rosyjską. W latach 1943-1944 redagował pismo *Russkoje dielo*, a od połowy marca 1945 roku w stopniu majora stał na czele oddziału propagandowego sztabu I Rosyjskiej Armii Narodowej gen. Borysa A. Smysłowskiego. Po wojnie udał się na emigrację do Argentyny, gdzie sformułował nową koncepcję działań zbrojnych, którą nazwał wojnami buntowniczymi (ros. *miatieżnyje wojny, miatieżwojny*)<sup>8</sup>.

Jak wspomniano wcześniej, wojna buntownicza to przede wszystkim zacieranie się granic między stanem pokoju i stanem wojny. Messner uznawał wojnę za nieodłączną część życia

---

<sup>8</sup> W. Pokora, *Wojna hybrydowa nie jest patentem Putina*, <https://kurierygalicyjski.com/wojna-hybrydowa-nie-jest-patentem-putina/> (6.06.2024).

ludzi. Pisał chociażby, że wojna to jedna z form walki o istnienie i dopóki nie zniszczą jej inne formy, będzie tolerowana przez prawa życia. Podkreślał przy tym, że zarówno rewolucja przemysłowa, jak i pojawienie się geopolityki jako naukowego i praktycznego sposobu analizy politycznej skutkowało opracowaniem nowych strategii wojskowych<sup>9</sup>. Wynika więc z tego, że metody i techniki prowadzenia działań wojennych dostosowują się do dynamicznie zmieniającej się areny stosunków międzynarodowych. W takim rozumieniu współczesna wojna może mieć charakter ograniczenia koalicyjny lub nieograniczenia koalicyjny, czyli światowy. Podkreślić należy, że każda ze stron konfliktu może mieć jawnych i tajnych uczestników. Taki charakter wojny powoduje, że ze względu na dużą ich liczbę obserwujemy rozmycie celów podejmowanej walki.

Z takiego punktu widzenia ważne jest podkreślenie i uświadomienie sobie, że działania wojenne, na co zwracał uwagę Messner, prowadzone są na cztery sposoby. Możemy mieć do czynienia z wojną, w której regularne wojska walczą z wojskami innego kraju. Wojna została wcześniej wypowiedziana i toczy się zgodnie z określonymi zasadami prawa. Jednak możemy również spotkać się z półwojną, agresjo-dyplomacją (np. zimna wojna) i dyplomacją. W takim przypadku zaciera się granica, o której wspomniano powyżej, trudno jest zatem dostrzec podział na formalny stan pokoju a stan wojny. Społeczeństwa żyją w nieświadomości faktu toczącej się wojny. Tak rozumiana wojna hybrydowa to nic innego, jak łamanie artykułu 1. Konwencji haskiej z 1907 roku, która mówi o tym, że dwa kraje mające podjąć kroki wojenne uprzednio niedwuznacznie zawiadamiają o tym fakcie, wypowiadając wojnę lub stawiając ultimatum z warunkowym wypowiedzeniem wojny. Jak zapisano na kartach niedalekiej przeszłości, ani w Gruzji w 2008 roku, ani w Ukrainie w 2014 taki fakt nie miał miejsca<sup>10</sup>.

Biorąc pod rozwagę trzy obszary prowadzenia walki: siły, przestrzeń i czas, a jednocześnie bazując na teorii wojen buntowniczych, można wysunąć wniosek, iż w wojnie hybrydowej zmianie ulegają wszystkie trzy aspekty. Tradycyjnym przeciwnikiem nie są wrogie siły zbrojne, a staje się nim społeczeństwo, naród. Ponadto znaczenie tradycyjnej przestrzeni walki nabiera innego kształtu, przybierając formę przestrzeni mentalnej, sfery świadomości ludzi i ich wyobrażeń dotyczących przestrzeni. Czas natomiast ulega szerokiemu rozmyciu, gdyż często nie jesteśmy w stanie stwierdzić, kiedy jest początek, a kiedy koniec wojny.

Messner przewidywał również wzrost znaczenia „elektronicznego mózgu” oraz nowoczesnych technologii, które pozwalałyby na ograniczenie liczby sztabowców, nawet przy wzrastającej liczbie walczących stron (żołnierzy, bojowników, rebeliantów)<sup>11</sup>.

Strategia prowadzenia wojny buntowniczej według Messnera to przede wszystkim działania zbrojne podejmowane przez ludność cywilną, a głównym czynnikiem wpływającym na tego typu działania są metody psychologiczno-informacyjne. Rosyjski strateg uważał, że kluczowym zadaniem w wojnie buntowniczej jest zjednoczenie narodu i przeciągnięcie na swoją

<sup>9</sup> L. Sykulski, *op. cit.*, s. 105-106.

<sup>10</sup> W. Pokora, *op. cit.*

<sup>11</sup> L. Sykulski, *op. cit.*, s. 106.



stronę części narodu państwa wrogiego. Zatem głównym elementem wojny buntowniczej jest „psychologiczna obróbka” wszystkich warstw społecznych. Istotnym czynnikiem jest tutaj także wywołanie uczucia strachu, aż do poziomu paniki. Ponadto uwagę przykuwają również działania psychologiczne skierowane na podważenie zaufania i szacunku do władzy państwowej oraz wiary we własne siły zbrojne, w tym zdolności do obrony kraju. Jak podkreślał autor teorii wojen buntowniczych, „wojna buntownicza to wojna wszystkich przeciw wszystkim, przy czym wrogiem może być rodak, a sojusznikiem obcokrajowiec”<sup>12</sup>.

Analizując obecną sytuację na arenie międzynarodowej, nie można nie zwrócić uwagi na analogię do powyższych słów Messnera. Nie można też pominąć kwestii geopolitycznych. „Wszystko jest wojną”<sup>13</sup> – tak brzmi tytuł istotnej publikacji w kwestiach bezpieczeństwa, ale omawiającej szczególnie działania dezinformacyjne w rosyjskim myśleniu strategicznym. Stan bezpieczeństwa jest odzwierciedleniem złożonej struktury funkcjonowania państwa w środowisku geopolitycznym. Wielowymiarowość i złożoność czynników, które mają wpływ na powstanie zagrożeń oraz zmiany, jakie zachodzą nieustannie w środowisku politycznym, ekonomicznym, społecznym i informacyjnym, są źródłem powstawania zagrożeń międzynarodowych i dla bezpieczeństwa każdego kraju, jak i sojuszy<sup>14</sup>.

W ostatnich latach to właśnie Federacja Rosyjska, po aneksji Krymu i ataku na Ukrainę, jest uznawana za agresora i zagrożenie dla suwerennych państw. Rosyjski teoretyk wojskowości Swieczin podkreśla, że wojna nie jest niczym innym niżli realizacją przy użyciu siły zbrojnej wcześniej sformułowanych celów politycznych. Ta faza, jeszcze zanim wybucha otwarty konflikt, jest w jego opinii kluczowa dla osiągnięcia końcowego sukcesu. W pierwszej fazie wojny, jak w przypadku wojen buntowniczych, mamy do czynienia zwłaszcza z działaniami hybrydowymi nastawionymi na rozmycie stanu wojny i niewojny po to, aby skutecznie przeprowadzić mobilizację sił zbrojnych, ale i gospodarki, a także maksymalnie wykorzystać możliwości związane z wywarceniem presji, zastraszeniem potencjalnego przeciwnika, uzyskaniem większego pola manewru dla zabiegów dyplomatycznych celem osiągnięcia pożądanego celu politycznych przy jednoczesnym ukryciu własnych zamiarów i zatuszowaniu winy<sup>15</sup>. Powyższy pogląd ukształtował się i upowszechnił już w latach 20. i na początku lat 30. ubiegłego stulecia w rosyjskiej myśli wojskowej i jest aktualny do dziś. Stanowi istotny punkt wyjścia dla zrozumienia czynników decydujących o działaniach agresora, jednocześnie alarmując społeczność międzynarodową, że zagrożenie może nadejść na długo przed wybuchem otwartego konfliktu.

Zagrożenia lokalne są szczególnie ważne, ale i nie poddają się prostej klasyfikacji. Ma to związek z lokalną specyfiką teatru działań wojennych, wojenno-polityczną oraz strategiczną sytuacją stron konfliktu na początku działań zbrojnych oraz wielością celów i różnorodnością

---

<sup>12</sup> *Ibidem*, s. 107-108.

<sup>13</sup> M. Budzisz, *Wszystko jest wojną*, Rosyjska Kultura Strategiczna, Warszawa 2021.

<sup>14</sup> M. Kopczeński, K. Wizimirski-Napora, *Świat hybrydowy a bezpieczeństwo międzynarodowe*, [w:] J. Nowicka (red.), *Spółczesność jako uczestnik bezpieczeństwa. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2022, s. 104-109.

<sup>15</sup> B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 118-139.

stosowanych metod<sup>16</sup>. Analogicznie rzecz się ma w przypadku działań hybrydowych. Dotyczą one dwóch płaszczyzn – wojskowej i dyplomatycznej. Charakteryzuje je relatywnie niska stawka polityczna, która spowodowała ich użycie i wymusza precyzyjne (o mniejszej skali zaangażowania, nieeskalujące) użycie sił zbrojnych. Stąd to kolejny element, który zwraca uwagę – przykładanie przez państwo agresora wielkiej wagi do tego, aby nadać atakowi pozory legalności i międzynarodowej prawomocności, ale również potrzeba podjęcia starań o zbudowanie lokalnych sojuszy wojskowych po to, aby konflikt nie nosił znamion bilateralnego sporu<sup>17</sup>. Tak było w przypadku „specjalnej operacji wojskowej”, pod której pozorem Federacja Rosyjska zaatakowała Ukrainę w 2022 roku.

Wraz z upadkiem starego ładu międzynarodowego związanego z dwubiegunowym podziałem świata oraz jesienią ludów, która zapoczątkowała w latach 1989-1991 rewolucyjne przemiany w systemie bezpieczeństwa europejskiego, powstała niezagospodarowana przestrzeń w Europie Środkowo-Wschodniej. Transformacje ustrojowe w państwach byłego bloku wschodniego, rozwiązanie Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, Układu Warszawskiego oraz rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich doprowadziły do pojawienia się nowych wyzwań, zagrożeń i szans dla całej Europy<sup>18</sup>. Osłabiona Rosja i dominująca w tym czasie rola Stanów Zjednoczonych we wszystkich sferach działalności w stosunkach międzynarodowych doprowadziły do próby asymilacji narodów Europy Środkowo-Wschodniej ze strukturami najpotężniejszego i najbardziej wpływowego w tym rejonie strategicznego sojuszu polityczno-militarnego – Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (ang. North Atlantic Treaty Organization – NATO)<sup>19</sup>. Wysiłki na rzecz integracji z Sojuszem w państwach takich jak Polska, Węgry czy Czechy, a także ewolucja systemu bezpieczeństwa międzynarodowego raz na zawsze zmieniły oblicze Europy.

O ile na przełomie lat 80. i 90. XX wieku wydarzenia w Europie Środkowo-Wschodniej miały duży wpływ na porządek światowy, o tyle obecnie jest on kształtowany w innych regionach świata. Niemniej jednak ten obszar świata nie stracił na znaczeniu. Problemem NATO, oprócz rozbieżności w stanowiskach państw członkowskich dotyczących finansowania Sojuszu, jest brak zgodności w rozwiązywaniu konfliktu w Ukrainie oraz jej destabilizacja pod względem gospodarczym i politycznym<sup>20</sup>. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej widzą w tej wojnie preludium do ekspansji rosyjskiej na państwa byłego bloku wschodniego i dlatego podejmują działania, które mają na celu wzmocnienie wschodniej flanki Sojuszu przez obecność amerykańskich wojsk na swoim terytorium.

<sup>16</sup> M. Budzisz, *op. cit.*, s. 75.

<sup>17</sup> C. Kennedy, T. Waldman, *Ways of War in the 21st Century*, Chapter 7, University of Hull, 2017, s. 96-98.

<sup>18</sup> A. Orzelska-Stączek, *Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie ładu globalnego*, [w:] *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, red. J. Fiszer, P. Olszewski, Warszawa 2013, s. 113-114.

<sup>19</sup> A. Olech, A. Rogozińska, *Zagraniczne obiekty wojskowe jako system wzmacniania międzynarodowego potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2021, s. 127.

<sup>20</sup> A. Rogozińska, *Doświadczenia wojny hybrydowej na Ukrainie w kontekście bezpieczeństwa państw bałtyckich*, „Horyzonty Bezpieczeństwa” 2017, nr 19, s. 89-92.

Przynależność do NATO stwarza wprawdzie szansę na zapewnienie bezpieczeństwa, ale rodzi jednocześnie zagrożenia i wyzwania dla tego bezpieczeństwa<sup>21</sup>. Przynależność państw opisanego regionu do Sojuszu jest jednym z najważniejszych determinantów ich bezpieczeństwa. Rodzą się jednak wątpliwości, czy przy obserwowanej postawie państw członkowskich Sojuszu, NATO rzeczywiście podejmie działania zbrojne przeciw agresorowi w przypadku ewentualnej agresji militarnej na obszarze kraju członkowskiego. Art. 5, który mówi o kolektywnej obronie, to wprawdzie jedna z najważniejszych podstaw i wartość dodana o nieocenionej wadze, lecz ocenia się, że nie należy upatrywać w niej *ultima ratio* zapewnienia bezpieczeństwa. Taka ocena wynika z faktu, że mamy do czynienia z coraz większym podziałem pomiędzy członkami Sojuszu, który dotyczy m.in. ekonomicznych i politycznych interesów poszczególnych państw. Doskonałym przykładem będzie tutaj konflikt między Turcją a Grecją, gdy jedno państwo członkowskie – Turcja – niemalże dokonało zbrojnej interwencji w innym państwie członkowskim – Grecji – podczas gdy pozostałe państwa członkowskie pozostały bezradne, bo ważniejsze okazało się mieć w składzie Sojuszu silną Turcję niż zadbać o interes mniej atrakcyjnej strategicznie Grecji. Dlatego właśnie podczas budowania poprawnego stanu bezpieczeństwa nie można liczyć wyłącznie na stanowiska i gwarancje sojusznicze, ale należy tworzyć własny system obronny i potencjał, który oczywiście powinien być zintegrowany z Sojuszem. Przynależność do NATO, z uwagi na art. 3, powoduje konieczność rozwoju interoperacyjności pomiędzy państwami członkowskimi celem stworzenia warunków do właściwej i adekwatnej gotowości do budowania zdolności obronnych opartych na współdziałaniu na arenie międzynarodowej. Należy zatem skorzystać z dostępu do najnowszych technologii wojskowych celem modernizacji i zwiększania zdolności bojowych sił zbrojnych regionu<sup>22</sup>.

Niedawne badania nad wojnami w Afganistanie i Iraku pokazują, jak kosztowne mogą być wojny totalne pod względem strat ludzkich, gospodarczych, a także społecznych i politycznych, niezależnie od tego, jak odmienne są możliwości skonfliktowanych stron. Wraz ze wzrostem kosztów państwa coraz częściej decydują się na podjęcie wojny hybrydowej poniżej progu konfliktu zbrojnego, realizując swoje cele w zakresie bezpieczeństwa o sumie zerowej. Centralne miejsce zajmuje w tym przypadku ludność cywilna. Współczesne platformy cyfrowe i media społecznościowe pozwalają aktorom hybrydowym z dużą łatwością wpływać na obecną sytuację międzynarodową. Dobrym przykładem są rosyjskie kampanie dezinformacyjne w Internecie, niektóre z nich bardzo subtelne, aczkolwiek poważne, skierowane przeciwko niektórym państwom zachodnim<sup>23</sup>.

---

<sup>21</sup> Vide, *Rola NATO w kształtowaniu systemu bezpieczeństwa Europy Wschodniej*, „Przegląd Geopolityczny” 2020, nr 31, s. 115.

<sup>22</sup> E. Rumer, *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*, Carnegie Endowment for International Peace, 2019, s. 17-23.

<sup>23</sup> A. Bilal, *Wojna hybrydowa – nowe zagrożenia, złożoności i „zaufanie” jako antidotum*, NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html> (18.04.2024).

Co więcej, od rosyjskiej agresji na Ukrainę w 2014 roku wysiłki NATO koncentrują się głównie na odbudowie zdolności do prowadzenia dużej operacji obronnej w ramach art. 5. Niemniej jednak, konsekwentnie realizowane przez Rosję działania hybrydowe takie jak: ingerencja w wybory w USA w 2016 r., atak z użyciem broni chemicznej w Wielkiej Brytanii, próby zablokowania członkostwa Czarnogóry w NATO, sprawiły, że wzmocnienie odporności na niemilitarne zagrożenia stało się istotnym uzupełnieniem wojskowej adaptacji Sojuszu do nowych wyzwań<sup>24</sup>.

Kolejny aspekt w ramach rozpatrywania kwestii zagrożeń hybrydowych dotyczy obecności chińskiego kapitału w portach państw członkowskich NATO. To ryzyko cyberataków, szpiegostwa i wykradania wrażliwych danych. Przedsiębiorstwa z Chińskiej Republiki Ludowej pozostają akcjonariuszami w wielu europejskich portach, a władze Sojuszu nie są w stanie określić limitów bezpośrednich inwestycji rządu chińskiego. To efekt nadmiernie wolnorynkowej polityki i zbyt małej liczby narzędzi kontroli. Ryzyko cybernetyczne to efekt dostępu chińskich przedsiębiorstw do systemów komunikacyjnych i sieci lokalnych, co może stwarzać większe ryzyko dla Europy, a zwłaszcza w odniesieniu do sił zbrojnych państw członkowskich<sup>25</sup>.

Przegląd obecnej sytuacji wskazuje również, że w wyniku zbrojnej agresji Rosji na Ukrainę wstrząsom podlega cała przestrzeń euroatlantycka. Daje się zauważyć tendencja do działań ukierunkowanych na destabilizację funkcjonowania morskiej infrastruktury krytycznej. Zwiększona aktywność Rosji na akwenach jest związana z mapowaniem przez Moskwę infrastruktury natowskiej oraz przeprowadzaniem akcji sabotażowych w celu zastraszenia zachodnich rządów i społeczeństw<sup>26</sup>.

Mimo iż wojna hybrydowa jest wciąż spornym tematem debat akademickich i politycznych, skuteczne reagowanie na zagrożenia hybrydowe stało się najwyższym priorytetem dla NATO i jego członków. Wrogie państwa coraz częściej stosują kombinacje taktyk hybrydowych, aby zrealizować swoje strategiczne interesy, często po to, by pozostać poniżej progu konfliktu zbrojnego. W związku z tym zagrożenia hybrydowe należy traktować jako pilne i wielopoziomowe wyzwanie. Przykłady takich działań to m.in. dezinformacja, ingerencja polityczna, wojna cybernetyczna czy kradzież technologii<sup>27</sup>. Ponadto w sferze gospodarczej zagrożenia hybrydowe stanowią wyzwanie dla bezpieczeństwa energetycznego, infrastruktury krytycznej, bezpośrednich inwestycji zagranicznych i badań nad wysoce zaawansowanymi technologiami. Takie wyzwania mogą nie mieć bezpośrednich implikacji militarnych, natomiast mogą istotnie wpływać na odporność Sojuszu<sup>28</sup>.

<sup>24</sup> K. Załęski, *Siły zbrojne. Teoria i praktyka funkcjonowania*, Warszawa 2018, s. 153-164.

<sup>25</sup> R. Shirreff, *2017 Wojna z Rosją. Przeróżający scenariusz wydarzeń w Europie*, Poznań 2016, s. 321-327.

<sup>26</sup> R. Borkowski, *Konflikty współczesnego świata*, Kraków 2011, s. 87-92.

<sup>27</sup> D. Snetselaar, *Bezpieczeństwo wiedzy – wnioski dla NATO*, NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2022/09/30/bezpieczenstwo-wiedzy-wnioski-dla-nato/index.html> (18.04.2024).

<sup>28</sup> P. Szymański, *NATO i Unia Europejska wobec zagrożeń hybrydowych*, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-04-24/nato-i-unia-europejska-wobec-zagrozen-hybrydowych> (18.04.2024).

## ZAGROŻENIA HYBRYDOWE JAKO ŚRODEK CIĘŻKOŚCI W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO

Pięć krajów uwzględnionych w tym artykule – Estonia, Łotwa, Litwa, Finlandia i Polska – to kraje wybrane przez autora na podstawie kilku kryteriów geograficznych, historycznych i społecznych. Po pierwsze, kraje te są jedynymi państwami członkowskimi UE, które mają granicę lądową z Rosją (w przypadku NATO Norwegia również ma 195 km odcinka granicy z Rosją w Arktyce). Łączna granica tych państw z Rosją rozciąga się na długości ponad 2300 kilometrów. Trzy z nich – Łotwa, Litwa i Polska – dzieli także granicę z Białorusią, dodając kolejne 1250 kilometrów. Po drugie, wszystkie te kraje na różnych etapach swojej historii znajdowały się pod panowaniem rosyjskim lub sowieckim. A jak wiadomo, rosyjska propaganda lubi usprawiedliwiać swoją agresję, mówiąc o „historycznych granicach Rosji”. Ponadto kraje analizowane w tym artykule są wielokrotnie wymieniane, w różnym stopniu, w (odwetowych) rosyjskich narracjach jako możliwe późniejsze cele po Ukrainie. Co więcej, wszystkie pięć krajów znajduje się w regionie Morza Bałtyckiego, które ma znaczenie strategiczne dla Rosji. Morze Bałtyckie jest kluczową bramą dla rosyjskiego handlu morskiego, zwłaszcza dla eksportu ropy. W październiku 2023 r. ponad połowa całkowitego eksportu rosyjskiej ropy pochodziła z Rosji. Eksport ten stanowi główne źródło dochodów Kremla, umożliwiając napędzanie jego maszyny wojennej<sup>29</sup>. Morze Bałtyckie jest także szlakiem pomiędzy silnie zmilitaryzowanymi rosyjskimi placówkami obwodu królewieckiego a Rosją. Po trzecie, Estonia i Łotwa mają największą liczbę etnicznych Rosjan i obywateli Rosji w UE proporcjonalnie do ich populacji. Kraje te były również na czele międzynarodowego wsparcia dla Ukrainy, wszystkie znajdują się w pierwszej dziesiątce państw na świecie wspierających Ukrainę. Wreszcie ze względu na duży napływ uchodźców z Ukrainy to właśnie te kraje zostały dotknięte największymi zmianami, szczególnie Polska, która przyjęła największą liczbę ukraińskich uchodźców w stosunku do ich populacji<sup>30</sup>.

Główne narzędzia rosyjskich działań hybrydowych w regionie Morza Bałtyckiego skupiają się na: dezinformacji oraz operacjach wywierania wpływu, instrumentalizacji diaspor oraz instytucji powiązanych z Rosją, sabotażu, wandalizmie oraz działalności wywiadowczej, a także cyberatakach, instrumentalizacji migracji, atakach na infrastrukturę krytyczną i komunikacyjną.

W rosyjskim systemie dezinformacji nastąpiła mobilizacja znacznych zasobów przeciwko narodom europejskim w celu zalewania różnych sieci mediów społecznościowych manipulacyjnymi narracjami. W marcu 2024 r. Czechy i Polska odkryły sieć szerzącą rosyjską propagandę i wywierającą wpływy na całym świecie, w tym w Parlamencie Europejskim. Choć ogólny nacisk na tę dezinformację i wywieranie wpływu wydaje się skierowany na większe kraje Europy, takie jak Niemcy czy Francja, to podobne komunikaty również zostały

<sup>29</sup> I. Levi, *October 2023 - Monthly analysis on Russian fossil fuel exports and sanctions*, Centre for Research on Energy and Clean Air, 23 November 2023, <https://energyandcleanair.org/october-2023-monthly-analysis-on-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/> (19.04.2024).

<sup>30</sup> Data from the UNHCR Operational Data Portal at <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (19.04.2024).

rozpowszechnione w krajach omawianych w tym artykule. Podczas gdy główne narracje są wspólne, istnieją także wyraźne przesłania stosowane w kontekście narodowym poszczególnych państw. Kraje bałtyckie opisuje się jako podżegaczy wojennych i rusofobiczne przyczółki „Kolektywu Zachód”. Twierdzi się, że stoją w obliczu problemów ekonomicznych, a upadek społeczny jest nieuchronny z powodu ich rządów, które kierują wszystkie swoje pieniądze na Ukrainę, lekceważąc interesy własnych obywateli. Kraje bałtyckie starają się utrudniać Rosji prowadzenie działań informacyjnych poprzez ograniczanie dostępu do rosyjskiej telewizji i innych źródeł propagandy. To doprowadziło Rosję do przeniesienia uwagi w swoich działaniach propagandowych na media społecznościowe. Obejmuje to wykorzystywanie grup skrajnych, zwłaszcza skrajnie prawicowych alternatywnych ekosystemów medialnych, które starają się przeciwstawiać mediom głównego nurtu, znajdując odpowiednie przekazy z rosyjskiej propagandy i wzmacniając je bez utrzymywania standardów dziennikarskich, nazywając siebie patriotami<sup>31</sup>.

Rosja ma długą historię instrumentalizowania rosyjskojęzycznych diaspor w celach strategicznych. Jest to narzędzie umożliwiające rozszerzenie swoich wpływów poza własne granice, dzieląc tym samym społeczeństwa w innych krajach. Rosja nie jest zainteresowana ich integracją, ale trzymaniem pod swoją kontrolą. Wyciekły dokumenty z rosyjskiej administracji prezydenckiej z końca 2021 r., które zawierają informacje, że Rosja zatrudnia osoby w celu utrzymania swoich wpływów w regionie Morza Bałtyckiego, w tym skupia się szczególnie na finansowaniu prorosyjskich organizacji i instytucji, wspierających wysiłki na rzecz utrzymywania szkół języka rosyjskiego czy sprzeciwiania się rozbiórce pomników sowieckich<sup>32</sup>.

Sabotaż, działalność wywrotowa i inne działania „cieniowe” mające na celu destabilizację są istotnymi częściami rosyjskiej wojny niekonwencjonalnej lub hybrydowej. Do początku 2024 r. doszło w Europie do kilku niespodziewanych wydarzeń, które zakłóciły zachodnie dostawy na Ukrainę. Uważa się, że było to częściowo spowodowane chęcią zarządzania eskalacją w stosunkach z NATO, ale także z powodu braku zdolności do kontynuowania operacji przez wojska rosyjskie. Po zyskaniu na czasie, wiosną 2024 r. Rosja aktywnie dążyła do odbudowania zdolności do podjęcia kolejnych działań zaczepnych. Należy zauważyć, że rosyjskie służby wywiadowcze mają dostęp do bardzo znaczących zasobów materialnych i ludzkich. Masowe wypędzenia setek agentów rosyjskiego wywiadu pracujących pod przykrywką dyplomatyczną w całej Europie zakłócił aparat wsparcia, przez który Rosja prowadzi wiele swoich operacji. Rosyjskie służby systematycznie rekrutują nowych agentów spośród obywateli Rosji, którzy uciekli za granicę, i próbują rekrutować obcokrajowców. Od jesieni 2023 r. w krajach bałtyckich zaobserwowano wyraźny wzrost działalności rosyjskich służb wywiadowczych, w tym aktów wandalizmu i ataków terrorystycznych. Doniesienia o zatrzymaniu osób podejrzanych o popełnienie tych

---

<sup>31</sup> H. Praks, *Russia's hybrid threat tactics against the Baltic Sea region: From disinformation to sabotage*, Hybrid CoE Working Paper 32, May 2024, s. 9.

<sup>32</sup> I. Makaraityte, *Secret Kremlin in document reveals Russia's plans for Baltic states*, LRT, 1 May 2023, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1973471/secret-kremlin-document-reveals-russia-s-plans-for-baltic-states-lrt-investigation> (04.06.2024).

czynów pokazują, że rosyjskie służby wydają się zatrudniać osoby ze środowisk przestępczych lub borykające się z trudnościami ekonomicznymi<sup>33</sup>.

Rosyjski wywiad korzysta z aktywistów-hakerów o szerokim spektrum działania w zakresie różnych narzędzi cybernetycznych. Wzmoczona aktywność prokremlowskiej grupy hakerów towarzyszyła inwazji na Ukrainę. Przyznały się one do odpowiedzialności za uderzanie w kraje wspierające Ukrainę rozproszonymi atakami typu „odmowa usługi” (ang. *Distributed Denial of Service* – DDoS). W raporcie opublikowanym przez Europejską Agencję ds. Cyberbezpieczeństwa ENISA w grudniu 2023 r. zwrócono uwagę, że 50 proc. ataków DDoS było powiązanych z agresywną wojną Rosji przeciwko Ukrainie<sup>34</sup>. Tego typu cyberataki, mające na celu zakłócenie codziennego życia, są obecnie codziennością w krajach regionu Morza Bałtyckiego i ich skala oraz złożoność stale rośnie. „W porównaniu z przeszłością ataki ideologiczne stały się znacznie bardziej ukierunkowane, dlatego też zaobserwowaliśmy wzrost liczby takich zdarzeń. Cyberatak jest jak przedłużenie zagranicznej dyplomacji” – pisze Estoński Urząd ds. Systemu Informatycznego w swoim najnowszym „Roczniku Cyberbezpieczeństwa”<sup>35</sup>.

Rosja wraz ze wspierającą ją Białorusią wykorzystuje migrację jako narzędzie wpływu i wywierania presji na sąsiednie kraje. Posługują się w tym celu osobami ubiegającymi się o azyl lub poszukującymi lepszego życia za granicą. Sprawa jest dwutorowa – nie chodzi tylko o liczbę osób próbujących przedostać się przez granicę, ale także o fakt, że Rosja i władze białoruskie decydują, kto jest popychany do granic obcych krajów, a także gdzie i kiedy to następuje. Białoruś posługuje się instrumentalizacją migracji na Łotwę, Litwę i do Polski na dużą skalę od 2021 r. Wszystkie trzy państwa od tego czasu stawiają płoty i inną infrastrukturę ochrony granicy z Białorusią i zaczęły stosować rygorystyczne środki zapobiegające nielegalnemu przekraczaniu granicy. Utrudniło to ten proceder i pomogło w utrzymaniu kontrolowanych przejść. Jednakże sąsiedzi Białorusi w dalszym ciągu spotykają się z ciągłą presją migracyjną, która jest ukierunkowana i wspierana na miejscu przez białoruskie służby. Większość nielegalnych prób przekroczenia granicy w 2023 r. miało miejsce na granicach Białorusi z Polską i Łotwą. Liczba osób, które próbowały przekroczyć obie granice, podwoiła się w porównaniu z rokiem poprzednim<sup>36</sup>. Trasa nielegalnych migrantów zazwyczaj zaczyna się w Moskwie, skąd przybywają na Białoruś w zorganizowany sposób, a następnie próbują przedostać się do sąsiednich krajów UE z pomocą białoruskich służb specjalnych. Białoruskie służby graniczne są znane z wielokrotnego pokazywania agresywnych zachowań na granicy, m.in. niszcząc

<sup>33</sup> J. Watling, *The Threat from Russia's Unconventional Warfare beyond Ukraine 2022–24*, RUSI, February 2024, <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf> (04.06.2024).

<sup>34</sup> ENISA, *ENISA Threat Landscape for DoS Attacks*, 6 December, 2023, <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-for-dos-attacks> (05.06.2024).

<sup>35</sup> Estonian Information System Authority, *Number of cyber incidents increased by a quarter in a year*, 5 February, 2024, <https://www.ria.ee/en/news/information-system-authority-number-cyber-incidents-increased-quarter-year> (4.06.2024).

<sup>36</sup> D. Tilles, *Polish border guard report shows scale of migrant pressure from Belarus*, Notes from Poland, 02 January 2024, <https://notesfrompoland.com/2024/01/02/polish-border-guard-report-shows-scale-of-migrant-crisis-from-belarus/> (05.06.2024).

infrastrukturę ochrony granic sąsiadujących krajów i angażując się w inne działania naruszające bezpieczeństwo. Jesienią 2023 roku na granicy łotewsko-rosyjskiej Rosja była bliska ogłoszenia swego rodzaju stanu nadzwyczajnego. W październiku tego roku władze rosyjskie nagle zdecydowały, że obywatele Ukrainy pragnący wjechać do Rosji z krajów UE mogą to zrobić jedynie przez lotnisko Szeremietiewo w Moskwie lub przez małą granicę w miejscowości Vientuli na trasie łotewsko-rosyjskiej. W odpowiedzi rząd łotewski, nie mając innego wyjścia, zamknął przejście graniczne całkowicie. Gdyby pozostało otwarte, mogłoby to doprowadzić, w wyniku wprowadzenia nowej rosyjskiej procedury, do masowego napływu obywateli Ukrainy przez przejście graniczne z bardzo ograniczoną infrastrukturą i potencjałem, co groziłoby poważnymi konsekwencjami dla sytuacji humanitarnej oraz porządku publicznego<sup>37</sup>.

Infrastruktura energetyczna i komunikacyjna są uważane za jeden z najbardziej prawdopodobnych celów, gdyby Rosja zdecydowała się na eskalację działań wywrotowych w regionie Morza Bałtyckiego. Położenie geograficzne Finlandii i krajów bałtyckich ogranicza możliwości łączenia infrastruktury energetycznej i komunikacyjnej z resztą Europy, przy czym wiele z tych połączeń przebiega przez wody międzynarodowe Morza Bałtyckiego. To czyni je bardziej podatnymi na groźbę lub nawet dokonanie sabotażu. Jak zauważyli wyżsi urzędnicy NATO, podwodna sieć kabli i rur wokół wód europejskich nie została zbudowana z myślą o wojnie hybrydowej. Konwencja ONZ o prawie morza (UNCLOS) stwarza warunki do zabezpieczenia obiektów wrażliwych pod względem bezpieczeństwa, ale poważnie ogranicza prawo do interwencji w wody międzynarodowe. Jednocześnie Rosja jest wyraźnie mniej zaniepokojona niż inne kraje w kwestii przestrzegania prawa międzynarodowego. Działalność Rosji i jej zainteresowanie mapowaniem morskiej infrastruktury energetycznej i komunikacyjnej w całej Europie jest dobrze znana. Pojawiło się wiele raportów o podejrzanym obecności różnych statków powiązanych z Rosją w bliskości infrastruktury morskiej (krytycznej), w tym na Morzu Bałtyckim<sup>38</sup>. Nowe technologie, takie jak drony morskie, skutecznie rozmieszczone przez Ukrainę na Morzu Czarnym, już wkrótce mogą zostać przyjęte przez Rosję jako prowokacja, co zwiększy obawę odwetu.

Działania związane z zagrożeniem hybrydowym, jakie stosuje Rosja, rozpoczęły się równoległe z wojną z Ukrainą. Tym samym zaczęto kwestionować porządek bezpieczeństwa regionalnego i międzynarodowego. Rosja stała się bardziej agresywna wobec Zachodu w ogóle, a cała piątka krajów regionu Morza Bałtyckiego opisana w tym artykule pod wieloma względami szczególnie narażona jest na wrogie działania Rosji. Ich położenie na wschodnim krańcu UE, geograficzna bliskość Rosji i jej wasalnej Białorusi oraz różne powiązania, jakie miały

---

<sup>37</sup> A. Sytasa, *Latvia says Russia trying to disrupt border with Ukraine passport ruling*, Reuters, 13 October 2023, <https://www.reuters.com/world/europe/latvia-says-russia-trying-disrupt-border-with-ukraine-passport-ruling-2023-10-13/> (05.06.2024).

<sup>38</sup> S. Hedlund, *Nordic media take aim at Russian threats*, Gisreportsonline, 7 June 2023, <https://www.gisreportsonline.com/russia-nordic-threats/>; S. Kaushal, *Stalking the Seabed: How Russia Targets Critical Undersea Infrastructure*, RUSI Commentary, 25 May 2023, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/stalking-seabed-how-russia-targets-critical-undersea-infrastructure> (05.06.2024).



z nią te państwa, generują możliwości wrogiego wyzysku. Jednak to również czyni je cennymi sensorami umożliwiającymi identyfikację rosnących zagrożeń. Rosja zastosowała różne narzędzia, aby wywierać presję i destabilizować te narody, celując w szerzenie strachu i paniki oraz podważanie odporności społecznej. Taki stan rzeczy doskonale koreluje z założeniami koncepcji Messnera. Taktyka ta obejmuje ciągle szerzenie dezinformacji, tj. w tym przypadku zatrudnianie agentów wywiadu, wykorzystanie narzędzi cybernetycznych, wywieranie presji psychologicznej, angażowanie się w ataki fizyczne i wandalizm, a także stosowanie zinstrumentalizowanej presji migracyjnej. Rosja w zakresie zagrożeń hybrydowych podejmuje obecnie działania, których wcześniej nie widziano. Wykorzystuje również szczególnie słabe punkty systemowe w różnych krajach. W regionie Bałtyku na przykład rekrutuje i wykorzystuje agentów z miejscowej ludności rosyjskojęzycznej. W Polsce, gdzie ludność rosyjska jest nieliczna, celem są nowo przybyli Ukraińcy. Rosja również wykorzystuje wiedzę nt. krajowych przepisów i procedur. Zaczęto używać zinstrumentalizowanej presji migracyjnej przeciwko Finlandii, która wcześniej przyjęła bardziej liberalną politykę wobec osób ubiegających się o azyl. Pomimo rosnących wysiłków Rosji, jej taktyka w regionie Morza Bałtyckiego nie przyniosła jeszcze znaczących wyników. Świadomość społeczeństwa dotycząca zagrożenia ze strony Rosji ciągle rośnie i rozwinęto w tym zakresie pewną odporność. Silny konsensus polityczny i społeczny we wszystkich pięciu krajach do przeciwstawienia się rosyjskiej agresji i wsparcie Ukrainy w znacznym stopniu przyczynia się do ich obrony. Organy bezpieczeństwa wewnętrznego państw wykazały się także determinacją w zapobieganiu i powstrzymywaniu ataków z użyciem zagrożeń hybrydowych. Obecnie Rosji brakuje znaczącego wpływu na politykę wewnętrzną tych państw. Odkąd Finlandia dołączyła do NATO w 2023 r., wszystkie wskazane kraje są jego członkami. Sojusz prezentuje konwencjonalną postawę obronną w regionie, niemniej jednak w najbliższym czasie może okazać się ona niewystarczająca, a jej wzmocnienie nieuchronne. Wszystkie pięć krajów pokazało, że chociaż taktyka zagrożeń hybrydowych stanowi ciągle zagrożenie, to ważne jest, aby nie okazywać podatności na tę chorobę presji rosyjskiej, lecz zamiast tego wykazać się zdecydowaniem. Zachowując pewność siebie, wewnętrzną spójność i czujność, narody mogą skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom i łagodzić ich skutki. Politycy muszą być gotowi do podjęcia proaktywnych działań i trudnych decyzji dotyczących wyzwań związanych z bezpieczeństwem członków Sojuszu, nawet jeśli pociągają one za sobą istotne konsekwencje, takie jak zamknięcie granic. Rosja będzie nadal testować reakcje docelowych narodów i ich sojuszników, odpowiednio dostosowując swój zestaw narzędzi dotyczących zagrożeń hybrydowych. Będzie szukać nowych luk do wykorzystania i nowych sposobów na podważenie stabilności. W tym kontekście ważne jest dla UE, NATO i ich krajów członkowskich utrzymywanie gotowości do ścisłego monitorowania sytuacji i stawiania oporu.

Działania hybrydowe cechuje łączenie różnych środków wywierania nacisku i uzależniania kraju od potencjału agresora. Na przykładzie tego, co się stało w ciągu ostatnich kilku

lat, można wyróżnić najważniejsze cechy zagrożeń hybrydowych dla państw NATO regionu Morza Bałtyckiego w odniesieniu do wydarzeń, które mają miejsce „obok nas”<sup>39</sup>:

1. Asymetryczne oddziaływanie w sferze psychologicznej, ideologicznej, dyplomatycznej i ekonomicznej;
2. Prowadzenie operacji specjalnych mających na celu wprowadzenie w błąd liderów politycznych i wojskowych;
3. Manipulowanie zachowaniami społecznymi i próba wyizolowania niezadowolonego segmentu społeczeństwa (zastraszanie, podstęp, szantaż, przekupywanie);
4. Destabilizowanie państwa przy pomocy tajnych służb. Podżeganie do bezprawnych działań, wywoływanie chaosu, paniki i nieposłuszeństwa wobec władz;
5. Ustanowienie strefy zakazu lotów, wprowadzenie blokady lądowej i morskiej. Użycie prywatnych pododdziałów, wspólnie z lokalną opozycją;
6. Rozpoczęcie operacji militarnej poprzedzonej działaniami wywrotowymi;
7. Socjocentryczne uderzenia z kosmosu, lądu, powietrza i morza, połączone z kilkudniowym obezwładnieniem R/E i użyciem robotów. Odcięcie wody pitnej, żywności itp.;
8. Użycie komponentu lądowego wraz z wojskami specjalnymi i obrony terytorialnej do ostatecznej likwidacji fizycznego oporu;
9. Dywersja obliczona na osłabienie narodu będącego przeciwnikiem. Obróbka psychologiczna, podważenie wewnętrznej solidarności społecznej, nadwątlenie i zniszczenie autorytetu władzy, wywołanie konfliktów w elitach, zastraszenie, wywołanie paniki, uczynienie zaatakowanego państwa niezdolnym do oporu;
10. Znaczący wzrost roli działań z zakresu rozpoznania wywiadowczego, prowadzonych jeszcze przed wejściem w fazę intensywniejszych posunięć. Prawidłowe rozpoznanie słabych i mocnych stron potencjalnego przeciwnika, stopień inwigilacji środowisk opinio-twórczych, uzyskanie możliwości wpływu na dyskurs publiczny – opinię publiczną, narzucanie swojej wizji porządku politycznego, wiedza na temat infrastruktury krytycznej, systemu finansowego itp.;
11. Walka w przestrzeni mentalnej – wojna informacyjna. Zniszczenie międzynarodowej reputacji przeciwnika, pozbawienie go legitymacji, a w efekcie doprowadzenie do politycznej izolacji i braku możliwości zawierania międzynarodowych sojuszy i koalicji;
12. Zaskoczenie, oszustwo – maskowanie operacyjne – to wszystko to, co pozwoli wprowadzić przeciwnika w błąd odnośnie do własnych intencji, ale także utrzymanie planów w tajemnicy, użycie nowych broni i rodzajów uzbrojenia, a także sposobów prowadzenia walki. To także użycie pozorowanych struktur, komunikatów lub innych środków prowadzących do wprowadzenia w błąd. To głęboka dezinformacja, określana jeszcze przez KGB jako „działania aktywne”, które mają na celu przeniknąć umysły przeciwnika,

---

<sup>39</sup> A. Lanoszka, M.A. Hunzeker, *Conventional Deterrence and Landpower in Northeastern Europe*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2019, s. 17-22.

z góry przewidzieć jego niepożądane działania, wprowadzić w błąd, przechwycić z jego rąk inicjatywę i zakłócić jego akcje dywersyjne<sup>40</sup>.

Uogólniając, można stwierdzić, że zgodnie z koncepcją Messnera, obecnie w środku ciężkości zagrożeń hybrydowych jest społeczeństwo, ostateczne zwycięstwo nie może być odniesione bez komponentu lądowego, a w sytuacji gdy klasyczne działania militarne nie przyniosą efektów, strona skłonna użyć BMR lub innych środków walki wykorzysta każdą przewagę. Natomiast istotą funkcjonowania każdego państwa i całego Sojuszu będzie jego strategiczna odporność<sup>41</sup>.

Utrzymujący się stabilny trend w kierunku konfliktów hybrydowych i asymetrycznych jest bardzo niebezpieczny. Celem takich ataków już nie jest przejęcie kontroli nad terytorium, ale są one raczej zorientowane na wywieranie wpływu na źródła decydujące o warunkach egzystencji społeczeństwa, suwerenności i integralności państw. Agresorzy wykorzystują luki w obszarze bezpieczeństwa, słabość w procesie zarządzania kryzysowego i brakujące zasoby obronne. Dochodzi do użycia środków i narzędzi spoza koszyka wojny konwencjonalnej<sup>42</sup>. Działania hybrydowe zawierają w sobie zarówno elementy wojny regularnej, jak i nieregularnej. Ponadto ukazują proces wprowadzania do walki zbrojnej niewojskowych metod i struktur organizacyjnych oraz ideowego charakteru. Użyte podczas takich konfliktów narzędzia bardzo szybko ulegają modyfikacji i przystosowaniu do zmieniających się warunków. Te czynniki sprawiają, że zaciera się granica między środkami konwencjonalnymi a niekonwencjonalnymi. Na przykładzie tych konfliktów można stwierdzić, że działania agresora są widoczne w wielu sferach (PEMSII<sup>43</sup>). Z uwagi na tak obszerny zasięg działań mamy do czynienia z kreowaniem nastrojów społeczeństwa, mniejszości narodowych czy religijnych. To skłania do oceny, iż zagrożenia hybrydowe są efektem globalizacji oraz dążenia do dominacji państw i ich liderów<sup>44</sup>.

Bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa obywateli państw NATO i całej międzynarodowej społeczności stwarza terroryzm. Grupy terrorystyczne dzięki otwartym granicom przenikają na obszary o istotnym znaczeniu dla Sojuszu i podejmują na nich działania. Ponadto, w ocenie ekspertów, ataki cybernetyczne mogą stanowić istotny aspekt zagrożeń asymetrycznych. Prawdopodobnie zagrożenia cybernetyczne zagrożą w przyszłości systemowi bezpieczeństwa i stabilności całego obszaru Sojuszu<sup>45</sup>.

Rozwój nowych technologii także powoduje powstanie nieznanych dotąd zagrożeń dla systemu bezpieczeństwa.

<sup>40</sup> H. Romerstein, *Disinformation as a KGB Weapon in the Cold War*, „Journal of Intelligence History” 2001, s. 54-67.

<sup>41</sup> A. Dębczak, C. Pawlak, J. Keplin, *Analityczny model oceny hybrydowości współczesnych konfliktów*, „Zeszyty Naukowe AON”, 2015, nr 2, s. 52.

<sup>42</sup> B. Panek, *Bezpieczeństwo Europy w II i III dekadzie XXI wieku. Zagrożenia i wyzwania*, Warszawa 2020, s. 17.

<sup>43</sup> To metoda zwana generalną segmentacją otoczenia. Zawiera czynniki: polityczne, ekonomiczne, militarne, społeczne, infrastruktury i informacyjne.

<sup>44</sup> T.L. Friedman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*, Picador, New York 2012, s. 7-8.

<sup>45</sup> M.A. Miniats, *War of Nerves: Russia's Use of Cyber Warfare in Estonia, Georgia and Ukraine*, Bard Digital Commons, NY 2019, s. 46-47.

Nowym globalnym zagrożeniem jest wykorzystanie przestrzeni kosmicznej do celów militarnych. Sojusz powinien być gotowy także na zagrożenia wynikające z degradacji środowiska naturalnego i ograniczenia zasobów<sup>46</sup>.

NATO dostrzega fakt, że kryzysy i konflikty poza jego granicami mogą stwarzać bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa terytorium i społeczeństw Sojuszu. Dlatego przewiduje się, że zasadniczym zadaniem NATO w najbliższym okresie będzie opanowanie sytuacji kryzysowej, stabilizacja działań oraz wspieranie procesu odbudowy upadających krajów. NATO przewiduje, że wśród zagrożeń bezpieczeństwa nie należy ignorować zagrożeń konwencjonalnych. Ponieważ wiele państw w coraz większym stopniu zależnych jest od dróg tranzytowych, na których głównie opiera się międzynarodowy handel i bezpieczeństwo energetyczne, nie należy wykluczać rozwoju piractwa, ataków na sieci dostarczające energię i zorganizowanych międzynarodowych działań przestępczych.

Potencjalnie zagrożenie dla transportu, sieci dostaw energii oraz elementów infrastruktury krytycznej stanowią organizacje i struktury pozapaństwowe. W tej sytuacji istnieje groźba pojawienia się klasycznych konfliktów zbrojnych. Trudnym do rozwiązania problemem, jednocześnie powodującym wzrost zagrożenia NATO, będzie proliferacja broni oraz środków jej przenoszenia<sup>47</sup>.

Skuteczność Sojuszu, oprócz sprzecznych interesów jej członków, ograniczają niedostateczne środki finansowe na przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym. Negatywnie wpływa na nią także brak woli państw członkowskich do zwiększania wymiany informacji wrażliwych, dotyczących np. ochrony infrastruktury krytycznej czy cyberbezpieczeństwa. Przykład nasilenia wymierzonych w Zachód kampanii dezinformacyjnych w związku z pandemią COVID dowodzi, że NATO powinno poświęcić tej problematyce jeszcze większą uwagę.

Rozmieszczenie rosyjskiej broni nuklearnej na Białorusi oraz przemieszczenie części najeźników do tego kraju<sup>48</sup> to ważne sygnały, że NATO będzie musiało zmierzyć się z jeszcze bardziej wieloaspektowym zagrożeniem na wschodzie niż wcześniej. Rosja, zmieniając Białoruś w de facto wasala, zyskuje cały zestaw nowych narzędzi o charakterze hybrydowym, konwencjonalnym i nuklearnym dla kontrolowanej eskalacji przeciwko NATO. Stanowi to wyzwanie dla podejścia Sojuszu do obrony i odstraszania, w tym w wymiarze nuklearnym, ale także do budowania odporności na zagrożenia hybrydowe<sup>49</sup>.

Głównym wyzwaniem dla Sojuszu pozostaje Rosja, ale dostrzegana jest również rosnąca rola Chin. Z oczywistych względów Rosja pozostaje największym wyzwaniem dla bezpieczeństwa europejskiego. Z punktu widzenia Polski kluczowe są działania podejmowane w Europie Środkowo-Wschodniej – od agresji wojskowej na Ukrainie, poprzez tworzenie zamrożonych

---

<sup>46</sup> R. Kopeć, P. Mazur, *Odstraszanie militarne w XXI wieku. Polska – NATO – Rosja*, Kraków 2017, s. 112-114.

<sup>47</sup> M. Wrzosek, *Niegdyśsze wojny przyszłości*, Warszawa 2018, s. 146-150.

<sup>48</sup> M. Terlikowski, A.M. Dyrer, *Białoruski wektor rosyjskiego zagrożenia dla NATO*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://www.pism.pl/publikacje/bialoruski-wektor-rosyjskiego-zagrozenia-dla-nato> (19.04.2024).

<sup>49</sup> A. Dawidczyk, *Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku*, Warszawa 2001, s. 76-82.

konfliktów, liczne ćwiczenia ze scenariuszami ataków, w tym na państwa NATO, stałą rozbudowę potencjału militarnego na zachodniej granicy Rosji, po liczne działania hybrydowe z wykorzystaniem środków wywiadowczych i cybernetycznych, dezinformacji, propagandy czy nacisku ekonomicznego. Chiny i ich aktywność międzynarodowa będą w ocenie autora w kolejnych latach coraz poważniejszym i kompleksowym wyzwaniem i zagrożeniem<sup>50</sup>. Zaniepokojenie powinien budzić stały przyrost wydatków obronnych Pekinu, militaryzacja polityki Chin w Azji Południowo-Wschodniej, rosnąca obecność polityczno-wojskowa na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej oraz stały rozwój technologiczny, realizowany poprzez inwestycje m.in. w firmy Pirelli, IBM czy Volvo.

## PODSUMOWANIE

W minionych latach w środowisku międzynarodowego bezpieczeństwa istniało wiele problemów, lecz panowała względna stabilność. Obecnie, obok klasycznych zagrożeń, takich jak terroryzm czy cyberprzestępczość, pojawiły się inne, takie jak wojna hybrydowa.

Odnosząc się do mechanizmów tzw. wojen buntowniczych, należy podkreślić, że w działaniach hybrydowych mamy do czynienia ze złożonym środowiskiem ich przygotowania. Charakterystyczne dla tego typu zagrożeń jest dobre rozpoznanie wywiadowcze, które skoncentrowane jest jednocześnie na kierunku politycznym (inwigilacja środowisk politycznych, rozpoznanie nastrojów społecznych), gospodarczym oraz wojskowym. Opracowanie planów wojny hybrydowej obejmuje zestaw działań w zakresie dywersji ideologicznej (informacyjnej) oraz klasycznej dywersji i sabotażu. Dlatego tak istotne jest rozpoznanie systemów wczesnego ostrzegania przeciwnika oraz reagowania kryzysowego. Ważnym elementem jest także, obok informacji o systemie finansowym i obronnym państwa, zebranie szczegółowych informacji dotyczących infrastruktury krytycznej (systemy teleinformatyczne, system transportu, system zaopatrzenia w energię, pokłady surowców energetycznych i paliw, systemy zaopatrzenia w żywność i wodę, system opieki zdrowotnej)<sup>51</sup>.

Prowadzenie wojny buntowniczej, a zarazem działań hybrydowych opiera się na strukturze sieciowej, która odzwierciedlona jest systemem formalnie niepowiązanych ze sobą grup społecznych i organizacji. Wykorzystana jest w niej m.in. strategia oporu niekierowanego (ang. Leaderless Resistance), która nie uwidacznia cech centralnego ośrodka kierowniczego. Poszczególne grupy posiadają dość wysoką autonomię działania. Ponadto w działaniach tj. walkach ulicznych, zamieszkach, obniżaniu zaufania do państwa wykorzystywane są, często nieświadomie, grupy niezadowolonego społecznego danego państwa. Efektem takich działań ma być wywołanie chaosu lub wrażenia chaosu i braku sterowania wydarzeniami przez władze państwa. Grupy te pochodzą z różnych środowisk i często występują tuż obok nas, mogą to być

<sup>50</sup> W. Multan, *Wizja bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2001, s. 45-52.

<sup>51</sup> L. Sykulski, *op. cit.*, s. 108.

marginalizowani politycy, mniejszości narodowe i etniczne, radykalne ugrupowania polityczno-społeczne, związki zawodowe lub jakiegokolwiek grupy dyskryminowane<sup>52</sup>.

W obszarze zainteresowania osób przygotowujących działania polityczno-zbrojne przy użyciu *modus operandi* koncepcji Messnera istotne jest doprowadzenie do niezadowolenia dużych grup społecznych, skłócenia elit politycznych, kolejno do problemów gospodarczych, prowokowania zamieszek, aż wreszcie otwartych działań zbrojnych prowadzonych przez m.in. przerzucane na stronę przeciwnika specjalnie przygotowane pododdziały sił specjalnych, funkcjonariuszy i żołnierzy tajnych służb. Efektywność prowadzenia działań hybrydowych uzależniona jest w dużej mierze od efektywności walki informacyjnej. Kluczowy cel to pogorszenie reputacji państwa, a optymalny efekt – izolacja polityczna kraju<sup>53</sup>.

Wykorzystanie koncepcji Messnera zakłada unikanie oficjalnego zaangażowania państwa w formalną wojnę. Grupy biorące udział w działaniach nie mogą posiadać cech i oznak rozpoznawczych. W świetle prawa międzynarodowego członkowie takich grup nie mogą być traktowani jako członkowie sił zbrojnych, co pozwala na odcięcie się państwa inicjującego od wrogich działań na terytorium innego kraju. W takim przypadku konflikt przypomina raczej wojnę domową lub chaos wewnętrzny, a to jest jednym z czynników charakterystycznych koncepcji Messnera. Walki przeniesione są w teren zurbanizowany, brak jest określonej linii frontu. Rebelia może rozpocząć się wewnątrz państwa, z dala od jego granicy.

Podsumowując, można stwierdzić, że współcześnie zagrożenia hybrydowe przybierają różne formy, charakteryzują się m.in. zatarciem stanu wojny i pokoju, angażują rozmaite formacje nieregularne (paramilitarne, milicje, grupy motywowane ideologicznie lub religijnie, najemników, grupy przestępcze), podstawową formą walki są działania nieregularne, asymetryczne, toczone z jawnym pogwałceniem zasad prowadzenia wojny wyrażonych w konwencjach międzynarodowych (dywersja, terror, powstania, bunty, irredenta). Ofiarą takich zagrożeń jest przede wszystkim ludność cywilna. Zmianie ulega postrzeganie przestrzeni jako teatru działań wojennych. W coraz mniejszym stopniu znaczenie mają uwarunkowania geograficzne na korzyść determinantów mentalnych, świadomościowych, związanych z dystrybucją informacji (walka informacyjna). Celem działań wojennych jest rozbicie sił zbrojnych przeciwnika, w przypadku działań hybrydowych mamy do czynienia z chęcią zdestabilizowania państwa w wyniku prowadzonych operacji psychologicznych<sup>54</sup>.

Klasyczna geopolityka przybiera formę geopolityki informacyjnej. Inaczej postrzegane są jej trzy główne czynniki, o których pisano wyżej. Siła rozumiana jako potęga to już nie liczba ludności czy terytorium, ani nawet siła gospodarki. Kluczowe stają się społeczne morale, integralność tożsamościowa, a także zdolność do narzucenia innym swojej wizji porządku politycznego. Czas jest postrzegany nie jako początek i koniec, a jako czas reakcji na ataki hybrydowe, zdolność

---

<sup>52</sup> Por. J. Tomasiewicz, *Strategia oporu niekierowanego w wojnie asymetrycznej*, „Przegląd Geopolityczny” 2009, t. 1, s. 161-190.

<sup>53</sup> L. Sykulski, *op. cit.*, s. 109.

<sup>54</sup> B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny*, Warszawa 2010, s. 190-207.

przeciwdziałania im. Natomiast przestrzeń nie ogranicza się już do terytorium, pojęcie to ewoluowało i rozlało się na sferę mentalną, świadomościową – informacyjną.

Takie spojrzenie na zagrożenia daje odpowiedź na pytanie, czym jest świat hybrydowy. Działania prowadzone przez podmioty państwowe i niepaństwowe w sposób zaplanowany i skoordynowany mają na celu osiągnięcie celów politycznych i strategicznych z możliwością utrzymania dotychczasowych stosunków gospodarczych i dyplomatycznych<sup>55</sup>.

Obecnie świat stoi wobec wielu wyzwań i zagrożeń, w sytuacji zmniejszającej się roli państw i ograniczania nakładów na obronność niezbędna jest rewizja Strategii Bezpieczeństwa NATO. W dalszej działalności Sojusz powinien kierować się następującymi priorytetami:

1. koncentracja na najbliższym sąsiedztwie państw NATO;
2. wykorzystanie doświadczeń współpracy regionalnej;
3. budowanie i umacnianie partnerstwa;
4. zapewnienie synergii między bezpieczeństwem zewnętrznym i wewnętrznym oraz militarnym i niemilitarnym;
5. budowanie zdolności w zakresie odporności na działania hybrydowe<sup>56</sup>.

Ponadto na podstawie analizy zagrożeń hybrydowych można ocenić, że złożone wyzwania, jakimi są zagrożenia hybrydowe, w domenie wiedzy, a szerzej w domenie gospodarczej wymagają dogłębnego zrozumienia ich wielowarstwowej i wielowektorowej natury. W szczególności NATO musi więcej inwestować w badania z zakresu nauk społecznych, aby zrozumieć naturę tego wyzwania i sformułować skuteczne sposoby reagowania. Nie wystarczy rozpoznanie tych wyzwań z czysto technicznej lub wojskowo-strategicznej perspektywy, należy przyjąć szerszy punkt widzenia – w kontekście podejmowania decyzji politycznych. NATO powinno inwestować w podnoszenie świadomości na temat tego, jak wiedza i technologie mogą przemieszczać się przez granice i z jakim skutkiem. Jednocześnie powinno zachęcać państwa członkowskie do przyjęcia podejścia zniuansowanego i dostosowanego do potrzeb oraz do wzmacniania współpracy między podmiotami wojskowymi i cywilnymi, na szczeblu rządowym i poza nim, celem sprostowania wspólnym wyzwaniom<sup>57</sup>.

Aby skutecznie reagować na zagrożenia hybrydowe w domenach cywilnych, a nie tylko w obszarze wiedzy, zainteresowane strony muszą zważyć sprzeczne interesy i zająć się kwestiami politycznymi. NATO musi w przejrzysty sposób uwzględnić nie tylko interesy bezpieczeństwa i gospodarcze, ale także aspekty podstawowe dotyczące wolności, które definiują to, co reprezentuje Sojusz. Takie wnioski dotyczą także polityki mającej na celu przeciwdziałanie dezinformacji.

Koncepcja wojen buntowniczych w odniesieniu do zagrożeń hybrydowych, a wzbogacona o nowe technologie i doświadczenia wielu konfliktów asymetrycznych ostatniego półwiecza, daje obraz i pokazuje kierunek, jaki mogą obrać przyszłe konflikty międzynarodowe. To, na co

<sup>55</sup> C. Pawlak, J. Keplin, *Ujarzmić hybrydę*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2019, s. 45.

<sup>56</sup> T. Okraska, *Oblicza współczesnych konfliktów zbrojnych*, Katowice 2014, s. 178-186.

<sup>57</sup> M. Wrzosek, *Nowe i stare zagrożenia Sojuszu Północnoatlantyckiego*, „Zeszyty Naukowe AON” 2013, nr 2, s. 45-46.

należy zwrócić uwagę w tym kontekście, to niskie koszty tego typu działań w stosunku do wojny tradycyjnej. Ośrodkiem decyzyjnym nie musi być państwo. Strategia oporu niekontrolowanego i złożone możliwości, jakie daje technologia informacyjna, pozwalają na oddziaływanie w skali globalnej przy wykorzystaniu stosunkowo niewielkich środków i nakładów. Niezwykle ważna jest destrukcja moralna wrogiego narodu, w późniejszym etapie celem staje się dopiero wojsko i organizacje paramilitarne. Kolejny etap to dążenie do opanowania lub zniszczenia obiektów o wartości psychologicznej i materialnej. W efekcie takiego działania dochodzi do rozkładu, a w najlepszym przypadku zmiany porządku wewnętrznego.

## BIBLIOGRAFIA

- Balcerowicz Bolesław. 2006. Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych. Warszawa: Scholar.
- Balcerowicz Bolesław. 2010. Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny. Warszawa: Scholar.
- Bilal Arsalan. 2021. Wojna hybrydowa – nowe zagrożenia, złożoności i „zaufanie” jako antidotum W <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>.
- Borkowski Robert. 2011. Konflikty współczesnego świata. Kraków: Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne.
- Budzisz Marek. 2021. Wszystko jest wojną. Rosyjska Kultura Strategiczna. Warszawa: Zona Zero.
- Dawidezyk Andrzej. 2001. Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku. Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- Dębczak Artur, Pawlak Cezary, Keplin Jarosław. 2015. „Analityczny model oceny hybrydowości współczesnych konfliktów”. Zeszyty Naukowe AON Nr 2 (99): 44-52.
- ENISA. 2023. Threat Landscape for DoS Attacks W <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-for-dos-attacks>.
- Estonian Information System Authority. 2024. Number of cyber incidents increased by a quarter in a year W <https://www.ria.ee/en/news/information-system-authority-number-cyber-incidents-increased-quarter-year>.
- Friedman Thomas. 2012. The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization. New York: Picador.
- Hedlund Stefan. 2023. Nordic media take aim at Russian threats W <https://www.gisreportsonline.com/r/russia-nordic-threats/>.
- Kaushal Sidharth. 2023. Stalking the Seabed: How Russia Targets Critical Undersea Infrastructure W <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/stalking-seabed-how-russia-targets-critical-undersea-infrastructure>.
- Kaldor Mary. 2001. New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era. Stanford: University Press.
- Kennedy Caroline, Waldman Thomas. 2017. Ways of War in the 21st Century. W Issues in 21st Century World Politics, 94-105. Red Globe Press.
- Kopczewski Marian, Wizimirska-Napora Klaudia. 2022. Świat hybrydowy a bezpieczeństwo międzynarodowe. W Społeczeństwo jako uczestnik bezpieczeństwa. Wybrane zagadnienia, 104-109. Akademia Sztuki Wojennej.



- Kopeć Rafał, Mazur Przemysław. 2017. *Odstraszanie militarne w XXI wieku. Polska – NATO – Rosja*. Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny.
- Kraj Kazimierz. 2012. „Wojny asymetryczne czy miatieżwojna Jewgienija Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku”. *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka* 3 (VIII): 33-39.
- Kraj Kazimierz. 2012. „Miatieżwojna Jewgienija Messnera”. *e-Terroryzm* 2: 16-17.
- Lanoszka Alexander, Hunzeker Michael. 2019. *Conventional Deterrence and Landpower in Northeastern Europe*. USA: USAWC Press.
- Levi Isaac. 2023. October 2023 – Monthly analysis on Russian fossil fuel exports and sanctions W <https://energyandcleanair.org/october-2023-monthly-analysis-on-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>.
- Makaraityte Indre. 2023. Secret Kremlin document reveals Russia’s plans for Baltic states – LRT investigation W <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1973471/secret-kremlin-document-reveals-russia-s-plans-for-baltic-states-lrt-investigation>.
- Miniats Magdalena. 2019. *War of Nerves: Russia’s Use of Cyber Warfare in Estonia, Georgia and Ukraine*. Bard Digital Commons.
- Multan Wojciech. 2001. *Wizja bezpieczeństwa międzynarodowego*. Warszawa: Elipsa.
- Okraska Tomasz. 2014. *Oblicza współczesnych konfliktów zbrojnych*. Katowice: Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego.
- Olech Aleksander, Rogozińska Agnieszka. 2021. *Zagraniczne obiekty wojskowe jako system wzmacniania międzynarodowego potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej*. Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- Orzelska-Stączek Agnieszka, 2013. *Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie ładu globalnego*. W *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, 12-43. Elipsa.
- Panek Bogdan. 2020. *Bezpieczeństwo Europy w II i III dekadzie XXI wieku. Zagrożenia i wyzwania*. Warszawa: Difin.
- Pawlak Cezary, Keplin Jarosław. 2019. „Ujarzmić hybrydę”. *Przegląd Sił Zbrojnych* 2: 54-59.
- Pokora Wojciech. 2018. *Wojna hybrydowa nie jest patentem Putina* W <https://kuriergalicyjski.com/wojna-hybrydowa-nie-jest-patentem-putina/>.
- Policikiewicz Zdzisław. 2012. „Właściwości przyszłych wojen oraz ich implikacje społeczne”. *Zeszyty Naukowe WSOWL Nr 1 (163)*: 94-111.
- Praks Henrik. 2024. *Russia’s hybrid threat tactics against the Baltic Sea region: From disinformation to sabotage*, Hybrid CoE Working Paper 32.
- Rogozińska Agnieszka. 2017. „Doświadczenia wojny hybrydowej na Ukrainie w kontekście bezpieczeństwa państw bałtyckich”. *Horyzonty Bezpieczeństwa* 9(4): 85-97.
- Romerstein Herbert. 2001. „Disinformation as a KGB Weapon in the Cold War”. *Journal of Intelligence History* Nr 1: 54-67.
- Rumer Eugene. 2019. *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Shirreff Richard. 2016. *2017 Wojna z Rosją. Przeróżający scenariusz wydarzeń w Europie*. Poznań: Rebis.
- Snetselaar David. 2002. *Bezpieczeństwo wiedzy – wnioski dla NATO* W <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2022/09/30/bezpieczenstwo-wiedzy-wnioski-dla-nato/index.html>.

- Szymański Piotr. 2020. NATO i Unia Europejska wobec zagrożeń hybrydowych, Ośrodek Studiów Wschodnich W <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-04-24/nato-i-unia-europejska-wobec-zagrozen-hybrydowych>.
- Sykulski Leszek. 2015. „Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera”. *Przegląd Geopolityczny* 11: 103-112.
- Sytasa Andrius. 2023. Latvia says Russia trying to disrupt border with Ukraine passport ruling W <https://www.reuters.com/world/europe/latvia-says-russia-trying-disrupt-border-with-ukraine-passport-ruling-2023-10-13/>.
- Terlikowski Marcin, Dyner Anna Maria. 2024. Białoruski wektor rosyjskiego zagrożenia dla NATO W <https://www.pism.pl/publikacje/bialoruski-wektor-rosyjskiego-zagrozenia-dla-nato>.
- Tilles Daniel. 2024. Polish border guard report shows scale of migrant pressure from Belarus W <https://notesfrompoland.com/2024/01/02/polish-border-guard-report-shows-scale-of-migrant-crisis-from-belarus/>.
- Tomasiewicz Jarosław. 2009. „Strategia oporu niekierowanego w wojnie asymetrycznej”. *Przegląd Geopolityczny Tom 1*: 161-190.
- Towle Philip. 1981. „The strategy of war by proxy”. *The RUSI Journal* 126:21-26.
- Watling Jack. 2024. The Threat from Russia’s Unconventional Warfare beyond Ukraine 2022–24 W <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf>.
- Wrzosek Marek. 2018. *Niegdysiejsze wojny przyszłości*. Warszawa: Fronda.
- Wrzosek Marek. 2013. „Nowe i stare zagrożenia Sojuszu Północnoatlantyckiego”. *Zeszyty Naukowe AON* 2: 31-46.
- Załęski Krzysztof. 2018. *Siły zbrojne. Teoria i praktyka funkcjonowania*. Warszawa: Difin.

**Damian JARNICKI**

*Uniwersytet w Siedlcach*

*Instytut Nauk o Bezpieczeństwie*

*damian.jarnicki@uws.edu.pl*

*<https://orcid.org/0000-0002-1573-6200>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.03>*



---

## THE STABILITY OF THE REGIME IN RUSSIA AND INTERNATIONAL SECURITY

---

**ABSTRACT:** The security of a state, especially a modern one, is a complex composition of national values and ambitions, as well as the development of instruments and potentials of the state to achieve the goals resulting from the social contract, which position the state as an entity of the international community with a specific profile and mode of functioning. A unique category of subjectivity and existence in the international arena is the functioning of states with an authoritarian and revisionist profile, as is contemporary Russia. This article analyzes the formula of Russian security policy, which consists of foreign and domestic policy, from which the author tries to isolate specific dependencies and consequences that result from the level of stability of the Russian regime, for global security. This is a legitimate problematic situation for several reasons. Firstly, the contemporary international security arena is looking for a formula to stabilize the unstable order, secondly, Russia remains a very active and insubordinate state in the contemporary global architecture, and thirdly, strategic concerns are raised by visions of Russia both as a failed state and as a totalitarian agent.

**KEYWORDS:** political stability, Putin's regime, Russia, Russian foreign policy, war

---

## STABILNOŚĆ REŻIMU W ROSJI A BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE

**ABSTRAKT:** Bezpieczeństwo państwa, szczególnie nowoczesnego, jest złożoną kompozycją narodowych wartości i ambicji, a także wypracowywania instrumentarium i potencjałów państwa dla realizacji celów, wynikających z umowy społecznej, które sytuują to państwo jako również podmiot wspólnoty międzynarodowej o określonym profilu i trybie funkcjonowania. Wyjątkową kategorią podmiotowości i funkcjonowania na arenie międzynarodowej jest funkcjonowanie państw o profilu autorytarnym i rewizjonistycznym, a takowym jest współczesna Rosja. Niniejszy artykuł analizuje formułę rosyjskiej polityki bezpieczeństwa, na którą składają się polityka zagraniczna i polityka wewnętrzna, z której autor próbuje wyizolować określone zależności i konsekwencje, jakie wynikają z poziomu stabilności – tu – rosyjskiego reżimu, dla bezpieczeństwa globalnego. Jest to zasadna sytuacja problemowa z kilku powodów. Po pierwsze tego, że współczesna arena bezpieczeństwa międzynarodowego poszukuje formuły stabilizacji rozchwianego ładu, po drugie, że Rosja pozostaje bardzo aktywnym i niesubordynowanym państwem współczesnej globalnej architektury, a po trzecie – strategiczne obawy budzą zarówno wizje Rosji jako państwa upadłego, jak i totalitarnie sprawczego.

**SŁOWA KLUCZOWE:** Rosja, reżim Putina, stabilność polityczna, wojna, polityka zagraniczna Rosji

## INTRODUCTION

The agenda of world interest, or even concern, was dominated, as in the most dangerous moments of contemporary history, by events in the field of international security and interstate confrontations. In a sense, they have replaced vigilance in the field of intrastate analyses. However, it should be recalled that a holistic picture for explication and understanding of the final outcome of problems occurring between states is provided only by the correlation of the internal and external situation of the state. Correct perception and operational reception of political stability allow, for example, to end external escalation and often to prevent it.

In a simplified approach, the political stability of modern states, according to Rodion Aleksandrovich Kandyba, is based on the synergy of indicators: long-term prolongation and continuity – formally and informally determined – of vectors of political processes, the harmonizing factor of the lack of mass protests, stable support for political elites and their most recognizable representatives, that is, for example, the head of state, as well as – an extremely sensitive issue, which is the lack or remaining at a low level of disjunction between individual dimensions of the political scene and power (legislative, executive, judiciary or between the central government – federal or regional). A fundamentally important issue is also the exchange of elites, their mode, or facade rotation, which basically means the lack of this rotation<sup>1</sup>.

Basically, the mentioned criteria can serve as a multi-barometer of the political stability of many states; however, certainly not authoritarian states or power centers with a strongly encoded centralization of power and the strategic culture of a totalitarian state, which, in fact, translate not only into the specific legitimization of power and organization of the state, but also on the presence and activity in the international arena<sup>2</sup>; thus in a straight way on the correlation and configuration of the proportions of the stability components that arise between the domestic and foreign policy factors, that is, also internal security and potential international (non-)security.

A unique example of a state and political regime that cannot be pigeonholed according to the simplest criteria and categorizations is the contemporary Russian regime, which must be treated as a monolithic continuum for 24 years, with strong, centuries-old traditions of uncompromising rule of force.

A problem situation in which, according to the author's research and observations in the current Polish and world literature, there is a research gap in the scope of which a justified attempt (also in the context of Poland's security) to generalize the impact of the regime on society and vice versa, is to make arrangements for the current transition and interaction of the political-wartime-social system, which would allow for better calibration and design of a suitable policy towards Russia.

---

<sup>1</sup> P.A. Кандыба, *Стабильность политической системы современной России и ротация высшей политической элиты*, „Университетские чтения” 2019, р. 39.

<sup>2</sup> Vide R. Czachor, *Instytucjonalne uwarunkowania rywalizacji o władzę w post-radzieckich systemach autorytarnych* [*Institutional conditions of competition for power in post-Soviet authoritarian systems*], „Politeja” 4(55)/2018, pp. 175-194.

In view of the significant international activity of Putin's Russia, the subject of this article is the current political regime of Russia in the context of its *modus operandi* of foreign policy and the reconquista of the superpower in the international arena.

Therefore, the cognitive purpose of this article is to reflect on the systemic nature of the internal and foreign (external) policy of the Russian Federation. The utilitarian goal of this article, in comparison to the cognitive purpose, is an actualizing reflection on the connections taking place in the contemporary political regime of Russia in the context of its vision of a global security architecture that still allows for its functioning in a perturbative international environment.

To achieve the cognitive and utilitarian value of the article, the following semi-research goals were designated:

- descriptive – outlining the situation, complexity, and image of the contemporary Russian political regime in the context of its stability,
- diagnostic – determining the conditions for the existence of the Russian regime in context of the goals (successes and failures) of foreign policy,
- prognostic – reflection on the potential limits of the current formula of power of the Russian regime.

The essence and purpose of this methodological structure of the article are to answer the following research questions in the form of:

- general research problem: Can patterns be identified between the stability of the Russian regime and international (non-)security?
- and specific research problems: Is Russia bothered by international fuss and confrontation, or is it, on the contrary, favorable to it?; How does the Putin regime manage Russia during the war effort? and How to build relations with Russia in the context of arrangements regarding the contemporary nature of its statehood?

In the methodological setting of this article, the author proposes the following working hypothesis: However, it seems that the current stage of evolution of the Russian political regime, shaped in an unstable security environment, allows the current Russian establishment to maintain a buffer of power and relative stability, based on demonstrating the need for unprecedented enforcement of external goals for internal stability and development, which ultimately only seemingly stabilizes the power system (and extinguishes the sphere of social expectations), however, having a negative impact on the level of international security, negotiations of the Russian state, as well as the social structure, limiting in long-term the world's trust in Russians, as and prospectively, Russians to this formula of quarrelsome power.

Verification or falsification of the above methodological assumptions will be carried out primarily by the following research methods, performing specific functions, i.e.:

- abstraction and reduction – factors of stability/destabilization of the duration of the Russian regime,

- analyses and analogy – the relationships that arise between foreign and domestic activities (and vice versa) within the scope of the Russian regime,
- deduction and generalizations – in terms of trying to sort out the essence of variations of the security policy of the Russian regime and their translation into international security.

## **RUSSIA’S HYBRID REGIME: EXTINGUISHING UNIPOLAR NORMS, IMPLEMENTING MULTIPOLAR PLURALISM**

Several thousand years of coexistence of the ‘conflicted community of civilization’ have not closed the polemical debate on the formula of looking at a stable *status quo*, and even more so at a peaceful and just future. Also, the contemporary global security landscape, in which the belief that only interests, not ideas (or alliances), are eternal, is characterized by observable trends:

- still high popularity of the ‘democratic promise’ in the domestic sphere and the complicated image of the democratic formula to maintain international security<sup>3</sup>, as well as
- popularizing the offer of autocratic enforcement of subjectivity and self-agency in the international arena, for which numerous masses in the global context are able to sacrifice the liberal spectrum in their internal everyday life<sup>4</sup>.

Unfortunately, this can be seen in the cracking structure of the global security architecture, basically on every continent and at their junctions (the so-called crumple zones). It is increasingly difficult (which does not mean that this effort has no sense and *raison d'être*) for the current creator and guarantor of order of the last consensus of domination and established rules, i.e. the so-called collective West, to enforce the axioms and mechanisms of the current relative peace dividend. On the opposite pole of apologists for the democratic and liberal *status quo*, revisionists are increasingly visible – with a specific perception of subjectivity in the international arena and vision of interstate relations; but also sensitivity to its internal coherence and the amplitude of social liberation issues.

It is in vain to look for this revisionist front, of which the Russian Federation is a part, not to say the leader (though in fact a buffer and shock-absorber of the Western effort to compete for global values), the criteria of Dahl’s ‘democratic ideal’. Russian society has still not experienced the possibility of strengthening, among others, the autonomy of independent sources of information, allowing for the proliferation of expression of views and criticism toward the government, transparency and effectiveness of choices at the ballot box, real confrontation between political leaders, or social stimulation of the vectors of action of elected institutions and subordinate state instruments<sup>5</sup>. Russian society was not helped in this by the prospect of establishing

<sup>3</sup> Vide R. Wike (and others), *Representative Democracy Remains a Popular Ideal, but People Around the World Are Critical of How It's Working*, Pew Research Center, 28.02.2024, [https://www.pewresearch.org/global/wp-content/uploads/sites/2/2024/02/gap\\_2024.02.28\\_democracy-closed-end\\_report.pdf](https://www.pewresearch.org/global/wp-content/uploads/sites/2/2024/02/gap_2024.02.28_democracy-closed-end_report.pdf) (21.05.2024).

<sup>4</sup> V-Dem Institute, *Democracy Report 2024 – Democracy Winning and Losing at the Ballot*, Gothenburg 2024, p. 7, [https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem\\_dr2024\\_highres.pdf](https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem_dr2024_highres.pdf) (21.05.2024).

<sup>5</sup> R. Klepka, *Neoautorytaryzm – w poszukiwaniu specyficznych cech reżimów politycznych sytuujących się między demokracją a autorytaryzmem* [*Neo-authoritarianism – In search of specific features of political regimes situated*

another sequence of a hybrid form of internal government (with which the vectors of Russia's modified foreign policy were intertwined in a sinusoidal way for a very long time), nor by the current 'war totalitarianism'. At the extreme of Dahl's model, they placed the perspective of social and representative subjectivity, both manifestations of the so-called 'electoral authoritarianism', 'regime of managed pluralism' or increasingly influential in the face of anti-Western propaganda – 'spin dictatorship'<sup>6</sup>. Despite the escalation of the uncompromising nature of Russia's actions in the broadly understood political sphere and the decline of all liberal masks, the Russian regime does not abandon facade democratic mechanisms, which are, in fact, a plebiscite to create Vladimir Putin's popularity.

In support of authoritarian compactness, based on the blurred nature of disinformation on the proper nature of the Kremlin's helm of state, as well as real mechanisms of state management in the field (and against the social feeling of inertia and confusion), the mobilizing nature of psychological tools followed, which had been imputed for several years in the context of states surrounding Russia – in the Kremlin's perception – unfriendly and hostile, such as Poland and Ukraine<sup>7</sup>.

Unfortunately, this had implications for the flexibility to re-evaluate foreign policy and then 'confirm its validity', despite its negative perturbations for the biological, social substance and the image of Russia in the world. The first symptoms of problems with the development of the Western democratic vision of the world, which, in numerous liberal-democratic and commercial-capitalist globalization dimensions, could also be used by Russians (and Russia, among others, counted as a serious player in the G-8), were intertwined with the establishment of the vector the 'old-new' concept of the 'besieged fortress', which should not only be protected for the good of Russia, but also, according to this chronic symptom of the Kremlin, expanded neighborly and globally to mitigate the impact that is imploding Russia internally<sup>8</sup>.

In this way, Russia's domestic policy and foreign policy have become 'asymmetrically symbiotic' dimensions in which, for the last time in Dmitry Medvedev's 'cadence of modernist appearances' it seems that progressive public and governmental hopes to some extent have converged, with respect to Russia's internal reform, as well as an alternative to, for example, 2007 or 2022, building Russia's position in the international arena<sup>9</sup>.

---

*between democracy and authoritarianism*], „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate” 2018, nr 8, p. 149.

<sup>6</sup> K. Szydywar-Grabowska, *Reżim polityczny Rosji w ujęciu współczesnej politologii [The political regime of Russia from the perspective of contemporary political science]*, „Colloquium” 2018, nr 3, pp. 120-121.

<sup>7</sup> A. Goszczyński, *Dezinformacja i propaganda w polityce historycznej Federacji Rosyjskiej wobec Polski i Ukrainy (na podstawie publikacji w rosyjskich i prorosyjskich portalach internetowych w 2023 r.). Raport [Disinformation and propaganda in the historical policy of the Russian Federation towards Poland and Ukraine (based on publications on Russian and pro-Russian websites in 2023). Report]*, Fundacja im. J. Kurtyki, Warszawa 2023, p. 65, [https://fundacja-kurtyki.pl/wp-content/uploads/2024/01/Dezinformacja-i-propaganda-w-polityce-historycznej-Federacji-Rosyjskiej-wobec-Polski-i-Ukrainy\\_RAPORT.pdf](https://fundacja-kurtyki.pl/wp-content/uploads/2024/01/Dezinformacja-i-propaganda-w-polityce-historycznej-Federacji-Rosyjskiej-wobec-Polski-i-Ukrainy_RAPORT.pdf) (21.05.2024).

<sup>8</sup> N. Bugayova, *How we get here with Russia. The Kremlin Worldview*, March 2019, pp. 5-6, <https://www.understandingwar.org/report/how-we-got-here-russia-kremlins-worldview> (21.05.2024).

<sup>9</sup> A.A. Lyutikh, *Внутренняя и внешняя политика современной России: проблемы взаимозависимости*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2011, 4(11), pp. 89-98.

Reevaluations have reformatted the power style in which it is not decentralized power, strengthened by social cohesion, that brings Russia to unprecedented levels of effectiveness and structural capacity, but the ‘neo-tsar’, Vladimir Putin, is the only guarantee for whom authoritarianism is tolerated and the Constitution of Russia is amended. This was supposed to imply a specific style of presentation of power and its authority in the internal ‘court’ – among the Kremlin and Russian society, which *de facto* meant further declines in freedom indexes, intensification of repression, as well as a neo-revisionist tone toward Russia’s ‘enemies’<sup>10</sup>.

The policy path chosen by Russia on the international arena, with growing repression within the state, is evidenced by the fact that, according to the Global Peace Index 2014, it was placed 152<sup>nd</sup> out of 162 states, opening the worst category of ‘peace orientation’, next to North Korea, Syria and Afghanistan<sup>11</sup>. In the 2023 edition of the Global Peace Index, understandably, of 163 countries, Russia was no longer the 10<sup>th</sup>, but the 16<sup>th</sup> least peaceful state in the international arena<sup>12</sup>.

Interestingly, according to the Fragility State Index 2014<sup>13</sup>, around the beginning of hybrid interference in Ukraine, Russia’s internal stability was rated as ‘high warning’, which placed it next to states that traditionally cope with certain destabilizing tendencies, such as Mexico, or can basically ‘force’ social and state stabilization, i.e. Saudi Arabia or Turkey. The Fragility State Index 2023, despite the similar category of instability achieved and the ‘companionship’ of states such as North Korea, Angola, or Palestine, still places Russia’s internal situation among the worst in the world<sup>14</sup>.

In both cases, this essentially means locating halfway through the global assessed rate of state stability. This *de facto* creates an equal distance between the least stable countries, such as South Sudan, Somalia, or Yemen, as well as those least affected by the fragility of statehood, Finland, Sweden, and Norway.

## WARTIME FORMATTING OF THE RUSSIAN REGIME RESISTANCE

“Russia on the road to victory”, “Zionism and fascism – the roots of kinship”, “(...) The hundred-year-old tradition of British Russophobia continues”, “Terrorism with an ethnic face? A particularly brutal gang of Russophobes is operating on the Belgorod front”, “What is Warsaw preparing for? Polish factories maximize weapons production” – These are

---

<sup>10</sup> Т. Кустуева-Жан, *Внутренняя эволюция России и ее влияние на внешнюю политику*, [https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri\\_rnv\\_84\\_rus\\_tatiana\\_jean\\_russie\\_avril\\_2015.pdf](https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_rnv_84_rus_tatiana_jean_russie_avril_2015.pdf) (21.05.2024).

<sup>11</sup> Institute for Economics & Peace Measuring peace in a complex world, *Global Peace Index 2014*, pp. 5-6, [https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/2014-Global-Peace-Index-REPORT\\_0-1.pdf](https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/2014-Global-Peace-Index-REPORT_0-1.pdf) (21.05.2024).

<sup>12</sup> Institute for Economics & Peace Measuring peace in a complex world, *Global Peace Index 2023*, pp. 7-9, <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf> (21.05.24).

<sup>13</sup> Fund for Peace, *Fragility State Index 2014*, pp. 6-7, <https://www.files.ethz.ch/isn/182267/cfsir1423-fragilestatesindex2014-06d.pdf> (08.05.2024).

<sup>14</sup> Fund for Peace, *Fragility State Index 2023. Annual Report 2023*, pp. 4-5, [https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report\\_final.pdf](https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf) (21.05.2024).



just some of the headlines in the second edition of the widely read Russian newspaper *Russky Vestnik* in 2024, through which the complexity of the security situation is explained to Russians<sup>15</sup>. It shapes the internal perception of the nation and therefore the optics of the external actions for external security. In the face of such a scenery, it is not surprising that there are many articles in the Russian press and television journalism, including those by Fiedor Papajani, entitled “Russians. Only the restoration of imperial statehood will save our nation.” It is the imperial formula, drawn from and referring to the most extensive territorial scopes of Moscow’s power, that is indicated as a guarantee of prosperity and political stability, an inter-ethnic understanding of the imperial concept, as well as a panacea against the ‘global hybrid war’ of the collective West, which results in the long-term ‘ethnocide’ of Russianness<sup>16</sup>.

A supplementary narrative to the strictly political and social perspective of events that take place in and around Russia is provided to the Russian public by a magazine published by the Ministry of National Defense of the Russian Federation, and, therefore, strictly ideologically centralized with the Russian political and military establishment, *Vojenna Mysl*. Currently, most of its content is strictly of a propaganda, patriotic, and mobilization nature. One of the significant articles in this tone was published by General Vladimir Zarudnitskii (the current Director of the Military Academy of the General Staff of the Armed Forces). He analyzes the geostrategic foundations of national security from the point of view of drawing a new geopolitical map of the world. One of the significant conclusions of this article is the persuasive presentation of a security climate in which the contradictions are not decreasing, but are increasing. This increases the need to be ready for confrontation using the necessary means, even after the end of the war in Ukraine. The general anticipates the likelihood of a literally large conflict in Europe, into which ‘Russia will be drawn’<sup>17</sup>.

Social engineering extended to the Russian nation in the context of foreign policy (which has a very strong impact on the internal situation, including the level of the Russian family), two years after Russia’s invasion of Ukraine, appears to give the Kremlin control over the temperature of political stability. At the same time, it lacks several symptomatic features that would be present in a democratic state and reveals paradoxical dependencies characteristic of the type of political system in Russia. Research by the Levada Center, conducted in February 2024, shows, first of all, that<sup>18</sup>:

- 76% of the respondents are in favor of Russian military activity in Ukraine, including 40% who strongly support it,

---

<sup>15</sup> *Passim* „Русский Вестник” 2024, 2(1149).

<sup>16</sup> *Vide* Ф. Папаяни, *Русские. Только восстановление имперской государственности спасет наш народ*, „Русский Вестник” 2024, 2(1149), p. 5.

<sup>17</sup> В.Б. Зарудницкий, *Тенденции изменения системы обеспечения военной безопасности государства в условиях новой геополитической карты мира*, „Военная Мысль” 2024, 2, p. 14.

<sup>18</sup> Levada Center – Yuri Levada Analytical Center, *Do you personally support or not support the actions of the Russian Armed Forces in Ukraine?*, 07.05.2024, <https://www.levada.ru/en/2024/05/07/conflict-with-ukraine-assesments-for-february-2024/> (21.05.2024).

- three-quarters of the respondents believe that military operations bring progress and success for Russia, but nearly half of the respondents would opt for initiating peace negotiations; although a similar pool of respondents (with strong support for the war in general) also sees the need to continue the war in Ukraine,
- The Russian war propaganda worked quite effectively, as it encoded in the respondents a complete list of ‘rational’ reasons for starting the war from Russia’s point of view, including, for example, protection of the Novorossiia population, protection of the state, fight against Nazism or protection against NATO, and even answers, in which several percent of the respondents indicate that it was not Russia that started this conflict,
- although on average a dozen or so – 12-13% of Russians do not follow the war situation at all, and about 30% do it only slightly, almost 65% assume that the regime will order another mobilization of troops, with almost 70% (mostly in large cities, including Moscow) denies the need to conscript, train, and send further troops to the front.

The war situation, which finds its peculiar reflection, as can be seen above, in public perception, is, according to the author of *Novaya Gazeta Yevropa*, Leonid Kozmana, quite strongly from the point of view of Kremlin expectations, stabilized after a period of turmoil of the state and political organism, by the decision to invade and certain reactions of indignation for these activities. This determines the specific reality of the Russian nation in which: the regime has become more established in war management (including the rotation of exposed persons of Putin’s entourage, designers, and implementers of the war, in which Witold Jurasz sees Gaddafi’s methods<sup>19</sup>), deconcentrated and resigned elites found it justified to tactically come to terms with the current state of affairs, the masses have become tame and indifferent to the war, which gives the establishment a certain handicap and comfort in ruling. This includes crossing further limits of the rationality of military operations in Ukraine or attempts to implode or confront NATO. Even if, as Kozman refers to Russia’s ‘isolation’ in the world, “the main guest of honor of the parade will be (only) the President of Guinea-Bissau”<sup>20</sup>.

According to a researcher at the Ukrainian Center for International Security, Maksym Razumny, the specific ‘anatomy of resilience’ of the Russian regime is based on a methodically restored imperial model, the stage of which we can currently see in the field of domestic and international politics, the foundations of which are: the expansionist vector of ‘imperial (post-Cold War) revenge’, an omnipotent management system of the ‘center’ and a distanced and controlled ‘province’, creating a tsarist community against the one-power rule of Vladimir Putin, as well as cementing and improving the effectiveness of the above elements through two key binders: invasive ideological pressure and terror (official and unofficial) of the repressive

<sup>19</sup> W. Jurasz, „Zasada Kaddafiego”. *Co oznaczają ostatnie ruchy Władimira Putina* [„The Gaddafi Rule”. *What do Vladimir Putin's recent moves mean?*], 13.05.2024, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/zasada-kaddafiego-co-oznacza-ostatnie-ruchy-wladimira-putina/qcqs7p> (21.05.2024).

<sup>20</sup> Л. Гозман, *Добро пожаловать в реальность. Тем, кто не принял войну, нужно готовиться к долгой борьбе*, 19.05.2024, <https://novyagazeta.eu/articles/2024/05/19/dobro-pozhalovat-v-realnost> (21.05.2024).

apparatus, aimed at neutralizing threats and suppressing oppositional impulses<sup>21</sup>. There are often voices here in terms of actions already carried out, as well as maintaining the impression of attempts to revive the scale of internal control and global influences, such as Katrine Belton, who reports in her book “Putin’s People: How the KGB Took Back Russia and Then Took On the West” reconstruction mechanisms and the effects of coupling the domestic and foreign policies of the ‘late Putin’<sup>22</sup>. This was supposed to determine the fashion for the admissibility of specific methods, as well as to categorize the new-old key to the effectiveness of Russian superpower status, symbolized by the fanfare of hanging the Russian flag in Sevastopol in 2014<sup>23</sup>, or by the very long confusion of the West with the gambit ultimatum at the turn of 2021 and 2022.

The need to equip the authoritarian establishment and its internal and external unprecedentedness with a specific style of managing millions of Russians and international public opinion made Putin aware of the underlying tendencies related to specific political upheavals. As Kiril Rogov periodizes and concludes on this basis, the Kremlin is aware of a fairly simple pattern<sup>24</sup>:

- increases in popularity caused by foreign ‘successes’ (2000 – Chechnya, 2008 – Georgia, 2014/2015 – the annexation of Crimea and 2022 – an unprecedented military move against Ukraine),
- popularity peaks on a social/financial basis (2005 or 2018), as well as on a political/ opposition/ dissident basis (2011/2012 and 2021).

Managing the ‘subcutaneous’ doubt of elites and society (keeping in mind the appearance of stability of the epilogue of the Soviet Union) prompted Vladimir Putin to reform the priorities of weaving the structure of the network of dependencies with key factions of the establishment and his entourage. The long-maintained quite equal distance of the ‘authoritarian pluralism’ of the foundations of Putin’s success from the faction of the civil security apparatus, the army, oligarchs, technocrats or specific groups such as (ultranationalists, Wagner Group or Night Wolves) has been replaced by a close rapprochement (and sufficient contentment) of the circles gathered around Patrushev and Shoigu or Gerasimov (and now, in some cases, their deputies). In relation to the currently less useful environment of oligarchs or technocrats, a procedure was used that could be called the ‘stock market of selective favoritism’<sup>25</sup>. The pre-war situation, and certainly the war situation, created by the Kremlin, generated demand for a specific potential of lobbyists. Of course, it controls a certain level of social moods and expectations, but to a much

---

<sup>21</sup> M. Razumnyi, *Resilience of the Russian state system and processes within the Russian elite in the context of the 2024 presidential election campaign*, Centre for International Security/Konrad Adenauer Stiftung, p. 2, [https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/01/Eng\\_CIS\\_12\\_Russia\\_Elections-2024.pdf](https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/01/Eng_CIS_12_Russia_Elections-2024.pdf) (08.05.2024).

<sup>22</sup> Vide K. Белтон, *Люди Путина. О том, как КГБ вернулся в Россию, а затем двинулся на Запад*, Таллинн 2022.

<sup>23</sup> K. Kurczab-Redlich, *Wowo, Wołodia, Władimir. Tajemnice Rosji Putina [Vova, Volodya, Vladimir. Secrets of Putin’s Russia]*, Warszawa 2016, p. 678.

<sup>24</sup> K. Rogov, *What is Behind the Myth of Putin’s “Contract”?*, SCEEUS (Stockholm Centre for Eastern European Studies) Voices on Russia series, NO.3/2024, p. 5, <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeu/what-is-behind-the-myth.pdf> (21.05.2024).

<sup>25</sup> G.S. Terry, *From Neo-Patrimonialism to Neo-Praetorianism. The Impact of the Russo-Ukrainian War on Russia’s Internal Power Structure*, [w:] *Ukraine’s Struggle, Russia’s Dilemmas, and Global Consequences*, ed. S. Šrāders, Tartu 2024, p. 30.

greater extent influences the possibility of projecting the ideological view (albeit militant), ‘Russkiy mir’. Hence, the synergy and symbiosis of ‘altar and power’ is stronger and much more visible in the media (also globally). Its goal is to cultivate coherence of all tense links in the stability of Russian statehood: the social sphere, diplomacy, and, above all, the Armed Forces. Its purpose is to project the transcendence and missionary nature of the Kremlin’s vision toward the social audience and the reserved internal political scene, as well as to emphasize the unity and correctness of Russia’s actions in the world<sup>26</sup>.

Referring to the faction’s fight for Putin’s recognition of international security, it should also be stated that the greatest challenge for its participants is the influence and reaching Putin with specific ideas of the so-called patriot factions whose goal is to strengthen the state in many aspects, so far, along one line, the line of uncompromisingness. In the internal dimension, this means, for example, intolerance of the opposition or spreading suspicion among agents, while in the international arena it is the result of what the international community has known Russia for in recent decades, revanchism and confrontation<sup>27</sup>.

## THE COMPLEXITY OF AUTHORITARIAN BALANCE

Analyzing the potential prospect of inefficiency and erosion of the Putin regime from the perspective of historical ‘troubles’ over Volga, Dmitry Travin, a St. Petersburg journalist and economist, as well as the author of many publications on the modernization of Russia, claims that the condition for the survival of the modern Russian regime is the efficiency and spectacular nature of the actions of the government, agencies, and state services. They determine the redistribution and sharing of the ‘resource cake’. Similarly, the potential for destabilization and the door to destructive scenarios for the Kremlin are opened by inefficiency – for example, in terms of ensuring living conditions – as a fuse of the internal situation, or, especially in Russia, of the perceived international position of the state, which can be considered as a ‘fuse of the fuse’, through which internal ineffectiveness can, in fact, be masked<sup>28</sup>.

So far, despite many analyzes and despite facts that would delegitimize another regime, the above scheme deprives the regime’s architects of more serious concerns. The prediction of the fall/change of the regime has been going on for a long time. Tracing the predictive factors of a potential transformation or palace revolution in Russia<sup>29</sup>:

- full appropriation and authoritarian subordination of power by the tsar-Putin,

---

<sup>26</sup> A. Curanović, *Domestic Lobbyists and Conservatism in Russian Foreign Policy*, [w:] *Russia’s Foreign Policy: The Internal-International Link*, ed. A. Ferrari, E.T. Ambrosetti, ISPI, Mediolan 2021, pp. 61-64, [https://www.es-teri.it/mae/resource/doc/2021/07/ispi\\_russia\\_foreign\\_policy.pdf](https://www.es-teri.it/mae/resource/doc/2021/07/ispi_russia_foreign_policy.pdf) (21.05.2024).

<sup>27</sup> G. Osiecki, T. Żółciak, *Rewolucja na Kremlu nie była przypadkiem. Ekonomista ministrem obrony? Rosja wysłała sygnał* [*The revolution in the Kremlin was not an accident. Economist as defense minister? Russia sends a signal*], 01.06.2024, <https://www.money.pl/gospodarka/rewolucja-na-kremlu-nie-byla-przypadkiem-ekonomista-ministrem-obrony-rosja-wysyla-sygnal-7033425862638336a.html> (02.06.2024).

<sup>28</sup> Д.Я. Травин, *Продуцирует ли путинская система до 2042 года?*, Санкт-Петербург 2016, p. 315.

<sup>29</sup> N. Petrov, *Putin’s Downfall: The Coming Crisis of the Russian Regime*, Essay - ECFR 166/2016 (April), p. 3, [https://ecfr.eu/archive/page/-/ECFR\\_166\\_PUTINS\\_DOWNFALL.pdf](https://ecfr.eu/archive/page/-/ECFR_166_PUTINS_DOWNFALL.pdf) (21.05.2024).

- manual management through the crisis (see, among others, show-scolding of government meetings),
  - narrowing development horizons and international interactions,
  - mobilization and subsequent military recruitment,
  - or conflicts in the political and military base, elites,
- it can be stated that all these factors *de facto* occurred, but did not materialize the change scenario. The Russian regime has experienced various phases, but it has never lost its internal initiative or the impetus of foreign interference, although for almost a decade in Ukraine it did so through the instruments of ‘subtle’ anarchization of another state community.

Analysis of the situation of the regime two years after initiating the invasion, and earlier after a year of announcing it, in the context of the current ‘in-game’ scenarios of Russian (r)evolution proposed by Casey Michel, that is:<sup>30</sup>

- life-long power of V. Putin,
  - ‘springs of ultranationalists’
  - ‘technocratic reset’,
  - ‘the return of a democratized Russia to the international community’,
  - or anarchic breakdown of statehood, internal chaos, and civil war,
- it rather provides a picture of Russia closest to the extension of the first scenario, namely, maintaining, or perhaps trying to tighten, the methods of a dictator who often experiments with internal power and external influence.

For now, it seems that it is also far from the factors of Putin’s failure and ‘political fatality’ in the war in Ukraine, which Duncan Allan would see (in the context of increased subjectivity and courage to ‘continue to stay at the helm’ of the Russian regime) in, among others: total withdrawal resulting from cyclical and strategic defeats in Ukraine, involving the surrender of all territories, as well as pressure on the regime in terms of reparations or trial of war criminals, the leading variables of which could include, the devastating discrepancy between the life situation and economic condition of Russia and the rest of the alike powers, or the unsuccessful reorientation of the shipment of hydrocarbons, which builds war capital<sup>31</sup>. The symbols of the contemporary stability of the regime in Russia (remembering, among others, Aleksandra Litvinenko, Anna Politkovskaya, and Boris Nemtsov) remain the executed (in the dark aura of understatement and retaliation of the regime) dissidents and enemies of the regime. The first is, of course, the author of the quasi-coup, associated with Russia’s activities in the gray security zone and at odds with

---

<sup>30</sup> Passim C. Michel, *Russia Tomorrow: Five Scenarios for Russia’s Future*, Atlantic Council – Eurasia Center, February 2024, <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2024/02/Five-Scenarios-for-Russias-Future.pdf> (21.05.2024).

<sup>31</sup> D. Allan, *Imagining Russia’s future after Putin. Possible outcomes of a defeat in Ukraine*, May 2023 – Briefing Paper, Russia and Eurasia Programme, p. 3, <https://www.chathamhouse.org/2023/05/imagining-russias-future-after-putin/russias-foreign-policy-orientation-end-2027> (21.05.2024).

Russia's military leadership, Yevgenii Prigozhin. The second is a symbol of suppressed affront to the structural depravity of the state, Alexei Navalny<sup>32</sup>.

According to the report of the Netherlands Institute of International Relations, the influential war conditions for the duration of the Russian regime, are mainly (or primarily) the perception of success or failure in Ukraine, military revolts in the field, or mass desertions that disorganize the war effort, and the extent to which Russians as a nation perceive the war in terms of an 'existential campaign' for the survival and security of Russia, rather than another tragic statistics of war losses<sup>33</sup>.

However, according to the authors of the report, the geopolitical conditions of the existence of the Russian regime, often not treated properly or not noticed, have for several years, especially in war situations, turned out to be a very important factor in Russia's relatively high flexibility in implementing its controversial global subversion of international order. Thus, on the one hand, China's neutral support for the war has a backup influence on the Russian regime, which the authors place at the opposite pole of multilateral bodies – such as the United Nations or the UN Security Council. Factors that mobilize the regime include relations with the US, the EU, and, above all, the readiness and effectiveness of the West in transferring support to Kiev. According to the creators, the lower-ranking spectrum of the presence of the regime as a stable one is its influence on 'near abroad' or a niche influence on international bodies, the level of relations in Asia, Africa, and South America<sup>34</sup>, which may be surprising, considering Moscow's projection of the importance of BRICS.

Regarding the internal aspects of the stability of the court of Russian authoritarianism, Andrea Kendall-Taylor divided them into two groups. The first, such as: the lack of a real and communicated alternative to Putin's offer, full control over the national infosphere, the 'correct' level of well-being of Russians, a fundamentally depoliticized – without real political ambitions – army, the presence of loyalty of power structures (despite, for example, criticism of the SVR for assessing Ukraine's morale before the war), Putin's general popularity or the effectiveness of the 'besieged fortress' accepted as reality. Potentially negative factors for the Kremlin are said to be: potentially exceeding the critical mass in terms of repression, cracks in the negative consensus of the elites, and – interestingly – the manifestation and scale of influential dissident emigration, affecting not only the internal situation, but also the foreign perception of Russia as a place to live<sup>35</sup>.

An important voice in the context of translating the domestic policy situation into Russia's international policy and vice versa appears to be that of Max Bergmann of the Center for Strategic

---

<sup>32</sup> P. Obaji, *Kremlin Wants to Purge Prigozhin Loyalists From Key Wagner Roles*, 30.06.2023, <https://www.thedailybeast.com/kremlin-wants-to-purge-prigozhin-loyalists-from-key-wagner-rolesf> (21.05.2024).

<sup>33</sup> B. Deen, N. Drost, M. Carsten, *After Putin, the deluge? Foresight on the possible futures of the Russian Federation*, *Clingendael Report (Netherlands Institute of International Relations)*, October 2023, p. 26, <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2023-10/after-putin-the-deluge.pdf> (21.05.2024).

<sup>34</sup> *Ibidem*, p. 24.

<sup>35</sup> A. Kendall-Taylor, *The Russia Stability Tracker*, November 2023, <https://www.cnas.org/publications/reports/the-russia-stability-tracker-nov23> (21.05.2024).

and International Studies (CSIS) in Washington. Firstly, he indicates that although it is the social side – the nation – that has the initiative to introduce changes, it is worth strategically communicating readiness to accept Russia into the democratic family of nations. On the other hand, the perception of the stability determines the current policy of the West towards Russia<sup>36</sup>, but also, importantly, towards Ukraine. This issue is expressed, for example, by the West's dilemmas about whether to participate in controlling the escalation of the situation around Ukraine (or continue to hand over the initiative to Putin), which can be portrayed, among others, through long debates on the training of Ukrainian soldiers on Ukrainian territory, consent to attacking Russian territories with weapons transferred from the West, or a different response than before to the acts of hybrid war of Russia and Belarus on the ground of NATO / EU.

## **RUSSIA AND THE WORLD: IN THE LOOP OF THE AUTHORITARIAN Demeanor of the Kremlin**

Meanwhile, Russia – primarily its regime – has no dilemmas about what it needs to implement its neo-power plan, which in fact brings it mainly international criticism, constant pressure of impairing resources and the state institutions, as well as loss of international trust. The years 2008-2024 are marked by a significant reorientation of Russian polystrategic priorities, compared to the years 2000-2007, dominated by the boycott of the consensus and categorical disagreement with the West and states interested in accession to the euroatlantic structures or simply independence from Russia. International economic relations and, incidentally, even the interest in cooperative strengthening of international security of the earlier era, were replaced by an obsession with shaping a new international order (from now on intended to be fair and balanced) and the weaponization of foreign policy. As a result, it has lost any attachment to the supremacy of law in international relations (to which it constantly refers), not to mention the principles of international humanitarian cooperation<sup>37</sup>.

In this way (probably bearing in mind historical periods in which alleged international inertia was combined with attempts to reform or quasi-democratic re-evaluation of political, social and economic relations), the Russian establishment faced a narrow choice of maximizing the cult of power. The cult of power in international relations is understood as a fragmentation of NATO, treated as a paper tiger, as well as the management of possible symptoms of internal weakness, but also as the cult of power in internal relations, building credibility (and securing discipline and subordination to the implementation of the global renaissance of powers) of the

---

<sup>36</sup> M. Bergmann, *What Could Come Next? Assessing the Putin Regime's Stability and Western Policy Options*, CSIS, 20.01.24, <https://www.csis.org/analysis/what-could-come-next-assessing-putin-regimes-stability-and-western-policy-options> (21.05.2024).

<sup>37</sup> D. Jarnicki, *Rosyjska wizja współczesnej globalnej architektury bezpieczeństwa [Russian vision of contemporary global security architecture]*, Siedlce 2023, p. 464.

course in the international arena. This was also dictated by the need to reconcile the social and business side with the understood consequences of subsequent geopolitical disturbances<sup>38</sup>.

Kirill Telin from Lomonosov Moscow State University calls this a strict instrumentalization of the ‘crisis’ as an urgent need in Russian discourse, to explain the regime’s efforts to achieve ‘stability’. The composition and logic of this seemingly antithetical discourse are based on several assumptions: contrasting disinformation through strict maneuvering between crisis and stability, as well as contrasting justification of one’s own actions in a crisis situation (or the ‘historical moment’ in which Russia finds itself) in order to restore stability. Additionally, through willing and expansive handling of the crisis, the need to achieve political stability is shaped (and at the same time overcomes any resistance to discounted measures). If this fails, the responsibility for the spectrum of the crisis is ceded to conspiring external forces or internal enemies. As Telin points out, this intricate transmission of perception has long lost the features of pragmatic political communication with the nation or external partners. Instead, it gained the status of a pragmatic play on emotions and fears<sup>39</sup>.

Russian security policy, foreign and domestic, has been taken over, as Fenghua Liu points out, by an obsession closely related to political stability in the state, as well as the reception of the international image, that is, the category of sovereignty, which resonates independently in the subsequent octaves of Russian diplomacy of the last 30 years, which happened to be dominated by the ranking of policy priorities with the following characteristics:<sup>40</sup>

- pro-Western,
- neo-Slavic,
- multipolar,
- cooperation and support for strategic stability,
- great power pragmatics,
- as well as great power strength.

Therefore, as Bobo Lo, a renowned researcher of Russia, points out, the regularity of Russian policy in relation to its general state situation is the constant sending of misleading messages that require (especially after 24 February 2022) ‘strategic patience’. Russia, even ‘autoimmunologically’, taking into account its factors and designates of strategic culture, opposes preventive sensitivity and maintains uncertainty – either for its own domestic audience, or for states that are considered to be in its orbit, or for its strategic competitors. On the one hand, even in periods of the best economic situation of cooperation (or apparent neutral kindness and vectors of non-collision international affairs), it is not a coincidence that, according to Lo, occurring in periods of global economic crises (or pandemic), we can expect de-escalation and

---

<sup>38</sup> Г. Перепелица, *Культ силы во внешней политике России как квинтэссенция российского национального интереса*, „Дипломасја і Bezpieczeństwo” 2015, 1(3), p. 108.

<sup>39</sup> К.О. Телин, *Кризис как потребность: встроенные парадоксы российского официального дискурса*, „Политическая наука” 2022, 3, pp. 234-235, 251-252.

<sup>40</sup> F. Liu, *Russia’s Foreign Policy Over the Past Three Decades: Change and Continuity*, “Chinese Journal of Slavic Studies” 2022, 2(1), pp. 98-99.



deliberation, as well as reservations and negations. Even during the so-called American-Russian ‘reset’ after 2008 (which for the Russians was supposed to be a reference to the thaw of the era of superpower parity of ‘Cold War 1.0’), Russia focused on highlighting its demands and pushing the projection of its own geopolitical metaconcepts, such as Open Eurasia from ‘Lisbon to Vladivostok’<sup>41</sup>. The essence of this now forgotten climate of Russia’s relations with the Western world was a subliminal play on the reproaches of the alleged depreciation of Russia by the West, not losing the specific and established authority of the government, nor, above all, the prospect of reheating the ‘besieged fortress’ if the situation changed dramatically and the ‘internationally consensual Russia’ stopped bringing any benefits to the Kremlin.

The panacea for benefits (in terms of the international hierarchy), as well as the phantom pains of the former superpower (in terms of status), as well as current fears about, for example, color revolutions (and in this sense it will be ‘active defense’ in Russian perception), Russia finds, as Mirosław Minkina points out, in the entire spectrum of ‘confrontational policy’. According to Minkina (apart from the obvious acts of faith in the effectiveness of Russian instruments in Syria and Ukraine), it is a dynamic combination of: information confrontation, digital-information revolution, and counter-revolution, but also strategic deterrence against the powers that are reluctant to Russia<sup>42</sup>. Therefore, this strategy takes into account both the stability of the regime and the issue of global (civilizational) security. Thus, it links both issues very closely, *de facto* making activity and initiative (not to say spectacularity) dependent on monitoring threats to internal and external sovereignty, doctrinally legitimizing the nuclear narrative in this context against the threats created, but also mitigating potential threats by influencing the harmony of competitors (*vide*: Brexit or interference in American elections)<sup>43</sup>.

Furthermore, also important for the durability of the Putin regime is the issue of the continued effective use in many fields and in many parts of the world of quasi-state, ‘praetorian’ entities or those with unclear connections to the Kremlin. They operate in the gray zone of pursuing the Kremlin’s interests and use such tools that, through Russian influence, drive the Kremlin’s external power (e.g. the newly arranged subordination of the Wagner Group) and internal power (e.g. Kadyrovites)<sup>44</sup>.

However, it is necessary to distinguish and specify two observable phenomena that have occurred in recent years at the intersection of foreign and domestic policy. The first was, according to Serena Giusti, a quite clear desire to make the foreign policy of the Russian

---

<sup>41</sup> B. Lo, *Russia’s crisis – what it means for regime stability and Moscow’s relations with the world*, 2009, Centre For European Reforms, [https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/policybrief\\_russia\\_19feb09-771.pdf](https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/policybrief_russia_19feb09-771.pdf) (21.05.2024).

<sup>42</sup> M. Minkina, *Rosyjskie instrumentarium wplywu, nękania i prowokacji* [Russian instruments of influence, harassment and provocation], Siedlce 2023, pp. 9-44.

<sup>43</sup> *Vide* M. Isikoff, D. Corn, *Rosyjska ruletka. Jak Putin zhakował Amerykę i wygrał wybory za Donalda Trumpa* [Russian roulette. How Putin hacked America and won the election under Donald Trump], Warszawa 2018.

<sup>44</sup> *Vide* J. Watling, O.V. Danyluk, N. Reynolds, *The Threat from Russia’s Unconventional Warfare Beyond Ukraine, 2022–24*, RUSI Special Report, February 2024, <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf> (25.05.2024).

Federation an indisputable sacred (*sacrum*) and a value of national consensus<sup>45</sup>. On the other hand, we are observing an extremely sad asymmetric perspective of the consequences of foreign policy, in which the goals of the Kremlin and society seem to be diametrically blurred. The state leadership, according to Andrei Kolesnikov, regularly carries out activities toward its geopolitical rivals that are intended to permanently encode the social ‘normality of the crisis’, and in fact to invasively make it common for the morale of the nation, and thus ensure indifference in the context of the ‘short horizon of life planning’<sup>46</sup> – or in the context of the effect of internal repression or another military adventure by Moscow.

This situation is, of course, beneficial to the Russian authorities, which still do not care about the lives of hundreds of thousands of soldiers thrown to the front, although it causes an obvious impasse in the development of the state. Moreover, it pursues the non-obvious goal of the authoritarian circle, which is vividly outlined by Maria Domańska. The spread of marasmus related to Russia’s confrontational style of existence in external terms, as well as the fenced monopoly on Russian civilizational success, causes a kind of ‘fetishization’ of the current regime, according to the saying: a known enemy is better than unknown prospects of change. Meanwhile, as Domańska notes, further strategic fetishization and toleration of destructive impunity will only repeat sequences of exceptionally high stability of the regime – like in January 2021, the effects of which (especially in the case of forced ‘patriotic education’ of Russians) may be more and more bold and more unfavorable to the global security situation<sup>47</sup>. In this context, it is important to point out the opinion of Agnieszka Legucka, who notes that the Russian political system is ‘stable’ but, paradoxically, in some circumstances ‘not necessarily durable’, which may especially manifest itself if Putin does not manage to triumphantly end the war in Ukraine in his own authoritarian terms<sup>48</sup>.

What remains intriguing is the variant and prospects of further internal fetishization of the regime if Putin was to drag the fate of Russians into a devastating confrontation with NATO, as well as the consequences of possible tactical successes in exposing NATO’s erosion and indolence. At least several dozen Euro-Atlantic states and tens of millions of rational Russians should not want to allow such a prospect to occur.

---

<sup>45</sup> S. Giusti, *Russia’s Foreign Policy for the country’s stability*, ISPI Analysis, No. 165-April 2013, p. 8, [https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis\\_165\\_2013.pdf](https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_165_2013.pdf) (21.05.2024).

<sup>46</sup> А. Колесников, *Режим размываемой консолидации: система Путина до и после выборов-2024*, 06.03.2024, <https://carnegieendowment.org/research/2024/03/rezhim-razmyvaemoj-konsolidacii-sistema-putina-do-i-posle-vyborov-2024?lang=ru> (21.05.2024).

<sup>47</sup> M. Domańska, *The fetish of Russia’s stability: an intelligent weapon against the West*, 24.03.2023, <https://neweasterneurope.eu/2023/03/24/the-fetish-of-russias-stability-an-intelligent-weapon-against-the-west/> (21.05.2024).

<sup>48</sup> A. Legucka, *Putin 5.0. Konsekwencje dla polityki wewnętrznej i zagranicznej Rosji*, 15.04.2024, <https://www.pism.pl/publikacje/putin-50-konsekwencje-dla-polityki-wewnetrznej-i-zagranicznej-rosji> (21.05.2024).

## CONCLUSIONS

The security policy of the Russian Federation over the last 20-30 years has been a campaign of consistent obsession with goals and an impatient search for the right situation in terms of the selection and implementation of appropriate tools that will give the Kremlin effectiveness and self-agency. A non-obvious but important process of the neo-power struggles of the Russian Federation was to secure the impression of cohesion, stability and acceptance of the so-called 'Putin's Russia', understood as a formula of power, a type of regime and a new construct of Russia's social contract.

Today, it is known that for most of the time Vladimir Putin controlled the state, and it is difficult to call Russia a peaceful country. Russia 'found' enemies according to established patterns, based on the complex of defeat in the first Cold War and as a result of this downfall. It is, among others, the West that became the target haven for its former satellites, as well as states striving for real sovereignty. This is currently resulting, first, in the methodical destruction of the Ukrainian 'brother nation', and several hundred million more people around (and away from) Russia are considering starting a world confrontation based on this division. Enemies are also traditionally located in Russia itself; hence, the permanent lack of consent to the development of potentially revolutionary cells for the Russian system of power, that is, civil society.

This situation raises obvious questions about what is true. What exactly is 'Russkiy mir' and what is the 'indivisibility of global security' that Russia wants to introduce in the multipolar variant? In terms of the former, it is certainly not a 'peace' formula and, in terms of the latter, not the situation that guarantees 'sovereignty' of states, as Ukraine and the protesters and critics of Russia's war policy have clearly seen.

There are a number of other issues that allow us to positively verify the hypothesis and answer research problems. Analysis of the most important elements and acts of Russia's security policy indicates that confusion of adventurism and chaos management does not necessarily harm the power system, which, based on chaos, gains the ability to creatively translate this chaos. Unfortunately, similarly to the precise attacks on Ukrainian critical infrastructure, all assets that could hinder Russia – depriving it of the flexibility of subordination and military management in a society that is drained of these assets and, above all, beliefs and ambitions – were also precisely suppressed.

This has resulted in a situation in which both internal and external enemies are afraid of the unpredictability of the Kremlin, which only fuels its strategic initiative and petrifies its stability, fueled by the methodically established 'deep state' and 'negative consensus'.

In conclusion, it should be noted that 'Putin 5.0' is a regime focused on achieving neo-power goals based on the formula of an aggressive, imperial and at the same time 'besieged fortress', which, however, puts pressure on the regime for its two-track stabilization. This is a formula of an uncompromising, though selectively targeted and balanced, idea of fear, a conditionally pragmatic de-escalation, which will, however, leave the Kremlin with the impression

of the fragility of the agreement. Even during the last ‘reset’ with the West, Russia focused on assertive and transactional conditions, in the narrow ‘concert of powers’ sense to which it strives, pushing internally the idea of self-tenancy, although wrapped in traces of democracy. However, this is a safe distance from the democratic formula, as in the case of Yeltsin, as a traumatic warning leading to international depreciation and loss of internal authority. Russia cares about mutually legitimizing internal and external dimensions. The contours of the world prompted to Russians are simple. The evil West is waiting for Russia to stumble. According to the Kremlin, the contemporary and future world is not the West, but, for example, the East and the South. Moreover, the part beyond the Urals is presented as the target development part of Russia.

The potential ‘limit’ of the above polystrategic vision is the combination of: the patience of the elites and Putin's inner circle in enforcing the Kremlin's revisionist expansion in the West, but also China's real long-term interests towards Russia (and its East), as well as the situation when young people from St. Petersburg and Moscow (not only from the provinces and peripheries), will finally be harnessed to materialize the extremely irrational Kremlin's vision. An important factor will also be the potential balancing of the strategic initiative through greater symmetry of the polemics on the escalation ladder (deterrence) with the global West, which has not existed so far and which allows Russia to both expand externally and increase its internal dictate.

## REFERENCES

- Allan Duncan. 2023. Imagining Russia's future after Putin. Possible outcomes of a defeat in Ukraine. May 2023 – Briefing Paper. Russia and Eurasia Programme In <https://www.chathamhouse.org/2023/05/imagining-russias-future-after-putin/russias-foreign-policy-orientation-end-2027>.
- Belton Ketrin. 2022. Lyudi Putina. O tom kak KGB vernulsya v Rossiyu, a zatem dvinulsya na Zapad. Tallin: Izdatel'stvo Kava Kirjastus [Белтон Кетрин. 2022. Люди Путина. О том, как КГБ вернулся в Россию, а затем двинулся на Запад. Таллинн: Издательство Kava Kirjastus].
- Bergmann Max. 2024. What Could Come Next? Assessing the Putin Regime's Stability and Western Policy Options. CSIS. 20.01.2024 W <https://www.csis.org/analysis/what-could-come-next-assessing-putin-regimes-stability-and-western-policy-options>.
- Bugayova Nataliya. 2019. How we get here with Russia. The Kremlin Worldwiev. March 2019 In <https://www.understandingwar.org/report/how-we-got-here-russia-kremlins-worldview>.
- Curanović Alicja. 2021. Domestic Lobbyists and Conservatism in Russian Foreign Policy, In Russia's Foreign Policy: The Internal-International Link. Mediolan: ISPI. In [https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2021/07/ispi\\_russia\\_foreign\\_policy.pdf](https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2021/07/ispi_russia_foreign_policy.pdf).
- Czachor Rafał. 2018. „Instytucjonalne uwarunkowania rywalizacji o władzę w post-radzieckich systemach autorytarnych [*Institutional conditions of competition for power in post-Soviet authoritarian systems*].” *Politeja* 4(55): 175-194.
- Deen Bob, Drost Niels, Carsten Milou. 2023. After Putin, the deluge? Foresight on the possible futures of the Russian Federation, Clingendael Report (Netherlands Institute of

- International Relations). October 2023 In <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2023-10/after-putin-the-deluge.pdf>.
- Domańska Maria. 2023. The fetish of Russia's stability: an intelligent weapon against the West. 24.03.2023 W <https://neweasterneurope.eu/2023/03/24/the-fetish-of-russias-stability-an-intelligent-weapon-against-the-west/>.
- Fund for Peace. 2023. Fragility State Index. Annual Report 2023 In [https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report\\_final.pdf](https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf).
- Giusti Serena. 2013. Russia's Foreign Policy for the country's stability. ISPI Analysis, No. 165-April 2013 In [https://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/analysis\\_165\\_2013.pdf](https://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/analysis_165_2013.pdf).
- Goszczyński Artur. 2023. Dezinformacja i propaganda w polityce historycznej Federacji Rosyjskiej wobec Polski i Ukrainy (na podstawie publikacji w rosyjskich i prorosyjskich portalach internetowych w 2023 r.). Raport [Disinformation and propaganda in the historical policy of the Russian Federation towards Poland and Ukraine (based on publications on Russian and pro-Russian websites in 2023). Report],. Fundacja im. J. Kurtyki In [https://fundajakurtyki.pl/wp-content/uploads/2024/01/Dezinformacja-i-propaganda-w-polityce-historycznej-Federacji-Rosyjskiej-wobec-Polski-i-Ukrainy\\_RAPORT.pdf](https://fundajakurtyki.pl/wp-content/uploads/2024/01/Dezinformacja-i-propaganda-w-polityce-historycznej-Federacji-Rosyjskiej-wobec-Polski-i-Ukrainy_RAPORT.pdf).
- Gozman Leonid. 2024. Dobro pozhalovat' v real'nost. Tem, kto ne prynyal vojnu, nuzhno gotovitsya k dolgoy borb'e. 19.05.2024 In <https://novayagazeta.eu/articles/2024/05/19/dobro-pozhalovat-v-realnost> [Гозман Леонид. 2024. Добро пожаловать в реальность. Тем, кто не принял войну, нужно готовиться к долгой борьбе. 19.05.2024 In <https://novayagazeta.eu/articles/2024/05/19/dobro-pozhalovat-v-realnost>].
- Institute for Economics & Peace Measuring peace in a complex world. 2014. Global Peace Index 2014 In [https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/2014-Global-Peace-Index-REPORT\\_0-1.pdf](https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/2014-Global-Peace-Index-REPORT_0-1.pdf).
- Institute for Economics & Peace Measuring peace in a complex world. 2023. Global Peace Index 2023 In <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>.
- Isikoff Michael, Corn David. 2018. Rosyjska ruletka. Jak Putin zhakował Amerykę i wygrał wybory za Donalda Trumpa [Russian roulette. How Putin hacked America and won the election under Donald Trump]. Warszawa: Wydawnictwo Agora.
- Jarnicki Damian. 2023. Rosyjska wizja współczesnej globalnej architektury bezpieczeństwa [Russian vision of contemporary global security architecture]. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Siedlcach.
- Jurasz Witold. 2024. "Zasada Kaddafiego". Co oznaczają ostatnie ruchy Władimira Putina ["The Gaddafi Rule". What do Vladimir Putin's recent moves mean?]. 13.05.2024 In <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/zasada-kaddafiego-co-oznacza-ostatnie-ruchy-wladimira-putina/qcqs7p>.
- Kandyba Rodion Aleksandrovich. 2019. „Stabilnosc politicheskoy sistemy sovremennoj Rossii i rotatsiya vysshej politicheskoy elity”. Universitetskije chteniya: 38-43 [Кандыба Родион Александрович. 2019. Стабильность политической системы современной России и ротация высшей политической элиты. Университетские чтения: 38-43].
- Kendall-Taylor Andrea. 2023. The Russia Stability Tracker. November 2023 In <https://www.cnas.org/publications/reports/the-russia-stability-tracker-nov23>.

- Klepka Rafał. 2018. „Neoautorytaryzm – w poszukiwaniu specyficznych cech reżimów politycznych sytuujących się między demokracją a autorytaryzmem [Neo-authoritarianism – In search of specific features of political regimes situated between democracy and authoritarianism].” *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate* 8: 144-155.
- Kolesnikov Andrey. 2024. Rezhim razmyaevoy konsolidatsii: sistema Putina do i posle vyborov 2024. 06.03.2024 V <https://carnegieendowment.org/research/2024/03/rezhim-razmyvaemoj-konsolidacii-sistema-putina-do-i-posle-vyborov-2024?lang=ru> [Колесников Андрей. 2024. Режим размываемой консолидации: система Путина до и после выборов-2024. 06.03.2024 In <https://carnegieendowment.org/research/2024/03/rezhim-razmyvaemoj-konsolidacii-sistema-putina-do-i-posle-vyborov-2024?lang=ru>].
- Kurczab-Redlich Krystyna. 2016. Wowa, Wołodia, Władimir. Tajemnice Rosji Putina [Vova, Volodya, Vladimir. Secrets of Putin's Russia], Warszawa: Grupa Wydawnicza Foksal.
- Kustueva-Zhan Tat'ana. 2015. Vnutrennyaya evolyutsiya Rossii i eyo bliyaniye na vneshnyuyu politiku V [Кустуева-Жан Татьяна. 2015. Внутренняя эволюция России и ее влияние на внешнюю политику In [https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri\\_rnv\\_84\\_rus\\_tatiana\\_jean\\_russie\\_avril\\_2015.pdf](https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_rnv_84_rus_tatiana_jean_russie_avril_2015.pdf)].
- Legucka Agnieszka. 2024. Putin 5.0. Konsekwencje dla polityki wewnętrznej i zagranicznej Rosji. 15.04.2024 In <https://www.pism.pl/publikacje/putin-50-konsekwencje-dla-polityki-wewnetrznej-i-zagranicznej-rosji>.
- Levada Center – Yuri Levada Analytical Center. 2024. Do you personally support or not support the actions of the Russian Armed Forces in Ukraine? 07.05.2024. In <https://www.levada.ru/en/2024/05/07/conflict-with-ukraine-asesments-for-february-2024>.
- Liu Fenghua. 2022. „Russia's Foreign Policy Over the Past Three Decades: Change and Continuity”. *Chinese Journal of Slavic Studies* 2(1): 86-99.
- Lo Bobo. 2009. Russia's crisis – what it means for regime stability and Moscow's relations with the world. Centre For European Reforms In [https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/policybrief\\_russia\\_19feb09-771.pdf](https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/policybrief_russia_19feb09-771.pdf).
- Lyutikh A. Anatolij. 2011. Vnutrennyaya i vneshnyaya politika sovremennoy Rossii: problemy vzazavisimosti [„Внутренняя и внешняя политика современной России: проблемы взаимозависимости”. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne* 4(11): 89-98.
- Michel Casey. 2024. Russia Tommorrow: Five Scenarios for Russia's Future. Atlantic Council – Eurasia Center. February 2024 In <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2024/02/Five-Scenarios-for-Russias-Future.pdf>.
- Minkina Mirosław. 2023. Instrumentarium wpływu, nękania i prowokacji [Russian instruments of influence, harassment and provocation]. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.
- Obaji Philip. 2023. Kremlin Wants to Purge Prigozhin Loyalists From Key Wagner Roles. 30.06.2023 In <https://www.thedailybeast.com/kremlin-wants-to-purge-prigozhin-loyalists-from-key-wagner-rolesf>.
- Osiecki Grzegorz, Żółciak Tomasz. 2024. Rewolucja na Kremlu nie była przypadkiem. Ekonomista ministrem obrony? Rosja wysyła sygnał (Rozmowa z płk Maciejem Korowajem) [The revolution in the Kremlin was not an accident. Economist as defense minister? Russia sends a signal (Interview with Col. Maciej Korowaj)]. 01.06.2024 In

- <https://www.money.pl/gospodarka/rewolucja-na-kremlu-nie-byla-przypadkiem-ekonomista-ministrem-obrony-rosja-wysyla-sygnal-7033425862638336a.html>.
- Papayani Fedor. 2024. „Russkie. Tol’ko vosstanovlenye imperskoj gosudarstvennosti spasajt nash narod”. *Russkiy Vestnik* 2(1149): 5 [Папаяни Федор. 2024. Русские. Только восстановление имперской государственности спасет наш народ, „Русский Вестник” 2(1149): 5].
- Peperelitsa Grigorij. 2015. „Kul’t sily vo vneshney politike Rossii kak kvintessentisya rossiyskogo natsional’nogo interesa”. *Dyplomacja i Bezpieczeństwo* 1(3): 95-109 [Перепелица Г. 2015. „Культ силы во внешней политике России как квинтэссенция российского национального интереса”. *Dyplomacja i Bezpieczeństwo* 1(3): 95-109].
- Petrov Nikolay. 2016. *Putin’s Downfall: The Coming Crisis of the Russian Regime*. Essay - ECFR 166/2016 (April) In [https://ecfr.eu/archive/page/-/ECFR\\_166\\_PUTINS\\_DOWNFALL.pdf](https://ecfr.eu/archive/page/-/ECFR_166_PUTINS_DOWNFALL.pdf).
- Razumnyi Maksym. 2024. *Resilience of the Russian state system and processes within the Russian elite in the context of the 2024 presidential election campaign*. Centre for International Security/Konrad Adenauer Stiftung In [https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/01/Eng\\_CIS\\_12\\_Russia\\_Elections-2024.pdf](https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/01/Eng_CIS_12_Russia_Elections-2024.pdf).
- Russkiy Vestnik. 2024. 2(1149): 1-16 [„Русский Вестник” 2024. 2(1149): 1-16].
- Rogov Kirill. 2024. *What is Behind the Myth of Putin’s ”Contract”?* SCEEUS (Stockholm Centre for Eastern European Studies) Voices on Russia series, NO.3/2024 In <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeus/what-is-behind-the-myth.pdf>.
- Szydywar-Grabowska Karolina. 2018. „Reżim polityczny Rosji w ujęciu współczesnej politologii [The political regime of Russia from the perspective of contemporary political science].” *Colloquium* 3: 115-128.
- Telin Kiriłł Olegovich. 2022. „Krizis kak potrebnost’: vstroennye paradoksy rossijskogo ofitsal’nogo diskursa”. *Politicheskaya nauka* 3: 232-255 [К.О. Телин, Кризис как потребность: встроенные парадоксы российского официального дискурса, „Политическая наука” 3: 232-255].
- Terry George Spencer. 2024. *From Neo-Patrimonialism to Neo-Praetorianism. The Impact of the Russo-Ukrainian War on Russia’s Internal Power Structure In Ukraine’s Struggle, Russia’s Dilemmas, and Global Consequences*, 23-35. University of Tartu Press.
- Travin Dmitriy Yakovlevich. 2016. *Prosushechstvuet li putinskaya sistema do 2042 goda?* Sankt-Petersburg: Norma [Травин Дмитрий Яковлевич. 2016. Просуществует ли путинская система до 2042 года? Санкт-Петербург: Норма].
- Watling Jack, Danyluk V. Oleksandr, Reynolds Nick. 2024. *The Threat from Russia’s Unconventional Warfare Beyond Ukraine, 2022–24*, RUSI Special Report, February 2024 In <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf>.
- Wike Richard (and others). 2024. *Representative Democracy Remains a Popular Ideal, but People Around the World Are Critical of How It’s Working*. Pew Research Center, 28.02.2024 In [https://www.pewresearch.org/global/wp-content/uploads/sites/2/2024/02/gap\\_2024.02.28\\_democracy-closed-end\\_report.pdf](https://www.pewresearch.org/global/wp-content/uploads/sites/2/2024/02/gap_2024.02.28_democracy-closed-end_report.pdf).
- V-Dem Institute. 2024. *Democracy Report 2024 – Democracy Winning and Losing at the Ballot*, Gothenburg 2024 In [https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem\\_dr2024\\_highres.pdf](https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem_dr2024_highres.pdf).

Zarudnickij Vladimir Borisovich. 2024. „Tendentsii izmeneniya sistemy obespecheniya voennoy bezopasnosti gosudarstva w usloviyakh novoy geopoliticheskoy karty mira. .Voennaya Mysl'. 2: 6-14 [Зарудницкий Влади́мир Бори́сович. 2024. „Тенденции изменения системы обеспечения военной безопасности государства в условиях новой геополитической карты мира”. Военная Мысль 2: 6-14].



**Leszek ELAK**

*Akademia Sztuki Wojennej*

*l.elek@akademia.mil.pl*

*<https://orcid.org/0000-0002-5255-9768>*

**Marcin OSKIERKO**

*Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie*

*moskierko@panschelm.edu.pl*

*<https://orcid.org/0000-0003-3450-6037>*

**Sławomir ŻURAWSKI**

*Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie*

*slawomir.zurawski@onet.pl*

*<https://orcid.org/0000-0001-9527-3391>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.04>*



---

## OCHRONA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ W OBLICZU WOJNY HYBRYDOWEJ

---

**ABSTRAKT:** Celem artykułu jest ocena skuteczności działań podejmowanych na granicy polsko-białoruskiej w odpowiedzi na zagrożenia hybrydowe oraz zbadanie roli operacji „Tarcza Wschód” w zapewnieniu bezpieczeństwa granicy. Główny problem badawczy sformułowano następująco: Czy zastosowane środki ochronne i obronne są wystarczająco skuteczne i adekwatne do nowych zagrożeń hybrydowych? Do postawionego problemu badawczego postawiono hipotezę badawczą, która zakłada, że operacja „Tarcza Wschód” i inne zastosowane środki wzmocnienia ochrony granicy są skuteczne w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym, jednak istnieją obszary wymagające dalszych działań i poprawy. Głównym wnioskiem z powyższej analizy jest fakt, iż sytuacja na granicy polsko-białoruskiej ujawniła potrzebę dalszego rozwijania i doskonalenia mechanizmów zarządzania kryzysowego, zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym. Aby skutecznie przeciwdziałać przyszłym zagrożeniom hybrydowym, konieczne są dalsze badania i analizy. W badaniu zastosowano metody analizy literatury przedmiotu, w tym opracowań naukowych dotyczących wojny hybrydowej, strategii obronnych oraz migracji. Ponadto przeprowadzono analizę aktów prawnych, dokumentów rządowych oraz raportów.

**SŁOWA KLUCZOWE:** bezpieczeństwo, granica, migracja, ochrona, wojna hybrydowa

---

## PROTECTION OF THE POLISH-BELARUSIAN BORDER IN THE FACE OF HYBRID WAR

**ABSTRACT:** The aim of the article is to assess the effectiveness of actions taken on the Polish-Belarusian border in response to hybrid threats and to examine the role of the “Shield East” operation in ensuring border security. The main research problem was: Are the applied protective and defensive measures sufficiently effective adequate to the new hybrid threats? In accordance with the research problem posed, a research hypothesis was formulated, which assumes that Operation :Shield East” and other measures used to strengthen border protection are effective in countering hybrid threats, but there are areas for further action and improvement. The main conclusion of the above analysis is that the situation on the Polish-Belarusian border has revealed the need for further development and improvement of crisis management mechanisms, both at the local and national level. Further research and analysis are needed to effectively counter future hybrid threats. The study used methods of analysis of the literature on the subject, including scientific studies on hybrid warfare, defense strategies and migration. In addition, legal acts, government documents and reports were analyzed.

**KEYWORDS:** security, border, migration, protection, hybrid warfare

## WPROWADZENIE

W ostatnich latach granica polsko-białoruska stała się areną intensywnych działań o charakterze hybrydowym, które stanowią poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa narodowego Polski i Unii Europejskiej. Zjawisko to nasiliło się szczególnie po kontrowersyjnych wyborach prezydenckich na Białorusi w 2020 roku, które doprowadziły do masowych protestów i represji wobec opozycji. Autorytarne rządy Alaksandra Łukaszenki w obliczu narastającej izolacji międzynarodowej posłużyły się migracją jako narzędziem nacisku na sąsiednie państwa, w szczególności Polskę, Litwę i Łotwę. Przemysłane sprowadzanie migrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki do Białorusi oraz ich masowe kierowanie na granicę z Polską stało się elementem skomplikowanej strategii wojny hybrydowej. Celem tych działań jest destabilizacja sytuacji wewnętrznej w Polsce, wywieranie presji na władze Unii Europejskiej oraz odwrócenie uwagi od problemów wewnętrznych Białorusi. W odpowiedzi na te wyzwania Polska podjęła szereg działań mających na celu wzmocnienie ochrony granicy, zarówno poprzez budowę fizycznych barier, jak i zwiększenie obecności sił bezpieczeństwa.

W niniejszym artykule przedstawiono polityczne uwarunkowania tego konfliktu, specyfikę granicy polsko-białoruskiej oraz środki podjęte w zakresie jej ochrony. Analiza ta pozwoli zrozumieć, jak sytuacja na granicy stała się kluczowym elementem współczesnych zmagania politycznych w Europie Wschodniej.

## SPECYFIKA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ

Łączna długość granicy Polski z Białorusią wynosi 418 km. Ochroniana jest w sumie przez 19 placówek Straży Granicznej, z czego 12 stanowią placówki Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej na długości 247 km, a 7 – Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej (171 km). Dążąc do zwiększenia ochrony granicy państwowej, zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego, do działań na granicy z Białorusią skierowano odpowiednie siły: zaangażowano około 20 tys. mundurowych, w tym około 4 tys. funkcjonariuszy Straży Granicznej, około 14 tys. żołnierzy oraz około 2 tys. policjantów<sup>1</sup>. Patrole piesze, przy użyciu pojazdów i statków powietrznych, nieustannie kontrolowały i monitorowały granicę, a na odcinkach przebiegających wzdłuż rzek i zbiorników wodnych do ochrony i zabezpieczenia granicy wykorzystywano jednostki pływające. Dodatkowo wykorzystywano wieże obserwacyjne wyposażone w kamery termowizyjne o dużym zasięgu, obserwacyjne pojazdy, przenośne termowizyjne kamery, przenośne zestawy perymetryczne oraz gogle noktowizyjne. Na niektórych odcinkach granicy państwowej – w pasie drogi granicznej ponownie utrzymywany jest pas orny, umożliwiający

---

<sup>1</sup> A. Wawrzusiszyn, *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2022, nr 2 (33), s. 59.

szybkie stwierdzenie nielegalnego przekroczenia granicy. W celu dodatkowego zabezpieczenia odcinek granicy polsko-białoruskiej chronią zasieki z concertiny<sup>2</sup>.

Wywoływanie konfliktu poniżej progu wojny stanowi efektywny sposób licznego zaangażowania sił i środków przeciwnika<sup>3</sup>. Zaś powodzenie operacji „Śluza” będącej próbą destabilizacji i osłabienia Unii Europejskiej miało zapewnić przemieszczenie przez Łukaszenkę na białoruską granicę dodatkowych sił Państwowej Straży Granicznej, jednostek podległych Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Ministerstwu Obrony zajmujących się zwalczaniem terroryzmu i ekstremizmu w strefie przygranicznej, jednostek o charakterze specjalnym posiadających na wyposażeniu karabiny snajperskie, maszynowe, wyborowe i granatniki RPG-7. Wszystkie działania białoruskich służb podległych Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Ministerstwu Obrony podejmowane były w reżimie podwyższonej gotowości bojowej, prowokując oraz zwiększając poziom napięcia i konfrontacji. Dotyczyły one realizacji zadań związanych z ochroną granicy, logistycznym zabezpieczeniem operacji, kontrolą i nadzorem nad przemieszczaniem się migrantów nad granicę, szturmowaniem zabezpieczeń technicznych po stronie polskiej, litewskiej i łotewskiej czy zakładaniem dla migrantów obozów polowych. Ponadto białoruskie służby udzielały technicznego wsparcia operacji, zakłócając łączność w strefie przygranicznej. Za pomocą dronów monitorowano położenie i przemieszczanie się polskich służb mundurowych. Wszystkie wykonywane zadania miały charakter niejawny, ponieważ funkcjonariusze białoruskich służb granicznych oraz białoruscy żołnierze nie mieli żadnych znaków rozpoznawczych<sup>4</sup>.

Odpowiedzialna za sprowadzanie migrantów na Białoruś była państwowa firma Centrum, zarządzana bezpośrednio przez syna białoruskiego dyktatora Wiktara Łukaszenkę, współpracująca z irackimi, libijskimi, syryjskimi i tureckimi biurami podróży. Ceny oferowanych na Białoruś jednotygodniowych wycieczek wahały się od 600 do 1000 dolarów.

Po przylocie z Bagdadu, Erbil, Sulaymaniah, Bejrutu, Damaszku i Istambułu do Mińska na lotnisku podczas kontroli granicznej migranci otrzymują białoruskie wizy, z lotniska autokarami przewożeni są do hoteli, skąd po kilku dniach białoruskie służby organizują ich bezpośredni transport na granicę<sup>5</sup>. Zdaniem Tadeusza Giczana, białoruskiego dziennikarza, dla Irakijczyków jest to „najtańszy, najszybszy, najbezpieczniejszy sposób, by dostać się do Unii Europejskiej”<sup>6</sup> i starać się tam o azyl. Wcześniej jedynym wyjściem, jakie mieli, była podróż tirami przez Turcję, Bałkany do

---

<sup>2</sup> M. Oskierko, *Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej*, [w:] *Zagrożenia wschodniej flanki NATO w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznego obszarów przygranicznych*, (red.) D. Dachowicz, L. Elak, Z. Ciekankowski, Wydawnictwo im. prof. Leszka J. Krzyżanowskiego Menedżerskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie, Chełm-Warszawa 2022, s. 208.

<sup>3</sup> K. Wysocki, *Wpływ zarządzania refleksyjnego na eskalację kryzysu migracyjnego na granicy Białorusi z Unią Europejską*, „Cybersecurity and Cybercrime” 2024, t. 1(3), s. 6.

<sup>4</sup> M. Gawęda, *Militaryzacja kryzysu granicznego po białorusku*, <https://defence24.pl/geopolityka/militaryzacja-kryzysu-granicznego-po-bialorusku-analiza> (28.08.2024).

<sup>5</sup> M. Konieczny, *Operacja „Śluza” – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białoruską granicę*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2022, XX, z. 2, s. 98.

<sup>6</sup> „Operacja Śluza”. *Białoruski dziennikarz ujawnia PAP kulisy tajnej akcji*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C935470%2Coperacja-sluza-bialoruski-dziennikarz-ujawnia-pap-kulisy-tajnej-akcji.html> (12.09.2024).

Węgier, a następnie do Austrii i Niemiec. Droga ta była bardzo kosztowna, niebezpieczna i skomplikowana. Na rysunku 1 przedstawiono szlak przelotu imigrantów do Białorusi.



**Rysunek 1.** Szlak przelotu imigrantów do Białorusi  
Źródło: <https://www.bbc.com/news/59233244> (20.08.2024)

Dzięki opracowanej przez reżim Łukaszenki turystycznej ofercie mogą bezpiecznie, komfortowo, szybko oraz bardzo tanio dostać się do Unii Europejskiej. Ponadto mają zapewnioną wszechstronną pomoc ze strony władz białoruskich<sup>7</sup>.

## **PRZEBIEG SYTUACJI NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ W LATACH 2021-2024**

Sami białoruscy pogranicznicy względem polskiej SG, Policji oraz żołnierzy Sił Zbrojnych RP intensyfikowali atmosferę nienawiści i agresji, stosując napaść słowną, rzucając kamieniami oraz przedmiotami, z których wydobywał się dym, przy użyciu petard próbowali ogłuszyć funkcjonariuszy i żołnierzy. W celu uniemożliwienia identyfikacji agresywnych osób żołnierze białoruscy oślepiali polskie służby silnym światłem stroboskopowym, świecili latarkami i laserem koloru zielonego.

Chcąc zwiększyć napięcie na granicy, poza bezpośrednią agresją na polskich funkcjonariuszy reżim Łukaszenki dokonywał różnorodnych prowokacji. Białoruscy żołnierze zdjęli z jednego ze swoich słupów granicznych tarczę z wizerunkiem godła państwowego i oddalili się z nią w głąb terytorium Białorusi. Po kilku godzinach wrócili i zaczęli fotografować miejsce zdarzenia. Po południu zgłoszono do Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej, że godło na białoruskim znaku zostało uszkodzone. W mediach ukazał się komunikat informujący o tym zajściu. Kolejnymi przykładami prowokacji białoruskich służb było oddanie w odstępie kilku godzin strzałów w powietrze z broni długiej na widok polskich patroli, a także wystrzelenie

<sup>7</sup> M. Oskierko, *op. cit.*, s. 209.

pocisku z broni sygnałowej, który spadł po polskiej stronie granicy w pobliżu miejsca stałego posterunku na odcinku służbowej odpowiedzialności placówki SG w Białowieży<sup>8</sup>. W okolicach Terespoła w wyniku strzałów z broni pneumatycznej zniszczone zostały maszty oświetleniowe ustawione przez żołnierzy Wojska Polskiego. Kolejną prowokacją ze strony Białorusinów było wejście na terytorium RP trzech umundurowanych osób z bronią długą. Po próbie nawiązania kontaktu z nimi przez polski patrol, przeładowały one broń, a potem oddaliły się w kierunku Białorusi<sup>9</sup>.

W wyniku prowokacyjnych działań i ataków ze strony białoruskiej 2 września 2021 r. Polska wprowadziła stan wyjątkowy w pasie przygranicznym. Objął on 115 miejscowości w województwie podlaskim oraz 68 w województwie lubelskim, wzdłuż całej granicy polsko-białoruskiej<sup>10</sup>. 1 października 2021 roku, po wyrażeniu zgody przez Sejm na przedłużenie stanu wyjątkowego do 30 listopada, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał rozporządzenie w sprawie przedłużenia stanu wyjątkowego wprowadzonego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego<sup>11</sup>. Następnie na mocy rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych i administracji Mariusza Kamińskiego od 1 grudnia 2021 r. do 1 marca 2022 wprowadzono czasowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi<sup>12</sup>.

W związku z eskalacją kryzysu migracyjnego z Białorusią, stale narastającymi atakami na funkcjonariuszy Straży Granicznej, żołnierzy i policjantów oraz śmiercią żołnierza ugodzonego pod koniec maja 2024 r. nożem przez jednego z mężczyzn próbujących sforsować stalową zaporę, od 13 czerwca 2024 r. wprowadzono 90-dniowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej Polski z Republiką Białorusi. Długość strefy zakazu przebywania obejmuje 60,67 km granicy na odcinku położonym w zasięgu terytorialnym placówek Straży Granicznej w Narewce, Białowieży, Dubiczach Cerkiewnych oraz Czeremsze. Na odcinku około 44 km jej szerokość wynosi 200 m od linii granicy państwowej. Natomiast na odcinku około 16 km, położonym w rejonie rezerwatów przyrody, strefa jest szersza i wynosi około 2 km<sup>13</sup>. W związku z tym, szef MSWiA 9 września 2024 r.

---

<sup>8</sup> S. Mościcki, *Prowokacje Białorusinów nie ustają*, Straż Graniczna, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9715,Prowokacje-Bialorusinow-nie-ustaja.html> (12.09.2024).

<sup>9</sup> M. Oskierko, *op. cit.*, s. 213.

<sup>10</sup> Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego, Dz.U. 2021 r., poz. 1612, zgodnie z § 2.

<sup>11</sup> Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 października 2021 r. w sprawie przedłużenia stanu wyjątkowego wprowadzonego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego, Dz.U. 2021 r., poz. 1788.

<sup>12</sup> Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 listopada 2021 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2021 r., poz. 2193.

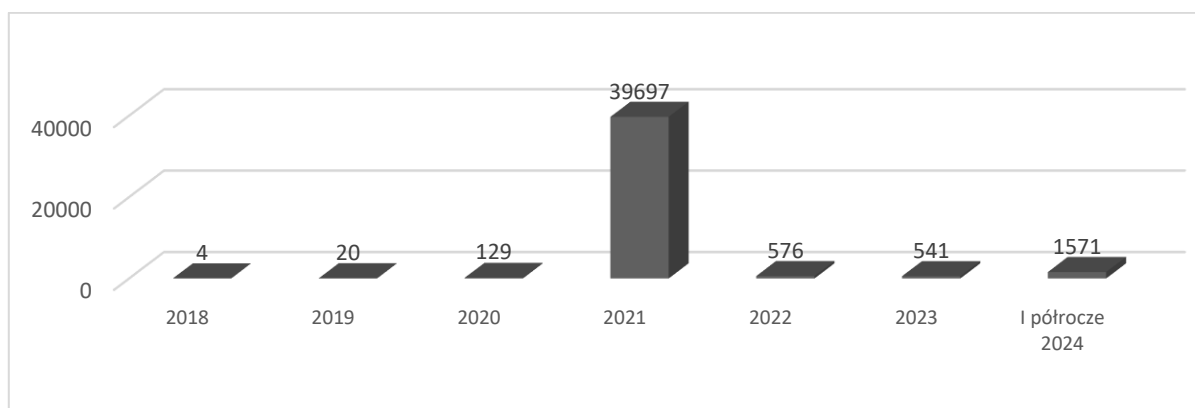
<sup>13</sup> Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 12 czerwca 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2024 r., poz. 861.

podpisał rozporządzenie<sup>14</sup>, które przedłuża o kolejne 90 dni czasowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. Regulacja obowiązuje od 11 września 2024 r.<sup>15</sup>

Również Niemcy wprowadziły kontrole na swoich granicach wewnętrznych Unii Europejskiej, w tym na granicy z Polską, w ramach walki z nielegalną migracją. Decyzja ta jest odpowiedzią na rosnący napływ nielegalnych migrantów, szczególnie przez Polskę i Czechy. Kontrole mają na celu ograniczenie nielegalnych przekroczeń granicy i lepsze monitorowanie ruchu na niej.

Niemiecki minister spraw wewnętrznych ogłosił, że kontrole będą prowadzone w sposób elastyczny i na wybranych odcinkach granicy, co ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa, ale jednocześnie uniknięcie pełnej blokady granicy<sup>16</sup>.

Obecna sytuacja na granicy polsko-białoruskiej jest nadal napięta, szczególnie w kontekście wzmożonych prób nielegalnych przekroczeń. Od początku roku odnotowano znaczny wzrost prób nielegalnego przedostania się na terytorium Polski z Białorusi. Ujawnione przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom na polsko-białoruskim odcinku granicy państwowej w poszczególnych okresach przedstawiono na wykresie 1.



**Wykres 1.** Ujawnione przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom na polsko-białoruskim odcinku granicy państwowej w latach 2018-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyki Straży Granicznej za rok 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024.

Migranci, którzy próbują przekroczyć granicę, pochodzą z różnych krajów, takich jak Syria, Irak, Iran, Nepal czy Algieria.

Z powodu wysokiej aktywności na niektórych odcinkach granicy, np. w rejonach Białowieży czy Dubicz Cerkiewnych, służby polskie spotykają się z atakami migrantów, którzy rzucają w patrole kamieniami czy płonącymi gałęziami. Mimo takich incydentów sytuacja jest

<sup>14</sup> Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2024 r., poz. 1345.

<sup>15</sup> *Strefa buforowa na granicy z Białorusią przedłużona o kolejne 90 dni*, <https://www.gov.pl/web/mswia/strefa-buforowa-na-granicy-z-bialorusia-przedluzona-o-kolejne-90-dni> (14.09.2024).

<sup>16</sup> *Kontrole na granicy z Niemcami. „Grozi poważny spór z Polską”*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/kontrole-na-granicy-z-niemcami-grozi-powazny-spor-z-polska> (14.09.2024).

monitorowana, a strefa buforowa wprowadzona na części granicy pomogła w zmniejszeniu liczby prób przekroczeń.

Dodatkowo, na części granicy, szczególnie w rejonie Puszczy Białowieskiej, wprowadzono zakaz przebywania w celu wzmocnienia kontroli. Codziennie służby udaremniają próby forsowania stalowej bariery granicznej, a także zatrzymują osoby pomagające w nielegalnym przekraczaniu granicy.

## **MIGRACJA NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ JAKO ELEMENT WOJNY HYBRYDOWEJ**

Nielegalna migracja stanowi istotne wyzwanie dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Z uwagi na swój dynamiczny charakter niejednokrotnie jest traktowana jako niebezpieczny element przepływów migracyjnych. Kontrola graniczna osób wjeżdżających na terytorium danego państwa stanowi jeden z najważniejszych elementów suwerenności państwowej. Z tego względu nielegalną migrację traktuje się jako atak na suwerenność państwa, która może stanowić zagrożenie dla zdolności państwa do sprawowania kontroli nad jego domeną przestrzenną i terytorialną<sup>17</sup>.

Pierwsze próby szantażu migracyjnego ze strony reżimu A. Łukaszenki miały miejsce już w 2002 roku, kiedy to w końcowej fazie negocjacji akcesyjnych między Polską a Unią Europejską pojawiła się ze strony Białorusi groźba wypuszczenia do Europy około 150 tysięcy migrantów, rzekomo przebywających na Białorusi. Kolejne groźby sprowadzania migrantów na granice białorusko-unijne z Polską, Litwą i Łotwą pojawiły się w latach 2010–2011, kiedy to po posiedzeniu Komitetu Granicznego Państwa Związkowego Białorusi i Rosji w odpowiedzi na zaostrenie sankcji unijnych gen. I. Raczkouski ostrzegł, że służba graniczna będzie koncentrować się na ochronie własnego terytorium, a nie na ochronie państw sąsiednich. Zauważalne wzmocnienie ochrony granicy miało wystąpić na białorusko-ukraińskim odcinku granicy państwowej kosztem jej odcinków z Polską, Litwą i Łotwą. Zdaniem służb granicznych Białorusi decyzja ta była podyktowana wzrostem przemytu, a także chęcią wyrównywania dysproporcji występujących w ochronie granicy. W opinii władz Białorusi graniczny odcinek z UE był lepiej strzeżony niż białorusko-ukraiński odcinek granicy państwowej<sup>18</sup>. Białoruski dziennikarz T. Giczan stwierdził, że opracowana w latach 2010–2011 „Operacja Śluza” miała za zadanie wymóc na Unii Europejskiej pomoc finansową, przeznaczoną na wzmocnienie granicy Białorusi<sup>19</sup>. Wraz z zapowiedzią osłabienia ochrony granicy państwowej, na Białorusi przeprowadzono intensywną kampanię medialną mającą na celu powiązanie nielegalnej migracji

---

<sup>17</sup> A. Kukula, *Ochrona granicy państwowej przez siły zbrojne RP w warunkach nielegalnej migracji*, „Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono” 2022, nr 1 (1), s. 350.

<sup>18</sup> N. Orłowska-Czyż, *Mińsk eskaluje zagrożenie na granicy białorusko-unijnej*, Analizy, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-05-30/minsk-eskaluje-zagrozenie-nagranicy-bialorusko-unijnej> (17.08.2024).

<sup>19</sup> M. Oskierko, *op. cit.*, s. 205.

z zagrożeniem terrorystycznym. W publicznych mediach informowano o przeprowadzonych przez służby bezpieczeństwa operacjach związanych z likwidacją zorganizowanych grup odpowiedzialnych za przerzut ludzi, wskazując jednocześnie, że nielegalni migranci są w większości powiązani z organizacjami terrorystycznymi.

Obecny kryzys migracyjny na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej: polsko-białoruskiej, litewsko-białoruskiej oraz łotewsko-białoruskiej wywołany był kryzysem politycznym związanym z wyborami prezydenckimi na Białorusi. W efekcie kolejnych sfałszowanych wyborów prezydenckich, które odbyły się 9 sierpnia 2020 r., A. Łukaszenka otrzymał 80,2% głosów. Na drugim miejscu, z poparciem 9,9%, uplasowała się jego główna kontrkandydatka – Swiatłana Cichanouska, która zaraz po ogłoszeniu wyborów w obawie przed prześladowaniami wyjechała na Litwę.

Kryzys na polsko-białoruskiej granicy państwowej jest narzędziem nacisku politycznego i geopolitycznego mającym dwie logiki: lokalną i globalną. Logika lokalna jest to interes Łukaszenki polegający na zmuszeniu Zachodu do ustępstw politycznych, zamrożeniu sankcji nałożonych na Białoruś i wyjściu jej z izolacji międzynarodowej. Ta logika jest całkowicie podporządkowana logice globalnej, czyli interesom Rosji, która narzuca UE i NATO swoje zasady gry, dążąc do ustanowienia nowego ładu świata<sup>20</sup>.

Kryzys na granicy Białorusi z państwami UE i NATO można podzielić na dwie fazy. W pierwszej fazie operacji w 2020 roku litewska straż graniczna zatrzymała 80 osób, które nielegalnie przekroczyły granicę białorusko-litewską. W roku 2021 tylko na Litwie zatrzymano już ponad 4 tysiące osób<sup>21</sup>. W drugiej fazie operacji działania reżimu A. Łukaszenki zostały wymierzone głównie w Polskę. Poprzedzone zostały zmianami w białoruskim prawie dotyczącym przebywania w strefie granicznej. Białoruś złągodziła kodeks wykroczeń administracyjnych poprzez zniesienie m.in. kary za nielegalne przebywanie w strefie przygranicznej, a w czerwcu 2021 r. w trakcie kryzysu granicznego białoruskie MSZ poinformowało o zawieszeniu wykonywania umowy o readmisji z UE w odpowiedzi na nałożone przez nią sankcje<sup>22</sup>. Natomiast w sierpniu 2021 r. około 2100 osób próbowało siłowo przekroczyć polsko-białoruski odcinek granicy państwowej ochraniający przez Podlaski Oddział Straży Granicznej.

Latem 2021 r. na granicy zewnętrznej UE z Białorusią pojawiło się nowe zjawisko, które zostało skategoryzowane jako instrumentalizacja migracji. Ma ona wiele wymiarów i odbywa się na wielu poziomach<sup>23</sup>. „Instrumentalizacja migrantów to sytuacja, w której państwo trzecie wywołuje nieuregulowane przepływy migracyjne do Unii, aktywnie zachęcając do przemieszczania się obywateli państw trzecich na granice zewnętrzne, na swoje terytorium lub ze

---

<sup>20</sup> P. Usov, *Militaryzacja kryzysu migracyjnego* [w:] *Granica dyktatora. Polska i Białoruś wobec kryzysu granicznego*. Raport IV, (red.) J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, O. Shevchenko, P. Usov, K. Wańczyk, A. Papko, A. Pukszo, Uniwersytet Warszawski, Studium Europy Wschodniej, Warszawa 2021, s. 30.

<sup>21</sup> M. Konieczny, *op. cit.*, s. 92.

<sup>22</sup> K. Wysocki, *op. cit.*, s. 6-7.

<sup>23</sup> A. Nitszke, *Instrumentalizacja migracji. Proceduralizacja versus humanizacja polityki azylowej Unii Europejskiej*, „Politeja” 2024, nr 1(88/1), s. 243.



swojego terytorium, a następnie na te granice zewnętrzne, lub ułatwiając to przemieszczanie się, w przypadku gdy takie działania wskazują na to, że państwo trzecie zamierza zdestabilizować Unię lub państwo członkowskie, oraz gdy charakter takich działań może zagrozić podstawowym funkcjom państwa, w tym jego integralności terytorialnej, utrzymaniu porządku publicznego lub ochronie bezpieczeństwa narodowego”<sup>24</sup>. Praktyka tzw. instrumentalizacji migrantów została wykorzystana przez reżim A. Łukaszenki do sprawdzenia zdolności Polski, Litwy i Łotwy do ochrony ich granic państwowych, a przy tym przetestowania skuteczności Unii Europejskiej w reagowaniu na tego typu napięcia i zagrożenia<sup>25</sup>.

## WZMOCNIENIA OCHRONY GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ

Z uwagi na systemowy charakter kryzysu migracyjnego związany z ciągłymi działaniami prowokacyjnymi i destabilizacyjnymi ze strony reżimu Łukaszenki na polsko-białoruskiej granicy państwowej zbudowano ogrodzenie graniczne o długości 187 km. Stanowiło ono strategiczną inwestycję państwową<sup>26</sup>, a koszt budowy wyniósł państwo polskie 1,6 mld złotych – ponad 372 mln euro. Ogrodzenie graniczne zbudowane zostało na terenie województwa podlaskiego wzdłuż lądowej granicy z Białorusią. Na Lubelszczyźnie granica polsko-białoruska przebiega wzdłuż rzeki Bug, która stanowi naturalną zaporę, w związku z tym Straż Graniczna powołała zespół, który pracuje nad rozwiązaniami budowy wsparcia technicznego na rzekach.

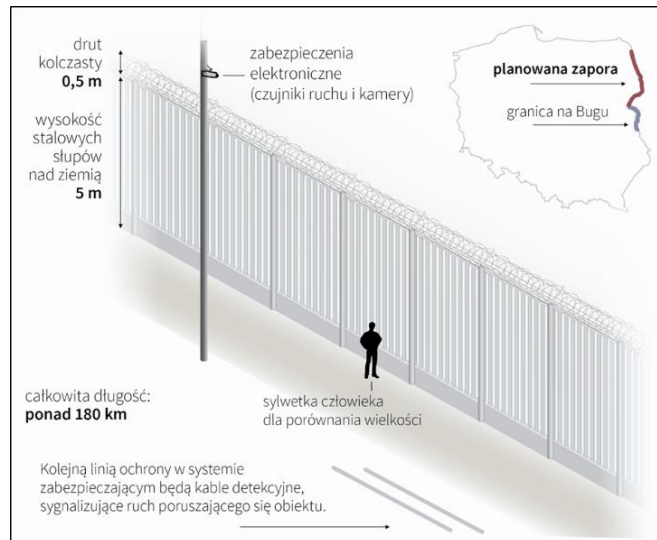
System zabezpieczeń zapory składa się z kilku linii ochrony. Pierwszą jest bariera fizyczna w postaci masywnego ogrodzenia ze stali, o wysokości 5,5 metra: 5 metrów to stalowe słupy, zakończone półmetrowym zwojem drutu kolczastego zabezpieczającym przed przejściem na drugą stronę. Zapory nie będzie można sforsować przy użyciu narzędzi, drabin lub desek. Drugą linię ochrony w systemie zabezpieczającym granicę stanowią kable detekcyjne i czujniki sygnalizujące obecność poruszającego się obiektu. W kolejnej linii umieszczono kamery z funkcją wykrywania ruchu. Na rysunku 2 przedstawiono wizualizację zabezpieczeń na polsko-białoruskiej granicy państwowej.

---

<sup>24</sup> Wniosek. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie sytuacji instrumentalizacji w obszarze migracji i azylu, Strasburg, 14 XII 2021 r., COM(2021) 890 final.

<sup>25</sup> A. Gruszczak, *Kryzysy migracyjne w Europie po 2015 r.: zaściankowość w trzech odsłonach*, [w:] *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, (red.) K. Jasiocki, M. Pacek, wyd. Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2023, s. 237.

<sup>26</sup> Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, Dz.U. 2021 poz. 1992.



**Rysunek 2.** Wizualizacja zabezpieczeń na polsko-białoruskiej granicy państwowej

Źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1060978%2Ccrusza-budowa-zapory-na-granicy-sg-zalezy-namaby-szkody-w-srodowisku-byly> (10.09.2024).

Ogrodzenie graniczne nie wyeliminowało całkowicie prób jego sforsowania oraz nielegalnego przekraczania polsko-białoruskiej granicy. To rozwiązanie utrudnia samo przejście nielegalnym migrantom oraz pozwala Straży Granicznej i żołnierzom odpowiednio wcześniej zareagować na próby sforsowania zapory. Na bagnach i rozlewiskach, w miejscach, gdzie taka zapora nie mogła powstać, na granicy rozmieszczono kilka warstw drutu kolczastego. W celu wzmocnienia istniejącego elektronicznego zabezpieczenia granicy państwowej Straż Graniczna podpisała umowę z firmą Telbud S.A., na kwotę ponad 125 mln zł. Przedmiotem umowy jest zaprojektowanie i instalacja dodatkowych kamer, lamp oświetlających teren oraz implementacja systemu do automatycznego weryfikowania alarmów<sup>27</sup>. Kolejnym wzmocnieniem będzie dokonana przez firmę Polimex Mostostal S.A. na kwotę ponad 117 mln zł modernizacja istniejącej bariery fizycznej. Przedmiotem umowy jest zaprojektowanie i instalacja dodatkowych wzmocnień stalowych przęseł bariery<sup>28</sup>.

Z uwagi na nasilające się na polsko-białoruskiej granicy państwowej działania hybrydowe, brutalne ataki na funkcjonariuszy Straży Granicznej, policji oraz wojska wprowadzony zostanie odrębny od umocnienia granicy z Białorusią, ale z nim skoordynowany program „Tarcza Wschód”, na który przeznaczono 10 mld zł. Według gen. Wiesława Kukuły, szefa Sztabu Generalnego WP, program zapewni odporność państwa, odstraszenie i przygotowanie do obrony rejonu przygranicznego. Jego zdaniem aspekt ten należy rozpatrywać nie tylko

<sup>27</sup> Podpisano umowę na modernizację bariery elektronicznej, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13468,Podpisano-umowe-na-modernizacje-bariery-elektronicznej.html> (6.08.2024).

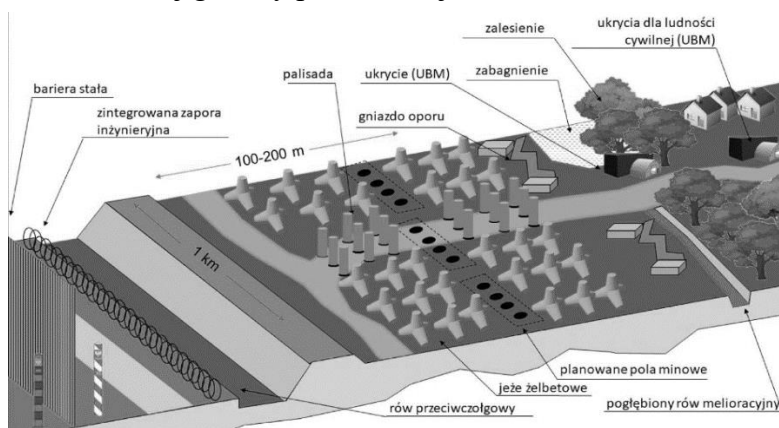
<sup>28</sup> Modernizacja bariery fizycznej na granicy z Białorusią, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13474,Modernizacja-bariery-fizycznej-na-granicy-z-Bialorusia.html> (12.07.2024).

w kontekście konfliktu o dużej intensywności i o charakterze symetrycznym, ale również konfliktu asymetrycznego oraz hybrydowego<sup>29</sup>.

W ramach „Tarczy Wschód” w ciągu czterech lat na 700-kilometrowym odcinku wschodniej granicy z Białorusią i północnej granicy z Rosją powstanie pas instalacji wojskowych, sięgający nawet do 50 km w głąb kraju, podnoszący poziom jej szczelności. Inwestycja ma realizować cztery podstawowe cele:

1. Zwiększyć zdolności przeciwzaskoczeniowe polskiej armii.
2. Ułatwić poruszanie się wojsk własnych wzdłuż linii granicznej.
3. Utrudnić penetrację granicy przez obce wojska.
4. Zwiększyć ochronę wojsk własnych i ludności cywilnej na tym terenie.

W celu zwiększenia zdolności przeciwzaskoczeniowych, w pasie przygranicznym zostanie wybudowana sieć masztów, które będą pełnić funkcję stacji bazowych dla systemów łączności i rozpoznania. Na masztach zostaną zainstalowane czujniki i kamery (np. akustyczne, noktowizyjne czy rejestrujące w podczerwieni), a dane z nich będą na bieżąco przekazywane do centrów operacyjnych, zajmujących się ich analizą. Instalacje naziemne mają być wsparte rozpoznaniem z powietrza, na każdym z poziomów – od taktycznych dronów krótkiego zasięgu, z których korzystają wojska lądowe i obrony terytorialnej, poprzez zwiad prowadzony przez siły powietrzne, aż po system rozpoznania satelitarnego. Uzyskany w ten sposób obraz sytuacyjny da Wojsku Polskiemu pełną informację w czasie rzeczywistym i pozwoli szybko reagować<sup>30</sup>. Na rysunku 3 i 4 przedstawiono wizualizację zabezpieczeń pasa przygranicznego na polsko-białoruskiej granicy państwowej oraz wizualizację zabezpieczeń obszaru do 50 kilometrów na polsko-białoruskiej granicy państwowej.

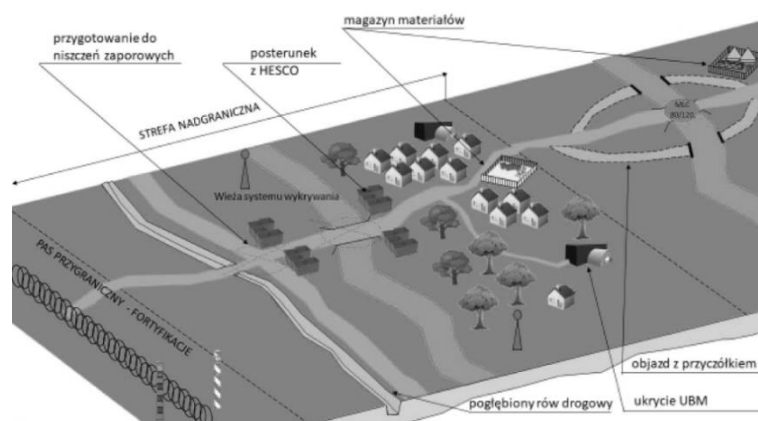


**Rysunek 3.** Program „Tarcza Wschód” – wizualizacja zabezpieczeń pasa przygranicznego na polsko-białoruskiej granicy państwowej

Źródło: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato> (10.09.2024).

<sup>29</sup> Tarcza Wschód – szczegóły dotyczące programu za 10 mld zł. Pierwsze instalacje mają powstać w 2025 roku, zakończenie projektu przewidziano na rok 2028, <https://www.infor.pl/prawo/nawosci-prawne/6616720,tarcza-wschod-szczegoly-dotyczace-programu-za-10-mld-zl-pierwsze-in.html#pierwsze-instalacje-w-ramach-tarczy-wschod-maja-powstac-w-2025-roku> (17.06.2024).

<sup>30</sup> M. Chilczuk, Tarcza Wschód – odstraszenie i obrona, <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41791?t=Tarcza-Wschod-odstraszenie-i-obrona> (10.09.2024).



**Rysunek 4.** Program „Tarcza Wschód” – wizualizacja zabezpieczeń obszaru do 50 kilometrów na polsko-białoruskiej granicy państwowej

Źródło: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato> (10.09.2024).

Dzięki inwestycjom w infrastrukturę komunikacyjną wzdłuż linii granicznej zwiększy się mobilność wojsk odpowiedzialnych za jej obronę. Wojsko wraz z lokalnymi samorządami przygotuje m.in. miejsca przepraw przez przeszkody wodne czy dojazdy do przyczółków, a wybrane obiekty inżynierskie zostaną przystosowane do znacznych obciążeń. Nowe inwestycje drogowe na tym terenie będą realizowane z uwzględnieniem potrzeb prowadzenia ewentualnej operacji obronnej. Wojsko utworzy w regionie także m.in. osiem wysuniętych baz operacyjnych, które skrócą czas projekcji sił, czyli czas niezbędny do pełnego rozwinięcia sił wyznaczonych do prowadzenia operacji obronnej<sup>31</sup>.

Innego rodzaju instalacje mają natomiast maksymalnie utrudnić poruszanie się w tym terenie wojsk obcych, gdyby nastąpiło zbrojne naruszenie granicy. Będą to m.in. rowy przeciwołgowe, pogłębione rowy melioracyjne oraz obszary przygotowane do rozłożenia pól minowych. Część istniejącej infrastruktury drogowej zostanie przygotowana do szybkiego zniszczenia w razie wybuchu konfliktu. Wybudowane będą także magazyny sprzętu i materiałów, niezbędnych w przygotowaniu granicy do obrony w przededniu ewentualnego konfliktu i późniejszego prowadzenia operacji obronnej<sup>32</sup>.

Do programu „Tarcza Wschód” odniósł się gen. Stanisław Koziej, który uważa, że program powinien zostać zespolony z obroną przeciwlotniczą i przeciwrakietową oraz należy uzupełnić go o kwestie cyberbezpieczeństwa. Jego zdaniem „Tarcza Wschód” powinna uwzględnić koncepcję atakowania wojsk wroga w momencie, w którym ruszają one do agresji, a nie dopiero wtedy, gdy znajdują się na naszej granicy. Ponadto projekt ten powinien zostać uwzględniony w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP i w Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej<sup>33</sup>. Natomiast zdaniem Krzysztofa Chochowskiego właściwe byłoby podjęcie aktywnych

<sup>31</sup> *Ibidem.*

<sup>32</sup> *Ibidem.*

<sup>33</sup> *Tarcza Wschód – szczegóły dotyczące programu..., op. cit.*

działań w infosferze, polegających na tworzeniu własnej informacji, aby móc przystąpić do działań wyprzedzających. Wykorzystując różne portale społecznościowe, należy informować potencjalnych chętnych do wyjazdu, że działania władz Białorusi są niezgodne z prawem, narażają na uszczerbek na zdrowiu oraz utratę życia. To właśnie w przestrzeni cybersfery powinna rozegrać się walka o świadomość<sup>34</sup>.

## PODSUMOWANIE

Ochrona granicy polsko-białoruskiej stała się kluczowym elementem bezpieczeństwa narodowego Polski w kontekście trwającej wojny hybrydowej. Działania reżimu Alaksandra Łukaszenki, w tym wykorzystywanie migrantów jako narzędzi presji na Unię Europejską, doprowadziły do eskalacji napięć na granicy. Polska w odpowiedzi na te zagrożenia wzmocniła ochronę granicy, budując fizyczne bariery, zwiększając liczebność służb granicznych i intensyfikując współpracę z sojusznikami w NATO i UE. Operacja „Tarcza Wschód” stanowiła kluczowy element tych działań, będąc odpowiedzią na zagrożenia hybrydowe.

Polska skutecznie zareagowała na zagrożenia hybrydowe, w tym na działania Białorusi, poprzez zintegrowane działania na poziomie krajowym i międzynarodowym. Operacja „Tarcza Wschód” oraz budowa barier fizycznych pokazały zdolność do szybkiej adaptacji i odpowiedzi na dynamicznie zmieniające się zagrożenia.

Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej ujawniła potrzebę dalszego rozwijania i doskonalenia mechanizmów zarządzania kryzysowego, zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym. Aby skutecznie przeciwdziałać przyszłym zagrożeniom hybrydowym, konieczne są dalsze badania i analizy. Pozwolą one na opracowanie nowych strategii, które uwzględnią zmieniające się formy wojny hybrydowej, z naciskiem na innowacyjne rozwiązania technologiczne i lepszą koordynację między agencjami rządowymi, dogłębną analizę operacji „Tarcza Wschód” oraz inne działania podjęte w celu zidentyfikowania mocnych stron oraz obszarów wymagających poprawy, a także na wzmocnienie zdolności analitycznych do przewidywania przyszłych zagrożeń, z uwzględnieniem zmieniającego się krajobrazu geopolitycznego oraz działań podmiotów państwowych i niepaństwowych.

Kontynuowanie badań w tych obszarach jest kluczowe dla zapewnienia długoterminowego bezpieczeństwa Polski oraz stabilności regionu.

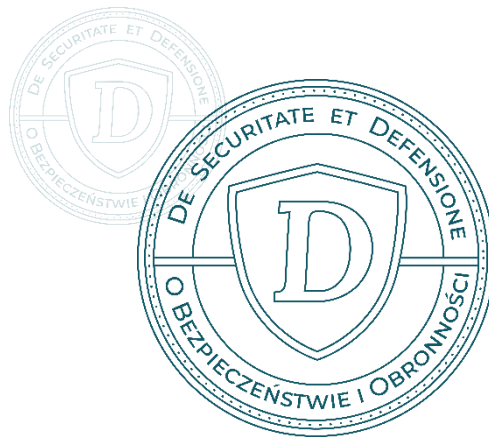
---

<sup>34</sup> K. Chochowski, *Kryzys na granicy polsko-białoruskiej jako przejaw wojny hybrydowej. Zagadnienia administracyjnoprawne*, „Roczniki Nauk Społecznych KUL” 2021, t. 13, nr 4, s. 96.

## BIBLIOGRAFIA

- Chilczuk Maciej. 2024. Tarcza Wschód – odstraszenie i obrona. W <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41791?t=Tarcza-Wschod-odstraszenie-i-obrona>.
- Chochowski Krzysztof. 2021. „Kryzys na granicy polsko-białoruskiej jako przejaw wojny hybrydowej. Zagadnienia administracyjnoprawne”. *Roczniki Nauk Społecznych KUL*. 49(4): 81-99, DOI: <https://doi.org/10.18290/rns21494.8>.
- Gawęda Marcin. 2021. Militaryzacja kryzysu granicznego po białorusku. W <https://defence24.pl/geopolityka/militaryzacja-kryzysu-granicznego-po-bialorusku-analiza>.
- Gruszczak Artur. 2023. Kryzysy migracyjne w Europie po 2015 r.: zaściankowość w trzech odsłonach. W *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, (red.) K. Jasiołki, M. Pacek. Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego.
- Konieczny Marcin. 2022. „Operacja «Śluza» – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białorską granicę”. *Roczniki Administracji i Prawa*. XX, z. 2: 89-102, DOI: 10.5604/01.3001.0016.0948.
- Kukuła Arkadiusz. 2022. „Ochrona granicy państwowej przez siły zbrojne RP w warunkach nielegalnej migracji”. *Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono*. Nr 1 (1): 345-356, DOI: 10.5604/01.3001.0016.1990.
- Modernizacja bariery fizycznej na granicy z Białorusią. W <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13474,Modernizacja-bariery-fizycznej-na-granicy-z-Bialorusia.html>.
- Mościcki Szymon. 2022. Prowokacje Białorusinów nie ustają, Straż Graniczna. W <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9715,Prowokacje-Bialorusinow-nie-ustaja.html>.
- Nitzke Agnieszka. 2024. „Instrumentalizacja migracji. Proceduralizacja versus humanizacja polityki azylowej Unii Europejskiej”. *Politeja* 1(88/1): 239-251. W <https://doi.org/10.12797/Politeja.20.2024.88.1.14>.
- Orłowska-Czyż Natalia. 2012. Mińsk eskaluje zagrożenie na granicy białorusko-unijnej. Analizy, Ośrodek Studiów Wschodnich. W <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-05-30/minsk-eskaluje-zagrozenie-nagranicy-bialorusko-unijnej>.
- „Operacja Śluza”. Białoruski dziennikarz ujawnia PAP kulisy tajnej akcji. W <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C935470%2Coperacja-sluza-bialoruski-dziennikarz-ujawnia-pap-kulisy-tajnej-akcji.html>.
- Oskierko Marcin. 2022. Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej. W *Zagrożenia wschodniej flanki NATO w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznych obszarów przygranicznych*, 201-220, (red.) D. Dachowicz, L. Elak, Z. Ciekanowski. Wydawnictwo im. prof. Leszka J. Krzyżanowskiego Menedżerskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie.
- Podpisano umowę na modernizację bariery elektronicznej. W <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13468,Podpisano-umowe-na-modernizacje-bariery-elektronicznej.html>.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 12 czerwca 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. *Dz.U.* 2024 r., poz. 861.

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. Dz.U. 2024 poz. 1345.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 listopada 2021 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. Dz.U. 2021 r., poz. 2193.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 października 2021 r. w sprawie przedłużenia stanu wyjątkowego wprowadzonego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego. Dz.U. 2021 r., poz. 1788.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego. Dz.U. 2021 r., poz. 1612.
- Tarcza Wschód – szczegóły dotyczące programu za 10 mld zł. Pierwsze instalacje mają powstać w 2025 roku, zakończenie projektu przewidziano na rok 2028. W <https://www.infor.pl/prawo/nowosci-prawne/6616720,tarcza-wschod-szczegoly-dotyczace-programu-za-10-mld-zl-pierwsze-in.html#pierwsze-instalacje-w-ramach-tarczy-wschod-maja-powstac-w-2025-roku>.
- Usov Paweł. 2021. Militaryzacja kryzysu migracyjnego. W Granica dyktatora. Polska i Białoruś wobec kryzysu granicznego. Raport IV, (red.) J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, O. Shevchenko, P. Usov, K. Wańczyk, A. Papko, A. Pukszo. Uniwersytet Warszawski, Studium Europy Wschodniej.
- Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, Dz.U. 2021, poz. 1992.
- Wawrzusiszyn Andrzej. 2020. „Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski”. Nowa Polityka Wschodnia 2 (33): 45-65.
- Wniosek. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie sytuacji instrumentalizacji w obszarze migracji i azylu, Strasburg, 14 XII 2021 r., COM(2021) 890 final.
- Wysocki Krzysztof. 2024. Wpływ zarządzania refleksyjnego na eskalację kryzysu migracyjnego na granicy Białorusi z Unią Europejską. Cybersecurity and Cybercrime 1(3): 1-24.



**Fabian KOBALCZYK-GRUDA**

*Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*

*Instytut Bezpieczeństwa i Informatyki*

*fabiankob@o2.pl*

*<https://orcid.org/0009-0001-5750-7086>*

*<https://doi.org/10.347/dsd.2024.01.05>*

---

## **OBRAZ ŻOŁNIERZA POLSKIEGO W DOBIE AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ (NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH)**

---

**ABSTRAKT:** 24 lutego 2022 roku rozpoczęta przez Rosję agresja na Ukrainę wywołała istotne zmiany społeczno-polityczne w Polsce. Niniejsze opracowanie analizuje te przemiany, koncentrując się na aspektach społecznych i ich wpływie na polskie społeczeństwo. Szczególną uwagę poświęcono postawom Polaków wobec żołnierzy i wojska, które odgrywają kluczową rolę w kontekście bezpieczeństwa narodowego. Analizowany jest również stosunek społeczeństwa do udziału w szkoleniach wojskowych, obowiązkowej służby wojskowej oraz roli kobiet w siłach zbrojnych. W artykule ukazano także zmiany w systemie szkolenia żołnierzy, obejmujące różne etapy kształcenia wojskowego oraz możliwości poszerzania kompetencji, takie jak program Legii Akademickiej. Przedstawiono też analizę postaw uczestników szkoleń wobec elementów praktycznych i teoretycznych, jak również ogólnej organizacji procesu kształcenia. Ponadto omówiona została rola edukacji obronnej w kształtowaniu postaw obywatelskich oraz przygotowaniu społeczeństwa na wypadek sytuacji kryzysowych, w tym znajomość procedur w warunkach wojny i poziom gotowości obywateli do podejmowania działań obronnych.

**SŁOWA KLUCZOWE:** bezpieczeństwo, żołnierz, społeczeństwo, wojna na Ukrainie, edukacja obronna

---

## **THE IMAGE OF A POLISH SOLDIER DURING RUSSIA'S AGGRESSION AGAINST UKRAINE (BASED ON SELECTED EXAMPLES)**

**ABSTRACT:** On February 24, 2022, Russia's aggression against Ukraine triggered significant socio-political changes in Poland. This paper analyzes these changes, focusing on social aspects and their impact on Polish society. Special attention is given to the attitudes of Poles towards soldiers and the military, which play a crucial role in the context of national security. The study also examines society's views on participation in military training, compulsory military service, and the role of women in the armed forces. The paper further explores changes in the military training system, covering various stages of military education and opportunities for skill enhancement, such as the Academic Legion program. Additionally, the attitudes of training participants toward practical and theoretical elements, as well as the overall organization of the training process, are analyzed. Furthermore, the role of defense education in shaping civic attitudes and preparing society for crisis situations is discussed, including knowledge of wartime procedures and the level of citizen readiness to undertake defensive actions

**KEYWORDS:** security, soldier, society, war in Ukraine, defense education



## WPROWADZENIE

24 lutego 2022 roku, kiedy Rosja rozpoczęła jawną agresję na Ukrainę, Polska znalazła się w obliczu nowych wyzwań zarówno na płaszczyźnie politycznej, jak i społecznej<sup>35</sup>. Konflikt ten w istotny sposób wpłynął na postawy Polaków wobec zagadnień związanych z bezpieczeństwem narodowym, a zwłaszcza na percepcję roli żołnierzy i wojska. Zmieniające się okoliczności geopolityczne uwydatniły znaczenie sił zbrojnych oraz konieczność ich adekwatnego przygotowania do obrony kraju. W obliczu zagrożenia, jakim stała się wojna w sąsiedztwie, narastała potrzeba zrozumienia społecznych aspektów związanych z obronnością, w tym stosunku Polaków do żołnierzy oraz edukacji obronnej.

Badania koncentrują się na analizie przemian w postrzeganiu żołnierzy przez społeczeństwo polskie oraz na ewolucji systemu szkolenia wojskowego w kontekście bieżących wyzwań. Podjęto również próbę zbadania, jak Polacy oceniają konieczność uczestnictwa w szkoleniach wojskowych, obowiązkowej służby wojskowej oraz rolę kobiet w armii. Edukacja obronna, jako integralny element przygotowania społeczeństwa do sytuacji kryzysowych, również stanowi przedmiot niniejszej analizy.

Głównym celem badawczym jest analiza zmian w postrzeganiu żołnierzy oraz roli wojska w polskim społeczeństwie po 24 lutego 2022 roku, ze szczególnym uwzględnieniem społecznych i edukacyjnych aspektów. Ponadto podane są dodatkowe pytania badawcze:

- Jakie jest zaufanie społeczne do Wojska Polskiego?
- Jakie są społeczne postawy wobec obowiązkowej służby wojskowej?
- Jaki jest stosunek społeczny do obowiązkowej służby wojskowej kobiet?
- Jaki jest poziom edukacji obronnej?
- Jaką rolę odgrywa edukacja obronna w przygotowaniu obywateli do działań w sytuacjach kryzysowych i jakie są społeczne postawy wobec jej wprowadzenia do systemu edukacji?
- W jaki sposób programy takie jak Legia Akademicka wpływają na rozwój kompetencji obronnych wśród młodych Polaków?

## STOSUNEK POLAKÓW DO ŻOŁNIERZY I WOJSKA

Jednym z czynników istotnym dla zdolności bojowych państwa jest stosunek społeczeństwa do żołnierzy i wojska. Kultura i mentalność narodu powinny być ukierunkowane tak, aby był on w stanie bronić swojej niepodległości. W tym celu sprawdza się między innymi poparcie społeczne dla danej grupy zawodowej/mundurowej czy chęć przejścia przeszkolenia wojskowego. Prócz regularnego wojska istotna jest również dobrze przygotowana rezerwa. Daje ona zdolności bojowe i obronne państwa w myśl powiedzenia, iż „wojnę wygrywa rezerwa”.

---

<sup>35</sup> Szerzej na ten temat: E. Bandyk, P. Buras, *Polska wobec wojny, Polska w świecie po wojnie. Zadania na nowy czas*, <https://www.batory.org.pl/publikacja/polska-wobec-wojny-polska-w-swiecie-po-wojnie-zadania-na-nowy-czas/> (13.03.2024); M. Sińczuch, *Stosunek społeczeństwa polskiego do agresji rosyjskiej na Ukrainie w świetle badań socjologicznych*, „Bezpieczeństwo Obronność Socjologia” 2022, nr 1(17), s. 37-54.

Z uwagi na skalę działań zbrojnych w dzisiejszych czasach, można stwierdzić, iż zawodowe wojsko nigdy nie jest wystarczające do rozstrzygnięcia pełnoskalowego, trwającego ponad pół roku konfliktu<sup>36</sup>.

W 2022 roku wraz z rozpoczęciem wojny na Ukrainie Polska zmieniła zasady normujące rezerwę. Zmieniona została ustawa o obronie Ojczyzny, dzieląc rezerwę na dwa rodzaje – aktywną i pasywną:

1. Rezerwa aktywna: Po zmianach w ustawie obejmuje ona żołnierzy, którzy pozostają w stałym kontakcie z Siłami Zbrojnymi i podlegają regularnym szkoleniom oraz cyklicznym ćwiczeniom. Ich rola polega na szybkim mobilizowaniu się w przypadku zagrożenia i wspieraniu działań Sił Zbrojnych w sytuacjach kryzysowych lub wojennych. Rezerwa aktywna ma być gotowa do natychmiastowego działania i pełnienia konkretnych zadań bojowych lub wsparcia logistycznego.
2. Rezerwa pasywna: Należą do niej osoby, które nie uczestniczą regularnie w działaniach szkoleniowych ani ćwiczeniach wojskowych, ale pozostają w gotowości do służby w przypadku ogłoszenia mobilizacji. Ich rola polega na wsparciu mobilizacyjnym, czyli zgłoszeniu się do odpowiednich miejsc i zastosowaniu się do dalszych instrukcji w przypadku wybuchu konfliktu lub kryzysu<sup>37</sup>.

Przechodząc do analizy stosunku społeczeństwa do danych podmiotów, można stwierdzić, że jedną z najważniejszych instytucji, która od lat cieszy się w Polsce wysokim poziomem zaufania, jest wojsko<sup>38</sup>. Z powodu swojej roli w zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego i ochrony obywateli często jest ono postrzegane jako stabilna, profesjonalna i godna zaufania instytucja. Poniższa tabela przedstawia stosunek Polaków do poszczególnych podmiotów.

**Tabela 1.** Stosunek Polaków do wymienionych instytucji (marzec 2022)

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?						
	Zdecydowanie mam zaufanie	Raczej mam zaufanie	Zaufanie - ogółem	Raczej nie mam zaufania	Zdecydowanie nie mam zaufania	Brak zaufania - ogółem	Trudno powiedzieć
Wojsko	24	52	76	9	5	14	10
NATO	24	46	70	11	4	15	15
Władze lokalne miasta, gminy	11	52	63	21	7	28	9
Policja	11	52	63	19	9	28	9
Unia Europejska	16	39	55	22	13	35	10
Urzednicy, administracja publiczna	3	50	53	25	10	35	12

<sup>36</sup> P. Bernabuk, *Wojnę zawsze wygrywa rezerwa*, „Polska Zbrojna” 2013, nr 12(812), s. 12-19.

<sup>37</sup> 10 Brygada Logistyczna, *Aktywna rezerwa i pasywna rezerwa*, <https://10blog.wp.mil.pl/pl/pages/aktywna-rezerwa-i-pasywna-rezerwa/>, (13.03.2024); Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 248).

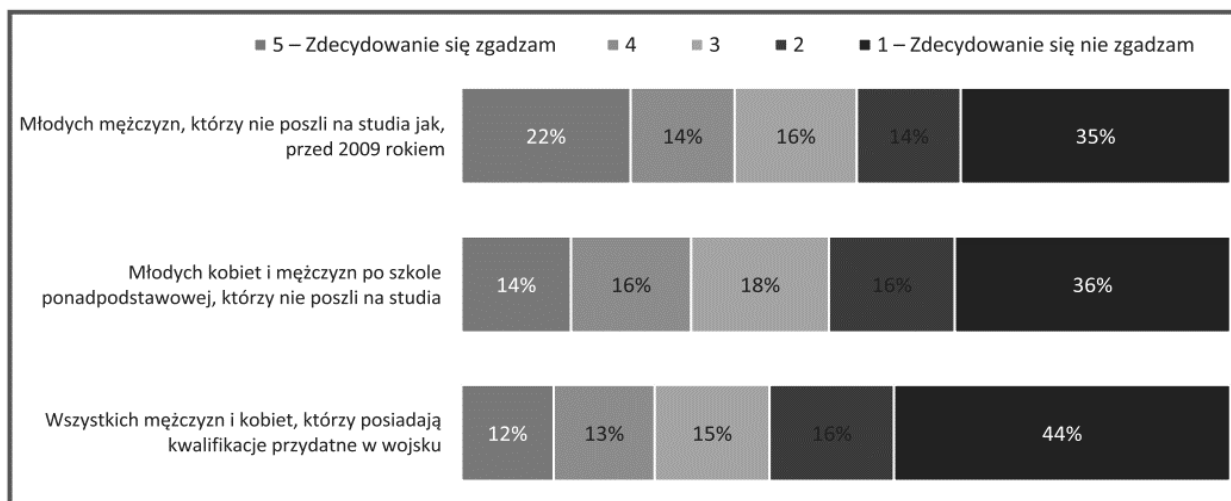
<sup>38</sup> CBOS, *Zaufanie społeczne*, „Komunikat z Badań” 2020, nr 43, s. 9.

Rzecznik Praw Obywatelskich	9	42	51	16	6	22	27
Prezydent	13	30	43	25	25	50	7
Sądy	2	31	33	33	20	53	14
Rząd	7	25	32	30	32	62	6
Media	3	26	29	35	20	55	16
Sejm i Senat	1	22	23	43	22	65	12
Trybunał Konstytucyjny	3	19	22	27	33	60	18
Partie polityczne	1	17	18	43	27	70	12

Źródło: CBOS, *Zaufanie społeczne*, „Komunikat z Badań” 2022, nr 37, s. 8.

Dane pochodzą z marca 2022 roku, a więc badania przeprowadzono miesiąc po ataku Rosji na Ukrainę. Przedstawione dane podane są procentowo. Jak wynika z tabeli, pozytywnym zjawiskiem jest powszechne zaufanie do wojska, które osiągnęło najwyższy wynik ze wszystkich wymienionych wyżej instytucji. Odpowiedź „Zdecydowanie mam zaufanie” wybrało 24% badanych, a „Raczej mam zaufanie” 52%, co łącznie dało 76% odpowiedzi pozytywnych. Z kolei „Raczej nie mam zaufania” wskazało 9% respondentów, a „Zdecydowanie nie mam zaufania” 5%, co sumarycznie oznacza 14% odpowiedzi negatywnych. NATO jako organizacja o charakterze militarnym, w której również jest Polska, uplasowało się na drugiej pozycji omawianego zestawienia. Ogólne zaufanie do tej instytucji przejawia 70% ankietowanych, natomiast brak zaufania deklaruje 15%.

Następnym elementem ważnym dla bezpieczeństwa narodowego jest stosunek społeczeństwa do odbywania ćwiczeń wojskowych. Może on ulegać jednak zmianie ze względu na okoliczności oraz rodzaj pytania.



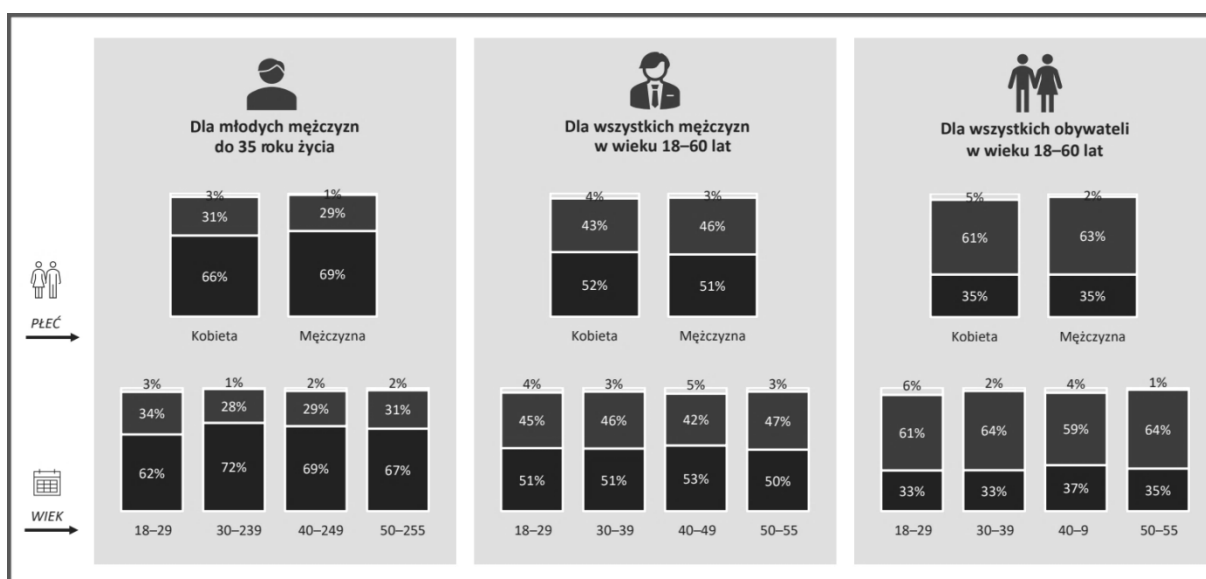
**Wykres 1.** Stosunek społeczeństwa do przywrócenia dziewięciomiesięcznego szkolenia obowiązkowego dla wskazanych grup wiekowych oraz płci

Źródło: A. Pacholska, *Stosunek Polaków do Obrony Ojczyzny*, „Akademickie Centrum Komunikacji Strategicznej” 2023, s. 13.

Powyższy wykres przedstawia dane z 2023 roku. Badanie objęło reprezentatywną grupę mieszkańców całego kraju w wieku od 18 do 55 lat, w którym Polacy posiadający odpowiednią kategorię zdrowia podlegają obowiązkowym ćwiczeniom. Największe poparcie uzyskało powołanie „Młodych mężczyzn, którzy nie poszli na studia, jak przed 2009 rokiem”. 22% osób zdecydowanie się zgadzało z tym stwierdzeniem, natomiast 35% zdecydowanie się nie zgadzało. Dziesięciomiesięczne szkolenie dla „Młodych kobiet i mężczyzn po szkole ponadpodstawowej, którzy nie poszli na studia”, zdecydowanie popiera 14% respondentów, a 36% zdecydowanie się nie zgadza. Odpowiedź punktowaną na 5, popierającą dziesięciomiesięczne szkolenie dla „Wszystkich mężczyzn i kobiet, którzy posiadają kwalifikacje przydatne w wojsku”, zaznaczyło 12%, natomiast punktowaną na 1 – 44%.

Ogółem można stwierdzić, iż większość osób jest przeciwna przywróceniu dziesięciomiesięcznego obowiązkowego szkolenia wojskowego. Taki sam rezultat pojawił się w przypadku wszystkich trzech wariantów.

Inną możliwością są regularne szkolenia. Powołana może zostać na nie każda osoba, nawet taka, która nie składała przysięgi wojskowej. Choć tego typu przypadki zdarzają się, nie są one w Polsce częstym zjawiskiem.



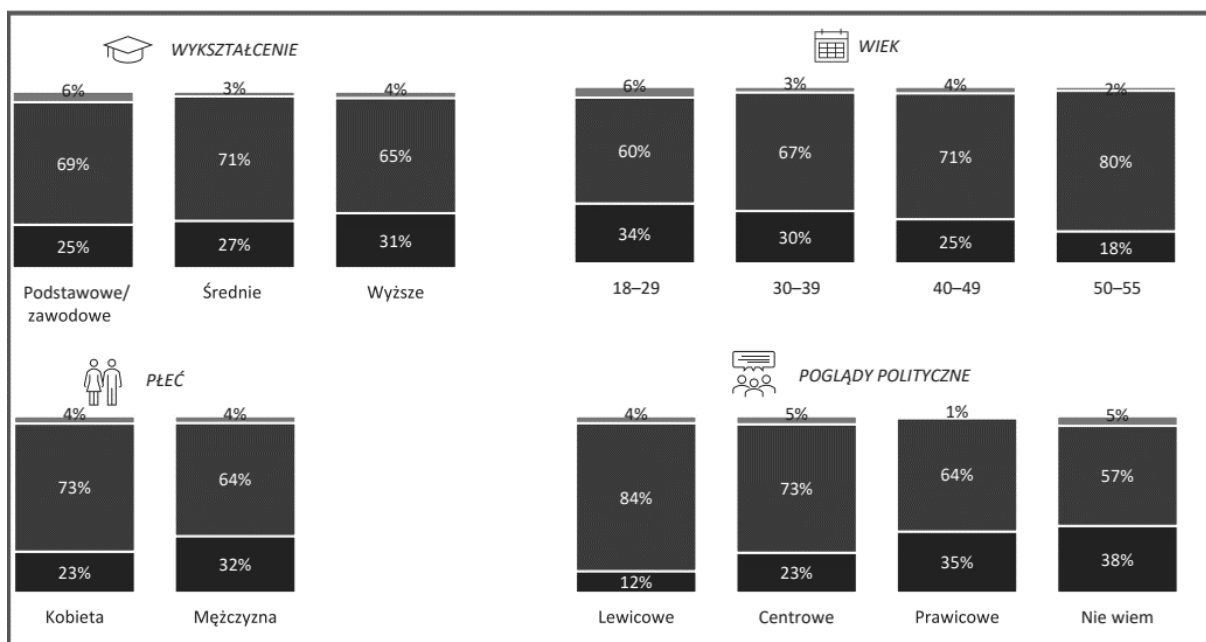
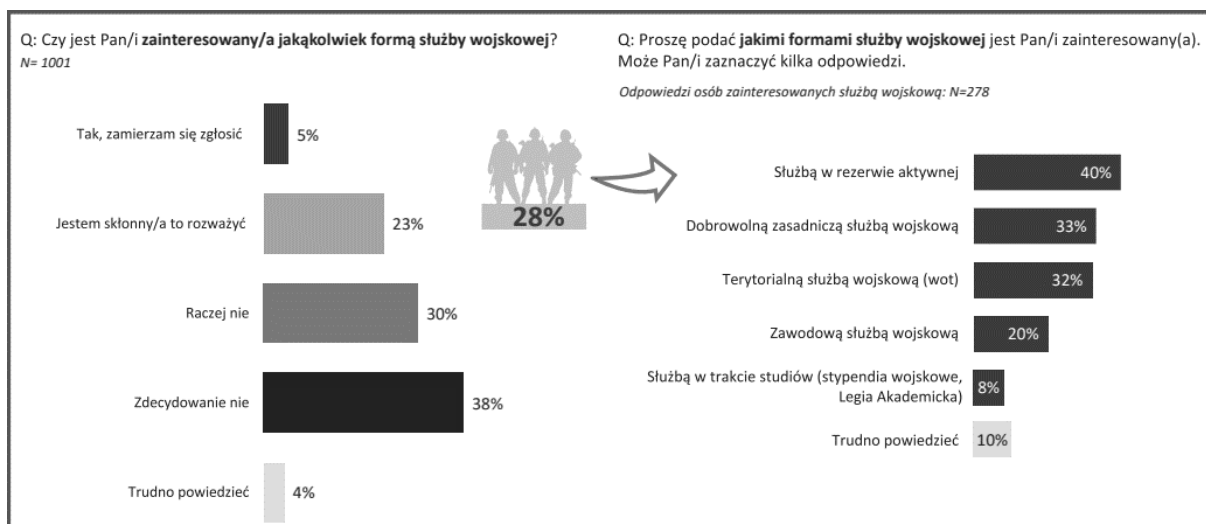
**Wykres 2.** Poparcie dla ćwiczeń wojskowych

Źródło: A. Pacholska, *Stosunek..., op. cit.*, s. 17.

Wykres przedstawia dane z 2023 roku. Wzięte zostały pod uwagę trzy warianty. Pierwszym z nich są ćwiczenia dla młodych mężczyzn do 35 roku życia. Popierało je 31% kobiet, 66% było przeciwko nim oraz 3% nie miało zdania. 29% mężczyzn było za odbyciem ćwiczeń, 69% nie zgadzało się na to i 1% nie miało zdania. W przypadku drugiej grupy, czyli modelu obejmującego wszystkich mężczyzn w wieku 18-60 lat, 43% kobiet popierało ćwiczenia, 52% było przeciw. Mężczyźni zgadzali się z ćwiczeniami w 46%, natomiast nie zgadzało się z nimi 51% respondentów. Ostatni model, zakładający wdrożenie szkoleń dla wszystkich obywateli w

wieku od 18 do 60 lat, popierało 61% kobiet, przeciwne zdanie wyraziło 35%. W przypadku mężczyzn 63% było za ćwiczeniami, a 35% przeciwko.

Zauważalny jest fakt poparcia dla szkoleń ogólnych, bez zróżnicowania na płeć. Ograniczenie do ćwiczeń tylko i wyłącznie mężczyzn do 35 roku życia zyskało najmniejszą aprobatę. Kategoria płci nie wprowadzała większych różnic w wynikach ankiety.



**Wykres 3.** Zainteresowanie społeczne służbą wojskową

Źródło: A. Pacholska, *Stosunek...*, op. cit., s. 26.

Dane z 2023 roku wskazują na ogólne zainteresowanie służbą na poziomie 28% badanych. 40% z nich planuje dołączyć do aktywnej rezerwy, 33% chciałoby podjąć dobrowolną zasadniczą służbę wojskową, a 32% chce wstąpić do WOT. Tylko 20% ma zamiar służyć zawodowo, a 8% jest zainteresowanych służbą w trakcie studiów. Pozostałe 10% wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”. Ogólnie negatywny stosunek wyraża 68% respondentów, a pozostałe 4% zaznaczyło

odpowieź „trudno powiedzieć”. Dane zostały ponadto podzielone według wykształcenia badanych, ich wieku, płci oraz poglądów politycznych.

Ogólny stosunek obywateli do WP jest pozytywny. Sprzyjać to może np. ewentualnej współpracy społeczeństwa z wojskiem czy też zwiększać poczucie bezpieczeństwa obywateli. Chęć do brania czynnego udziału we wszelkiego rodzaju ćwiczeniach lub służbie jest jednak mniejsza. Większość obywateli nie ma zamiaru czynnie współpracować z wojskiem. Może to potencjalnie zmniejszać zdolności bojowe WP.

W badaniu przeprowadzonym przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych w dniach 10-11 maja 2024 roku analizowano opinie Polaków na temat wprowadzenia zakazu wyjazdu z Polski dla mężczyzn w wieku poborowym w razie ewentualnego konfliktu zbrojnego. Wyniki sondażu, który obejmował ogólnopolską próbę 1071 osób, wskazują na zróżnicowane stanowiska w zależności od wieku i płci respondentów. W grupie wiekowej 18-29 lat aż 72% badanych sprzeciwiało się wprowadzeniu takiego zakazu, natomiast największy odsetek przeciwników (79%) odnotowano wśród osób w wieku 30-39 lat. W miarę wzrostu wieku respondenci coraz częściej popierali takie rozwiązanie, z największym poparciem (87%) w grupie wiekowej 60-69 lat. Wśród kobiet 55% było przeciwnych wprowadzeniu zakazu, podczas gdy 73% mężczyzn wyrażało poparcie dla tego rozwiązania. Analiza tych danych ukazuje wyraźne różnice w postawach społecznych wobec kwestii mobilizacyjnych w kontekście potencjalnych zagrożeń wojennych, wskazując na znaczący wpływ czynników demograficznych i politycznych na opinię publiczną w Polsce. Można postawić tezę, iż młodzi Polacy są sceptyczni co do obrony ojczyzny przez nich samych<sup>39</sup>.

## SZKOLENIE ŻOŁNIERZY

Jednym z kluczowych elementów w wojsku jest stopień wykształcenia żołnierzy. Na samym początku przeprowadzane jest szkolenie podstawowe obejmujące 27 dni, które musi przejść każdy kandydat<sup>40</sup>. W WP obejmuje ono szereg komponentów, takich jak:

- Szkolenie indywidualne: podczas niego żołnierze uczą się podstawowych umiejętności wojskowych, takich jak obsługa broni, taktyka piechoty, procedury medyczne pola walki oraz poznają prawa i obowiązki żołnierza. Szkolenie to ma na celu zapewnienie podstawowej wiedzy i umiejętności niezbędnych do funkcjonowania w warunkach pola walki.
- Szkolenie taktyczne: obejmuje praktyczne aspekty działań taktycznych, takie jak poruszanie się w terenie, budowa i obsługa pozycji obronnych, komunikacja w polu walki oraz taktyka grupowa. Celem jest wypracowanie umiejętności współdziałania w zespołach i skoordynowanego działania w warunkach bojowych.

<sup>39</sup> TVP info, *Młodzi Polacy nie chcą walczyć w obronie ojczyzny (sondaż)*, <https://www.tvp.info/77593426/mlodzi-polacy-nie-chca-walczyc-w-obronie-ojczyzny-sondaz> (13.03.2024).

<sup>40</sup> WCR, *Program szkolenia podstawowego*, <https://wcrgrudziadz.wp.mil.pl/pozostae-2017-01-16-v/dobrowolnazaradnicza-sluzba-wojskowa/program-szkolenia-podstawowego/> (13.03.2024).

- Szkolenie fizyczne: ważnym elementem szkolenia jest rozwijanie sprawności fizycznej żołnierzy poprzez treningi biegowe, ćwiczenia wytrzymałościowe oraz elementy walki wręcz. Sprawność fizyczna jest kluczowa dla skuteczności działań bojowych i przetrwania na polu walki.
- Szkolenie teoretyczne: oprócz nabywania umiejętności praktycznych, żołnierze uczestniczą również w zajęciach teoretycznych, które obejmują takie tematy, jak prawo międzynarodowe, zasady etyki wojskowej, ustawy, regulamin ogólny żołnierza WP, pierwsza pomoc oraz obowiązujące procedury i regulacje w Siłach Zbrojnych.
- Szkolenie bojowe: podczas niego żołnierze uczestniczą w symulacjach walki, ćwiczeniach taktycznych oraz manewrach bojowych, które mają na celu doskonalenie umiejętności bojowych oraz ocenę gotowości do działań w warunkach rzeczywistych.
- Szkolenie specjalistyczne: osoby przygotowujące się do określonych specjalności, np. medycy, technicy czy operatorzy sprzętu wojskowego, przechodzą dodatkowe szkolenie specjalistyczne, które pozwala im na wykonywanie konkretnych zadań w ramach swojej dziedziny<sup>41</sup>.

Po przejściu wstępnego etapu żołnierz ma możliwość uczestnictwa w przeszkoleniu specjalistycznym. Powiązanie jest ono ze służbą wojskową na przydzielonym stanowisku przez okres 11 miesięcy. Szkolenie specjalistyczne żołnierza Wojska Polskiego jest przeznaczone dla osób, które przygotowują się do wykonywania konkretnych zadań w ramach określonych specjalności. Obejmuje ono szeroki zakres tematyczny, zależny od rodzaju specjalizacji, ale zwykle skupia się na pogłębianiu wiedzy i umiejętności związanych z daną dziedziną. Do tego typu elementów należeć może:

1. Teoria i praktyka specjalistyczna: szkolenie specjalistyczne obejmuje zarówno zajęcia teoretyczne, podczas których uczestnicy zdobywają wiedzę teoretyczną związaną z ich specjalizacją, jak i odbywają ćwiczenia praktyczne, które umożliwiają im zdobycie praktycznych umiejętności niezbędnych do wykonywania konkretnych zadań.
2. Obsługa sprzętu i technologii: w zależności od specjalizacji żołnierze uczą się obsługi specjalistycznego sprzętu i technologii używanej w swojej dziedzinie. Może to obejmować naukę obsługi urządzeń medycznych, technicznych, komunikacyjnych, informatycznych czy też sprzętu bojowego.
3. Procedury i regulacje: uczestnicy szkolenia poznają obowiązujące procedury, regulacje i standardy dotyczące ich specjalizacji, a także zasady bezpieczeństwa i protokoły postępowania w różnych sytuacjach.
4. Egzaminy i certyfikacje: po zakończeniu szkolenia specjalistycznego żołnierze mogą być poddani egzaminom lub certyfikacjom potwierdzającym ich kwalifikacje w danej dziedzinie. Uzyskanie odpowiednich certyfikatów może być wymagane do wykonywania określonych zadań lub pełnienia określonych funkcji w ramach Sił Zbrojnych.

<sup>41</sup> M. Wosia, *Vademecum szkolenia podstawowego*, Wrocław 2023, s. 9-45.

5. Doskonalenie umiejętności: szkolenie specjalistyczne ma na celu doskonalenie umiejętności i kompetencji żołnierzy w ich specjalizacji, umożliwiając im skuteczne wykonywanie swoich zadań w warunkach bojowych lub sytuacjach kryzysowych.
6. Stałe doskonalenie: szkolenie specjalistyczne jest procesem ciągłym, który może obejmować regularne kursy doskonalenia zawodowego, szkolenia uzupełniające oraz monitorowanie i aktualizację wiedzy i umiejętności w miarę postępów w danej dziedzinie<sup>42</sup>.

Innym typem szkolenia żołnierzy jest model podoficerski. W ostatnim czasie program ten przeszedł wiele zmian. Jednak fundamenty przedstawione poniżej są aktualne. Jego czas trwania zależy od tego, czy ktoś jest szeregowym zawodowym, cywilem bez przeszkolenia lub z przeszkoleniem. Poniższy program wzorowano na systemie studenckim, jednak w każdym przypadku dotyczy tych samych kwestii:

1. Kształcenie teoretyczne: szkolenie podoficerskie obejmuje zajęcia teoretyczne z zakresu takich tematów jak: zasady dowodzenia, taktyka, technika i taktyka wojskowa, prawo wojskowe, etyka i moralność, zarządzanie personelem, logistyka oraz inne zagadnienia związane z funkcją podoficerską.
2. Szkolenie praktyczne: uczestnicy przechodzą szereg praktycznych ćwiczeń i symulacji, które umożliwiają im zdobycie praktycznych umiejętności niezbędnych do wykonywania zadań podoficerskich. Mogą to być ćwiczenia taktyczne, symulacje sytuacji bojowych, ćwiczenia dowodzenia zespołem oraz inne formy szkolenia praktycznego.
3. Rozwój umiejętności przywódczych: takich jak zdolność do motywowania, inspiracji, delegowania zadań, rozwiązywania konfliktów oraz efektywnego zarządzania zespołem w warunkach bojowych i napięcia.
4. Kształtowanie postaw i wartości: W ramach szkolenia podoficerskiego kładzie się również nacisk na kształtowanie postaw i wartości zgodnych z etosem wojskowym, takich jak lojalność, dyscyplina, odwaga, odpowiedzialność oraz szacunek dla przełożonych, kolegów i podwładnych.
5. Egzaminy i oceny: po zakończeniu szkolenia podoficerskiego uczestnicy są zazwyczaj poddawani egzaminom lub ocenom, które mają potwierdzić ich przygotowanie do pełnienia funkcji podoficerskich. W zależności od specyfiki szkolenia mogą to być egzaminy pisemne, ustne, praktyczne lub symulacje operacyjne.
6. Kursy specjalistyczne: po ukończeniu szkolenia podoficerskiego żołnierze mogą być kierowani na kursy specjalistyczne związane z ich specjalnością, które umożliwią im pogłębienie wiedzy i umiejętności w konkretnym obszarze działań<sup>43</sup>.

Ostatnią możliwością szkoleniową jest pozyskanie stopnia oficerskiego WP. W tym wariancie zdobywa się najwyższe kompetencje do pełnienia służby w Wojsku Polskim. Jest to

---

<sup>42</sup> J. Łatacz, *Dobrowolna Zasadnicza Służba Wojskowa w opiniach jej uczestniczek i uczestników*, „Bezpieczeństwo Obronność Socjologia” 2023, nr 1(18), s. 88-114.

<sup>43</sup> MON, *Program szkolenia modułu podoficerskiego do realizacji edukacji wojskowej studentów w ramach Legii Akademickiej. Część teoretyczna*, Warszawa 2020, s. 3-26. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 maja 2022 r. w sprawie szkół podoficerskich, (Dz.U. poz. 1094).



jednak najbardziej zaawansowany i wymagający etap. Długość szkolenia oficerskiego tak jak w przypadku podoficerskiego jest zależna od typu (szkolenia Legii Akademickiej, szkolenia organizowane przez WOT, szkolenia po zakończeniu studiów II stopnia, związanych z bezpieczeństwem). Szkolenie oficerskie w Wojsku Polskim to kompleksowy proces przygotowania kandydatów do pełnienia funkcji dowódczych na wyższych szczeblach. Jest to etap edukacyjny, który następuje po ukończeniu szkolenia podstawowego i ewentualnie specjalistycznego. Szkolenie oficerskie skupia się głównie na rozwijaniu umiejętności przywódczych, zdobywaniu wiedzy z zakresu strategii, taktyki, planowania operacji oraz zarządzania zasobami. Podczas tego szkolenia kładzie się duży nacisk na teoretyczne i praktyczne aspekty dowodzenia oraz rozwiązywania problemów związanych z zarządzaniem jednostkami wojskowymi. Kandydaci zdobywają głębszą wiedzę dotyczącą zasad taktyki i strategii, a także uczą się podejmowania decyzji w warunkach stresu i pod presją czasu. Szkolenie oficerskie obejmuje także rozwój umiejętności komunikacyjnych, negocjacyjnych oraz zdolności interpersonalnych, które są niezbędne do skutecznego kierowania podwładnymi. Kandydaci uczą się również pracy w zespole oraz koordynacji działań wielu jednostek w ramach operacji wojskowych. Po ukończeniu szkolenia oficerskiego absolwenci są gotowi do objęcia stanowisk dowódczych na różnych szczeblach, od plutonowych i kompanijnych po dowódców brygad i pułków<sup>44</sup>.

Istotnym czynnikiem jest sam poziom szkolenia, a także opinia szkolonych na jego temat. Niestety ostatnie dostępne badania pochodzą z 2016 r.<sup>45</sup> Jednak większość szkolonych osób uznała ćwiczenia i ich organizację za poprawne. Najbardziej pozytywną ocenę otrzymała część praktyczna, następnie teoretyczna i na końcu organizacja.

## EDUKACJA OBRONNA

Edukacja obronna w kontekście społecznym odnosi się do szerszego wpływu działalności wojskowej na społeczeństwo oraz funkcji, jaką pełni w kształtowaniu świadomości społecznej i relacji między społeczeństwem a siłami zbrojnymi<sup>46</sup>. Obejmuje ona zarówno aspekty związane z przygotowaniem żołnierzy do działań bojowych, jak i oddziaływanie wojska na społeczeństwo cywilne. Dla przybliżenia zagadnienia posłużono się danymi zebranymi w Bielsku-Białej przez Annę Główkę w 2023 roku.

- Kształtowanie postaw obywateli: Edukacja obronna może odgrywać dużą rolę w tym względzie, promując wartości takie jak patriotyzm, lojalność wobec kraju oraz odpowiedzialność społeczną. Poprzez szkolenie wojskowe młodzi ludzie uczą się współpracy, dyscypliny i szacunku dla hierarchii.

---

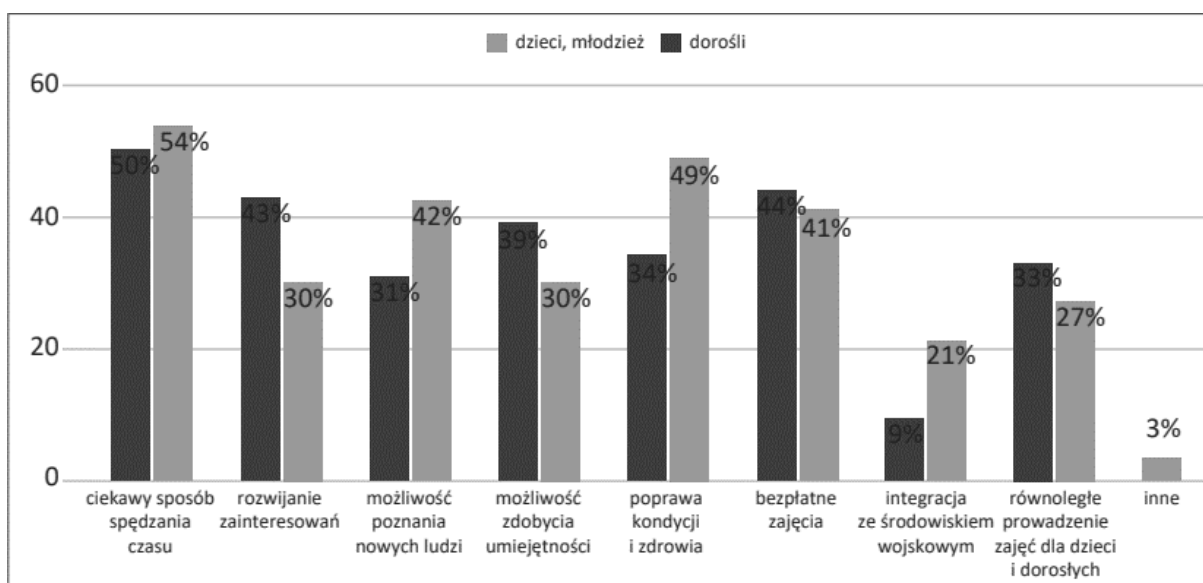
<sup>44</sup> M. Liberacki, *Wybrane modele szkolenia wojskowego kandydatów na oficerów w kontekście bezpieczeństwa państwa*, „Colloquium” 2018, nr 1(10), s. 49-62.

<sup>45</sup> M. Sińczuch, *Badania społeczne w Wojsku Polskim. Wojskowe Biuro Badań Społecznych w Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej*, „Bezpieczeństwo Obronność Socjologia” 2017, nr 7(8), s. 31.

<sup>46</sup> H. Elak, *Edukacja obronna młodzieży szkolnej w Polsce*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2016, nr 2(18), s. 59-61.

- Integracja wojska ze społeczeństwem: Programy edukacyjne i szkolenia wojskowe mogą stanowić platformę do budowania zaufania i więzi między społeczeństwem a siłami zbrojnymi. Dni otwarte dla społeczeństwa w bazach wojskowych, wspólne ćwiczenia czy programy rekrutacyjne mogą pomóc w zbliżeniu wojska do społeczeństwa.
- Promowanie bezpieczeństwa i obronności: Poprzez edukację obronną społeczeństwo może lepiej zrozumieć zagrożenia bezpieczeństwa oraz rolę wojska w ich zapobieganiu i eliminowaniu. Informowanie społeczeństwa na temat działań wojskowych, strategii obronnych oraz współczesnych zagrożeń może zwiększyć świadomość i gotowość do reagowania na sytuacje kryzysowe.
- Wspieranie rozwoju społecznego: Programy szkoleniowe i edukacyjne wojska mogą również przyczyniać się do rozwoju społecznego poprzez przekazywanie umiejętności technicznych, zawodowych oraz menedżerskich. Wyszkolone w wojsku osoby mogą być aktywnymi członkami społeczeństwa, przynosząc korzyści zarówno w sferze cywilnej, jak i wojskowej<sup>47</sup>.

W związku z edukacją obronną prowadzone są liczne formy integracji wojskowo-obywatelskiej. Do jednej z nich należy udział w działaniach kulturowo-oświatowych prowadzonych w jednostkach wojskowych. Przeznaczone są w głównej mierze dla dzieci i młodzieży, jednak biorą w nich udział również dorośli włącznie z żołnierzami<sup>48</sup>.



**Wykres 4.** Korzyści (według respondentów) z udziału w ofercie stworzonej przez Klub 18 Batalionu Powietrznodesantowego Dom Żołnierza w Bielsku-Białej

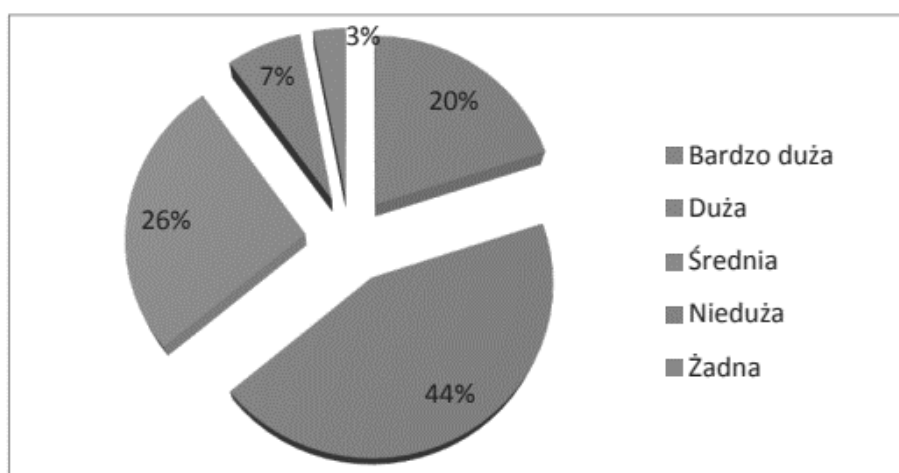
Źródło: A. Główna, *Działalność kulturalno-oświatowa w środowisku wojskowym na przykładzie Klubu 18 Batalionu Powietrznodesantowego Dom Żołnierza w Bielsku-Białej*, „Bezpieczeństwo Obronność Socjologia” 2023, nr 1(18), s. 69.

<sup>47</sup> S. Walasik, *Edukacja obronna w kształtowaniu świadomości obronnej młodzieży akademickiej – raport z badań*, „Zeszyty Naukowe AON” 2016, nr 1(102), s. 58-67.

<sup>48</sup> Wojska Obrony Terytorialnej, *Pilotażowy program dla dzieci i młodzieży „Edukacja z Wojskiem” wystartował*, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/833363/pilotazowy-program-dla-dzieci-i-mlodziezy-edukacja-z-wojskiem-wystartowal> (13.03.2024).

Powyższy wykres przedstawia korzyści z udziału w wydarzeniu organizowanym przez Klub 18 Batalionu Powietrznodesantowego. W ofercie przedstawione zostały liczne zajęcia takie jak na przykład organizowanie gier planszowych na zasadzie gier wojennych, różnego rodzaju aktywności fizyczne, elementy edukacyjne związane z bezpieczeństwem itp. Dzieci, młodzież i dorośli wskazywali poszczególne benefity z członkostwa w akcji. Najwięcej oddanych głosów w obu przypadkach zdobył ciekawy sposób spędzania wolnego czasu. Tę odpowiedź wybrało 54% dzieci i młodzieży oraz 50% dorosłych. Jest to jeden z przykładów możliwości organizowania poszczególnych inicjatyw.

Istotnym elementem edukacji obronnej jest stosunek narodu polskiego do nauki w tym zakresie oraz poziom wiedzy. Poniższe przykłady dotyczyć będą grupy studenckiej z 27 uczelni.

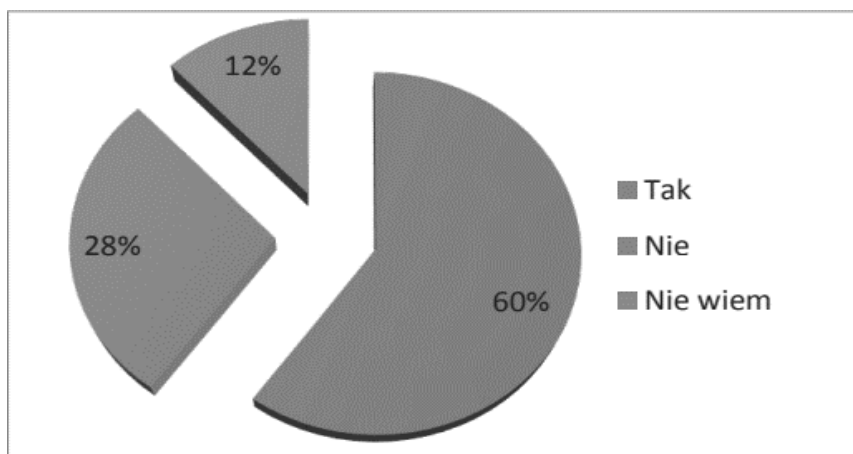


**Wykres 5.** Rola edukacji obronnej w tworzeniu systemu obronnego państwa w opinii respondentów  
Źródło: S. Walasik, *Edukacja obronna w kształtowaniu świadomości obronnej młodzieży akademickiej – raport z badań*, „Zeszyty Naukowe AON” 2016, nr 1(102), s. 61.

Z danych wynika, iż 20% ankietowanych wyraziło opinię, że rola edukacji obronnej w tworzeniu systemu obronnego państwa jest bardzo duża, 44% zaznaczyło odpowiedź „duża”. 26% ankietowanych stwierdziło, że rola edukacji jest średnia. Odpowiedź „nieduża” zaznaczyło 7%, natomiast 3% uznało, że żadna.

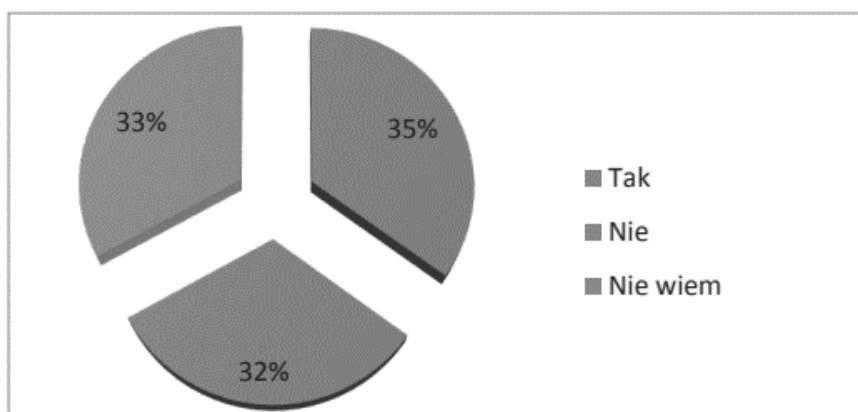
Wzięto też pod uwagę możliwość przywrócenia edukacji obronnej do obowiązkowych przedmiotów szkolnych. Jednak niektóre jej elementy zostały zachowane w przedmiotach takich jak na przykład edukacja dla bezpieczeństwa. Po lutym 2022 roku powróciła tendencja do poszerzania zakresu edukacji obronnej w szkołach<sup>49</sup>. Tego typu inicjatywa zwiększa świadomość obywatelską, a co za tym idzie zdolność bojową WP.

<sup>49</sup> M. Sewastinowicz, *Strzelanie na edukacji dla bezpieczeństwa – minister podpisał rozporządzenie*, <https://www.prawo.pl/oswiata/przysposobienie-obronne-strzelanie-a-edukacja-zdrowotna-od-2022-r,515939.html> (13.07.2024).



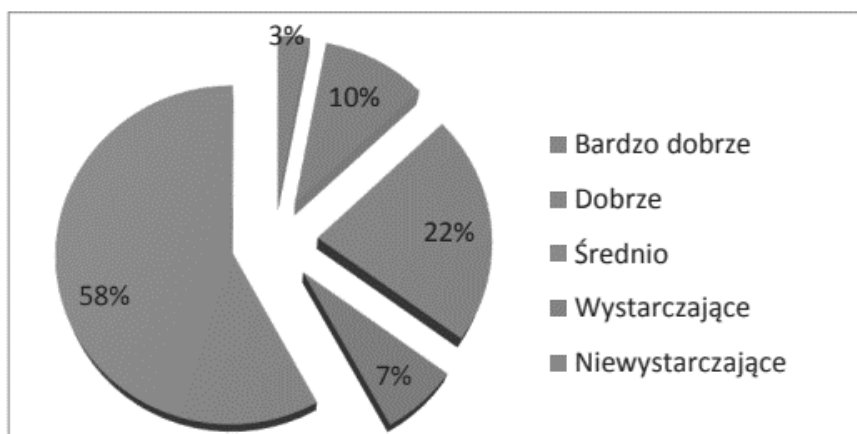
**Wykres 6.** Edukacja obronna jako obowiązkowy przedmiot nauczania w opinii respondentów  
 Źródło: S. Walasik, *Edukacja obronna...*, op. cit., s. 65.

W przypadku wprowadzenia edukacji obronnej jako obowiązkowego przedmiotu nauczania 60% respondentów zaznaczyło odpowiedź „tak”. 28% osób wyraziło odmienne zdanie. 12% ankietowanych stwierdziło, że nie wie. Można przypuszczać, że agresja Rosji na Ukrainę zwiększyła tendencję przywrócenia tego przedmiotu do szkół jako obowiązkowego.



**Wykres 7.** Znajomość przez respondentów procedur w czasie wojny  
 Źródło: S. Walasik, *Edukacja obronna...*, op. cit., s. 64.

Badanie wykazało, że jedynie 35% respondentów biorących udział w kształceniu wyższym deklaruje znajomość procedur postępowania w czasie wojny. Znacząca część, tj. 32%, przyznała brak tej znajomości, a 33% nie było w stanie udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Można wnioskować z tej analizy, że świadomość respondentów w zakresie procedur wojennych jest niska, co sugeruje potrzebę wzmocnienia edukacji obronnej.



**Wykres 8.** Poziom przygotowania obywateli do podjęcia działań w czasie wojny  
 Źródło: S. Walasik, *Edukacja obronna...*, *op. cit.*

W ankiecie dotyczącej poziomu przygotowania obywateli do działania w czasie wojny respondenci stwierdzili, że jedynie 3% społeczeństwa bardzo dobrze wie, jak się zachować w takiej sytuacji. 10% badanych uznało, że społeczeństwo jest dobrze przygotowane na wypadek konfliktu. Odpowiedź „średnio” zaznaczyło 22% respondentów, a 7% oceniło poziom przygotowania obywateli jako wystarczający. Z kolei 58% uznało, że przygotowanie jest niewystarczające.

Edukacja obronna stanowi istotny element budowy świadomości bezpieczeństwa oraz kształtowania postaw obywatelskich w społeczeństwie. Przez dziesiątki lat odgrywała kluczową rolę w formowaniu patriotyzmu, lojalności wobec państwa oraz odpowiedzialności społecznej<sup>50</sup>. Współcześnie, w dobie złożonych zagrożeń bezpieczeństwa, edukacja obronna nabiera nowego znaczenia, koncentrując się na informowaniu społeczeństwa o zagrożeniach i promowaniu świadomości bezpieczeństwa. Integracja społeczeństwa z siłami zbrojnymi oraz propagowanie współpracy w obszarze obronności stają się istotnym celem programów edukacyjnych. Najbardziej znany i podstawowy jest przedmiot edukacja dla bezpieczeństwa (EdB) prowadzony w szkołach na różnych etapach edukacji. W tym programie znajduje się szereg informacji związanych z obronnością, takich jak chociażby rozdział poświęcony bezpieczeństwu państwa czy sygnałom alarmowym<sup>51</sup>. Ważną rolę odgrywają też takie przedsięwzięcia jak Legia Akademicka skierowana do studentów uczelni wyższych, która ma na celu zwiększenie liczby rezerwistów Sił Zbrojnych RP<sup>52</sup>. Program składa się z dwóch części: teoretycznej (przedmioty na uczelni) i praktycznej (szkolenia wojskowe w jednostkach wojskowych). Ponadto możliwe jest przystąpienie do poszczególnych modułów takich jak podstawowy, podoficerski i oficerski<sup>53</sup>.

<sup>50</sup> I. Grabowska-Lepczak, *Wykorzystanie nowoczesnych technologii w Edukacji dla Bezpieczeństwa a efektywność podejmowanych działań*, „Journal of Modern Science” 2024, nr 1(55), s. 473-487.

<sup>51</sup> J. Słoma, *Żyję i działam bezpiecznie*, Warszawa 2017, s. 8-19.

<sup>52</sup> O. Wasiuta, S. Wasiuta, *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 5, Kraków 2022, s. 443-447.

<sup>53</sup> P. Wywiół, *Military education for students within the framework of the Academic Legion: A pilot project*, „Security and Defence Quarterly” 2018, nr 4(21), s. 73-86.

Edukacja obronna dla dzieci, młodzieży czy dorosłych w Polsce jest realizowana poprzez różne programy i inicjatywy, które mają na celu zwiększenie wiedzy i umiejętności obywateli w zakresie obronności, samoobrony oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych. Jednym z głównych elementów tego systemu w przypadku osób dorosłych jest wspomniana wcześniej rezerwa aktywna. Osoby, które przeszły służbę wojskową, regularnie uczestniczą w ćwiczeniach rezerwy, odświeżają umiejętności i przygotowują do potencjalnego wykorzystania ich w sytuacjach kryzysowych<sup>54</sup>. Obrona cywilna jest kolejnym ważnym obszarem edukacji obronnej. Jednostki samorządu terytorialnego organizują kursy z zakresu pierwszej pomocy, reagowania na klęski żywiołowe, ewakuacji oraz zachowania się w sytuacjach zagrożenia<sup>55</sup>. Regularnie odbywają się również ćwiczenia i symulacje sytuacji kryzysowych, w których uczestniczą zarówno służby ratunkowe, jak i mieszkańcy. MON organizuje różnorodne kursy samoobrony i szkolenia strzeleckie, które obejmują podstawy strzelectwa, taktyki obronnej i samoobrony. Wojskowe Centra Rekrutacji prowadzą programy szkoleniowe dla osób zainteresowanych zdobyciem umiejętności z zakresu obronności. Organizacje paramilitarne i proobronne, takie jak Strzelec, Polska Organizacja Wojskowa oraz inne grupy paramilitarne, oferują szkolenia dotyczące obronności, survivalu i samoobrony. Harcerskie Ochotnicze Hufce Pracy również oferują kursy i szkolenia z zakresu pierwszej pomocy, terenoznawstwa i taktyki wojskowej<sup>56</sup>. Na rynku dostępne są także kursy komercyjne, prowadzone przez prywatne firmy szkoleniowe, które specjalizują się w nauczaniu technik przetrwania, samoobrony i taktyki. Dodatkowo kursy pierwszej pomocy i bezpieczeństwa osobistego są dostępne w różnych instytucjach i firmach szkoleniowych, uczących podstawowych umiejętności niezbędnych w sytuacjach kryzysowych. Kampanie informacyjne i edukacyjne również odgrywają ważną rolę. Ministerstwo Obrony Narodowej oraz inne instytucje prowadzą kampanie informacyjne, które zwiększają świadomość obronną w społeczeństwie. Publikacje i materiały edukacyjne dostępne online oraz w formie drukowanej dostarczają informacji na temat obronności, reagowania na kryzysy i samoobrony<sup>57</sup>.

Tym samym edukacja obronna odgrywa istotną rolę w rozwijaniu umiejętności i kompetencji obywateli, wspierając ich w działaniach na rzecz bezpieczeństwa oraz promując rozwój społeczny. Wzmacnianie edukacji obronnej nie tylko przygotowuje jednostki do obrony kraju, ale również propaguje wartości takie jak solidarność, współpraca i odpowiedzialność obywatelska. Dzięki uczestnictwu w szkoleniach i ćwiczeniach obywatele uczą się, jak działać zespołowo, jak udzielać wsparcia innym oraz jak efektywnie współpracować z różnymi służbami

---

<sup>54</sup> MON, *Rezerwista. Bądź gotowy na wezwania*, [https://www.wojsko-polskie.pl/awl/u/ee/0a/ee0a54c1-cbd2-49e6-9acc-fd24c78eb5d6/ustawa\\_foldery\\_rezerwista\\_19-04-internet.pdf](https://www.wojsko-polskie.pl/awl/u/ee/0a/ee0a54c1-cbd2-49e6-9acc-fd24c78eb5d6/ustawa_foldery_rezerwista_19-04-internet.pdf) (29.09.2024).

<sup>55</sup> B. Łotocki, *Obrona cywilna jako pozamilitarny element systemu obronnego państwa*, „Wiedza Obronna” 2016, nr 3, s. 117-119.

<sup>56</sup> G. Klein, *Organizacje proobronne w polskiej kulturze bezpieczeństwa*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2020, nr 9, s. 133-147.

<sup>57</sup> MON, *Materiały edukacyjne Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej*, <https://www.gov.pl/web/edukacja/materiały-edukacyjne-wojskowego-centrum-edukacji-obywatelskiej>, (13.03.2024).

ratunkowymi<sup>58</sup>. To z kolei może sprzyjać budowaniu silnych, zintegrowanych społeczności, które są lepiej przygotowane na różnorodne wyzwania i zagrożenia. Dalsze badania nad skutecznością działań edukacyjnych w obszarze obronnym oraz identyfikacja najlepszych praktyk mogą przyczynić się do dalszego wzmocnienia społeczeństwa odpornego na zagrożenia i gotowego do reagowania w sytuacjach kryzysowych. W tym kontekście istotne jest monitorowanie i ocena programów edukacyjnych, aby zapewnić ich efektywność i dostosowanie do zmieniających się warunków i zagrożeń. Wprowadzenie nowoczesnych metod nauczania, wykorzystanie technologii cyfrowych oraz integracja praktycznych ćwiczeń z teorią mogą znacząco zwiększyć skuteczność edukacji obronnej.

## ZAKOŃCZENIE

Analiza zmian w postrzeganiu żołnierzy i roli wojska w polskim społeczeństwie po 24 lutego 2022 roku wskazuje na szereg istotnych wyzwań oraz konieczność dalszego rozwoju w obszarach związanych z obronnością. Zaufanie społeczne do Wojska Polskiego pozostaje na wysokim poziomie, co stanowi kluczowy element potencjalnej współpracy między wojskiem a obywatelami. Jednakże, mimo pozytywnego stosunku społeczeństwa do wojska, zauważalny jest deficyt praktycznych umiejętności oraz wiedzy z zakresu obronności wśród obywateli, co przekłada się na niższy poziom gotowości do czynnego uczestnictwa w działaniach obronnych.

Zmiany w systemie szkolenia żołnierzy po 2022 roku, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne, sugerują, że istnieje potrzeba dalszej reformy tego systemu, szczególnie w zakresie zwiększenia dostępności szkoleń oraz intensyfikacji ćwiczeń rezerwy. Dotychczasowe programy, takie jak Legia Akademicka, odgrywają istotną rolę w rozwoju kompetencji obronnych młodych ludzi, jednak ich efektywność w skali ogólnokrajowej wymaga jeszcze dokładniejszej oceny.

Analiza społecznych postaw wobec obowiązkowej służby wojskowej, zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet, wskazuje na rosnącą akceptację dla równego udziału obu płci w szkoleniach wojskowych. Istnieją jednak obawy dotyczące skuteczności wdrażanych działań. Pomimo ogólnego poparcia dla tego typu inicjatyw, niepokojący jest fakt, że znaczna część społeczeństwa nie czuje się przygotowana do podjęcia działań w sytuacjach kryzysowych.

Aktualny poziom edukacji obronnej prowadzonej w ramach przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa pozostaje niewystarczający. Szczególnie niepokojący jest brak w programie tego przedmiotu odpowiednich treści dotyczących zarówno teorii, jak i praktycznego kształcenia w obszarze obronności, co znacznie ogranicza możliwość przygotowania obywateli do pełnienia aktywnej roli w obronie państwa. Konieczne wydaje się zatem wprowadzenie bardziej kompleksowych programów edukacyjnych, które wyposażą obywateli w wiedzę teoretyczną oraz praktyczne umiejętności potrzebne w sytuacjach zagrożenia.

---

<sup>58</sup> T.J. Kęsoń, *Planowanie obronne i cywilne w Polsce – uwarunkowania prawne a proces realizacji*, „De Securitate et Defensione” 2020, nr 1(6), s. 50-74.

Odpowiednie przygotowanie społeczeństwa do potencjalnych działań obronnych, zarówno poprzez system edukacji, jak i dostęp do programów szkoleniowych, takich jak Legia Akademicka, może znacząco wpłynąć na poprawę efektywności rezerwy wojskowej. Jednocześnie zwiększenie zaangażowania obywateli, zwłaszcza młodych ludzi, w inicjatywy związane z obronnością może przyczynić się do wzmocnienia ogólnego potencjału obronnego państwa.

Dotychczasowe działania związane z podnoszeniem poziomu edukacji obronnej oraz systemu szkoleń wojskowych są krokiem w dobrym kierunku, jednak wymagają dalszej intensyfikacji i udoskonalenia. Kluczowe znaczenie ma tutaj rozwój świadomości społecznej w zakresie obronności oraz zapewnienie skuteczniejszych mechanizmów współpracy między wojskiem a społeczeństwem, co w dłuższej perspektywie przełoży się na poprawę zdolności obronnych kraju.

W wypadku niektórych zagadnień pełną realizację założonych celów szczegółowych artykułu utrudniają braki w dostępie do najnowszych badań.

## **BIBLIOGRAFIA**

- 10 Brygada Logistyczna. Aktywna rezerwa i pasywna rezerwa. 2022. W <https://10blog.wp.mil.pl/pl/pages/aktywna-rezerwa-i-pasywna-rezerwa/>.
- Bendyk Edwin. Buras Piotr. 2022. Polska wobec wojny. Polska w świecie po wojnie. Zadania na nowy czas. W <https://www.batory.org.pl/publikacja/polska-wobec-wojny-polska-w-swiecie-po-wojnie-zadania-na-nowy-czas/>.
- Bernabiuk Piotr. 2023. „Wojnę zawsze wygrywa rezerwa”. *Polska Zbrojna* 2(812): 12-19.
- CBOS. 2020. „Zaufanie społeczne”. *Komunikat z Badań* 43: 8.
- Elak Hanna. 2016. „Edukacja obronna młodzieży szkolnej w Polsce”. *Obronność. Zeszyty Naukowe* 2(18): 59-61.
- Główka Anna. 2023. „Działalność kulturalno-oświatowa w środowisku wojskowym na przykładzie Klubu 18 Batalionu Powietrznodesantowego Dom Żołnierza w Bielsku-Białej”. *Bezpieczeństwo Obronność Socjologia* 1(18): 58-86.
- Grabowska-Lepczak Izabela. 2024. „Wykorzystanie nowoczesnych technologii w Edukacji dla Bezpieczeństwa a efektywność podejmowanych działań”. *Journal of Modern Science* 1(55): 473-487.
- Kęsoń Tadeusz Józef. 2020. „Planowanie obronne i cywilne w Polsce – uwarunkowania prawne a proces realizacji”. *De Securitate et Defensione* 1(6): 50-74.
- Klein Grzegorz. 2020. „Organizacje proobronne w polskiej kulturze bezpieczeństwa”. *Studia Administracji i Bezpieczeństwa* 9: 133-147.
- Liberacki Marcin. 2018. „Wybrane modele szkolenia wojskowego kandydatów na oficerów w kontekście bezpieczeństwa państwa”. *Colloquium* 1(10): 49-62.
- Łatacz Joanna. 2023. „Dobrowolna Zasadnicza Służba Wojskowa w opiniach jej uczestniczek i uczestników”. *Bezpieczeństwo Obronność Socjologia* 1(18): 88-114.
- Łotocki Bartosz. 2016. „Obrona cywilna jako pozamilitarny element systemu obronnego państwa”. *Wiedza Obronna* 3: 117-119.



- MON. Materiały edukacyjne Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej. W <https://www.gov.pl/web/edukacja/materialy-edukacyjne-wojskowego-centrum-edukacji-obywatelskiej>.
- MON. 2020. „Program szkolenia modułu podoficerskiego do realizacji edukacji wojskowej studentów w ramach Legii Akademickiej. Część teoretyczna”. Warszawa.
- MON. Rezerwista. Bądź gotowy na wezwania. W [https://www.wojsko-polskie.pl/awl/u/ee/0a/ee0a54c1-cbd2-49e6-9acc-fd24c78eb5d6/ustawa\\_foldery\\_rezerwista\\_19-04-internet.pdf](https://www.wojsko-polskie.pl/awl/u/ee/0a/ee0a54c1-cbd2-49e6-9acc-fd24c78eb5d6/ustawa_foldery_rezerwista_19-04-internet.pdf).
- Pacholska Anna. 2023. „Stosunek Polaków do Obrony Ojczyzny”. Akademickie Centrum Komunikacji Strategicznej.
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 maja 2022 r. w sprawie szkół podoficerskich. Dz.U. poz. 1094.
- Sewastinowicz Monika. Strzelanie na edukacji dla bezpieczeństwa – minister podpisał rozporządzenie. 2022. W <https://www.prawo.pl/oswiata/przysposobienie-obronne-strzelanie-a-edukacja-zdrowotna-od-2022-r,515939.html>.
- Sińczuch Marcin. 2017. „Badania społeczne w Wojsku Polskim. Wojskowe Biuro Badań Społecznych w Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej”. *Bezpieczeństwo Obronność Socjologia* 7(8): 31.
- Sińczuch Marcin. 2020. „Stosunek społeczeństwa polskiego do agresji rosyjskiej na Ukrainie w świetle badań socjologicznych”. *Bezpieczeństwo Obronność Socjologia* 1(17): 37-54.
- Słoma Jarosław. 2017. *Żyję i działam bezpiecznie*. Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era.
- TVP info. Młodzi Polacy nie chcą walczyć w obronie ojczyzny (sondaż). 2024. W <https://www.tvp.info/77593426/mlodzi-polacy-nie-chca-walczyc-w-obronie-ojczyzny-sondaz>.
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny ( t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 248).
- Walasik Sylwia. 2016. „Edukacja obronna w kształtowaniu świadomości obronnej młodzieży akademickiej – raport z badań”. *Zeszyty Naukowe AON* 1(102).
- Wasiuta Olga. Wasiuta Sergiusz. 2020. *Encyklopedia bezpieczeństwa*. t. 5. Kraków: Wydawnictwo Libron.
- WCR. Program szkolenia podstawowego. 2017. W <https://wcrgrudziadz.wp.mil.pl/pozostae-2017-01-16-v/dobrowolna-zasadnicza-sluzba-wojskowa/program-szkolenia-podstawowego/>.
- Wojska Obrony Terytorialnej. Pilotażowy program dla dzieci i młodzieży „Edukacja z Wojskiem” wystartował. 2024. W <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/833363/pilotazowy-program-dla-dzieci-i-mlodziezy-edukacja-z-wojskiem-wystartowal>.
- Wosia Mateusz. 2023. *Vademecum szkolenia podstawowego*. 9-45. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.
- Wywił Przemysław. 2018. „Military education for students within the framework of the Academic Legion: A pilot project”. *Security and Defence Quarterly* 4(21): 73-86.

**Inna STECENKO**

*Transport and Telecommunication Institute*

*stecenko.i@tsi.lv*

*<https://orcid.org/0000-0002-0277-286X>*

**Andrey SURMACS**

*Baltic International Academy*

*ansuinvest@gmail.com*

*<https://orcid.org/0000-0003-4202-2956>*

**Evelina SURMACA**

*Royal Holloway University of London*

*Evelina.surmach@icloud.com*

*<https://orcid.org/0009-0005-5516-5165>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.06>*



---

## FINANCIAL SECURITY OF COMMERCIAL BANKS IN MODERN CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF GLOBAL ECONOMY

---

**ABSTRACT:** The objective of the presented study is to assess the impact of additional taxation on the financial security of commercial banks. The authors shall formulate suggestions on a stable development of a banking industry, on the basis of the conducted analysis of the development of the banking system in European countries. Hypothesis – Imposing supplemental taxes on commercial banks shall not stimulate lending, but shall reduce banking financial security in a crisis situation in the economy. Study methods - When studying the development of the economic situation in 2007-2010, a method of historical reflection and an observation method have been applied. When comparing options for the supplemental taxation of the commercial banks, by countries, a comparison method has been used. As a result of the conducted study, the authors of the work shall conclude that the introduction of the supplemental taxation on the banking sector shall be unacceptable, and most importantly – dangerous for the global economy. As a result of the conducted research, the authors of the article come to the conclusion that the “illusory” profits received by banks due to high interest rates may soon turn into significant losses in the financial sector. Shareholders of many banks will not be able to cope with these problems. The withdrawal of money from the bank profits shall not activate lending by the banks. At the same time, the high bank profits in 2022-2023 shall allow many financial institutions to overcome an arrival of a new wave of economic crisis which shall highly likely occur in 2024-2025.

**KEYWORDS:** commercial banks, taxation, economic crisis, bank excess profits, taxes

---

## BEZPIECZEŃSTWO FINANSOWE BANKÓW KOMERCYJNYCH W WA- RUNKACH ROZWOJU GOSPODARKI GLOBALNEJ

**ABSTRAKT:** Celem prezentowanego badania jest ocena wpływu dodatkowego opodatkowania na bezpieczeństwo finansowe banków komercyjnych. Autorzy formułują sugestie dotyczące stabilnego rozwoju sektora bankowego na podstawie przeprowadzonej analizy rozwoju systemu bankowego w krajach europejskich. Hipoteza – nałożenie dodatkowych podatków na banki komercyjne nie będzie stymulować akcji kredytowej, ale zmniejszy bezpieczeństwo finansowe banków w sytuacji kryzysowej w gospodarce. Metody badań – w badaniu rozwoju sytuacji gospodarczej w latach 2007-2010 zastosowano metodę refleksji historycznej oraz metodę obserwacji. Zestawiając opcje dodatkowego opodatkowania banków komercyjnych według krajów, zastosowano metodę analizy porównawczej. W wyniku przeprowadzonych badań autorzy doszli do wniosku, że wprowadzenie dodatkowego opodatkowania sektora bankowego jest niedopuszczalne, a co najważniejsze – niebezpieczne dla gospodarki światowej. W wyniku przeprowadzonych badań autorzy doszli do wniosku, że „iluzoryczne” zyski uzyskiwane przez banki w związku z wysokimi stopami

procentowymi mogą wkrótce przerodzić się w znaczne straty w sektorze finansowym. Akcjonariusze wielu banków nie będą w stanie poradzić sobie z tymi problemami. Wycofanie pieniędzy z zysków banku nie uruchomi akcji kredytowej banków. Jednocześnie wysokie zyski banków w latach 2022-2023 pozwolą wielu instytucjom finansowym przezwyciężyć nadejście nowej fali kryzysu gospodarczego, który z dużym prawdopodobieństwem nastąpi w latach 2024-2025.

**SŁOWA KLUCZOWE:** banki komercyjne, opodatkowanie, kryzys gospodarczy, nadwyżki zysków, podatki

## INTRODUCTION

More than fifteen years have passed since the global financial crisis of 2008. However, scientists from all over the world continue to study issues of the financial security and counteracting the crisis in the banking system. Thus, Piotr Lewandowski deals with issues of cybersecurity, Ryszard Wróblewski works on a concept of national security<sup>1</sup>, Tetyana Vasylieva describes the problems of measuring the financial security of a country<sup>2</sup>, Eray Arda Akartuna, Shane D. Johnson, Amy E. Thornton, Andrey Surmach, Inna Stecenko work over the risks of money laundering and terrorist financing<sup>3</sup>, Javaid Iqbal, Saira Hanif Soroya, Khalid Mahmood and Jebarajakirthy C., Shankar A. touch upon issues in the field of security of financial information in online banking<sup>4</sup>, Acquisti A., Grossklags J. deal with privacy issues in the banking environment<sup>5</sup>, Ali M, Khan MA, Kalwar MA analysed issues and problems in the field of online banking<sup>6</sup>, Alohali M, Clarke N, Li F dealt with issues of forecasting factors<sup>7</sup> influencing the risky behaviour of users, Flores WR, Antonsen E., Ekstedt M. worked on information security issues<sup>8</sup>. And only scientists who have deeply studied this topic and the consequences which this crisis has had on the global economy, and the commercial banks, balance sheets of which still contain assets recovered from insolvent borrowers, remember these hard times of challenges for the financial system of the whole world<sup>9</sup>.

---

<sup>1</sup> R. Wróblewski, *Elements of the Concept of National Security Management*, "De Securitate et Defensione o Bezpieczeństwie i Obronności" 7(1) 2021, pp. 7-26.

<sup>2</sup> T. Vasylijev, *Problems of measuring country's financial security*, "Journal of International Studies" 13(2) 2020, pp. 329-346.

<sup>3</sup> A. Surmach, I. Stecenko, *Economic security and prevention of money laundering in commercial banks of Latvia*, "De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności", 6(2) 2020, pp. 59-67; E.A. Akartuna, S.D. Johnson, A.E. Thornton, *The money laundering and terrorist financing risks of new and disruptive technologies: a futures-oriented scoping review*, September 2022.

<sup>4</sup> J. Iqbal, S.H. Soroya, K. Mahmood, *Financial information security behavior in online banking*, "Sage Journal" 1/2023; C. Jebarajakirthy, A. Shankar, *Impact of online convenience on mobile banking adoption intention: a moderated mediation approach*, "Journal of Retailing and Consumer Services" 58/2021.

<sup>5</sup> A. Acquisti, J. Grossklags, *Privacy attitudes and privacy behavior*, In: *Economics of Information Security*, L.J. Camp, S. Lewis (eds.), Springer US, 2004, pp.165-178, [https://doi.org/10.1007/1-4020-8090-5\\_13](https://doi.org/10.1007/1-4020-8090-5_13) (27.02.2024).

<sup>6</sup> M. Ali, M.A. Khan, M.A. Kalwar, *Challenges for online banking in customers perspective: a review*, "International Journal of Business Education and Management Studies" 5(1) 2021, pp. 37-56.

<sup>7</sup> M. Alohali, N. Clarke, F. Li, (et al.), *Identifying and predicting the factors affecting end-users' risk-taking behavior*, "Information & Computer Security" 3(26) 2018, pp. 306-326.

<sup>8</sup> W.R. Flores, E. Antonsen, M. Ekstedt, *Information security knowledge sharing in organizations: Investigating the effect of behavioral information security governance and national culture*, "Computers & Security" 43/2014, pp. 90-110.

<sup>9</sup> A. Surmačs, I. Stecenko, *Finanšu politikas attīstība Rīgā un Pierīgas reģionā*, BSA 2018, [http://archive.lza.lv/index.php?option=com\\_content&task=view&id=4163&Itemid=47](http://archive.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=4163&Itemid=47) (24.05.2024).

In 2009-2017, the authors of this study paid great attention to the study of the global financial crisis of 2008. Forecasts were made for the development of the world economy, financial sector and foreign policy of countries. Unfortunately, these predictions were destined to come true. Until 2022, the authors of the study still hoped that the events would not result in political crises, although all economic indicators showed that this could not be avoided.

On the basis of the previous experience in studying the financial crisis of 2008, it shall become obvious that the current development of the world economy and finance leads the world community to a new devastating financial crisis. The task of scientists, economists, financiers, governments, the commercial banks and Central Banks shall be prevention of the impending threat.

Global financial markets are highly interconnected. Even the sanctions imposed against single countries and banks are not able to mitigate the risks associated with the interconnectedness of the global financial markets. The commercial banks are always the first to take hits of the market volatility. The sector of the real economy starts to feel the consequences of the crises much later. That is why it shall be necessary to constantly study and research the processes occurring in the banking sector of the world economy in order to timely forecast possible consequences and developments for the real sector of the economy.

In the presented study, the authors have identified significant risks in the development of the modern global financial sector, have identified obvious errors in the economic policies of some countries which may provoke crisis phenomena in the global economy, and have developed a set of measures on stabilizing the banking sector and, as a result, on preventing the new global financial crisis.

## **BANK EXCESS PROFITS**

In mid-2022, the period of low interest rates came to its natural end. Leading countries and groups of countries started a struggle against high inflation. One of the tools in this struggle was raising the interest rates.

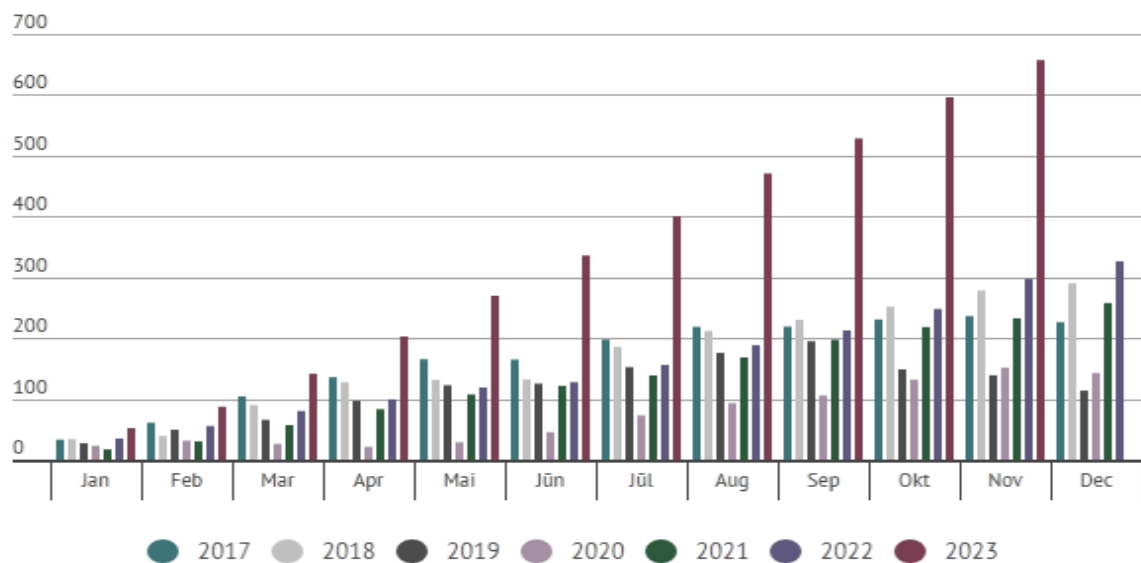
Thus, let us consider a retrospective of some important indicators of the financial sector: from the beginning of 2022 to October 2023, LIBOR increased from 0% to almost 6%<sup>10</sup>, and EURIBOR from 0% to more than 4%<sup>11</sup>. On the one hand, the widespread rise in interest rates began to have a positive impact on the inflation processes in the world, and, on the other hand, allowed the commercial banks to receive excess profits from the balances of client funds on accounts in the commercial banks. The financial statements of SEB bank, Swedbank and any other commercial banks showed impressive profit results in 2022-2023<sup>12</sup>.

---

<sup>10</sup> *LIBOR rates charts*, [https://www.fedprimerate.com/libor/libor\\_rates\\_history-chart-graph.htm](https://www.fedprimerate.com/libor/libor_rates_history-chart-graph.htm).

<sup>13</sup> *EURIBOR rates charts*, <https://www.euribor-rates.eu/en/> (23.05.2024).

<sup>12</sup> *Top US banks reported higher than expected (Топ банки США отчитались выше прогнозов)*, 13.01.23, <https://quote.rbc.ru/news/article/63c149569a79476cc919f593>; *Global trends in the banking sector (Глобальные тенденции банковского сектора)*, 09.03.22. <https://www.finam.ru/publications/item/globalnye-tendencii-bankovskogo-sektora-20220309-145700/> (12.06.2024).



**Figure 1.** Retained Earnings of Banking Industry in Millions of EUR

Source: Latvijas finanšu iestāžu peļņa pagājušajā gadā sasniedza 657,2 miljonus eiro, LA.LV, <https://www.la.lv/latvijas-finansu-iestazu-pelna-pagajusaja-gada-sasniedusi-6572-miljonus-eiro> (25.06.2024).

The governments of many countries, relying on the brilliant reporting of the commercial banks and because of population's demands regarding fair taxation of the banking sector, have started to introduce special supplemental taxation of the banking sector. Thus, in 2023, Lithuania introduced the bank excess profits tax<sup>13</sup>. “On 9th May, the Lithuanian Parliament approved a tax on windfall bank profits in 2023 and 2024. The country's authorities believe that banks receive "economic rent" after the European Central Bank's sharp rise of the interest rates to combat rising inflation. The tax will consist 60% of that part of the net profit of financial organizations which is by 50% higher than the average profit for the previous four years. It will replenish the Lithuanian budget by 410 million euros. The money will be used for defense-related expenses”<sup>14</sup>.

They have decided to impose a temporary tax on the bank excess profits in Ukraine<sup>15</sup>. “A bill on temporary taxation of the bank excess profits has been submitted to the Rada. If the model proposed by the bill is introduced, supplemental budget revenues for 2023 will amount to about 10 billion hryvnia,” affirms Chairman of the Verkhovna Rada Committee on Finance, Tax and Customs Policy. The bill proposes to tax net interest income of banks at a rate of 5% (in addition to payment of corporate income tax). It is assumed that the excess profit tax will be in force during 2024-2026. It is proposed to aim the money for the general fund of the budget

<sup>13</sup> Lithuania introduced a tax on excess profits of banks (*Литва ввела налог на сверхприбыль банков*), Lira.net, 09.05.23, <https://finance.liga.net/bank/novosti/litva-vvela-nalog-na-sverhpribyl-bankov-dengi-napravyat-na-oboronu> (25.07.2024).

<sup>14</sup> Ibidem.

<sup>15</sup> The Rada decided to tax the excess profits of banks generated during the war. (*В Раде решили обложить налогом сверхприбыли банков, образовавшиеся во время войны*), Економічна правда, 28.08.23, <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2023/08/28/703636/> (25.07.2024).

and use it for the defense of the country. This being said, deputies refer to a similar practice existing in some EU countries<sup>16</sup>.

In Latvia, within the frames of the upcoming tax reform, the government has also promised to impose the excess profits tax for Latvian banks. This should replenish the Latvian budget with about 140 million euros. Finance Minister has recommended the government to support a mandatory advance payment of the bank profits tax, in the amount of 20% of the previous year's profits<sup>17</sup>.

In Estonia, the chairman of the Social Democrats, has sent an appeal to coalition partners in which he proposes to take a total of 951 million euros from banks by means of a special tax, over three years.

“Estonia faces two problems. As a result of Euribor increase, banks’ interest income has risen to unprecedented levels, which reduces purchasing power of people and ability of companies to invest and expand, slowing down overall rates of economic growth,” the letter says<sup>18</sup>.

“The Italian government, for its part, intends to introduce the tax on the excess profits of the commercial banks in the amount of 40%. With this measure, the country's authorities intend to replenish the state treasury by several billion euros in order to ease the burden on citizens”<sup>19</sup>.

This is not the entire list of countries in which governments plan to introduce additional taxes on the banking sector or have already introduced them in the hope of receiving additional financial resources to the treasury.

At this, at present, the commercial banks have many defendants. These are representatives of the banks themselves, not wishing to pay the newly created taxes which will greatly affect their net profit, bonus payments to management and dividends to shareholders. These are the lobbyists they paid for. They give different arguments in defense of the commercial banks.

Economist of Latvian bank Citadele Martinsh Abolinsh has assessed the idea of taxing bankers' income as negative: in his opinion, it shall be counterproductive and shall result in slow economic growth and problems with the banking sector in the long term. He supposes it shall scare off investors<sup>20</sup>.

Latvian financier Girts Rungainis shares the same opinion. He believes that the introduction of the excess profits tax shall not lead to anything good, and it shall become even more difficult to get a bank credit<sup>21</sup>.

---

<sup>16</sup> Ibidem.

<sup>17</sup> *All-in game: who will benefit from the fact that banks' excess profits will be taxed? (Игра ва-банк: кто выиграет от того, что сверхприбыль банков обложат налогом?)*, Grani, <https://www.grani.lv/latvia/138424-igra-va-bank-kto-vyigraet-ot-togo-chto-sverhpribyl-bankov-oblozhat-nalogom.html> (17.04.2024).

<sup>18</sup> *Social Democrats want to take 951 million euros from banks using a special tax (Соцдемы хотят с помощью специального налога забрать у банков 951 млн евро)*, ERR.ee, <https://rus.err.ee/1609098938/socdemu-hotjat-s-pomozhu-specialnogo-naloga-zabrat-u-bankov-951-mln> (23.04.2024).

<sup>19</sup> *Italy is about to introduce a tax on bank excess profits (Италия собирается ввести налог на сверхприбыль банков)*, EURO topics, 11.08.23, <https://www.eurotopics.net> (29.03.2024).

<sup>20</sup> *All-in game: who will benefit from the fact that banks' excess profits will be taxed? (Игра ва-банк: кто выиграет от того, что сверхприбыль банков обложат налогом?)*, Grani, <https://www.grani.lv/latvia/138424-igra-va-bank-kto-vyigraet-ot-togo-chto-sverhpribyl-bankov-oblozhat-nalogom.html> (01.05.2024).

<sup>21</sup> Ibidem.

Banks have long been accused of insufficient lending. The government and representatives of the Central Banks of many countries believe that the banking sector insufficiently lends to EU enterprises. The head of the Latvian Central Bank, Martinsh Kazaks, affirms that the commercial banks should participate much more actively in development of Latvian and EU economies, and that insufficient lending against the background of the high bank profits may make politicians to wish to redistribute part of the bank profits to society<sup>22</sup>.

Former Prime Minister of Latvia Krishyanis Karinshs (2019-2023), and President of Latvia Edgars Rinkevichs, emphasized that “banks to the large extent shall bear their share of responsibility for the fact that the Latvian economy has developed serious structural problems”<sup>23</sup>.

“At negotiations on Estonian state budget in Vihula, there turned to be fewer opponents of the special taxation of the bank profits,” asserts Estonian politician, Social Democrat Evgeniy Osinovsky, who participates in discussions on changing the basic law on the state budget of Estonia. 200 million euros must be found.

Prime Minister and leader of Reform Party Kaya Kallas believes that the offer on taxing the commercial banks is the populist one. She thinks it has much wider implications, which the government must of course take into account. “Because the banks also keep the economy circulating.” She esteems that the additional taxation of the banks might make residential loans and other credits even more expensive.

The head of Eesti 200, Lauri Hussar, shares the same opinion, in his turn judging that the additional taxation of the banks might make the lending more expensive and therefore, as a result, harm the the economy.

However, the chairman of Estonian EKRE Party, Martin Helme, argues that it has not been proven that taxing the bank profits shall affect the population's payments on mortgage loans, since they have already increased several times in any case. It is not clear to him how this might make lending more difficult or make loans more expensive?

The chairman of Center Party faction in Riigikogu, Tanel Kiik, believes that additional taxation of banks shall not be intended to punish anyone, but to build a fairer and more united society. He cites figures: 30% of the record profits of large banks would be sufficient to cancel both the increase in sales tax and the planned car tax in Estonia. Taking into consideration the already rapid rise in prices, as well as the economic recession that has been going on for a year and a half, it would be much fairer and more responsible than increasing taxes on workers,” says Kiik<sup>24</sup>.

In its turn, the Association of Lithuanian Banks has already filed a complaint with the European Commission regarding the new tax of bank solidarity. In August, the Association addressed the EC, arguing that the bank taxation model distorts competition: exempting some

---

<sup>22</sup> Ibidem.

<sup>23</sup> Ibidem.

<sup>24</sup> *The Social Democrats want to take 951 million euros from banks using a special tax. (Соцдемы хотят с помощью специального налога забрать у банков 951 млн евро)*, ERR.ee, <https://rus.err.ee/1609098938/socdem-hotjat-s-pomowju-specialnogo-naloga-zabrat-u-bankov-951-mln> (14.04.2024).

financial market participants and certain sectors from this tax is illegal state aid and might be in contradiction with the European Union law, such as the principle of non-discrimination<sup>25</sup>.

## SITUATIONAL ANALYSIS OF PROCESSES IN BANKING SECTOR IN MODERN GLOBAL ECONOMY

In the meantime, while the governments and central banks of many countries try to divide the profits of banks, certain processes have started to occur in the global economy which should cause reasonable apprehension.

In March 2023, many economists around the world began to discuss the risks of a new global crisis. This was preceded by the bankruptcy of American Silicon Valley Bank (SVB), the “bank of Silicon Valley”: it was one of the twenty largest banks in the United States and specialized in servicing technology companies. US regional banks faced serious problems in early March. After the bankruptcy of Silicon Valley Bank, another bank announced its closure – Signature. Panic started in the banking market, accompanied by an outflow of deposits and a collapse in stock-exchange quotations of credit institutions. At the peak of the spring banking panic, depositors withdrew half of their deposits early from American First Republic Bank<sup>26</sup>.

The situation caused a lightning-fast reaction from a regulator. To slow down the growing panic, they took extraordinary measures which surprised many experts. In order to save large and medium-sized regional banks, the Federal Reserve System took extraordinary measures. The regulator simplified access to the “discount window” – a standard tool for supporting banks. Since the collapse of SVB, US banks have borrowed more than \$300 billion from the regulator. In fact, they have saved these banks. The American regulator did not do it in 2008 with a bank of Lehman Brothers. The result of this mistake was one of the most severe crises in the world economy. Obviously, having realized its mistake from 15 years ago, the Federal Reserve System decided not to repeat it. However, the risks for the banking system nevertheless remain. The American Central Bank now finds itself in a difficult situation, and it will have to make difficult decisions in its ongoing fight against inflation<sup>27</sup>.

Confirmation that the banking sector has a clear cross-country influence in the global economy is the situation in the Swiss banking market. In March 2023, following the burst out banking crisis in the United States, the Swiss Central Bank was forced to support one of the world's oldest banks, Credit Suisse, with an unprecedented credit line in the amount of \$54

---

<sup>25</sup> Association of Lithuanian Banks: EK will ask Lithuania for clarification regarding the solidarity tax, Review (Ассоциация банков Литвы: EK попросит у Литвы разъяснений по поводу налога солидарности. ОБЗОР), 19.10.23, <https://obzor.lt/news/n95475.html> (23.05.2024).

<sup>26</sup> A large-scale banking crisis began in the United States (В США начался масштабный банковский кризис), LENTA.ru, 16.03.23, <https://lenta.ru/articles/2023/03/16/usabanki/>; First Republic's problems: which banks will be next (Проблемы у First Republic: какие банки будут следующими), Forbes, <https://forbes.ru/finansy/488346-problemy-u-first-republic-kakie-banki-budut-sleduusimi> (26.04.2023).

<sup>27</sup> A large-scale banking crisis began in the United States (В США начался масштабный банковский кризис), LENTA.ru, 16.03.23, <https://lenta.ru/articles/2023/03/16/usabanki/> (23.02.2024).



billion. However, the fate of the bank has not yet been decided, because its old problems with the loan portfolio have not gone away and they may not be solved quickly. It is because of them that clients have been fleeing Credit Suisse for months now. That is why the Swiss bank was one of the first to feel the wave of the American storm in the banking system.

If the panic continues to develop, it promises serious problems for the entire financial sector, where everything is interconnected and built on trust. And the financial crisis, in its turn, threatens the real economy<sup>28</sup>.

Last year, the Nobel Prize in Economics was given to those who scientifically proved that banks played a vital role in the functioning of the modern economy, and a loss of trust to the banks might turn small problems into deep depression. “In 2022, the Nobel Prize in Economics was shared equally by three scientists – Americans Philip Dibvig, Douglas Diamond and former head of the US Federal Reserve System (FRS) Ben Bernanke. They received the award “for their research into banks and financial crises”<sup>29</sup>. The laureates have significantly improved our understanding of the role of banks in the economy, especially during financial crises. An important conclusion of their research is that it is crucial for the financial system and the economy to avoid the collapse of commercial banks. Therefore, it is necessary to constantly strengthen the stability of the banking sector by increasing the equity of commercial banks, rather than extracting bank profits in the form of additional taxes.

## PROBLEMS IN REAL SECTOR OF ECONOMY

Since March 2023, when the global banking sector faced the financial problem, six months have passed. During this time, banks suspended the lending, which forced members of EU governments and central banks to retort sharply to this. After the problems in the banking sector, the problems began in the real sector of the economy.

The Canadian banking sector experiences big problems. The number of defaulters grows. Since 2023, their number has been constantly increasing, and portfolios of bad loans, the amounts of debts for which recovery is impossible have been growing rapidly. The problems of Canadian banks shall be related to the poor macroeconomic situation. In Canada, as throughout the world, the inflation has been growing, the local regulator has been actively fighting it by raising the rates, and it leads to an increase in loan payments and an increasing number of borrowers who are not able to cope with interest charges<sup>30</sup>.

---

<sup>28</sup> *Why did banks in the West start having problems and is the world facing a financial crisis? (Почему у банков на Западе начались проблемы и грозит ли миру финансовый кризис?)*, BBC News, 19.03.23. <https://www.bbc.com/russian/features-64995783> (05.03.2024).

<sup>29</sup> *The Nobel Prize in Economics was given to the former head of the Federal Reserve and two other Americans (Нобелевскую премию по экономике дали экс-главе ФРС и еще двум Американцам)*, RBC, 10.10.22. <https://www.rbc.ru/economics/10/10/2022/6343ebb49a79472ef7ed610b> (08.03.2024).

<sup>30</sup> *Why Canadian banks stopped issuing car loans and mortgages (Почему банки Канады перестали выдавать автокредиты и оформлять ипотеку?)*, PRO, 12.10.2023, <https://pro.rbc.ru/demo/65269d179a7947230ad4a139>.

There is another, already European problem, which became aggravated last fall – energy. In October, spot gas prices reached \$1,000 per a thousand cubic meters, and in December – \$1,500. Cost of electricity has also increased significantly<sup>31</sup>. This has an additional impact on the sector of the real economy. Energy-intensive industries, as well as European cafes and restaurants, have been particularly hard hit. In September 2023, three of the oldest and most famous restaurants in Latvia – Vincents, Charleston, Monterosso – announced their closure<sup>32</sup>.

Economists around the world look forward to 2024 with great wariness. “As you know, the effect of tightening monetary lending policy shall manifest itself in the economy with some delay, which may consist from two to four quarters. Tighter lending conditions will ‘cool’ global inflation, and as a by-product of this process we will see a slowdown in rates of real economic growth,” indicates Mikhail Denislamov, the Chief Analyst at Freedom Finance Global<sup>33</sup>.

In fact, the processes currently taking place in the global economy are comparable to the pre-crisis situation in 2007. There was the similar sharp rise in the interest rates, the fading of the bank lending, the cooling of the real sector of the economy and, as a consequence, the global financial and banking crisis of 2008<sup>34</sup>.

## **ANALYSIS OF INTERCONNECTION BETWEEN ACTIONS OF EU GOVERNMENTS AND REAL SITUATION IN GLOBAL ECONOMY, WITH USE OF EXAMPLE OF THE REPUBLIC OF LATVIA**

In 2007-2008, Latvian commercial banks received their historically highest profits since the time of the second independence. This was facilitated by the high interest rates, by means of which the Central Bank and the government fought double-digit inflation of 14.1 percent<sup>35</sup>. The commercial banks in Latvia, realizing that borrowers are not able to pay the increased interests on loans, sharply reduced the lending. The government and the Central Bank began to demand from the commercial banks to resume the lending to the real sector of the economy. The banks, in their turn, realizing that the loans would not be repaid, did not resume the lending.

The situation developed in a similar way in most countries of the world. The result and consequences were the severe global financial and economic crisis of 2008.

---

<sup>31</sup> *Gas price chart in Europe. (График цен на газ в Европе)*, Profinance. <https://www.profinance.ru/charts/ttfusd1000/lc17> (05.05.2024).

<sup>32</sup> *Rīgā durvis slēdz vēl viena populāra izklaides vieta*, NRA., 02.09.2023. <https://tautaruna.nra.lv/nebusanas/426378-riga-durvis-sledz-vel-viena-populara-izklaides-vieta/> (02.05.2024).

<sup>33</sup> *The analyst explained the difficult situation in the global economy in 2023 (Аналитик объяснил сложную обстановку в мировой экономике в 2023 году)*, <https://iz.ru/1453427/2023-01-11/analitik-obiasnila-ukhudshenie-ekonomicheskogo-prognoza-ot-vsemirnogo-banka>; IZ, 17.05.23, <https://iz.ru/1514348/2023-05-17/analitik-obiasnil-slozhnuiu-obstanovku-v-mirovoi-ekonomike-v-2023-godu> (26.05.2024).

<sup>34</sup> A. Surmačs, I. Stecenko, *Finanšu politikas attīstība Rīgā un Pierīgas reģionā*, BSA 2018, [http://archive.lza.lv/index.php?option=com\\_content&task=view&id=4163&Itemid=47](http://archive.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=4163&Itemid=47) (27.04.2024)

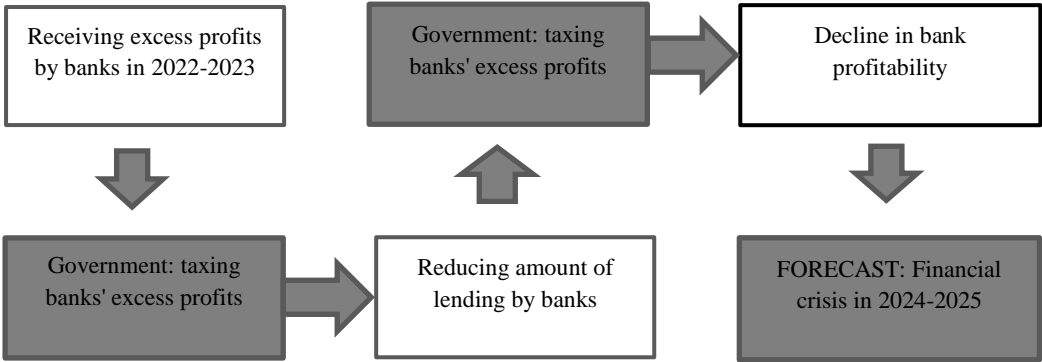
<sup>40</sup> *Annual inflation in Latvia (Годовая инфляция в Латвии)*, Delfi.lv, 12.01.2009, <https://www.delfi.lv/57860-latvia/22887877/godovaya-inflyaciya-v-latvii-10-5> (13.04.2024).

If we analyse the present economic situation and compare it with the situation in 2007, we will not see many differences. There may be not as big a bubble in the real estate market at the moment as there was in 2007. Perhaps the central banks and audit firms take a tougher look at mortgages (the underfunded securities which started the American banking crisis in 2008). Perhaps the world's central banks themselves are now ready to respond more quickly to the problems of the banking sector. However, today the banking sector has a number of additional problems which the banking sector did not have in 2007. One of them is a large number of the collected and unsold mortgages since the 2008 crisis. This cannot be seen from any of the commercial banks' financial statements, but credit specialists working in banks are aware of this problem. These assets are on balance sheets of the commercial banks and still cannot be realised at their estimated value.

In essence, the situation has a very little difference from the situation in 2008. Therefore, the authors of the study shall propose to use the experience of 2008-2011 and to remember how the events developed during the last global financial crisis. How have the consequences of this crisis affected the security of banks?

The authors of the study shall not set themselves a task of describing in details the banking crisis of 2008-2011. As patterns it should be noted that the consequences for the global banking crisis were catastrophic during this period: in America, Lehman Brothers went bankrupt, in order to stabilize the situation, assistance was provided to a huge number of banks, in Latvia - Parex banka, Latvijas Kraybanka, in Lithuania - Snoras banka, Ukio bankas became insolvent. Almost every country in the world found problem banks. In their turn, the large profits of the banking industry in previous years transformed into huge losses which exceeded these profits. Many EU financial institutions were unable to cope with these losses and went bankrupt; the survivors still deal with the problems of the past crisis.

The consequences, according to the authors' opinion, of government actions on introducing the taxes on the bank excess profits, shall be presented by the authors in the form of Diagram No. 1.



**Diagram 1.** Consequences of Introducing Taxes on Banks' Excess Profits  
Source: developed by the authors.

Summarizing the results of the conducted study, the authors shall propose that the European governments and central banks shall not introduce the additional taxes on the banking sector and seize the excess profits from the commercial banks, but shall take a number of measures to strengthen the capital of the commercial banks, and namely:

Analysing all of the aforementioned, the authors shall come to an important conclusion that the introduction of the additional taxation on the banking sector shall be unacceptable, and most importantly dangerous for the global economy. The received “illusory” profits of the banks due to the high interest rates may very soon turn into large losses in the financial sector. Periods of high profitability driven by high interest rates are inevitably followed by periods of losses. Historical experience suggests that the shareholders and management of many banks will be unable to cope with these problems on their own and without government assistance. European governments are taking note of the banks' current windfall profits but are failing to anticipate the future losses of the banking sector. Shareholders do not need to cope with this. It is the bank's management that needs to do so. The withdrawal of money from the bank profits shall not activate the lending by the banks. Banks are conservative financial institutions; if a repayment of a loan is endangered by certain conditions: an issuance of the loans stops immediately.

In its turn, on the other hand, the high profits of the banks in 2022-2023 will allow many of them to overcome the arrival of the new wave of the economic crisis, which, in the authors' opinion, shall occur in the period from 2024-2025. Time will tell how devastating this crisis will be for the global economy and banks, but the banking system of countries must be prepared for it.

## SUGGESTIONS

1. Until 2027, the payment of dividends to bank shareholders shall be prohibited;
2. Until 2027, payment of bonuses to management of the commercial banks shall be limited and maintained at the level of 2022;
3. All profits received by the banks should be used to strengthen the equity capital of the commercial banks.

Application of the aforementioned measures for the financial recovery of the banking industry shall:

1. encourage banks to write off the bad loans remaining on the banks' balance sheets since 2008;
2. encourage revaluation of collaterals remaining on the balance sheets of the banks since 2008 downward and bringing them to real market value;
3. allow the commercial banks to be more prepared to face the new financial crisis and, at the first opportunity, to resume the lending to the real sector of the economy.

Withdrawal of the excess profits from the banks shall not bring long-term positive effects to the economy. Understanding the unfair steps of the governments and central banks, the commercial banks will start to redistribute profits from the balance sheets of the commercial banks themselves, which are subject to a specific tax, to the balance sheets of companies controlled

by the bank, but not subject to this taxation. Thus, banks will find opportunities to reduce the tax base in the future, which in its turn will undermine trust between banks, central banks, governments and society as a whole.

## REFERENCES

- A large-scale banking crisis began in the United States. 2023. [В США начался масштабный банковский кризис]. LENTA.ru. 16.03.23 In <https://lenta.ru/articles/2023/03/16/usa-banki/>.
- Acquisti Alessandro, Grossklags Jens. 2004. Privacy attitudes and privacy behavior. In: *Economics of Information Security*. 165–178, Springer Science & Business Media.
- Ali Mehmood, Khan Muhammad Ali, Kalwar Muhammad Ali. 2021. “Challenges for online banking in customers perspective: a review. *International Journal of Business Education and Management Studies* 5(1): 37-56.
- All-in game: who will benefit from the fact that banks' excess profits will be taxed? 2023. [Игра ва-банк: кто выиграет от того, что сверхприбыль банков обложат налогом?]. Grani, <https://www.grani.lv/latvia/138424-igra-va-bank-kto-vyigraet-ot-togo-chto-sverhpribyl-bankov-oblozhat-nalogom.html>.
- Alohali Manal, Clarke L. Nathan, Li Fudong, et al. 2018. “Identifying and predicting the factors affecting end-users’ risk-taking behaviour”. *Information & Computer Security* 26(3): 306–326.
- Andrey Surmach, Inna Stecenko. 2020. “Economic security and prevention of money laundering in commercial banks of Latvia”. *Security and Defense Journal*. 6(2): 59-67 <https://doi.org/10.34739/dsd.2020.02.04>.
- Annual inflation in Latvia. 2009. [Годовая инфляция в Латвии]. Delfi.lv. 12.01.09. In <https://www.delfi.lv/57860/latvia/22887877/godovaya-inflyaciya-v-latvii-10-5>.
- Another popular entertainment venue is closing its doors in Riga. 2023. [Rīgā durvis slēdz vēl viena populāra izklaides vieta] NRA. 02.09.23. In <https://tautaruna.nra.lv/nebusanas/426378-riga-durvis-sledz-vel-viena-populara-izklaides-vieta/>.
- Association of Lithuanian Banks: EK will ask Lithuania for clarification regarding the solidarity tax. 2023. [Ассоциация банков Литвы: ЕК попросит у Литвы разъяснений по поводу налога солидарности. ОБЗОР] 19.10.23, <https://obzor.lt/news/n95475.html>.
- Eray Arda Akartuna, Shane D. Johnson, Amy E. Thornton. 2022. “The money laundering and terrorist financing risks of new and disruptive technologies: a futures-oriented scoping review”. *Security Journal* 36(40): 1-36. DOI:10.1057/s41284-022-00356-z
- EURIBOR rates charts. 2024, <https://www.euribor-rates.eu/en/>.
- First Republic's problems: which banks will be next. 2023. [Проблемы у First Republic: какие банки будут следующими]. Forbes, 26.04.23. In <https://forbes.ru/finansy/488346-problemy-u-first-republic-kakie-banki-budut-sleduusimi>.
- Flores Waldo Rocha, Antonsen Egil, Ekstedt Mathias. 2014. “Information security knowledge sharing in organizations: Investigating the effect of behavioral information security governance and national culture”. *Computers & Security* 43: 90–110.
- Gas price chart in Europe. 2024. [График цен на газ в Европе]. Profinance. <https://www.profinance.ru/charts/ttfusd1000/lc17>.

- Global trends in the banking sector. 2022. [Глобальные тенденции банковского сектора] 09.03.22. In <https://www.finam.ru/publications/item/globalnye-tendencii-bankovskogo-sektora-20220309-145700/>.
- Italy is about to introduce a tax on bank excess profits. 2023. [Италия собирается ввести налог на сверхприбыль банков]. EURO topics. 11.08.23. In <https://www.eurotopics.net>.
- Javaid Iqbal, Saira Hanif Soroya, Khalid Mahmood. 2022. Financial information security behavior in online banking, Sage journal (1): 18-32 DOI:10.1177/02666669221149346 .
- Jebarajakirthy Charles, Shankar Amit. 2021. “Impact of online convenience on mobile banking adoption intention: a moderated mediation approach”. *Journal of Retailing and Consumer Services* 58.
- Last year, the profit of Latvian financial institutions reached 657.2 million euros. 2024. [Latvijas finanšu iestāžu peļņa pagājušajā gadā sasniegusi 657,2 miljonus eiro.]. 03.01.2024. LA.LV In <https://www.la.lv/latvijas-finansu-iestazu-pelna-pagajusaja-gada-sasniesusi-6572-miljonus-eiro>.
- Lewandowski Piotr. 2022. “The Raison D'etre of Poland in Cyberspace and Cybersecurity”. De Securitate et Defensione. Security and Defense Journal 8(1): 125-142. <https://doi.org/10.34739/dsd.2022.01.09>.
- LIBOR rates charts. In [https://www.fedprimerate.com/libor/libor\\_rates\\_history-chart-graph.html](https://www.fedprimerate.com/libor/libor_rates_history-chart-graph.html).
- Lithuania introduced a tax on excess profits of banks. 2023. [Литва ввела налог на сверхприбыль банков]. Liga.net. 09.05.23 In <https://finance.liga.net/bank/novosti/litva-vvela-nalog-na-sverhpribyl-bankov-dengi-napravyat-na-oboronu>.
- Social Democrats want to take 951 million euros from banks using a special tax. 2023. [Соцдемы хотят с помощью специального налога забрать у банков 951 млн евро]. 13.09.23. ERR.ee. In <https://rus.err.ee/1609098938/socdemy-hotjat-s-pomowju-specialnogo-naloga-zabrat-u-bankov-951-mln>.
- Surmačs Andrey, Stecenko Inna. 2018. Finanšu politikas attīstība Rīgā un Pierīgas reģionā. [Development of financial policy in Riga and Pieriga region ]. BSA, [http://archive.lza.lv/index.php?option=com\\_content&task=view&id=4163&Itemid=47](http://archive.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=4163&Itemid=47).
- Tetyana Vasylieva, Oktawia Jurgilewicz, Sergii Poliakh, Manuela Tvaronavičienė, Paweł Hydzik. 2020. “Problems of measuring country's financial security”. *Journal of International studies*, 13(2): 42-55. DOI: 10.14254/2071-8330.2020/13-2/22
- The analyst explained the difficult situation in the global economy in 2023. [Аналитик объяснил сложную обстановку в мировой экономике в 2023 году]. IZ. 17.05.23. In <https://iz.ru/1514348/2023-05-17/analitik-obiasnil-slozhnuiu-obstanovku-v-mirovoiekonomike-v-2023-godu>.
- THE NOBEL PRIZE. 2020. In <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2022/press-release/>.
- The Nobel Prize in Economics was given to the former head of the Federal Reserve and two other Americans. 2022. [Нобелевскую премию по экономике дали экс-главе ФРС и еще двум американцам] RBC. 10.10.22. In <https://www.rbc.ru/economics/10/10/2022/6343ebb49a79472ef7ed610b>.
- The Rada decided to tax the excess profits of banks generated during the war. 2023. [В Раде решили обложить налогом сверхприбыли банков, образовавшиеся во время войны.

In <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2023/08/28/703636/> .

Top US banks reported higher than expected. 2023. [Топ банки США отчитались выше прогнозов]. 13.01.23. In <https://quote.rbc.ru/news/article/63c149569a79476cc919f593>.

Why did banks in the West start having problems and is the world facing a financial crisis? 2023. [Почему у банков на Западе начались проблемы и грозит ли миру финансовый кризис?] BBC News. 19.03.23. In <https://www.bbc.com/russian/features-64995783>.

Why did Canadian banks stop issuing car loans and mortgages? 2023. [Почему банки Канады перестали выдавать автокредиты и оформлять ипотеку?]. PRO. 12.10.23 In <https://pro.rbc.ru/demo/65269d179a7947230ad4a139>.

Wróblewski Ryszard. 2021. "Elements of the Concept of National Security Management". Security and Defense Journal 7(1): 7-26. <https://doi.org/10.34739/dsd.2021.01.01>.

**Monika OJDANA-KOŚCIUSZKO**

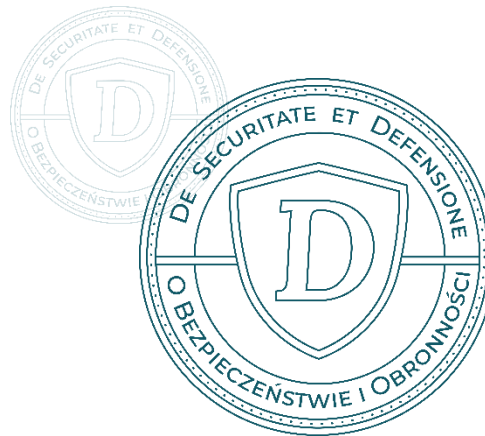
*Uniwersytet w Siedlcach*

*Wydział Nauk Społecznych*

*monika.ojdana-kosciuszko@uws.edu.pl*

*<http://orcid.org/0000-0003-0150-2953>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.07>*



---

## **EWOLUCJA I WYZWANIA POLSKIEGO SYSTEMU CYBERBEZPIECZEŃSTWA**

---

**ABSTRAKT:** Celem artykułu jest kompleksowe omówienie rozwoju i strategii Krajowego Systemu Cyberbezpieczeństwa w Polsce. Analizowane są etapy rozwoju, które obejmują istotne wydarzenia legislacyjne i technologiczne, kształtujące aktualny stan systemu. Artykuł koncentruje się na ochronie infrastruktury krytycznej oraz zarządzaniu incydentami cybernetycznymi, co ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. W kontekście rosnących zagrożeń, takich jak ataki ransomware oraz dynamiczny rozwój technologii 5G i IoT, podkreślone jest znaczenie międzynarodowej współpracy. Polska jako członek Unii Europejskiej i NATO aktywnie uczestniczy w globalnych inicjatywach na rzecz wymiany wiedzy i najlepszych praktyk. Artykuł przedstawia, jak te działania przekładają się na budowanie odpornego systemu cyberbezpieczeństwa, zdolnego do adaptacji w obliczu szybko zmieniających się technologii i zagrożeń. Dodatkowo artykuł ukazuje perspektywy rozwoju systemu w Polsce, z naciskiem na ciągłe monitorowanie, adaptację oraz inwestycje w rozwój kadr specjalistycznych. Zwraca uwagę na konieczność edukacji i podnoszenia świadomości społeczeństwa w zakresie cyberbezpieczeństwa, co jest istotne dla skutecznej ochrony przed coraz bardziej zaawansowanymi zagrożeniami cyfrowymi.

**SŁOWA KLUCZOWE:** bezpieczeństwo, cyberbezpieczeństwo, infrastruktura krytyczna, zagrożenia cyfrowe, CSIRT

---

## **EVOLUTION AND CHALLENGES OF THE POLISH CYBERSECURITY SYSTEM**

**ABSTRACT:** The purpose of the article is to comprehensively discuss the development and strategies of the National Cybersecurity System in Poland. It analyzes key developmental stages, including significant legislative and technological events shaping the current state of the system. The article focuses on the protection of critical infrastructure and the management of cyber incidents, which are crucial for ensuring national security. In the context of increasing threats, such as ransomware attacks and the dynamic development of 5G and IoT technologies, the importance of international cooperation is emphasized. As a member of the European Union and NATO, Poland actively participates in global initiatives for the exchange of knowledge and best practices. The article illustrates how these efforts contribute to building a resilient cybersecurity system capable of adapting to rapidly changing technologies and threats. Additionally, the article presents future development prospects for the system in Poland, emphasizing continuous monitoring, adaptation, and investment in the development of specialized personnel. It highlights the necessity of education and raising public awareness about cybersecurity, which is crucial for effective protection against increasingly sophisticated digital threats.

**KEYWORDS:** security, cybersecurity, critical infrastructure, digital threats, CSIRT



## WPROWADZENIE

W dobie rosnących zagrożeń w cyberprzestrzeni<sup>1</sup> jednym z kluczowych wyzwań dla państw na całym świecie stało się cyberbezpieczeństwo. Skuteczne zarządzanie bezpieczeństwem cyfrowym jest niezbędne dla ochrony infrastruktury krytycznej, zachowania ciągłości działania instytucji państwowych oraz zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Polska jako członek Unii Europejskiej i NATO również stoi przed wyzwaniami związanymi z dynamicznym rozwojem technologii i rosnącą liczbą cyberataków.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie historii oraz głównych strategii Krajowego Systemu Cyberbezpieczeństwa w Polsce. W pierwszej części omówione zostaną etapy rozwoju polskiego systemu cyberbezpieczeństwa, z uwzględnieniem kluczowych wydarzeń legislacyjnych i technologicznych, które ukształtowały jego obecny kształt. Następnie przeanalizowane zostaną główne strategie ochrony infrastruktury krytycznej oraz zarządzania incydentami i kryzysami cybernetycznymi.

Kontekst globalnych wyzwań w cyberbezpieczeństwie, takich jak ataki ransomware czy rosnące zastosowanie technologii 5G i Internetu Rzeczy (IoT), podkreśla potrzebę skoordynowanych działań na poziomie krajowym i międzynarodowym. W związku z tym Polska nieustannie dostosowuje swoje podejście do cyberbezpieczeństwa, inwestując w rozwój kadr specjalistycznych, technologie oraz międzynarodową współpracę. Artykuł ma na celu ukazanie, jak te działania przekładają się na budowanie odpornego systemu ochrony cybernetycznej w Polsce oraz jakie są perspektywy w kontekście dynamicznie zmieniającego się krajobrazu zagrożeń cyfrowych.

## METODOLOGIA

W niniejszym artykule zastosowano podejście wieloaspektowe, obejmujące zarówno analizę porównawczą, jak i badania przypadków. Taka metoda badawcza pozwala na wszechstronne zrozumienie dynamiki polskiego systemu cyberbezpieczeństwa oraz wyzwań związanych z zarządzaniem incydentami cybernetycznymi.

Analiza porównawcza strategii cyberbezpieczeństwa – dokonano przeglądu oraz porównania zmian strategii cyberbezpieczeństwa stosowanych w Polsce w związku ze zmieniającymi się zagrożeniami. Analiza ta skupiła się na identyfikacji najważniejszych elementów strategii, takich jak polityki prewencyjne, mechanizmy reakcji na incydenty oraz współpraca międzynarodowa.

Badania przypadków (*case studies*) – przeanalizowano konkretne przypadki incydentów cybernetycznych, które miały miejsce w polskim systemie cyberbezpieczeństwa w ostatnich latach. Każdy przypadek został dokładnie zbadany pod kątem przyczyn, przebiegu i konsekwencji incydentu, jak również zastosowanych środków zaradczych. Dane do analizy przypadków pochodziły z publicznie dostępnych raportów incydentów, publikacji branżowych, komunikatów prasowych oraz wywiadów z ekspertami ds. cyberbezpieczeństwa. Użyto również anonimowych źródeł

---

<sup>1</sup> R. Burda, *Detection Tools for Cognitive Warfare: Leveraging the Cyber Domain*, STO NATO, 2024.

w postaci wypowiedzi pracowników odpowiedzialnych za zarządzanie incydentami w sektorze publicznym i prywatnym. Analiza przypadków pozwala na zidentyfikowanie słabych punktów w istniejących systemach oraz proponowanie rekomendacji dla przyszłych działań.

Głównym problemem badawczym niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie: „Jakie są kluczowe wyzwania dla rozwoju polskiego systemu cyberbezpieczeństwa w kontekście dynamicznie zmieniającego się krajobrazu zagrożeń cybernetycznych?”.

## HISTORIA I ROZWÓJ POLSKIEGO SYSTEMU CYBERBEZPIECZEŃSTWA

Rozwój polskiego systemu cyberbezpieczeństwa<sup>2</sup> można prześledzić przez pryzmat różnych etapów legislacyjnych i technologicznych, które kształtowały jego obecną strukturę. Pierwsze znaczące kroki w tym kierunku zostały podjęte na początku XXI wieku, kiedy to zwiększająca się liczba ataków cybernetycznych na instytucje państwowe i prywatne zwróciła uwagę na potrzebę systematycznych działań w tym obszarze. Ta rosnąca świadomość zagrożeń cyfrowych, zarówno w skali krajowej, jak i globalnej, spowodowała, że bezpieczeństwo cybernetyczne stało się kluczowym elementem narodowej strategii bezpieczeństwa.

Proces rozwoju polskiego systemu cyberbezpieczeństwa nie był jedynie reakcją na cyberataki, lecz również próbą przewidywania przyszłych zagrożeń oraz odpowiedniego przygotowania infrastruktury krytycznej i społeczeństwa na ich potencjalne skutki. Wraz z dynamicznym rozwojem technologii, Polska musiała dostosowywać swoje podejście do cyberbezpieczeństwa, co wymagało systematycznych i przemyślanych działań legislacyjnych oraz technologicznych.

Jednym z kluczowych wyzwań, przed jakimi stanęła Polska, była globalna koordynacja działań na rzecz cyberbezpieczeństwa<sup>3</sup>. Ataki ransomware, takie jak WannaCry i NotPetya, które miały miejsce w latach 2017-2018, ukazały skalę i potencjalne skutki cyberataków, podkreślając potrzebę globalnej współpracy i wymiany informacji między państwami. Polska jako członek Unii Europejskiej i NATO intensywnie współpracowała z międzynarodowymi partnerami w celu wymiany najlepszych praktyk oraz rozwijania wspólnych strategii obrony przed cyberzagrozeniami.

W miarę rozwoju technologii i eskalacji cyberzagrożeń polski system cyberbezpieczeństwa ewoluował, dostosowując się do nowych wyzwań i zagrożeń, co przedstawiono w tabeli 1.

**Tabela 1.** Kluczowe wydarzenia i rozwój systemu cyberbezpieczeństwa w Polsce

Rok	Zdarzenia i rozwój zagrożeń	Podjęte działania i odpowiedzi prawne
2000	Rozwój społeczeństwa	Polska zaangażowała się w budowę ery informacyjnej, wykorzystując nowoczesne technologie, zapewniając dostęp do informacji i rozwijając potencjał intelektualny

<sup>2</sup> Uchwała nr 125 Rady Ministrów z dnia 22 października 2019 r. w sprawie Strategii Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019–2024, 2019 (M.P. 2019 poz. 1037).

<sup>3</sup> *NotPetya and WannaCry Call for a Joint Response from International Community*, <https://ccdcoe.org/news/2017/notpetya-and-wannacry-call-for-a-joint-response-from-international-community/> (10.06.2024).

Rok	Zdarzenia i rozwój zagrożeń	Podjęte działania i odpowiedzi prawne
	informacyjnego <sup>4</sup> .	i gospodarczy. W związku z integracją z Unią Europejską konieczne jest dostosowanie polskich standardów do nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego.
2004	Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, co zwiększyło wymogi dotyczące bezpieczeństwa informacji i systemów teleinformatycznych <sup>5</sup> .	Implementacja dyrektyw unijnych dotyczących ochrony danych osobowych i bezpieczeństwa informacji.
2016	Dyrektywa NIS (Network and Information Security) przez UE.	Polska zintegrowała wymogi dyrektywy NIS z krajowym prawodawstwem, aktualizacja ustaw i stworzenie nowych regulacji.
2018	Wdrożenie Ustawy o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa <sup>6</sup> .	Tworzenie specjalistycznych jednostek cyberbezpieczeństwa, wprowadzenie wymogów dla kluczowych operatorów usług <sup>7</sup> .
2020	Pandemia COVID-19 i wzrost zagrożeń cybernetycznych związanych z pracą zdalną <sup>8</sup> .	Zwiększone inwestycje w technologie zdalnego monitorowania i zabezpieczania danych.
Od 2021	Wojna na Ukrainie <sup>9</sup> .	Wprowadzanie stopni alarmowych CHARLIE-CRP, wydawanie rekomendacji NASK.
2022	Rozwój technologii 5G i IoT, nowe zagrożenia cybernetyczne <sup>10</sup> .	Bezpieczeństwa 5G i IoT.
2023	Zwiększona współpraca międzynarodowa w zakresie cyberbezpieczeństwa <sup>11</sup> .	Intensyfikacja współpracy z UE i NATO, wymiana najlepszych praktyk.

Źródło: Opracowanie własne.

Wprowadzenie dyrektywy NIS przez Unię Europejską w 2016 roku było jednym z kluczowych momentów dla polskiego systemu cyberbezpieczeństwa. Dyrektywa ta narzuciła nowe wymagania dotyczące bezpieczeństwa sieci i informacji, zmuszając państwa członkowskie do podjęcia konkretnych działań w celu zapewnienia ochrony swojej infrastruktury krytycznej. Polska, integrując wymogi dyrektywy NIS z krajowym prawodawstwem, podjęła

<sup>4</sup> Ministerstwo Łączności, *ePolska. Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006*, 2001.

<sup>5</sup> Dyrektywa 2002/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 2002 r. dotycząca przetwarzania danych osobowych i ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej (dyrektywa o prywatności i łączności elektronicznej), (Dz.U.UE.L.2002.201.37), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002L0058> (11.06.2024).

<sup>6</sup> Ustawa z dnia 5 lipca 2018 o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (Dz.U. 2018 poz. 1560).

<sup>7</sup> M. Wrzosek (red.), *Raport. Cyberbezpieczeństwo A.D. 2018*, NASK, 2019.

<sup>8</sup> E. Kasprzyk, *Pandemia COVID-19 a cyfryzacja w regionie Trójmorza*, [w:] *Raport: Three Seas United in Cyber Power*, Instytut Kościuszki, Kraków, 2022.

<sup>9</sup> *Rzeczpospolita*, <https://www.rp.pl/biznes/art40326141-cybernetyczna-wojna-neka-firmy-i-instytucje> (06.01.2024).

<sup>10</sup> *Na fali nauki*, <https://nafalinauki.pl/bezpieczenstwo-w-erze-5g-nowe-wyzwania-i-rozwiazania/> (18.08.2023).

<sup>11</sup> *Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy*, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/news/european-union-and-nato-intensify-cooperation-addressing-cyber-threats>, European Union, 2024 (10.06.2024).

niezbędne kroki w celu aktualizacji istniejących ustaw oraz stworzenia nowych regulacji, które miały na celu zwiększenie poziomu ochrony przed cyberzagrożeniami.

W 2018 roku Polska przyjęła Ustawę o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa<sup>12</sup>, która była wynikiem długoletnich doświadczeń i analizy zmieniającego się środowiska zagrożeń. Ustawa ta miała na celu ujednoczenie oraz zwiększenie efektywności działań w zakresie cyberbezpieczeństwa na poziomie krajowym. Przewidywała ona tworzenie specjalistycznych jednostek cyberbezpieczeństwa, które miały koordynować działania i reakcje na incydenty, a także wprowadzenie wymogów bezpieczeństwa dla kluczowych operatorów usług. Wdrożenie ustawy było istotnym krokiem w kierunku zbudowania bardziej odpornego systemu ochrony cybernetycznej w Polsce.

W miarę jak technologia nadal się rozwija, Polska musi być gotowa na nowe wyzwania. Sieci 5G, Internet Rzeczy (IoT) oraz rosnące zastosowanie sztucznej inteligencji stanowią nowe obszary, które wymagają szczególnej uwagi i odpowiednich środków ochrony. W związku z tym przyszłość polskiego systemu cyberbezpieczeństwa będzie zależała od ciągłego monitorowania i adaptacji do zmieniającego się krajobrazu technologicznego i zagrożeń. Inwestycje w edukację, rozwój kadr specjalistycznych oraz międzynarodowa współpraca będą kluczowymi elementami zapewniającymi skuteczność działań w zakresie cyberbezpieczeństwa w nadchodzących latach.

Podsumowując, można stwierdzić, że rozwój polskiego systemu cyberbezpieczeństwa to dynamiczny proces, który wymaga stałej adaptacji do zmieniających się technologii i zagrożeń. Polska, poprzez przyjęcie odpowiednich regulacji prawnych oraz budowanie struktury organizacyjnej, stara się skutecznie chronić swoją infrastrukturę krytyczną oraz społeczeństwo przed cyberzagrożeniami. Współpraca międzynarodowa oraz inwestycje w nowe technologie i kadry specjalistyczne są kluczowymi elementami, które będą decydować o przyszłym bezpieczeństwie cybernetycznym kraju.

## **STRATEGIE I WYZWANIA W OCHRONIE INFRASTRUKTURY KRYTYCZNEJ**

W obliczu rosnących zagrożeń w cyberprzestrzeni skuteczność narodowego systemu cyberbezpieczeństwa staje się podstawą dla zapewnienia ciągłości funkcjonowania państwa i ochrony infrastruktury krytycznej. Krajowy System Cyberbezpieczeństwa (KSC) można analizować pod dwoma aspektami<sup>13</sup>:

- ochrony infrastruktury krytycznej;
- zarządzania incydentami i kryzysami cybernetycznymi.

Takie podejście do strategii KSC, uwzględniające zarówno prewencję, jak i reakcję na same incydenty, zapewni kompleksową ochronę bezpieczeństwa i odporność cyfrową na potencjalne zagrożenia. Realizacja tych zadań wymaga jednak skoordynowanych działań na wielu

---

<sup>12</sup> Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie..., *op. cit.*

<sup>13</sup> S. Stalmach, *Cztery obszary cyberbezpieczeństwa – omówienie zakresu tematycznego*, „Przegląd Policyjny” 2021, t. 141, s. 98-99.

poziomach administracji oraz zaangażowania podmiotów prywatnych i międzynarodowych partnerów.

Infrastruktura krytyczna odgrywa kluczową rolę w funkcjonowaniu państwa i codziennym życiu jego obywateli. Jej ochrona przed zagrożeniami cybernetycznymi jest priorytetem dla polskiego systemu cyberbezpieczeństwa. W ostatnich latach Polska doświadczyła kilku znaczących incydentów, które uwiaryściły potrzebę wzmocnienia zabezpieczeń:

1. Atak na polską sieć kolejową<sup>14</sup> – w sierpniu 2023 roku polska sieć kolejowa stała się celem hakerów, którzy zakłócili jej działanie poprzez transmisję sygnału radiowego. Atak ten spowodował awaryjne zatrzymanie około 20 pociągów w północno-zachodniej Polsce, co ujawniło luki w bezpieczeństwie komunikacji radiowej używanej przez polskie koleje.
2. Cyberatak na polską infrastrukturę krytyczną<sup>15</sup> – w marcu 2024 roku polskie służby cyberbezpieczeństwa udaremniły skoordynowany atak na infrastrukturę krytyczną, który miał na celu destabilizację kraju. Atak, przypisywany grupom powiązanim z Rosją, miał na celu zakłócenie działalności operacyjnej w Polsce, będącej kluczowym węzłem transportowym dla wsparcia Ukrainy. W odpowiedzi na te zagrożenia rząd Polski ogłosił plan inwestycji ponad 3 miliardów złotych w ramach tzw. cybertarczy, mającej na celu wzmocnienie ochrony cybernetycznej.
3. Ataki na polską infrastrukturę telekomunikacyjną – w 2022 roku Polska była celem licznych cyberataków, głównie ze strony grup powiązanych z Rosją. Ataki te były częścią szerszej strategii wojny hybrydowej, która miała na celu destabilizację kraju. W ramach tych incydentów przeprowadzono zarówno ataki typu ransomware, jak i phishing, mające na celu wyłudzenie danych i pieniędzy oraz dezinformację, co pokazało potrzebę rozwinięcia zdolności do obrony przed tego rodzaju zagrożeniami.

W kontekście ataków cybernetycznych raport CERT Polska<sup>16</sup> wskazuje na rosnącą liczbę incydentów związanych z bezpieczeństwem informacyjnym, które mogą prowadzić do zakłóceń w funkcjonowaniu kluczowych usług publicznych, takich jak edukacja i służba zdrowia. Ponadto takie wydarzenia negatywnie wpływają na rozwój gospodarczy kraju. Dlatego ochrona infrastruktury krytycznej jest jednym z priorytetów państwa polskiego. Zadania związane z tą infrastrukturą obejmują nie tylko zapewnienie jej ochrony przed zagrożeniami, ale także minimalizowanie czasu trwania ewentualnych uszkodzeń i zakłóceń oraz zapewnienie ich łatwego usunięcia, aby uniknąć dodatkowych strat dla obywateli i gospodarki.

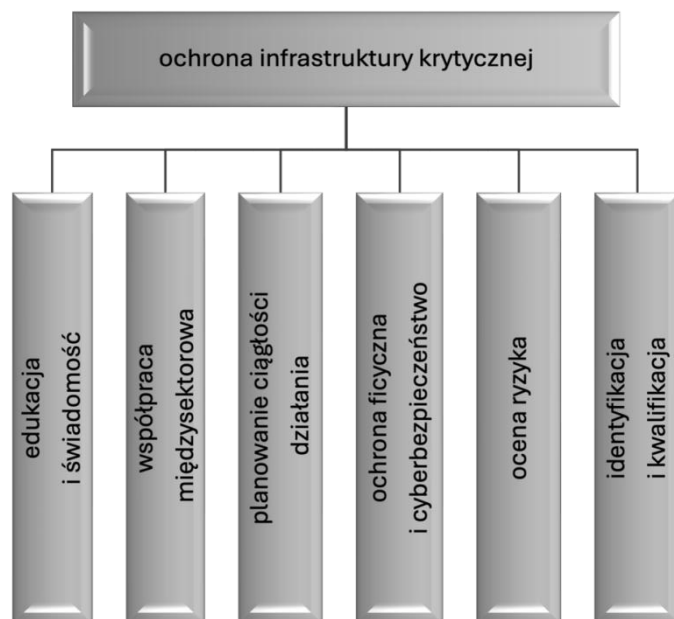
---

<sup>14</sup> W. Kość, *Polish train chaos blamed on radio hackers*, 28.08.2023, <https://www.politico.eu/article/poland-train-chaos-radio-hackers-russia-ukraine-war/> (10.05.2024); *Cyber hackers target Polish rail network, cause operational disruptions*, 29.08.23, <https://industrialcyber.co/transport/cyber-hackers-target-polish-rail-network-cause-operational-disruptions/> (10.05.2024).

<sup>15</sup> O. Mukhina, *Hacker attack averted in Poland amid cyberwar with Russia*, 03.06.2024, <https://euromaidanpress.com/2024/06/03/hacker-attacks-averted-in-poland-amid-cyberwar-with-russia/> (15.05.2024).

<sup>16</sup> *Raport roczny z działalności CERT Polska 2017*, CERT Polska, 2018..

Ochrona infrastruktury krytycznej obejmuje wszelkie działania mające na celu zapewnienie jej funkcjonalności, ciągłości działania i integralności. Działania te zapobiegają zagrożeniom, ryzykom i słabym punktom oraz ograniczają i neutralizują ich skutki<sup>17</sup>. Ponadto mają na celu szybkie odtworzenie infrastruktury w przypadku awarii, ataków lub innych zdarzeń zakłócających jej prawidłowe funkcjonowanie. W Polsce, w kontekście cyberbezpieczeństwa, kluczowe sektory obejmują energetykę, transport, usługi komunalne, systemy finansowe oraz opiekę zdrowotną. Elementy strategii ochrony infrastruktury krytycznej przedstawiono na rysunku 1.



**Rysunek 1.** Elementy ochrony infrastruktury krytycznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Kaźmierczak i S. Byleń, *Security of critical infrastructure in Poland – selected aspects of research*, „Gospodarka Materiałowa i Logistyka” 2024, t. 1, s. 30, 31.

Pierwszym elementem strategii ochrony infrastruktury krytycznej jest identyfikacja i klasyfikacja zasobów, systemów i sieci, które są kluczowe dla funkcjonowania społeczeństwa. Proces ten obejmuje określenie, które elementy infrastruktury są najważniejsze i jaką pełnią funkcję. Po zidentyfikowaniu, infrastrukturę klasyfikuje się według stopnia krytyczności oraz potencjalnych skutków awarii. Taka klasyfikacja pozwala na priorytetyzację działań ochronnych i skuteczniejsze zarządzanie zasobami<sup>18</sup>.

Kolejnym istotnym elementem jest ocena ryzyka, która polega na analizie zagrożeń i słabości zidentyfikowanej infrastruktury krytycznej. W ramach tego procesu przeprowadza się ocenę prawdopodobieństwa wystąpienia różnych incydentów oraz analizuje potencjalne skutki tych zdarzeń.

<sup>17</sup> M. Barć, *Rodzaje ochrony infrastruktury krytycznej*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego” 2021, t. 15, s. 1.

<sup>18</sup> J. Rak, *Zasady określania przynależności do infrastruktury krytycznej*, „Czasopismo Inżynierii Lądowej, Środowiska i Architektury” 2016, s. 294-295.

Ocena ryzyka umożliwia zrozumienie, które zagrożenia są najpoważniejsze i wymagają największej uwagi, co pozwala na efektywne planowanie działań prewencyjnych<sup>19</sup>.

Trzecim kluczowym elementem strategii jest wdrażanie środków ochrony fizycznej i cyberbezpieczeństwa. Ochrona fizyczna obejmuje zabezpieczenia budynków, monitoring oraz systemy kontroli dostępu, które mają na celu fizyczne zabezpieczenie infrastruktury przed nieautoryzowanym dostępem i atakami. Cyberbezpieczeństwo jest jednym z najważniejszych aspektów ochrony infrastruktury krytycznej, ponieważ wiele systemów i zasobów zależy od technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT)<sup>20</sup>.

W dzisiejszym świecie zagrożenia cyfrowe stają się coraz bardziej zaawansowane, co wymaga wprowadzenia kompleksowych środków ochrony. Tabela 2 przedstawia wybrane składowe cyberbezpieczeństwa w kontekście dynamicznie zmieniającego się krajobrazu zagrożeń.

**Tabela 2.** Wybrane składowe cyberbezpieczeństwa

Element cyberbezpieczeństwa	Opis
Zapory sieciowe (firewalle)	Zapory sieciowe są pierwszą linią obrony przed atakami zewnętrznymi. Działają one jako bariery między zaufanymi i niezaufanymi sieciami, monitorując i kontrolując ruch sieciowy na podstawie ustalonych zasad bezpieczeństwa. Firewalle mogą być sprzętowe, programowe lub hybrydowe i są niezbędne do zapobiegania nieautoryzowanemu dostępowi do sieci wewnętrznych.
Systemy wykrywania i zapobiegania włamaniom (IDS/IPS)	Systemy IDS (Intrusion Detection Systems) i IPS (Intrusion Prevention Systems) są kluczowe w monitorowaniu ruchu sieciowego i identyfikowaniu potencjalnych zagrożeń. IDS analizują ruch w poszukiwaniu oznak naruszeń bezpieczeństwa, natomiast IPS nie tylko wykrywają, ale również aktywnie blokują zidentyfikowane ataki.
Szyfrowanie danych	Szyfrowanie danych jest fundamentalnym mechanizmem ochrony informacji. Polega na przekształcaniu danych w taki sposób, aby były one nieczytelne dla osób nieuprawnionych. Szyfrowanie jest stosowane zarówno dla danych w transzycie (przesyłanych przez sieć), jak i danych w spoczynku (przechowywanych na nośnikach danych). Stosowanie silnych algorytmów szyfrowania zapewnia, że nawet w przypadku przechwycenia danych przez atakującego będą one bezużyteczne bez odpowiedniego klucza deszyfrującego.
Regularne aktualizacje oprogramowania	Aktualizacje oprogramowania są nieodzownym elementem strategii cyberbezpieczeństwa. Zawierają one poprawki błędów oraz łatki zabezpieczające przed nowo odkrytymi lukami bezpieczeństwa. Regularne aktualizowanie systemów operacyjnych, aplikacji i innych komponentów oprogramowania minimalizuje ryzyko wykorzystania znanych luk przez cyberprzestępców.
Autoryzacja i uwierzytelnianie	Implementacja silnych mechanizmów autoryzacji i uwierzytelniania jest kluczowa dla zapewnienia, że tylko uprawnione osoby mają dostęp do zasobów. Uwierzytelnianie wieloskładnikowe (MFA) zwiększa

<sup>19</sup> A. Wygodny, *Metody prowadzenia audytu cyberbezpieczeństwa: Ustawa o KSC, „Kontrola Państwowa” 2021*, t. 66, nr 2, s. 82-84.

<sup>20</sup> W. Kotłowski, *Teleinformatyczne elementy ochrony infrastruktury krytycznej. Bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej – wymiar teleinformatyczny*, Kraków 2014.

	poziom bezpieczeństwa, wymagając od użytkowników potwierdzenia tożsamości za pomocą więcej niż jednego czynnika (np. hasło i kod SMS).
Bezpieczeństwo aplikacji	Bezpieczeństwo aplikacji koncentruje się na identyfikacji i eliminacji luk w zabezpieczeniach oprogramowania na etapie jego tworzenia oraz podczas eksploatacji. Stosowanie najlepszych praktyk programistycznych, regularne testowanie zabezpieczeń aplikacji (np. testy penetracyjne) oraz szybkie reagowanie na zgłaszane podatności są kluczowe dla ochrony przed atakami skierowanymi na aplikacje.
Monitoring i analiza logów	Systematyczne monitorowanie i analiza logów z systemów informatycznych pozwala na szybkie wykrywanie nietypowych działań i potencjalnych incydentów bezpieczeństwa. Narzędzia do analizy logów mogą automatycznie identyfikować wzorce wskazujące na próbę włamania lub inne niebezpieczne zachowania, co umożliwia szybką reakcję.
Edukacja i szkolenia	Ludzie są często najsłabszym ogniwem w systemie zabezpieczeń. Dlatego regularne szkolenia i edukacja pracowników w zakresie najlepszych praktyk cyberbezpieczeństwa są niezbędne. Pracownicy powinni być świadomi zagrożeń, takich jak np. phishing, oraz znać procedury postępowania w przypadku wykrycia podejrzanych działań.
Zarządzanie dostępem i uprawnieniami	Kontrola dostępu oparta na zasadzie najmniejszego uprzywilejowania (Least Privilege Principle) zapewnia, że użytkownicy mają dostęp tylko do tych zasobów, które są niezbędne do wykonywania ich obowiązków. Regularne przeglądy uprawnień oraz stosowanie zaawansowanych mechanizmów zarządzania tożsamościami i dostępem pomagają w minimalizacji ryzyka nieautoryzowanego dostępu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Cyberbezpieczny samorząd – poradnik, NASK – Państwowy Instytut Badawczy, <https://bip4.wokiss.pl/chodziezp/zasoby/files/pozostale/cyberbezpieczenstwo/2023/cs-poradnik-25102023.pdf> (20.06.2024).

Implementacja powyższych elementów cyberbezpieczeństwa jest niezbędna do skutecznej ochrony infrastruktury krytycznej przed różnorodnymi zagrożeniami cyfrowymi. Każdy z tych elementów działa synergicznie, tworząc wielowarstwową obronę, która chroni przed atakami oraz minimalizuje skutki potencjalnych incydentów.

Następnym elementem ochrony infrastruktury krytycznej jest planowanie ciągłości działania, które obejmuje opracowanie planów awaryjnych i procedur reakcji na incydenty. Te plany są niezbędne do zapewnienia, że infrastruktura krytyczna może szybko odzyskać sprawność po wystąpieniu zakłóceń<sup>21</sup>. Regularne testowanie i aktualizowanie planów w odpowiedzi na zmieniające się zagrożenia i nowe informacje jest kluczowe dla utrzymania ich skuteczności.

Ważnym aspektem strategii ochrony infrastruktury krytycznej jest również współpraca międzysektorowa. Koordynacja działań między sektorem publicznym a prywatnym jest niezbędna, aby skutecznie chronić kluczowe zasoby. Dodatkowo współpraca z międzynarodowymi

<sup>21</sup> A. Rot, *Ryzyko systemów informatycznych a zarządzanie ciągłością działania w organizacji (Business Continuity Management)*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2010, nr 119, „Informatyka Ekonomiczna” nr 18. *Systemy informacyjne w zarządzaniu*, s. 263-273.



partnerami pozwala na wymianę informacji o zagrożeniach i najlepszych praktykach, co zwiększa efektywność działań ochronnych na poziomie globalnym.

Ostatnim, ale nie mniej ważnym elementem strategii jest edukacja i podnoszenie świadomości. Szkolenia dla pracowników oraz edukacja społeczeństwa na temat zagrożeń i metod ochrony infrastruktury krytycznej są kluczowe dla zapewnienia, że wszyscy zaangażowani mają odpowiednią wiedzę i umiejętności. Regularne szkolenia i ćwiczenia symulacyjne pomagają personelowi odpowiedzialnemu za zarządzanie infrastrukturą krytyczną przygotować się na różne scenariusze i reagować skutecznie na potencjalne incydenty. Te elementy razem tworzą kompleksową strategię ochrony infrastruktury krytycznej, która pozwala na skuteczne zarządzanie zagrożeniami i minimalizowanie ryzyka dla strategicznych zasobów.

Implementacja powyższych elementów cyberbezpieczeństwa jest konieczna do skutecznej ochrony infrastruktury krytycznej przed różnorodnymi zagrożeniami cyfrowymi. Każdy z tych elementów działa synergicznie, tworząc wielowarstwową ochronę przed atakami oraz minimalizując skutki potencjalnych zagrożeń.

## **ZARZĄDZANIE INCYDENTAMI I KRYZYSAMI CYBERNETYCZNYMI**

Podobnie jak ochrona infrastruktury krytycznej, zarządzanie incydentami i kryzysami cybernetycznymi wymaga kompleksowego podejścia. Jest to kolejny kluczowy obszar strategii Krajowego Systemu Cyberbezpieczeństwa. Organizacje muszą być przygotowane na incydenty, które mogą wystąpić pomimo wdrożenia solidnych strategii ochronnych. Skuteczne zarządzanie incydentami i kryzysami cybernetycznymi pozwala minimalizować ich skutki, szybko przywracać normalne funkcjonowanie systemów oraz zapobiegać przyszłym zagrożeniom.

W dzisiejszym silnie z informatyzowanym świecie zagrożenia cybernetyczne stają się coraz bardziej powszechne i złożone. Organizacje na całym świecie muszą zmierzyć się z wyzwaniami związanymi z ochroną swoich systemów informatycznych przed różnorodnymi atakami. Nawet przy solidnych strategiach ochrony, incydenty cybernetyczne mogą się zdarzyć, a ich skutki mogą być poważne, obejmując straty finansowe, naruszenie prywatności danych oraz uszczerbek na reputacji. W związku z tym skuteczne zarządzanie incydentami i kryzysami cybernetycznymi jest kluczowe dla minimalizacji skutków takich zdarzeń oraz szybkiego przywrócenia normalnego funkcjonowania systemów. Najważniejsze elementy tego procesu przedstawiono na rysunku 2, prezentującym kompleksowy przegląd praktyk i procedur, które mogą pomóc organizacjom w zarządzaniu zagrożeniami cybernetycznymi.



**Rysunek 2.** Elementy zarządzania incydentami i kryzysami cybernetycznymi  
Źródło: Opracowanie własne.

Pierwszym kluczowym elementem zarządzania incydentami i kryzysami cybernetycznymi jest opracowanie i wdrożenie planu reagowania na incydenty (IRP). Plan ten stanowi fundament skutecznego nimi zarządzania. Powinien być szczegółowo opracowany i obejmować wszystkie etapy zarządzania incydem, od wstępnej jego identyfikacji, przez reakcję, aż po przywrócenie normalnego funkcjonowania systemów i analizę postincydentową<sup>22</sup>. Musi jasno określać role i obowiązki członków zespołu reagowania, przedstawiać procedury eskalacji oraz zasady komunikacji z interesariuszami. Ważne jest, aby IRP był dostosowany do specyfiki organizacji i regularnie aktualizowany w odpowiedzi na zmieniające się zagrożenia i technologie. Wdrożenie IRP wymaga zaangażowania całej organizacji, w tym zarządu, działu IT oraz zespołów operacyjnych. Kluczowym elementem jest przeprowadzenie szkoleń i ćwiczeń symulacyjnych, które pozwalają na przetestowanie planu w praktyce i identyfikację ewentualnych luk w procedurach. Regularne aktualizacje i testy planu są niezbędne, aby zapewnić jego skuteczność w rzeczywistych sytuacjach kryzysowych.

Następnym kluczowym czynnikiem jest utworzenie zespołu reagowania na incydenty bezpieczeństwa komputerowego (CSIRT)<sup>23</sup>. CSIRT to wyspecjalizowany zespół odpowiedzialny za reagowanie na incydenty cybernetyczne. Powinien być złożony z ekspertów w dziedzinie cyberbezpieczeństwa, którzy posiadają wiedzę i doświadczenie niezbędne do skutecznego zarządzania incydentami. Ważne jest, aby zespół był dostępny 24/7, co pozwalałoby na szybką reakcję na incydenty w czasie rzeczywistym. CSIRT pełni kilka istotnych funkcji, w tym takich jak: monitorowanie systemów w celu wykrywania potencjalnych zagrożeń, analiza i ocena incydentów, koordynacja działań naprawczych oraz komunikacja z interesariuszami. Zespół powinien również

<sup>22</sup> T. Gościński, *Zarządzanie procesami naprawczymi w systemach informatycznych operatorów telekomunikacyjnych*, „Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie” 2014, nr 70, s. 143-162.

<sup>23</sup> H. Wyrebeck, *Cyberprzestrzeń. Zagrożenia. Strategie bezpieczeństwa*, Siedlce 2021, s. 168.

prowadzić regularne szkolenia i ćwiczenia, aby utrzymać wysoką gotowość do reagowania na incydenty. Ważne jest, aby CSIRT współpracował z innymi działami organizacji oraz zewnętrznymi partnerami, co umożliwiłoby skuteczniejsze zarządzanie incydentami.

Kolejnym elementem jest identyfikacja i klasyfikacja incydentów, co jest niezbędne do skutecznego zarządzania nimi. Czynności te należy wykonać jak najszybciej. Identyfikacja polega na wczesnym wykrywaniu podejrzanych działań i anomalii w systemach informatycznych, co pozwala na szybkie podjęcie działań naprawczych. W tym celu wykorzystuje się zaawansowane narzędzia monitorujące i systemy wykrywania włamań IDS (Intrusion Detection System). Klasyfikacja incydentów polega na ocenie ich wpływu na organizację oraz poziomu krytyczności. Incydenty mogą być oceniane jako niosące niskie, średnie lub wysokie ryzyko, co pozwala na priorytetyzację działań. Klasyfikacja uwzględnia takie czynniki jak potencjalne skutki finansowe, wpływ na operacje biznesowe oraz reputacja organizacji. Dzięki temu możliwe jest skoncentrowanie zasobów na najbardziej krytycznych incydentach.

Niezbędnym elementem jest również szybka reakcja na incydenty, aby zminimalizować ich skutki. Po wykryciu incydu CSIRT powinien natychmiast podjąć działania naprawcze, które mogą obejmować izolację zainfekowanych systemów, zastosowanie łat zabezpieczających, usunięcie złośliwego oprogramowania oraz przywrócenie systemów do normalnego stanu operacyjnego. Ważne jest, aby wszystkie działania były zgodne z opracowanym planem reagowania na incydenty (IRP). Szybka reakcja wymaga również skutecznej komunikacji z interesariuszami. Informowanie zarządu, pracowników, klientów oraz partnerów biznesowych o zaistniałym incydencie oraz podjętych działaniach jest priorytetowe dla budowania zaufania i minimalizowania paniki. Organizacja powinna również współpracować z organami ścigania i innymi odpowiednimi instytucjami w celu ścigania sprawców i zapobiegania przyszłym incydom.

Równolegle są zbierane dowody, które mogą być wykorzystane do analizy przyczyn zdarzenia oraz ewentualnych postępowań prawnych. Zbieranie dowodów powinno być prowadzone zgodnie z ustalonymi procedurami, aby zachować ich integralność i wartość dowodową. Dowody mogą obejmować logi systemowe, zrzuty pamięci, pliki systemowe oraz inne informacje cyfrowe<sup>24</sup>. Analiza dowodów pozwala na dokładne zrozumienie, jak doszło do incydu, jakie luki w zabezpieczeniach zostały wykorzystane oraz jakie działania podjął atakujący. Wyniki analizy są bardzo ważne dla opracowania skutecznych działań naprawczych oraz zapobiegania przyszłym incydom. Dokumentowanie wszystkich kroków podejmowanych podczas analizy dowodów jest niezbędne dla utrzymania przejrzystości i zapewnienia możliwości audytu.

Należy również zauważyć rolę współpracy z mediami. Szczególnie dziś w dobie powszechnego rozprzestrzeniania się fake newsów, zwłaszcza za pośrednictwem mediów społecznościowych, zarządzanie informacją staje się bardzo ważne w czasie wystąpienia kryzysu.

---

<sup>24</sup> GAZ-SYSTEM CERT, *Szkolenie operatora gazociągów przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. Zagrożenia cyberbezpieczeństwa oraz dobre praktyki zabezpieczenia się przed cyberzagrożeniami*, [https://www.gaz-system.pl/dam/jcr:08a4f82b-a42f-4aa6-9d29-4320a3c9e905/szkolenie-cyberbezpieczenstwa-gaz-system-4-0\\_01022024.pdf](https://www.gaz-system.pl/dam/jcr:08a4f82b-a42f-4aa6-9d29-4320a3c9e905/szkolenie-cyberbezpieczenstwa-gaz-system-4-0_01022024.pdf), s. 28 (11.06.2024).

Organizacja powinna być przygotowana na udzielanie informacji prasie oraz innym mediom, aby kontrolować narrację i zapobiegać rozprzestrzenianiu się dezinformacji. Wszystkie zainteresowane strony, w tym operatorzy usług kluczowych, powinny być odpowiednio informowane o incydencie oraz podjętych działaniach naprawczych. Przejrzysta i szybka komunikacja pomaga w budowaniu zaufania oraz minimalizowaniu paniki. Organizacja powinna opracować jasne wytyczne dotyczące komunikacji kryzysowej, które określają, kto jest odpowiedzialny za komunikację, jakie informacje powinny być przekazywane i w jakich ramach czasowych. W tym celu warto wyznaczyć rzecznika prasowego, który będzie odpowiedzialny za komunikację zewnętrzną<sup>25</sup>.

Kolejnym krokiem jest neutralizacja zagrożeń cybernetycznych, która jest znaczącym etapem zarządzania incydentami i kryzysami cybernetycznymi. Proces ten obejmuje kilka etapów, które muszą być przeprowadzone sprawnie i skutecznie, aby minimalizować szkody i przywrócić normalne funkcjonowanie systemów informatycznych:

1. Izolacja zagrożenia – gdy tylko incydent zostanie wykryty, niezbędne jest szybkie odłączenie zainfekowanych systemów od sieci, aby zapobiec dalszemu rozprzestrzenianiu się zagrożenia. Może to obejmować wyłączenie zainfekowanych komputerów, odłączenie serwerów lub blokowanie określonych protokołów sieciowych. Szybka izolacja pozwala na ograniczenie obszaru, który może zostać zaatakowany, co jest istotne dla ochrony reszty infrastruktury IT.
2. Identyfikacja i eliminacja źródła zagrożenia – zespoły odpowiedzialne za bezpieczeństwo muszą dokładnie przeanalizować zainfekowane systemy, aby zidentyfikować rodzaj i źródło zagrożenia. Mogą to być złośliwe oprogramowanie, exploity, nieautoryzowane dostępy czy inne formy cyberataków. Po zidentyfikowaniu zagrożenia, należy je usunąć z systemów. W sytuacji, gdy zagrożenie pochodzi od nieautoryzowanego dostępu, należy natychmiast zablokować konta użytkowników lub zmienić hasła.

Równoległe z eliminacją zagrożenia ważne jest również przeprowadzenie dokładnej analizy incydentu. Obejmuje ona zbieranie i przeglądanie logów systemowych, ruch sieciowy oraz identyfikację wektorów ataku. Celem jest zrozumienie, jak doszło do incydentu, jakie były jego przyczyny oraz jakie są jego potencjalne konsekwencje. Ta wiedza jest niezbędna do zapobiegania podobnym incydentom w przyszłości.

Po eliminacji zagrożenia następuje etap odzyskiwania systemów<sup>26</sup>. Proces ten obejmuje przywracanie systemów do stanu sprzed incydentu, często z wykorzystaniem kopii zapasowych. W przypadku gdy nie są one dostępne, konieczne może być przeprowadzenie bardziej zaawansowanych działań naprawczych, takich jak odtworzenie danych z dysków twardych lub naprawa uszkodzonych plików. Ważne jest, aby w trakcie tego procesu upewnić się, że zagrożenie zostało całkowicie usunięte i nie ma ryzyka jego ponownego pojawienia się.

---

<sup>25</sup> P. Meyer, S. Métille, *Computer security incident response teams: are they legally regulated? The Swiss example*, „International Cybersecurity Law Review” 2023, vol. 4, s. 53-54.

<sup>26</sup> A. Michalski, *Bezpieczeństwo informacji w przypadku awarii lub katastrofy*, „Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie” 2012, s. 7-8.

Ostatnim krokiem w neutralizacji jest komunikacja kryzysowa i analiza post mortem. Należy poinformować wszystkich interesariuszy, w tym pracowników, klientów oraz partnerów biznesowych, o incydencie oraz podjętych działaniach. Transparentna komunikacja jest kluczowa dla utrzymania zaufania oraz minimalizowania negatywnych skutków dotyczących reputacji. Po zakończeniu działań naprawczych przeprowadza się szczegółową analizę incydentu, aby zidentyfikować wszelkie luki w zabezpieczeniach oraz określić, jakie kroki należy podjąć, aby zapobiec podobnym incydentom w przyszłości.

Neutralizacja zagrożeń cybernetycznych jest procesem skomplikowanym i wymagającym. Konieczna jest współpraca wielu zespołów, zastosowanie zaawansowanych narzędzi oraz ciągłe doskonalenie procedur bezpieczeństwa. Dzięki skutecznej neutralizacji organizacje mogą minimalizować szkody i szybko przywracać normalne funkcjonowanie systemów po incydentach cybernetycznych.

Po zneutralizowaniu zagrożenia kolejnym krokiem jest odzyskiwanie i przywracanie normalnych operacji. Proces ten obejmuje naprawę uszkodzonych systemów, przywrócenie danych z kopii zapasowych oraz monitorowanie systemów w celu wykrycia ewentualnych dalszych zagrożeń. Kluczowe jest, aby odzyskiwanie operacji było przeprowadzone zgodnie z planem ciągłości działania, co zapewnia minimalizację przestojów i szybki powrót do normalnej działalności. Przywracanie operacji powinno obejmować również przegląd i aktualizację zabezpieczeń, aby zapobiec ponownemu wystąpieniu incydentu<sup>27</sup>. Organizacja powinna ocenić skuteczność podjętych działań naprawczych oraz zidentyfikować obszary wymagające dalszych ulepszeń. Ważne jest również, aby informować interesariuszy o postępach w przywracaniu operacji oraz o wszelkich zmianach w procedurach bezpieczeństwa.

Następnie przeprowadza się analizę postincydentową (Post-Incident Review, PIR). Jej celem jest zrozumienie przyczyn incydentu, ocena skuteczności podjętych działań oraz zidentyfikowanie obszarów do poprawy. Analiza PIR<sup>28</sup> powinna obejmować przegląd wszystkich kroków podjętych podczas incydentu, w tym identyfikacji, reakcji, odzyskiwania i komunikacji. Wyniki analizy są dokumentowane w raporcie, który służy do ulepszania procedur zarządzania incydentami oraz strategii ochrony. Raport PIR powinien być udostępniany odpowiednim interesariuszom oraz wykorzystywany do celów szkoleniowych. Regularne przeprowadzanie analiz postincydentowych pomaga organizacjom w ciągłym doskonaleniu swoich procedur bezpieczeństwa.

Na koniec trzeba podkreślić, że regularne szkolenia i ćwiczenia symulacyjne dla personelu odpowiedzialnego za zarządzanie incydentami są niezbędne dla utrzymania gotowości do reagowania na rzeczywiste zagrożenia. Szkolenia powinny obejmować zarówno teoretyczne aspekty zarządzania incydentami, jak i praktyczne ćwiczenia, które symulują rzeczywiste

---

<sup>27</sup> *Disaster Recovery (DR) – proces przywracania działania systemów informatycznych po wystąpieniu nieprzewidzianego incydentu*, <https://www.play.pl/duze-firmy/chmura-i-data-center/disaster-recovery>. <https://www.play.pl/duze-firmy/chmura-i-data-center/disaster-recovery> (11.06.2024).

<sup>28</sup> Optimatis, *Jak wygląda praktyka zarządzania incydentami?*, 2024.

scenariusze incydentów<sup>29</sup>. Ćwiczenia symulacyjne pozwalają na przetestowanie planu reagowania na incydenty oraz identyfikację ewentualnych luk w procedurach. Ćwiczenia te powinny być przeprowadzane regularnie i obejmować różnorodne scenariusze, aby przygotować personel na różne typy zagrożeń<sup>30</sup>. Po każdym ćwiczeniu należy przeprowadzić analizę wyników, która pomoże w identyfikacji obszarów wymagających dalszych ulepszeń. Szkolenia i ćwiczenia są kluczowym elementem budowania kultury bezpieczeństwa w organizacji.

Implementacja powyższych elementów zarządzania incydentami i kryzysami cybernetycznymi pozwala organizacjom na skuteczne reagowanie na incydenty, minimalizowanie ich skutków oraz szybkie przywracanie normalnej działalności. Dzięki temu możliwe jest utrzymanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej oraz zapewnienie ciągłości działania. Stałe doskonalenie tych praktyk oraz współpraca z innymi podmiotami pozwala na lepsze przygotowanie się na przyszłe zagrożenia i skuteczniejsze zarządzanie incydentami. Cyberbezpieczeństwo to proces dynamiczny, który wymaga ciągłego monitorowania, adaptacji i uczenia się na podstawie doświadczeń, co jest niezbędne dla utrzymania bezpiecznej i niezawodnej infrastruktury w dobie rosnących zagrożeń cyfrowych.

Polska, w obliczu rosnących zagrożeń w cyberprzestrzeni, musiała stawić czoła wielu incydentom (przytoczone wcześniej), które wymagały szybkiej reakcji i efektywnego zarządzania.

Dzięki skutecznemu działaniu polskich służb cyberbezpieczeństwa udało się udaremnić atak na infrastrukturę krytyczną kraju, co pokazuje znaczenie gotowości i efektywności zespołów reagowania na incydenty. Utworzenie specjalistycznych jednostek takich jak CSIRT, które są w stanie szybko i skutecznie reagować na zagrożenia, jest istotnym elementem ochrony.

Po serii incydentów związanych z „radiostop” oraz zakłóceniami w sieci kolejowej polskie władze podjęły działania mające na celu zabezpieczenie komunikacji radiowej oraz wprowadzenie dodatkowych środków ochrony. Ten incydent podkreślił konieczność modernizacji systemów komunikacyjnych i dostosowanie ich do standardów szyfrowanych w odpowiedzi na nowe zagrożenia, co jest planowane do realizacji do 2025 roku.

## PODSUMOWANIE

Przedstawiona analiza ukazuje ewolucję i wyzwania polskiego systemu cyberbezpieczeństwa, skupiając się na ochronie infrastruktury krytycznej oraz zarządzaniu incydentami cybernetycznymi. Niezbędne działania legislacyjne, w tym wdrożenie ustawy o Krajowym Systemie Cyberbezpieczeństwa oraz dostosowanie krajowych przepisów do wymogów Unii Europejskiej i NATO, miały istotny wpływ na obecny kształt systemu.

Polska kontynuuje inwestycje w rozwój specjalistycznych kadr i nowoczesnych technologii, aby skutecznie przeciwdziałać rosnącym zagrożeniom cybernetycznym. W obliczu

---

<sup>29</sup> Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej, tekst jednolity, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, 2023, s. 43.

<sup>30</sup> Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej, Załącznik 1. Standardy służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania infrastruktury krytycznej – dobre praktyki i rekomendacje, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, 2015, s. 18-19.

globalnych wyzwań, takich jak ataki ransomware i rozwój technologii 5G, międzynarodowa współpraca pozostaje niezbędnym elementem strategii cyberbezpieczeństwa. Konieczne są ciągła adaptacja i monitorowanie, aby zapewnić bezpieczeństwo w dynamicznie zmieniającym się środowisku cyfrowym.

## WNIOSKI I REKOMENDACJE

Podsumowując, stwierdzono, że rozwój polskiego systemu cyberbezpieczeństwa wymaga ciągłej adaptacji do dynamicznie zmieniającego się krajobrazu technologicznego oraz ewoluujących zagrożeń cyfrowych. Polska jako członek Unii Europejskiej i NATO skutecznie integruje wymagania międzynarodowe, inwestując w rozwój infrastruktury ochronnej oraz edukację specjalistycznych kadr. Niemniej jednak, aby skutecznie stawić czoła rosnącym zagrożeniom, konieczne jest dalsze rozwijanie systemu cyberbezpieczeństwa poprzez wdrożenie następujących rekomendacji, które mogą stanowić kierunki przyszłych badań i działań w tej dziedzinie:

1. Rozwój zaawansowanych technologii wykrywania zagrożeń – współczesne zagrożenia cybernetyczne stają się coraz bardziej zaawansowane i trudniejsze do wykrycia, co wymaga od systemów bezpieczeństwa adaptacji do nowych wyzwań. Przyszłe badania powinny koncentrować się na rozwoju i wdrażaniu nowoczesnych narzędzi analitycznych oraz systemów wykrywania zagrożeń (IDS/IPS), które wykorzystują sztuczną inteligencję (AI) i uczenie maszynowe (ML). Technologie te mogą pomóc w analizie anomalii i przewidywaniu potencjalnych incydentów, umożliwiając wcześniejsze reagowanie na zagrożenia. W kontekście polskiego cyberbezpieczeństwa istotne jest opracowanie rozwiązań, które będą zdolne do działania w złożonych i różnorodnych środowiskach IT, charakterystycznych dla infrastruktury krytycznej.
2. Wzmacnianie międzynarodowej współpracy – w obliczu globalnych wyzwań, takich jak ataki ransomware czy cyberoperacje sponsorowane przez państwa, międzynarodowa współpraca jest kluczowa dla skutecznej obrony. Polska powinna kontynuować i intensyfikować współpracę z innymi krajami oraz organizacjami międzynarodowymi, takimi jak NATO i UE, w celu wymiany wiedzy i najlepszych praktyk. Przyszłe badania mogą skupić się na analizie skuteczności obecnych form współpracy oraz poszukiwaniu nowych modeli partnerstwa publiczno-prywatnego. Badania te mogą również dotyczyć rozwoju wspólnych platform wymiany informacji o zagrożeniach, co pozwoli na szybsze reagowanie na globalne incydenty cybernetyczne.
3. Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej – skuteczny system cyberbezpieczeństwa opiera się nie tylko na technologii, ale także na ludziach. Edukacja i zwiększanie świadomości społecznej na temat zagrożeń cyfrowych są bardzo ważne dla ochrony przed cyberatakami. Przyszłe badania powinny badać efektywność obecnych kampanii edukacyjnych, programów szkoleniowych oraz rozwijać nowe strategie edukacyjne skierowane zarówno do profesjonalistów, jak i całego społeczeństwa. Warto również rozważyć

wdrażanie programów edukacyjnych od najniższych poziomów edukacji, aby budować kulturę cyberbezpieczeństwa już od najmłodszych lat. Edukacja powinna obejmować zarówno podstawy ochrony danych, jak i bardziej zaawansowane zagadnienia, takie jak ochrona prywatności w sieci, bezpieczeństwo aplikacji mobilnych czy zagrożenia związane z Internetem Rzeczy (IoT).

4. Adaptacja do nowych technologii i zagrożeń – w miarę jak technologia ewoluuje, pojawiają się nowe wyzwania i zagrożenia. Rozwój technologii 5G, sztucznej inteligencji, blockchaina oraz innych innowacji stwarza zarówno nowe możliwości, jak i zagrożenia. Polska powinna inwestować w badania nad bezpieczeństwem tych technologii oraz opracowywać standardy i regulacje, które będą chronić infrastrukturę krytyczną przed nowymi rodzajami ataków. Badania mogą również dotyczyć sposobów integracji nowych technologii z istniejącymi systemami zabezpieczeń, aby zapewnić ich zgodność i efektywność.
5. Rozwój narodowych zdolności reagowania na incydenty – skuteczna reakcja na incydenty cybernetyczne jest niezbędna dla minimalizacji ich skutków i szybkiego przywracania normalnego funkcjonowania systemów. W odpowiedzi na rosnącą liczbę i złożoność incydentów cybernetycznych istotne jest dalsze rozwijanie krajowych zespołów reagowania na incydenty (CSIRT) oraz doskonalenie procedur zarządzania kryzysowego. Badania w tej dziedzinie powinny koncentrować się na analizie skuteczności istniejących procedur oraz na opracowywaniu nowych metod szybkiego reagowania i neutralizacji zagrożeń. Dodatkowo warto rozwijać symulacje i ćwiczenia, które pomogą w przygotowaniu personelu na rzeczywiste incydenty, zwiększając jego gotowość i umiejętności operacyjne.
6. Integracja cyberbezpieczeństwa z zarządzaniem ryzykiem – cyberbezpieczeństwo powinno być integralną częścią strategii zarządzania ryzykiem w organizacjach. Przyszłe badania mogą obejmować rozwój zintegrowanych modeli zarządzania ryzykiem, które łączą tradycyjne podejścia z nowoczesnymi technologiami zabezpieczeń cyfrowych. Kluczowym aspektem będzie tu rozwój narzędzi analitycznych, które umożliwią organizacjom identyfikację, ocenę i zarządzanie ryzykiem w sposób holistyczny, przy uwzględnieniu zarówno aspektów technologicznych, jak i ludzkich. Długoterminowym celem powinno być zbudowanie takiej kultury organizacyjnej, w której cyberbezpieczeństwo jest traktowane jako jeden z fundamentalnych elementów strategii biznesowej.

Implementacja powyższych rekomendacji może znacząco zwiększyć odporność polskiego systemu cyberbezpieczeństwa, pozwalając lepiej przygotować się na przyszłe wyzwania i zagrożenia w dynamicznie zmieniającym się środowisku cyfrowym. Kluczowe jest, aby Polska kontynuowała inwestycje w rozwój technologii i kadry oraz aktywnie uczestniczyła w międzynarodowej współpracy, co zapewni jej skuteczność działań w zakresie cyberbezpieczeństwa w nadchodzących latach.



## BIBLOGRAFIA

- „Cyberbezpieczny samorząd – poradnik”. NASK – Państwowy Instytut Badawczy. 2024. W <https://bip4.wokiss.pl/chodziezp/zasoby/files/pozostale/cyberbezpieczenstwo/2023/cs-poradnik-25102023.pdf>.
- Barć Marek. 2021. „Rodzaje ochrony infrastruktury krytycznej”. *Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego*. 15: 1-15.
- Burda Robin. 2024. „Detection Tools for Cognitive Warfare: Leveraging the Cyber Domain”. STO NATO, 1.
- Cyber hackers target Polish rail network, cause operational disruptions. 2023. W <https://industrialcyber.co/transport/cyber-hackers-target-polish-rail-network-cause-operational-disruptions/>.
- Disaster Recovery (DR) – proces przywracania działania systemów informatycznych po wystąpieniu nieprzewidzianego incydentu. 2024. W <https://www.play.pl/duze-firmy/chmura-i-data-center/disaster-recovery>.
- Dyrektywa 2002/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 2002 r. dotycząca przetwarzania danych osobowych i ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej (dyrektywa o prywatności i łączności elektronicznej). 2002. W <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002L0058>.
- European Union. 2024. Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy. W <https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/news/european-union-and-nato-intensify-cooperation-addressing-cyber-threats>.
- GAZ-SYSTEM CERT. 2024. „Szkolenie operatora gazociągów przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. Zagrożenia cyberbezpieczeństwa oraz dobre praktyki zabezpieczenia się przed cyberzagrożeniami”. W [https://www.gaz-system.pl/dam/jcr:08a4f82b-a42f-4aa6-9d29-4320a3c9e905/szkolenie-cyberbezpieczenstwa-gaz-system-4-0\\_01022024.pdf](https://www.gaz-system.pl/dam/jcr:08a4f82b-a42f-4aa6-9d29-4320a3c9e905/szkolenie-cyberbezpieczenstwa-gaz-system-4-0_01022024.pdf).
- Gościński Tomasz. 2014. „Zarządzanie procesami naprawczymi w systemach informatycznych operatorów telekomunikacyjnych”. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 70: 143-162.
- Kasprzyk Ewelina. 2022. *Three Seas United in Cyber Power Pandemia COVID-19 a cyfryzacja w regionie Trójmorza*, W: Raport: Three Seas United in Cyber Power. Kraków: Instytut Kościuszki.
- Kaźmierczak Maciej, Byleń Sławomir. 2024. „Security of critical infrastructure in Poland – selected aspects of research”. *Gospodarka Materiałowa i Logistyka* 75(1): 28-38.
- Kość Wojciech. 2024. Polish train chaos blamed on radio hackers. W <https://www.politico.eu/article/poland-train-chaos-radio-hackers-russia-ukraine-war/>.
- Kotłowski Włodzimierz. 2014. *Teleinformatyczne elementy ochrony infrastruktury krytycznej. Bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej – wymiar teleinformatyczny*, Kraków: Instytut Kościuszki.
- Meyer Pauline, Métille Sylvain. 2023. „Computer security incident response teams: are they legally regulated? The Swiss example”. *International Cybersecurity Law Review* 4: 39-60.
- Michalski Andrzej. 2012. „Bezpieczeństwo informacji w przypadku awarii lub katastrofy” *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 61: 243-254.

- Ministerstwo Łączności. 2001. ePolska. Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006.
- Mukhina Olena. 2024. Hacker attack averted in Poland amid cyberwar with Russia. W <https://euromaidanpress.com/2024/06/03/hacker-attacks-averted-in-poland-amid-cyberwar-with-russia/>.
- Na fali nauki. 2023. W <https://nafalinauki.pl/bezpieczenstwo-w-erze-5g-nowe-wyzwania-i-rozwiazania/>.
- Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej. Załącznik 1. Standardy służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania infrastruktury krytycznej – dobre praktyki i rekomendacje. 2015. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa.
- Optimatis. 2024. Jak wygląda praktyka zarządzania incydentami?
- Rak Janusz. 2016. „Zasady określania przynależności do infrastruktury krytycznej”. Czasopismo Inżynierii Łądowej, Środowiska i Architektury 63: 291-298.
- Raport roczny z działalności CERT Polska 2017. 2018. Krajobraz bezpieczeństwa polskiego internetu, CERT Polska.
- Rot Artur. 2010. „Ryzyko systemów informatycznych a zarządzanie ciągłością działania w organizacji (Business Continuity Management)”. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Informatyka Ekonomiczna 18. Systemy informacyjne w zarządzaniu. 119: 263-273.
- Rzeczpospolita. 2024. W <https://www.rp.pl/biznes/art40326141-cybernetyczna-wojna-neka-firmy-i-instytucje>.
- Stalmach Sławomir. 2021. „Cztery obszary cyberbezpieczeństwa – omówienie zakresu tematycznego”. Przegląd Policyjny. 141(1): 94-107.
- The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. NotPetya and WannaCry Call for a Joint Response from International Community. W <https://ccd-coe.org/news/2017/notpetya-and-wannacry-call-for-a-joint-response-from-international-community/>.
- Uchwała nr 125 Rady Ministrów z dnia 22 października 2019 r. w sprawie Strategii Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019–2024 (M.P. 2019 poz. 1037).
- Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (Dz.U. 2018 poz. 1560).
- Wrzosek Magdalena. 2019. Raport. Cyberbezpieczeństwo A.D. 2018, NASK.
- Wygodny Adam. 2021. „Metody prowadzenia audytu cyberbezpieczeństwa: Ustawa o KSC”, Kontrola Państwowa. 66 (2): 82-84.
- Wyřębek Henryk. 2021. „Cyberprzestrzeń. Zagrozenia. Strategie bezpieczeństwa”. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.

**Wacław ANDRUSIKIEWICZ**

*Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie*

*Wydział Inżynierii Łądowej i Gospodarki Zasobami*

*andrus@agh.edu.pl*

*<https://orcid.org/0000-0002-4845-1404>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.08>*



---

## **RATOWNICTWO GÓRSKIE JAKO SPECJALISTYCZNA FORMA RATOWNICTWA**

---

**ABSTRAKT:** Ratownictwo jest działaniem polegającym na udzieleniu pomocy w sytuacji zagrożenia życia, zdrowia, mienia i środowiska. Ratownictwo górskie należy rozumieć więc jako działanie na rzecz osób wymagających takiej pomocy na obszarach górskich. W tym zakresie państwo nie dysponuje swoimi służbami, ale korzysta z pomocy istniejących organizacji pozarządowych na podstawie obowiązujących przepisów prawa. Specyfika terenu działań powoduje, że od ratownika wymaga się, poza kwalifikacjami do udzielenia podstawowej pomocy medycznej osobom poszkodowanym, także umiejętności poruszania się w terenie górskim niezależnie od pory dnia, roku i stanu pogody. Ratownicy muszą posiadać szereg specyficznych kompetencji, które pozwolą im na dotarcie do tych osób oraz ich bezpieczną ewakuację z miejsca zdarzenia. Ponieważ umiejętność poruszania się w terenach górskich, a zwłaszcza w tych najbardziej eksponowanych jak np. ściany skalne czy jaskinie, nie jest powszechna, w związku z tym można mówić o specjalistycznych formach świadczonej pomocy z uwagi na miejsce, w którym jest ona udzielana. W artykule omówiona została specyfika działań ratowniczych w zależności od okoliczności zdarzenia, w którym uczestniczą osoby poszkodowane wymagające pomocy.

**SŁOWA KLUCZOWE:** turystyka górską, narciarstwo, speleologia, ratownictwo w górach, ratownictwo jaskiniowe, kwalifikacje ratowników

---

## **MOUNTAIN RESCUE AS A SPECIALIZED FORM OF RESCUE**

**ABSTRACT:** Rescue is an activity consisting in providing assistance in situations of threat to life, health, property and the environment. In this respect, mountain rescue should be understood as acting for the benefit of people requiring such assistance in mountain areas. In this respect, the state does not have its own services, but uses the assistance of existing non-governmental organizations on the basis of applicable law. The specificity of the area of operation means that, in addition to the basic ability to provide medical assistance to injured people, a rescuer is also required to be able to move around in mountainous terrain regardless of the time of day, year and weather conditions. In this respect, rescuers must have a number of specific skills that will allow them to reach these people and safely evacuate them from the scene of the incident. Since the ability to move in mountainous areas, especially the most exposed ones such as rock walls or caves, is not a common skill, we can talk about specialized forms of assistance depending on the place where it is provided. The article discusses the specificity of rescue operations depending on the circumstances of the incident in which there are injured people requiring help.

**KEYWORDS:** mountain tourism, skiing, speleology, mountain rescue, cave rescue, rescuer qualifications

## WPROWADZENIE

Ratownictwo w ogólnym pojęciu to udzielanie pomocy w sytuacjach zagrożenia życia, zdrowia, mienia lub środowiska. Ratownictwo górskie polega na niesieniu pomocy osobom, które zachorowały bądź uległy wypadkowi w górach. To też niesienie pomocy tym, którzy o własnych siłach nie potrafią się wycofać z miejsc, do których dotarły. To także poszukiwania osób, które w górach zabłądziły. Niestety w górach dochodzi także do sytuacji najtragiczniejszych, i tu rolą ratownictwa górskiego jest transport zwłok zmarłych i zabitych, w szczególności z miejsc trudno dostępnych.

Na co dzień można spotkać się z wieloma rodzajami ratownictwa, które na ogół odnoszą się do określonych, często powtarzających się sytuacji. Można uznać, że ratownictwo jest elementem bezpieczeństwa, a jego zapewnienie obywatelom należy do obowiązków państwa, które obowiązek ten realizuje poprzez odpowiednie akty prawne, regulujące zasady działania poszczególnych służb ratowniczych.

O szeroko rozumianym ratownictwie jest mowa w dwóch podstawowych ustawach:

- ustawie z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 275);
- ustawie z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1720 ze zm.).

W ustawie o ochronie przeciwpożarowej określono cele krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG)<sup>1</sup>. Z kolei działalność KSRG reguluje Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2021 poz. 1737). W żadnym z powyższych aktów prawnych nie ma odniesienia wprost do ratownictwa górskiego.

Jako jeden z elementów KSRG ustawa wskazuje współpracę z Państwowym Ratownictwem Medycznym (PRM)<sup>2</sup> oraz Systemem Powiadamiania Ratunkowego (SPR)<sup>3</sup>. Dopiero w ustawie z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1720 ze zm.) można znaleźć informację, że jednostkami współpracującymi z PRM są podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego<sup>4</sup> na podstawie ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1154).

W przypadku ratownictwa górskiego państwo nie dysponuje swoimi służbami ratunkowymi. Zarówno KSRG, jak i PRM są systemami niedostosowanymi do działań na terenach górskich, w związku z czym lukę tę powinien wypełniać odrębny, wyspecjalizowany system ratowniczy.

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 275), art. 14 ust. 1.

<sup>2</sup> *Ibidem*, art. 14 ust. 1 pkt 6.

<sup>3</sup> Ogólnopolski numer alarmowy 112. Równoległe działają numery alarmowe np. policji, straży pożarnej czy pogotowia ratunkowego. Numer alarmowy 985 do ratownictwa górskiego nie jest połączony z numerem 112.

<sup>4</sup> t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1720 ze zm., art. 15 ust. 1 pkt 5.

Ratownictwem górskim zajmują się w Polsce dwie organizacje pozarządowe, tj. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które formalnie działają w oparciu o przepisy dotyczące funkcjonowania stowarzyszeń, natomiast działalność strictly ratowniczą regulują przytoczone wcześniej akty prawne. Świadczy to o szczególnej roli tego rodzaju ratownictwa w ogólnym systemie zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

W niniejszym artykule przedstawiono wyniki badań autora w zakresie określenia wyjątkowości tej formy ratownictwa. Temu celowi służył przegląd wybranych źródeł literaturowych oraz analiza dostępnych danych statystycznych. Dla celów poznawczych zostały wykorzystane elementy wybranych metod badawczych takich jak analiza systemowa czy statystyka opisowa, w oparciu o analizę piśmiennictwa w badanym obszarze. Celem analizowanego problemu badawczego ma być potwierdzenie tezy o specjalistycznej formie ratownictwa, jaką jest ratownictwo górskie.

## **RYS HISTORYCZNY POWSTANIA RATOWNICTWA GÓRSKIEGO W POLSCE**

Rozwój szeroko rozumianej turystyki górskiej obserwuje się od początków XIX w. Na obszarach górskich zaczęły pojawiać się pierwsze ośrodki wypoczynku letniego, powstawały uzdrowiska. Popularność tych terenów przyczyniła się do rozwoju turystyki – początkowo pieszej, która z czasem zaczęła przybierać inne, bardziej specjalistyczne formy, jak np. narciarstwo czy wspinaczki wysokogórskie. Zaczęto obserwować coraz większą masowość tej formy rekreacji, a to z racji rozwoju bazy turystycznej.

Uprawianie turystyki górskiej wiąże się z zagrożeniami, które w przypadku niewprawnych bądź źle przygotowanych turystów mogą skutkować i skutkują różnego rodzaju kontuzjami, a nawet śmiercią. W górach dochodziło do wypadków, w których poszkodowani wymagali specjalistycznej pomocy, a której otrzymać nie mogli z racji braku odpowiednio przygotowanych służb. Te zaczęły powstawać w Europie dopiero pod koniec XIX w., natomiast na ziemiach polskich<sup>5</sup> pokłosiem tragicznej śmierci Mieczysława Karłowicza<sup>6</sup> było utworzenie w 1909 r. Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego<sup>7</sup>. Do czasu powstania TOPR wszelkie wyprawy ratunkowe były organizowane dorywczo, musiały się ponadto mierzyć z brakiem sprzętu oraz odpowiednio przygotowanych ludzi.

Samo powstanie TOPR początkowo niewiele zmieniło: braki sprzętowe i osobowe to podstawowe trudności, z jakimi musiała mierzyć się organizacja. W latach 1909–1939 było 50 ratowników<sup>8</sup>, lecz często w akcjach ratowniczych brali udział niezrzeszeni przewodnicy i taternicy. W rzeczywistości działalność ratownicza sprowadzała się do udzielenia poszkodowanemu pierwszej pomocy w podstawowym zakresie oraz zniesienia go z gór. Do transportu ofiar gór stosowano tzw. bambus – fot. 1. W praktyce był to kij bambusowy (w późniejszym okresie

<sup>5</sup> Na przełomie XIX i XX w. państwo polskie formalnie nie istniało, gdyż było pod zaborami.

<sup>6</sup> Mieczysław Karłowicz (1876-1909), kompozytor, taternik, narciarz, współinicjator założenia TOPR. Zginął 8 lutego 1909 r. w lawinie pod Małym Kościelcem.

<sup>7</sup> Myśl założenia TOPR-u pojawiła się już w 1908 r., a głównymi inicjatorami utworzenia tej organizacji byli gen. Mariusz Zaruski i Mieczysław Karłowicz.

<sup>8</sup> T. Pawłowski, *Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe*, „Wierchy” 1948, 18, s. 146-160.

zastąpiony rurą z duraluminium) z podwieszoną do niego siatką, w której umieszczano poszkodowanego. Zarówno dla ratowników, jak i dla ratowanego ten sposób transportu daleki był od jakiegokolwiek komfortu.



**Fotografia 1.** TOPR w początkach swej działalności, transport rannego w „bambusie”.

Pierwszy z lewej – Mariusz Zaruski  
Źródło: polona.pl, domena publiczna.

Wybuch II wojny światowej spowodował zawieszenie działalności TOPR, ale już w 1940 władze okupacyjne nakazały jej wznowienie pod szyldem *Freiwillige Tatra-Bergwacht*, która działała aż do wyzwolenia w 1945 r. Pierwsza akcja ratunkowa po wyzwoleniu miała miejsce już w lutym 1945 r. (ewakuacja rannych partyzantów z Doliny Zuberskiej) i odbyła się już pod właściwą nazwą TOPR.

W 1952 r. poprzez reorganizację i rozbudowę TOPR-u powstało Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które do 1961 r. swoim zasięgiem objęło praktycznie wszystkie karpackie i sudeckie pasma górskie w Polsce. W 1956 r. nastąpiło formalne „wchłonięcie” TOPR-u przez GOPR, w którym stanowił Grupę Tatrzańską. W 1991 r. nastąpiło wyjście Grupy Tatrzańskiej ze struktur GOPR-u, tym samym przestała ona istnieć, a TOPR stał się ponownie samodzielną organizacją.

Należy odnotować, że w 1995 r. powstało Jurajskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, którego celem było niesienie pomocy na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej głównie wspinaczom „skałkowym”. W 1998 r. organizacja weszła w struktury GOPR-u jako Grupa Jurajska.

## WSPÓŁCZESNE RATOWNICTWO GÓRSKIE W POLSCE

Aktualnie w Polsce uprawnionymi do wykonywania ratownictwa górskiego na mocy ustawy o bezpieczeństwie i ratownictwie (...) są dwa pomioty:

- Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe z siedzibą w Zakopanem, działające na terenie Tatr i Podhala, a okazjonalnie wg potrzeb w innych rejonach, w tym także poza granicami RP. Całodobowe dyżury pełnione są w centrali w Zakopanem, w schroniskach w Morskim Oku i na Hali Gąsienicowej. Poza tym TOPR ma swoje dyżurki w pozostałych schroniskach tatrzańskich, na Kasprowym Wierchu oraz w głównych ośrodkach narciarskich na Podhalu, w których dyżury pełnione są sezonowo<sup>9</sup>;
- Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe na terenie pozostałych pasm górskich<sup>10</sup> i Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Zadania GOPR realizuje siedem grup regionalnych: Grupa Beskidzka z siedzibą w Szczyrku, Grupa Bieszczadzka z siedzibą w Sanoku, Grupa Jurajska z siedzibą w Podlesicach, Grupa Karkonoska z siedzibą w Jeleniej Górze, Grupa Krynicka z siedzibą w Krynicy, Grupa Podhalańska z siedzibą w Rabce, Grupa Wałbrzysko-Kłodzka z siedzibą w Wałbrzychu. GOPR dysponuje 37 stacjami ratunkowymi, w których pełnione są dyżury, w tym: 25 całorocznych i 12 sezonowych<sup>11</sup>.

Patrząc z perspektywy ponad 100-letniej historii ratownictwa górskiego w Polsce, można stwierdzić, że na przestrzeni lat uległo ono dużym przemianom, jedynie cel pozostał ten sam. Rozwój wielu specjalistycznych form turystyki kwalifikowanej wymusił adekwatne działania po stronie ratowników. Wszyscy oni posiadają co najmniej podstawowe przeszkolenie medyczne w zakresie pierwszej pomocy, kwalifikacje związane z ewakuacją poszkodowanych w trudnym terenie górskim, zaawansowaną umiejętność jazdy na nartach. Do tego dochodzą szkolenia specjalistyczne związane ze specyfiką terenu działań grupy ratowniczej – np. z zaawansowanych technik wspinaczki ścianowej i jaskiniowej, nurkowania, prowadzenia pojazdów mechanicznych, współpracy ze śmigłowcem ratunkowym i wiele innych.

Przytoczona ustawa o bezpieczeństwie i ratownictwie (...) określa podejmowane działania ratownicze polegające w szczególności na<sup>12</sup>:

1. przyjęciu zgłoszenia o wypadku lub innym zdarzeniu;
2. dotarciu na miejsce wypadku z wyposażeniem ratowniczym;
3. udzieleniu kwalifikowanej pierwszej pomocy;
4. zabezpieczeniu i ewakuacji osób przebywających w górach z terenów stanowiących zagrożenie dla życia i zdrowia;
5. transporcie osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia do miejsca, gdzie jest możliwe podjęcie medycznych czynności ratunkowych przez jednostki systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie

<sup>9</sup> Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, *Wzywianie pomocy*, <https://www.e-gory.com/topr.php> (02.04.2024).

<sup>10</sup> W świetle ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich pasmo Gór Świętokrzyskich nie jest górami, ponieważ nie prowadzi się tam ratownictwa górskiego.

<sup>11</sup> Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, *O GOPR*, 10.06.2016, <https://www.gopr.pl/gopr/o-gopr> (02.04.2024).

<sup>12</sup> Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1154), art. 6.

Medycznym, po uprzednim uzgodnieniu miejsca przekazania osoby, której udzielono pomocy w ramach działań ratowniczych, z dyspozytorem jednostki systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne;

6. poszukiwaniu osób zaginionych w górach;
7. transporcie zwłok z gór.

Wymienione działania stanowią katalog otwarty i należy go rozumieć jako niezbędne minimum, które musi realizować podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa górskiego.

Z uwagi na specyfikę terenu działań najszersze kompetencje ratownicze posiada TOPR, działający na terenie Tatr, jedyne go pasma górskiego w Polsce o charakterze alpejskim. Nie umniejsza to w niczym regionalnym grupom GOPR-u, które w obszarze kompetencji ratowniczych dostosowane są do specyfiki obsługiwanego terenu.

Zarówno GOPR, jak i TOPR nie działają w samotności. W trakcie prowadzenia akcji ratowniczej w razie potrzeby mogą żądać pomocy od<sup>13</sup>:

1. organów administracji rządowej i samorządowej;
2. innych jednostek współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne;
3. jednostek podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych i Ministra Obrony Narodowej;
4. Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, dyrekcji parków narodowych lub dyrekcji parków krajobrazowych.

W dalszej części specyfikę ratownictwa górskiego omówiono na przykładzie TOPR-u, który jest uważany za organizację elitarną, o największym doświadczeniu, ale też i szerokiej gamie specjalności w zakresie udzielania pomocy w górach.

## PODSTAWOWE GÓRSKIE RATOWNICTWO MEDYCZNE

Jednym z elementarnych zadań ratownictwa górskiego jest udzielenie potrzebującemu pomocy medycznej. Zdarzenia, w których niezbędna jest pomoc ratowników, na podstawie dotychczasowej praktyki można podzielić na dwie grupy:

- zdarzenia nieurazowe, do których zalicza się przede wszystkim nagle przypadki chorobowe, jak np. omdlenia, utrata przytomności, zasłabnięcia, dolegliwości kardiologiczne, gastryczne itp. wymagające pomocy medycznej, ale także zwykłe opadnięcie z sił w przypadku przeszacowania swoich możliwości kondycyjnych;
- zdarzenia urazowe, w wyniku których poszkodowany doznał obrażeń fizycznych, począwszy od banalnego otarcia nogi po wielonarządowe obrażenia spowodowane np. upadkiem z dużej wysokości.

Każdorazowe zgłoszenie któregoś z wymienionych zdarzeń powoduje podjęcie odpowiednich działań ze strony ratowników. Po udzieleniu niezbędnej pomocy na miejscu zdarzenia poszkodowany najczęściej transportowany jest do punktu, w którym może zostać przejęty przez jednostki PRM.

---

<sup>13</sup> *Ibidem*, art. 8.



W przypadku zdarzeń mniejszej wagi, poszkodowany po udzieleniu mu doraźnej pomocy jest w stanie o własnych siłach kontynuować wycieczkę bądź też zawrócić z obranej trasy.

W przypadku tzw. turystyki masowej na popularnych szlakach najczęstsze interwencje ratownicze są związane ze zdarzeniami nieurazowymi oraz w zdecydowanie mniejszym stopniu zdarzeniami urazowymi. W przypadkach konieczności ewakuacji poszkodowanego środka do jej przeprowadzenia uzależnione są od wielu czynników, z których najważniejsze to:

- stan poszkodowanego w sensie poziomu zagrożenia życia;
- miejsce zdarzenia z uwagi na możliwość dojazdu pojazdem mechanicznym (samochód, quad, skuter śnieżny) bądź lądowania śmigłowca;
- pora roku, pora dnia;
- sytuacja meteorologiczna (ma wpływ na możliwość wykorzystania śmigłowca).

W przypadku braku możliwości ewakuacji poszkodowanego z miejsca zdarzenia za pomocą pojazdów mechanicznych bądź śmigłowca, ratownicy korzystają z innych dostępnych środków, jak np. nosze francuskie, wózek alpejski, akia itp. – fot. 2.



**Fotografia 2.** Samochód terenowy GAZ i wózek alpejski do transportu rannych

Źródło: archiwum TOPR

22 sierpnia 2019 roku miał miejsce największy wypadek masowy w Tatrach i największa akcja ratunkowa<sup>14</sup>. Tego dnia ok. godz. 13 w kopułę Giewontu, w rejonie której przebywało ponad 200 turystów, uderzyło co najmniej siedem piorunów. W wyniku tego zdarzenia w partii szczytowej zmarły 4 osoby, a 157 zostało rannych. Podjęta niemal natychmiast akcja

<sup>14</sup> J. Krzysztof, B. Wrona, P. Mańczak, *Skutki, akcja ratownicza, specyfika zagrożenia*, <https://archiwum.rcb.gov.pl/burza-nad-giewontem-skutki-akcja-ratownicza-specyfika-zagrozenia/> (09.04.2024).

ratownicza zakończyła się przed godz. 18, wszyscy poszkodowani zostali przekazani pod opiekę służbom PRM. Bezpośrednią pomoc poszkodowanym niesło w sumie ok. 180 ratowników TOPR, Grupy Podhalańskiej GOPR, Straży Pożarnej oraz 20 pracowników Tatrzańskiego Parku Narodowego (TPN). Kolejnych 128 osób (Policja i Straż Miejska) zabezpieczało trasę przejazdu z Kuźnic do zakopiańskiego szpitala. Do ewakuacji najciężej rannych został wykorzystany śmigłowiec TOPR-u oraz cztery śmigłowce Lotniczego Pogotowia Ratunkowego (LPR), a policyjny Black Hawk był w gotowości. Ta akcja wyraźnie pokazała profesjonalizm ratowników górskich, którzy ewakuowali poszkodowanych z Giewontu na Halę Kondratową, skąd dalszy transport odbywał się samochodami terenowymi TOPR-u, Straży Pożarnej i TPN-u.

Z uwagi na teren działań ratowniczych, udzielenie pierwszej pomocy medycznej wiąże się z koniecznością dotarcia do poszkodowanego oraz jego ewakuacji. Opisany wypadek wyraźnie pokazał, że w trudnym, górskim terenie zadania te mogą wykonywać tylko ratownicy posiadający specjalistyczne przygotowanie, tu – ratownicy górscy. W obliczu tej tragedii można zauważyć, że współpraca TOPR-u z innymi służbami, których obecność w tym miejscu i o tym czasie okazała się nieodzowna, wydatnie wpłynęła na szybkość przeprowadzonych działań ratowniczych.

## **RATOWNICTWO TATERNICKIE**

Pod pojęciem ratownictwa taternickiego należy rozumieć ratownictwo, którego realizacja wymaga od ratownika poza kwalifikacjami związanymi z udzieleniem pierwszej pomocy medycznej także umiejętności wspinaczkowych z wykorzystaniem odpowiedniego sprzętu<sup>15</sup>.

W tym rodzaju ratownictwa sporadycznie zdarzają się przypadki niewymagające pomocy stricte medycznej, ale związane np. z utratą sił przez wspinacza (taternika) w stopniu uniemożliwiającym mu samodzielne wycofanie się z trudnego terenu, przeszacowaniem umiejętności wspinaczkowych w odniesieniu do eksplorowanego terenu i utknięciem w ścianie, zgubieniem sprzętu wspinaczkowego bądź zbyt małą jego ilością, by kontynuować wspinaczkę itp. W takich przypadkach działania ratownicze ograniczają się do pomocy taternikom w bezpiecznym wycofaniu się z pułapek ścianowych.

Zdecydowana większość przypadków to zdarzenia urazowe, których przyczyną są odpadnięcia od ściany, błąd w sztuce wspinaczkowej lub zranienie spadającymi odłamkami skalnymi. W sezonie zimowym dochodzi jeszcze zagrożenie lawinowe, a z racji niskich temperatur o tej porze roku może dochodzić do odmrożeń. Obrażenia, których doznają taternicy, można zakwalifikować od lekkich po ciężkie, zagrażające życiu, a w skrajnych przypadkach są to wypadki śmiertelne.

Dzisiejsze ratownictwo taternickie wykorzystuje zaawansowany technicznie sprzęt, zarówno ten wspinaczkowy, jak i łącznościowy. Na przestrzeni lat ciężkie konopne liny zastąpiły

---

<sup>15</sup> Ten rodzaj ratownictwa określany jest także ratownictwem ścianowym. *Vide Słownik ratownictwa.*

lekkie, syntetyczne dyneemy<sup>16</sup>, zrezygnowano z szelek Grammingera, lin stalowych i bębnow hamujących. Ciężkie radiotelefony Klimek zastąpiły lekkie urządzenia umożliwiające dwukierunkową łączność – fot. 3. To tylko podstawowe elementy sprzętu, ponadto każdy ratownik ma indywidualne wyposażenie, którego podstawową zaletą jest niska waga.



**Fotografia 3.** Sprzęt z lat 60. i 70. – szelki Grammingera i radiotelefon Klimek  
Źródło: archiwum TOPR

Z doświadczenia wynika, że dotarcie w rejon zgłoszonego wypadku nie stanowi dziś większego problemu. Jeżeli tylko warunki pogodowe i pora dnia na to pozwalają, korzysta się ze śmigłowca, co znacznie skraca czas dotarcia w rejon wypadku. Jeżeli niemożliwe jest użycie śmigłowca, wówczas działania ratownicze prowadzone są w sposób klasyczny, co z kolei wydłuża czas całej akcji, a niejako przy okazji naraża ratowników na dodatkowe niebezpieczeństwo w związku z koniecznością poruszania się w eksponowanym terenie. Nierzadko problem stanowi ustalenie szczegółowej lokalizacji uszkodzonego oraz obranie właściwej taktyki ratowniczej. Najczęściej ratownicy instalują stanowisko zjazdowe powyżej miejsca wypadku, skąd ratownik jest opuszczany do uszkodzonego, a gdy jest to niemożliwe lub zabierałoby zbyt dużo czasu, docierają do niego od dołu.

Dotarcie do uszkodzonego i udzielenie mu pierwszej pomocy jeszcze w ścianie (o ile jest w tych warunkach niezbędna i możliwa) to poważne wyzwanie, gdyż możliwości działania

---

<sup>16</sup> Dyneema – handlowa nazwa polietylenu o ultradużej masie cząsteczkowej, używanego m.in. do produkcji lin wspinaczkowych. Charakteryzuje się niezwykle wysokim stosunkiem wytrzymałości włókien do ich masy, dużą odpornością na ścieranie i niską absorpcją wilgoci.

są mocno ograniczone i w głównej mierze sprowadzają się do przygotowania poszkodowanego do bezpiecznej ewakuacji – fot. 4.



**Fotografia 4.** Szkolenie z technik ratownictwa ścianowego  
Fot. Andrzej Mikler.

Oczywiste może się wydawać opuszczenie poszkodowanego do podstawy ściany, ale często zdarza się, że ze względów bezpieczeństwa jest on wciągany na górę, skąd prowadzona jest dalsza ewakuacja. I tu znowu nieocenione są możliwości śmigłowca, który w sposób szybki i komfortowy może przekazać ofiarę służbom PRM. Niestety często ta forma transportu jest niemożliwa i nie pozostaje nic innego, jak przeniesienie poszkodowanego na barkach ratowników.

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat liczba wypadków taternickich utrzymuje się na mniej więcej stałym poziomie. Zauważalny jest spadek zainteresowania wspinaczką zimową, natomiast pojawia się coraz więcej młodych taterników ze znikomym doświadczeniem, po podstawowych kursach skałkowych. I to właśnie oni wymagają najczęściej pomocy przy wycofaniu się z terenu, któremu nie są w stanie podołać. Niestety są też wypadki śmiertelne.

W strukturze Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego działają Specjalistyczne Grupy Ratownictwa Wysokościowego<sup>17</sup>, których zadaniem jest podejmowanie działań w celu ratowania ludzi, zwierząt i mienia oraz likwidacji miejscowych zagrożeń w miejscach i terenach trudno dostępnych, na wysokości i poniżej poziomu terenu z wykorzystaniem technik linowych i sprzętu specjalistycznego. Pod pojęciem technik linowych rozumie się techniki stosowane we wspinaczce górskiej, alpinizmie jaskiniowym, dostępie linowym. Ratownicy

<sup>17</sup> M. Sochacki, *Ratownictwo wysokościowe w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” 2008, 2, s. 47.

wysokościowi posiadają umiejętności w zakresie stosowania technik alpinistycznych i są przeszkoleni w bezpiecznym poruszaniu się po wieżowcach, mostach, dźwigach czy innych wysokich konstrukcjach<sup>18</sup>. Specjalistyczne szkolenia odbywają m.in. w TOPR-ze, jednak docelowo to nie góry są ich terenem działania. W związku z tym brak umiejętności poruszania się w specyficznym środowisku skalnym, znajomości topografii terenu to jedne z kilku powodów, które w zasadzie eliminują tę służbę z możliwości prowadzenia ratownictwa górskiego.

## RATOWNICTWO JASKINIOWE

Obecnie w Polsce zinwentaryzowano 5390 jaskiń<sup>19</sup>. Tylko niewielka część jest udostępniona turystycznie, ich zwiedzanie nie wymaga specjalnego przygotowania sprzętowego oraz umiejętności. Druga grupa jaskiń to te, których eksploracja wymaga odpowiedniego, choćby podstawowego ekwipunku jaskiniowego, umiejętności posługiwania się nim oraz wiedzy o jaskiniach. Do tej grupy jaskiń coraz częściej, poza wyspecjalizowanymi grotolazami, trafiają osoby przypadkowe, podejmujące działania eksploracyjne bez koniecznej wiedzy i przygotowania. Wzrastający ruch turystyczny generuje coraz większą liczbę wypadków jaskiniowych wymagających interwencji ratowniczych<sup>20</sup>.

Ratownictwo jaskiniowe realizują w oparciu o ustawę<sup>21</sup> GOPR i TOPR, należy ono do ich kompetencji. W 2015 r. przy Polskim Związku Alpinizmu powstała Grupa Ratownictwa Jaskiniowego, której działalność została zawieszona w 2019 r., a następnie decyzją władz PZA grupa ta została rozwiązana w 2021 r. Zawieszenie działalności grupy było impulsem do powstania w 2020 r. Stowarzyszenia Grupa Ratownictwa Jaskiniowego z siedzibą w Jedlinie-Zdroju. Członkowie stowarzyszenia posiadają odpowiednie kwalifikacje do świadczenia pomocy w jaskiniach, jednak nie spełnia ono wszystkich wymagań – głównie organizacyjnych – by być podmiotem realizującym ratownictwo górskie<sup>22</sup>. W latach wcześniejszych, gdy nie istniały jeszcze wyspecjalizowane grupy ratownictwa jaskiniowego, w akcjach ratowniczych w jaskiniach uczestniczyli ratownicy górscy, którzy mieli doświadczenie speleologiczne. Korzystano także z pomocy ratowników górniczych, specjalistycznych jednostek Wojska Polskiego oraz pletwonurków. Dopiero z czasem ratownicy „zorganizowani” zaczęli specjalizować się w akcjach jaskiniowych, część z nich uzyskała kompetencje w zakresie posługiwania się materiałami wybuchowymi.

Wypadki jaskiniowe w ujęciu liczbowym szczęśliwie stanowią niewielki procent wypadków odnotowywanych w działalności ratowniczej. Inaczej ma się jednak rzecz w ujęciu gatunkowym. Grotolazi narażeni są na typowe dla wspinaczki wypadki, jak np. odpadnięcia czy

<sup>18</sup> *Vide* Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego w KSRG.

<sup>19</sup> Państwowy Instytut Geologiczny – Instytut Badawczy, <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/> (dostęp 3.04.2024).

<sup>20</sup> T. Puczyłowski, *Turystyka jaskiniowa – kolejne wyzwanie dla ratownictwa górskiego*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2019, 2, s. 73-83.

<sup>21</sup> Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1154).

<sup>22</sup> Stowarzyszenie Grupa Ratownictwa Jaskiniowego, <https://grj.com.pl/> (03.04.2024).

uderzenie kamieniem. Do tego dochodzi specyfika terenu działania, czyli jaskiń, w których może dojść do zawalenia się fragmentów korytarza, odcięcia drogi powrotnej przez wodę, w przypadku pokonywania syfonów mogą nastąpić awarie sprzętu nurkowego czy w końcu prozaiczny brak światła na skutek wyczerpania się jego źródła lub zgubienia<sup>23</sup>.

Dotychczasowe doświadczenia pozwalają na określenie pewnych cech charakterystycznych wypadków jaskiniowych<sup>24</sup>:

- stosunkowo niewielka liczba odnotowanych wypadków;
- poszkodowany nie ma możliwości wezwania pomocy – czynią to osoby towarzyszące lub osoby zaniepokojone jego nieobecnością (godzina alarmowa?, Księga wyjść?)<sup>25</sup>;
- długi czas organizacji wyprawy ratunkowej;
- długi czas dotarcia do poszkodowanego;
- udzielanie poszkodowanemu pierwszej pomocy w trudnych warunkach jaskiniowych;
- długi czas ewakuacji poszkodowanego z jaskini.

W wielu przypadkach wezwanie pomocy z zewnątrz jest w środowisku speleologów postrzegane jako „ujma na honorze”, wobec czego podejmują oni działania ratownicze we własnym zakresie. Dopiero w sytuacjach, kiedy zespół nie jest w stanie skutecznie wykonać czynności ratowniczych, na pomoc wzywani są ratownicy. Zdarzają się również sytuacje, gdy pomoc jest wzywana, ale po dotarciu ratowników w rejon jaskini okazuje się, że zespół zdążył już wyjść na powierzchnię o własnych siłach. Równocześnie należy wskazać, że jaskiniowe wyprawy ratunkowe angażują dużą liczbę osób, a to z uwagi na czas jej trwania – często powyżej 24 godzin<sup>26</sup> – oraz konieczność zapewnienia ratownikom zmienników. Do tego dochodzi cała logistyka poza jaskinią, w którą również zaangażowanych jest wiele osób.

Ratownictwo jaskiniowe w szerokim zakresie korzysta z klasycznych technik wspinaczkowych. Wyloty jaskiń często znajdują się w eksponowanym terenie i już samo dojście do nich wymusza korzystanie ze sprzętu wspinaczkowego. Nie inaczej jest w jaskiniach, gdyż pokonanie labiryntów podziemnych korytarzy i studni wymaga umiejętności wspinaczkowych. W przypadku osób sprawnych fizycznie i z odpowiednimi umiejętnościami sama wspinaczka niewiele różni się od tej powierzchniowej. Problem pojawia się, gdy z jaskini trzeba ewakuować poszkodowanych, do których najpierw należy dotrzeć z odpowiednio wyposażoną apteczką.

Już od samego początku ratownictwo jaskiniowe mierzyło się z problemem transportu osób poszkodowanych na powierzchnię. Z uwagi na specyfikę wnętrza jaskiń transport w klasycznych noszach jest praktycznie niemożliwy. Wpływa na to szereg czynników, m.in.

---

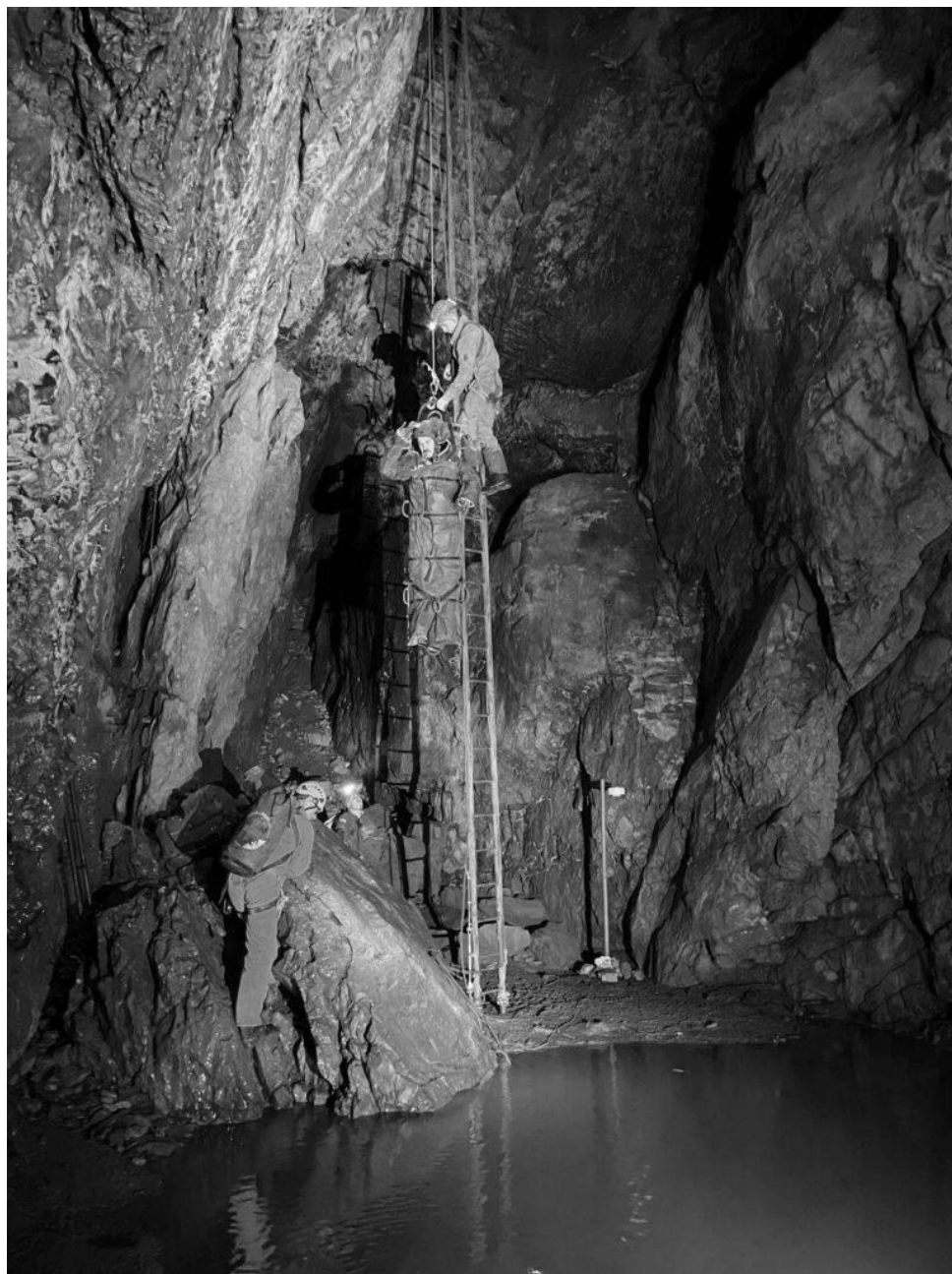
<sup>23</sup> M. Jagiełło, *Wolanie w górach*, Warszawa 2006.

<sup>24</sup> B. Kogut, *Ratownictwo górskie, jaskiniowe i wysokościowe – służba, organizacja, obszary działania*. „Zeszyty Naukowe Państwowej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2021, 39(2), s. 26-37.

<sup>25</sup> Wprowadzenie godziny alarmowej jest dobrą praktyką polegającą na zawiadomieniu służb ratowniczych w przypadku braku kontaktu z daną osobą lub zespołem o określonym czasie. Podobną funkcję pełni „Księgi wyjść” w schroniskach. Pożądane jest pozostawienie informacji o trasie i celu wędrowki.

<sup>26</sup> Najdłuższa jaskiniowa akcja ratunkowa w historii TOPR-u trwała 19 dni, 17.08-5.09.2019, Jaskinia Wielka Śnieżna.

konieczność poruszania się w różnych pozycjach, przeciskania się przez wąskie szczeliny itp. Dopiero opracowanie noszy jaskiniowych wyposażonych w uprząż zabezpieczającą i ocieplacz pozwoliło na w miarę komfortowy i bezpieczny transport poszkodowanego, który może odbywać się praktycznie w każdej pozycji noszy (poziomy, pochyły, pionowy) – fot. 5. Rozwiązanie to stanowi duże ułatwienie dla ratowników.



**Fotografia 5.** Transport poszkodowanego w noszach jaskiniowych  
Źródło: Grupa Ratownictwa Jaskiniowego, <https://grj.com.pl> (03.04.2024).

Drugim, nie mniej ważnym problemem ratownictwa jaskiniowego, jest utrzymanie łączności pomiędzy członkami ekipy ratunkowej a bazą. W praktyce wykorzystuje się łączność przewodową. W przypadku korzystania z radiotelefonów konieczne jest zainstalowanie w jaskini specjalnego przewodu antenowego opartego na technologii LFC (Leaky Feeder Cabel),

gdyż tradycyjna łączność bezprzewodowa pod ziemią nie działa. Dostępne jest też urządzenie bezprzewodowe działające w oparciu o niskie częstotliwości TTE (Through the Earth), które umożliwia przenikanie fal radiowych przez górotwór<sup>27</sup>. Zapewnienie właściwej łączności to kolejny element akcji ratowniczej obsługiwany przez zespół osób niebiorących udziału bezpośrednio w akcji. Ale pozwala on na odpowiednią synchronizację działań pod ziemią i na powierzchni, jest także elementem bezpieczeństwa prowadzonej akcji.

Pierwszym odnotowanym formalnie wypadkiem jaskiniowym było odnalezienie w styczniu 1947 r. szczątków turysty w Jaskini Mylnej. Okazało się, że był poszukiwany od lata 1945 r. w różnych rejonach Tatr. Najprawdopodobniej zagubił się w głębi jaskini, nie mogąc odnaleźć drogi powrotnej. Po wyczerpaniu się źródła światła jego mobilność spadła do zera i zmarł śmiercią głodową<sup>28</sup>.

Z kolei najdłużej trwającą akcją jaskiniową była akcja w Jaskinie Wielkiej Śnieżnej, gdzie na skutek zalania podziemnego korytarza utknęli dwaj grotolazi. Dopiero po 12 dniach udało się ratownikom dotrzeć do uwięzionych – niestety bez oznak życia. Kolejnych siedem dni trwał transport ciał na powierzchnię. Akcja prowadzona w skrajnie trudnych warunkach trwała łącznie 19 dni. O jej trudności może świadczyć fakt, że poproszeni o pomoc słowaccy ratownicy górscy po zapoznaniu się z sytuacją w jaskini wycofali się ze względu na trudne i niebezpieczne warunki. Podobnie ratownicy górniczy z Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego w Bytomiu<sup>29</sup>. W tej sytuacji ratownicy TOPR-u zostali sami, gdyż w praktyce nie mogli liczyć na wsparcie spoza organizacji.

## RATOWNICTWO PODWODNE

W niemal wszystkich jaskiniach tatrzańskich można napotkać wodę. W części jest to woda z opadów deszczowych i roztopów wiosennych spływająca w głąb jaskiń albo poprzez naturalne drogi, albo infiltrując poprzez ciąg szczelin. Tego typu wody mają charakter okresowy i po dłuższym okresie bez opadów woda „ucieka” w głębsze partie górotworu. Drugi rodzaj wód w jaskiniach to podziemne strumienie i jeziora, których poziom wody może się okresowo zmieniać, w zależności od zewnętrznych warunków atmosferycznych. Jedną z przeszkód, które można napotkać w jaskiniach, są syfony<sup>30</sup> wypełnione wodą, a ich pokonanie wymaga zastosowania techniki nurkowej.

Pierwsze nurkowanie w jaskini tatrzańskiej miało miejsce w lutym 1953 r<sup>31</sup>. Wówczas to Kazimierz Kowalski przepłynął Syfon Zwolińskich w Jaskini Zimnej. Kwestią czasu był rozwój zainteresowania działalnością speleologiczną połączoną z nurkowaniem w jaskiniach. Pierwszy wypadek w tego typu aktywności zdarzył się w pierwszych dniach 1958 r. w Jaskini

<sup>27</sup> B. Kogut, op. cit., s. 31.

<sup>28</sup> J. Kapeniak, *Sygnaly z gór*, Warszawa 1973, s. 220.

<sup>29</sup> B. Sabała-Zielińska, *TOPR. Nie każdy wróci*, Warszawa 2021, s. 327-331.

<sup>30</sup> Syfon – zwężenie jaskini, w którym strop obniża się poniżej poziomu wody w tym miejscu jaskini. *Vide Wielka encyklopedia tatrzańska*.

<sup>31</sup> J. Baryła, *Jaskiniowa działalność Kazimierza Kowalskiego*. „Jaskinie” 2006, nr 1(42), s. 8-10.



Zimnej, kiedy speleolog-płetwonurek na skutek awarii sprzętu nurkowego został uwięziony po drugiej stronie syfonu. Wówczas nie istniały wyspecjalizowane zespoły ratownicze przygotowane do nurkowania w jaskiniach, ba, nie było nawet ratowników jaskiniowych. Szczęśliwie udało się zmontować zespół ratunkowy, który po blisko dwóch dobach uwolnił grotolaza z pułapki. Ta akcja pokazała, że konieczne jest zwrócenie uwagi na szkolenie w kierunku ratownictwa jaskiniowego oraz nurkowego.

Najgłośniejszy wypadek jaskiniowo-nurkowy miał miejsce w lutym 1987 r. w Jaskini Bystrej. Jugosłowiański płetwonurek-speleolog nie powrócił zza piątego syfonu tej jaskini. Akcja ratunkowa prowadzona własnymi siłami ówczesnej Grupy Tatrzańskiej GOPR z pomocą ratowników górniczych, płetwonurków z Jugosławii i Polski nie przyniosła rezultatu. Dopiero wyspecjalizowana grupa francuskich ratowników, nurków jaskiniowych, wydobyła ciało grotolaza<sup>32</sup>. Ta akcja pokazała braki w sprzęcie i niedostateczne doświadczenie polskich ratowników. Dla Francuzów była to jedna z wielu typowych akcji, ale trzeba zaznaczyć, że ta grupa specjalizuje się tylko w tego typu działaniach, dysponując unikatowym w skali światowej sprzętem.

Ratownicy-nurkowie dwukrotnie brali udział w działaniach ratowniczych w Czarnym Stawie nad Morskim Okiem. W jednym przypadku (1992 r.) była tylko jedna ofiara, natomiast w drugim (2003 r.) doszło do porwania przez lawinę grupy ludzi, z której dwie osoby zginęły bezpośrednio w lawinie, a sześć kolejnych utonęło, wepchnięte przez masy śniegu pod tafłę lodową Czarnego Stawu<sup>33</sup>. Akcja ratownicza w obu przypadkach sprowadziła się do smutnego obowiązku wydobycia zwłok.

Choć akcje nurkowe mają charakter incydentalny, to w strukturach ratowniczych TOPR-u powstała specjalistyczna grupa ratowników przeszkolonych do tego typu akcji. Należy zaznaczyć, że organizacja wyprawy ratunkowej po poszkodowanego speleologa-nurka jest jedną z najtrudniejszych akcji zarówno od strony technicznej, jak też logistycznej. Wymaga zebrania w krótkim czasie zespołu odpowiednio przeszkolonych ratowników oraz dostarczenia dużej ilości sprzętu w rejon prowadzonej akcji. Grupa prowadzi na bieżąco wiele ćwiczeń, w tym także pod nadzorem francuskich ratowników, ale na szczęście nie miała okazji sprawdzić się w kolejnej akcji.

W świetle przedstawionych przypadków ratownictwa nurkowego można analizować możliwość realizacji tych działań przez inne służby ratownicze, np. pochodzące z KSRG, które mają grupy nurkowe. W zasadzie możliwość działań tych grup może ograniczyć się do co najwyżej ratownictwa w akwenach otwartych (jeziora tatrzańskie)<sup>34</sup>, co miało miejsce w przypadku tragedii nad Czarnym Stawem. Z kolei nurkowanie w jaskiniach, prócz kompetencji nurkowych, wymaga doskonałej znajomości technik alpinistycznych oraz specyfiki jaskiń. Dowiodły tego choćby działania w Jaskini Bystrej, gdzie z problemem poradzili sobie dopiero francuscy ratownicy górscy ze specjalnością nurkową. Dowodzi to, że działania ratownicze w tych warunkach można zaliczyć do wysokospecjalistycznych.

<sup>32</sup> A. Marasek, *Kronika ratownicza Grupy Tatrzańskiej GOPR – 1987 rok*. „Wierchy” 1992, 56, s. 186-187.

<sup>33</sup> L. Konarski, *Śmierć nad Czarnym Stawem*. „Tygodnik Przegląd” 2003, 6, s. 24-25.

<sup>34</sup> *Ibidem*.

## RATOWNICTWO LAWINOWE

Ten rodzaj ratownictwa ma charakter sezonowy i dotyczy sezonu zimowego, a więc czasu, w którym na stokach zalegają warstwy śniegu. Lawiny to nic innego jak spadanie, zsuwanie się mas śniegu po stokach. Mogą mieć charakter samoistnego zjawiska, ale też być wywołane przez czynniki zewnętrzne. Ponadto musi być spełnionych szereg innych warunków, w tym m.in. odpowiednia rzeźba terenu<sup>35</sup>.

Ratownictwo lawinowe polega na poszukiwaniu osób, które zostały porwane i uwięzione przez zsuwające się masy śniegu. Jak wynika z doświadczeń ratowników, istnieje tzw. złoty kwadrans – jest to czas od zasypania do odnalezienia i udzielenia ofierze pierwszej pomocy. W tym przypadku szansa na przeżycie wynosi 90%. Potem, wraz z upływem czasu, odsetek ten gwałtownie spada i ostatecznie tylko ok. 10% zasypanych ma szansę na przeżycie<sup>36</sup>.

Ofiarami lawin są zarówno turyści piesi, jak i narciarze uprawiający skitouring. Sporadycznie pojawiają się lawiny na tzw. zorganizowanych terenach narciarskich, służących głównie do uprawiania narciarstwa zjazdowego.

Organizacja akcji ratowniczej polega na przetransportowaniu na lawinisko maksymalnie dużej grupy ratowników (w tym także osób bez specjalistycznego przeszkolenia<sup>37</sup>, ale wyrażających chęć udziału w akcji) oraz metodycznego jego sondowania wg określonego schematu z użyciem sondy lawinowej – fot. 6.



**Fotografia 6.** Akcja ratunkowa po wypadku lawinowym pod Rysami  
Fot. Roman Szadkowski.

<sup>35</sup> Wyczerpującą definicję lawiny zawiera *Słownik ratownictwa*, s. 153-154.

<sup>36</sup> B. Sabała-Zielińska, *TOPR. Żeby inni mogli przeżyć*, Warszawa 2018, s. 139.

<sup>37</sup> Szkolenia lawinowe prowadzone są m.in. przez ratowników TOPR-u dla chętnych osób niezrzeszonych w organizacjach ratowniczych (GOPR, TOPR), <https://fundacja.topr.pl/szkolenie-lawinowe/> (07.04.2024).

Niezależnie od tego działania część ratowników niezaangażowania w sondowanie przeszukuje lawinisko w poszukiwaniu śladów ofiar. Od kilkadziesiąt lat nieocenioną pomocą są specjalnie szkolone psy lawinowe, których zadaniem jest poszukiwanie ludzi uwięzionych pod zwałami śniegu.

Jak w wielu innych sytuacjach, także w przypadku ratownictwa lawinowego potencjalna ofiara może podjąć działania, które co prawda nie zabezpieczają przed lawinami, ale mogą znacząco ułatwić jej poszukiwania. To tzw. lawinowe ABC, składające się z detektora lawinowego, sondy lawinowej i łopaty śniegowej. Detektor, wysyłając sygnał radiowy, umożliwia zlokalizowanie rejonu zasypania, sonda – precyzyjną lokalizację, a łopata – odkopanie. Innym rozwiązaniem jest system Recco<sup>38</sup>, który pozwala na lokalizację poszukiwanego niemal we wszystkich sytuacjach. System ten opiera się na specjalnych płytkach odbijających fale radiowe, które są wszywane w odzież oraz buty. System specjalnych anten pozwala na lokalizację poszukiwanego w terenie pozamiejskim zarówno z poziomu terenu, jak również ze śmigłowców wyposażonych w detektor Recco SAR.

Ofiary lawin częstokroć doznają poważnych obrażeń fizycznych, w tym śmiertelnych. Wielokrotnie ratownicy docierali do ofiar śmiertelnych, które nie poniosły istotnych obrażeń fizycznych, ale śmierć nastąpiła albo w wyniku uduszenia, albo na skutek hipotermii. Stąd tak istotnym elementem jest czas dotarcia do zasypanych.

Za pierwszą oficjalną ofiarę wypadku lawinowego uważa się Mieczysława Karłowicza, który zginął w 1909 r. pod Małym Kościelcem. Z kolei najtragiczniejszy zdarzył się w 1968 r. w Białym Jarze (Karkonosze), w którym zginęło 19 osób<sup>39</sup>.

Poszukiwania lawinowe, o ile nie mają miejsca w eksponowanym terenie, należą do najmniej specjalistycznych form ratownictwa. Ponieważ są to działania grupowe, wymagające udziału wielu ratowników, często brakuje osób poszukujących zasypanych, szczególnie przy rozległych lawiniskach. Zdarza się, że do zespołu dołączają osoby, które przechodzą błyskawiczne szkolenie i są kierowane do poszukiwań<sup>40</sup>. Pozwala to na zorganizowanie kilku grup sondujących lawinisko, co w znaczny sposób podnosi szansę na odnalezienie zasypanych ludzi.

## RATOWNICTWO NARCIARSKIE

Przytoczona wcześniej ustawa dotycząca ratownictwa górskiego odnosi się również do ratownictwa na zorganizowanych terenach narciarskich, głównie przystosowanych do uprawiania narciarstwa zjazdowego. Zarządcy ośrodków narciarskich zostali zobligowani do zapewnienia poszkodowanym narciarzom pierwszej pomocy na stoku. Pomoc tę mają udzielić odpowiednio przeszkoleni ratownicy, dysponujący środkami do udzielenia pierwszej pomocy oraz sprzętem do ewakuacji poszkodowanego. W praktyce najczęściej funkcję tę pełnią ratownicy górscy, choć w tym

<sup>38</sup> Recco, *A Global Network. RECCO detectors are use worldwide by rescue professionals*, <https://recco.com/> (08.04.2024).

<sup>39</sup> *Vide* J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 255-259.

<sup>40</sup> *Ibidem*.

przypadku ustawa dopuszcza do wykonywania tych obowiązków przez osoby po odpowiednim przeszkoleniu w zakresie medycznym i transportu osób poszkodowanych.

Podobnie jak ratownictwo lawinowe, ratownictwo narciarskie jest działaniem okresowym. Popularność narciarstwa gwałtownie wzrosła na przestrzeni ostatnich 20-30 lat, co z kolei ma wpływ na liczbę przypadków wymagających interwencji ratowniczych, głównie urazowych. Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, że ratownictwo narciarskie jest sezonową odmianą górskiego ratownictwa medycznego rozumianego jako pomoc udzielana turystom pieszym. Pomoc w wypadkach narciarskich sprowadza się najczęściej do doraźnego zaopatrzenia medycznego poszkodowanego narciarza i zwiezienia go z użyciem akii (miski alpejskiej – fot. 7) lub skutera śnieżnego do miejsca, gdzie zostanie przekazany pod opiekę jednostce PRM.



**Fotografia 7.** Transport rannego narciarza przy zastosowaniu miski alpejskiej – akii

Źródło: *Die Geschichte der Bergwacht Oberstdorf*, 19.06.2023, <https://www.heimweh.blog/oberstdorf/geschichte-bergwacht.html> (10.04.2024).

Dużo prostsze wydaje się udzielenie pomocy narciarzom biegowym. Wyznaczone trasy na ogół omijają eksponowane tereny górskie, wobec czego udzielenie pomocy w wielu przypadkach jest możliwe przez jednostki PRM.

Należy podkreślić, że ratownictwo narciarskie ogranicza się do zorganizowanych terenów narciarskich i swoim zakresem nie obejmuje narciarzy skitourowych. Tym pomocy udzielają jednostki ratownictwa górskiego.

## TRANSPORT W RATOWNICTWIE GÓRSKIM

Jak w każdym rodzaju ratownictwa, kluczową rolę odgrywa czas dotarcia z pomocą medyczną do poszkodowanego względnie jego dostarczenie do miejsca, gdzie tę pomoc może uzyskać. W pierwszych latach zorganizowanego ratownictwa górskiego czas dotarcia liczony był w godzinach, nierzadko było to nie kilka, a kilkanaście godzin i mniej więcej podobny czas zajmowała ewakuacja poszkodowanego. Szanse przeżycia w przypadku poważniejszych obrażeń spadały wraz z upływającym czasem.

Początkowo transport ratowników i sprzętu odbywał się pieszo lub z wykorzystaniem zaprzęgów konnych, który z czasem został zastąpiony przez samochody terenowe. Ten rodzaj transportu był możliwy w rejon niektórych dolin i schronisk tatrzańskich, choć w okresie zimowym drogi dojazdowe nie zawsze są przejezdne. Problem częściowo rozwiązały skutery śnieżne, ale nie wyeliminowały pieszego dotarcia do poszkodowanego.

Prawdziwy przełom nastąpił w 1963 r., kiedy to w Dolinie Pięciu Stawów wylądował śmigłowiec SM-1. Maszyna nieprzystosowana do lotów ratunkowych, a tym bardziej do lotów w warunkach górskich. Ale pierwszy krok został zrobiony. 10 lat później nad Tatrami pojawił się śmigłowiec Mi-2, który również nie był przystosowany do misji ratunkowych w górach, ale dzięki uporowi ratowników i pilotów zaczął pełnić sezonowe dyżury w szczycie sezonu letniego i zimowego od 1975 r. W 1992 r. śmigłowiec Mi-2 został zastąpiony przez PZL W-3 Sokół. Od 2000 r. śmigłowiec wraz z obsługą pełni dyżur całoroczny.

Dziś trudno jest sobie wyobrazić nowoczesne ratownictwo górskie bez śmigłowca. O ile tylko pozwalają na to warunki pogodowe, śmigłowiec stanowi podstawowy środek lokomocji dla ratowników, jak i dla ofiar gór. To w istotny sposób podnosi szanse przeżycia najciężiej poszkodowanych. Ale też trzeba mieć świadomość, że nie jest to „zwykłe” latanie. Wymaga od pilotów najwyższych kwalifikacji i doświadczenia w lotach w górach, gdzie warunki pogodowe zmieniają się z minuty na minutę. Do tego dochodzi konieczność doskonałej znajomości topografii gór. Z kolei zespół ratowniczy musi być odpowiednio przeszkolony do współpracy ze śmigłowcem – fot. 8.



**Fotografia 8.** Przygotowanie do desantu ze śmigłowca – szkolenie  
Fot. Adam Marasek

Desant ratowników w rejonie uszkodzonego, przygotowanie go do transportu i w końcu wciągnięcie wszystkich na pokład śmigłowca wydaje się zadaniem prostym. I jest proste, pod warunkiem że każdy ratownik został odpowiednio przeszkolony i wie, jak współpracować z załogą śmigłowca, by akcja przebiegła sprawnie i bezpiecznie. Dzięki temu czas większości akcji ratowniczych od chwili zgłoszenia do chwili przekazania uszkodzonego do szpitala nie przekracza godziny. W przypadku bardziej skomplikowanych akcji śmigłowiec pozwala na szybkie przetransportowanie w rejon wypadku większej liczby ratowników, a później na szybką ewakuację uszkodzonego.

Aktualnie jedynymi ograniczeniami dla górskiego śmigłowca ratowniczego są pora dnia (nie przeprowadza się lotów nocnych) oraz warunki pogodowe. Dotychczasowa praktyka pokazuje, że możliwość wykorzystania śmigłowca w akcjach ratunkowych z jednej strony ułatwia pracę ratowników, z drugiej zaś pozwala na komfortowy transport uszkodzonego. Należy zwrócić uwagę, że w strukturach PRM jest Lotnicze Pogotowie Ratunkowe (LPR), jednak eksploatowana przez LPR flota jest przystosowana tylko do podejmowania uszkodzonego po wylądowaniu. W przeciwieństwie do górskiego śmigłowca ratunkowego nie posiada ona choćby wciągarek, umożliwiających przyjęcie uszkodzonego na pokład z zawisu, z miejsc,

gdzie niemożliwe jest lądowanie. Jest to o tyle istotne, że w pewien sposób ogranicza możliwość wykorzystania śmigłowców LPR w akcjach ratowniczych w górach. Przykładem może być tragedia na Giewoncie w 2019 r., gdzie co prawda pojawiły się cztery śmigłowce LPR, ale tylko jeden z nich lądował i podejmował poszkodowanych w rejonie Hali Kondratowej. Pozostałe służyły cięższej poszkodowanym do transportu z Zakopanego do innych szpitali, m.in. do Krakowa i do Siemianowic Śląskich.

## STATYSTYKA WYPADKÓW ŚMIERTELNYCH

115 lat historii TOPR to około 100 tysięcy interwencji, od tych najbardziej błahych po te z najwyższym stopniem trudności. Coraz większy ruch turystyczny w naturalny sposób skutkuje proporcjonalnie zwiększoną liczbą działań ratowniczych.

Podstawową bazą wiedzy są Księgi wypraw, prowadzone od pierwszych chwil istnienia TOPR-u. Na ich stronach można przeczytać suche notki sprawozdawczo-statystyczne z prowadzonych działań ratowniczych, za którymi niejednokrotnie stoją tragedie ludzkie i chyba jednak marginalizowany trud pracy ratowników. Góry zbierają także najtragiczniejsze żniwo – ludzkie życie. Szczegółowe ustalenie liczby wypadków śmiertelnych jest jednak trudne. W zapisach archiwalnych TOPR-u wypadek śmiertelny to taki, kiedy praca ratowników sprowadza się do zniesienia zmarłych z gór. Ratownicy górcy przekazują służbom medycznym poszkodowanych w różnym stanie fizycznym, ale żywych. Części z nich, tych najbardziej poszkodowanych, nie udaje się uratować. I o tych przypadkach już ratownicy nie wiedzą.

**Tabela 1.** Statystyka wypadków śmiertelnych odnotowanych w Księgach wypraw TOPR

Lata/rok	Rodzaj wypadku							
	turystyczny	taternicki	jaskiniowy	lawinowy	narciarski	samobójczy	inny <sup>*)</sup>	przyczyny nieznane
1909-1919	11	7						
1920-1929	17	5		1		1		
1930-1939	33	11		6		1		
1940-1949	26	4		2		3		
1950-1959	28	18		15	24	2	32	12
1960-1969	35	26		6		5		
1970-1979	81	37	9	10		7		
1980-1989	85	29		26		7		
1990-1999	82	15		15		22		
2000-2009	82	7		26		21		
2010-2019	128	6	4	14	5	11	7	
2020-2023	56	3	1	4	4		5	
<b>Razem</b>	<b>664</b>	<b>168</b>	<b>14</b>	<b>125</b>	<b>33</b>	<b>80</b>	<b>44</b>	<b>12</b>
	<b>1140</b>							

<sup>\*)</sup> w tym m.in. śmierć ratowników, morderstwa, utonięcia, wypadki paralotniowe, wypadki w pracach leśnych  
 Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://stara.topr.pl/index.php/statystyka> (4.04.2024).

Z analizy przedstawionych danych wynika kilka wniosków:

- wyraźna tendencja wzrostowa śmiertelnych wypadków turystycznych, która jest pochodną coraz większego zainteresowania pieszą turystyką tatrzańską;
- spadek liczby śmiertelnych wypadków taternickich, na co niewątpliwy wpływ ma jakość i dostępność sprzętu wspinaczkowego, ale także wyższa świadomość istniejących zagrożeń i lepsze wykształcenie taterników;
- z tego samego powodu spadek wypadków jaskiniowych;
- zagadkowy, gwałtowny wzrost samobójstw w okresie dwóch dekad.

## PODSUMOWANIE

Górska służba ratownicza to służba elitarna, oparta w znacznej mierze na pracy ratowników ochotników. Z ogólnej liczby 307 członków TOPR-u czynnych ratowników jest tylko 172, w tym 44 osoby to ratownicy zawodowi, 128 osób to ratownicy ochotnicy. W trakcie szkolenia jest kolejnych 18 osób<sup>41</sup>. Biorąc pod uwagę, że część ochotników mieszka poza obszarem działania Pogotowia, można stwierdzić, że rzeczywista liczba „dostępnych” ratowników jest mniejsza. A wyzwanie spore, uwzględniając fakt, że tylko do Tatrzańskiego Parku Narodowego wchodzi rocznie ok. 4,5 mln turystów<sup>42</sup>.

Wszyscy czynni ratownicy TOPR-u posiadają uprawnienia co najmniej ratownika kwalifikowanej pierwszej pomocy, specjalistyczną wiedzę z zakresu technik ratownictwa górskiego, na którą składają się m.in. zaawansowane umiejętności wspinaczkowe i narciarskie oraz znajomość topografii obszaru działania. Ponadto część ratowników ma przygotowanie w zakresie specjalisty ratownika śmigłowcowego dołowego i/lub pokładowego, specjalisty Służby Prognozowania Zagrożenia Lawinowego, przewodnika psa ratowniczego – lawinowego, ratownika płetwonurka, ratownika w wodach szybko płynących i w kanionach, ratownika pirotechnika. Szkolenia i egzaminy w poszczególnych zakresach są okresowo powtarzane, co pozwala na podtrzymanie posiadanych uprawnień i kwalifikacji.

Jak wykazano powyżej, podmioty<sup>43</sup> zrzeszone w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym (KSRG) oraz Państwowym Ratownictwie Medycznym nie są w stanie samodzielnie zapewnić bezpieczeństwa w terenie górskim. Stąd też delegowanie przez państwo tych obowiązków na organizacje, które mogą te obowiązki realizować. Państwo poprzez odpowiedni system prawny określiło ich zakres oraz wymagania wobec podmiotów świadczących pomoc z dziedziny ratownictwa górskiego. Dzięki temu system bezpieczeństwa powszechnego można uznać za działający także w trudnych, górskich warunkach.

Istotne jest, że ratownictwo górskie nie ogranicza się jedynie do udzielania pomocy, ale także jest organizatorem wypraw ratunkowych, do których może angażować inne podmioty,

---

<sup>41</sup> Stan na 11.04.2024.

<sup>42</sup> Tatrzański Park Narodowy, *Odwiedzający TPN*, <https://tpn.gov.pl/statystyki> (28.04.2024).

<sup>43</sup> Rozumiane jako organizacje zapewniające bezpieczeństwo obywatelom w ramach obowiązków państwa względem obywateli.



współdziałające na zasadzie uzupełnienia i pomocy w prowadzonych akcjach. Z dotychczasowej praktyki widać, że współpraca ta ma miejsce, co niewątpliwie wpływa na sprawność całego systemu bezpieczeństwa.

Mimo iż niektóre służby współpracujące z ratownictwem górskim mają pozornie ząbajające się profile działania (np. Specjalistyczne Grupy Ratownictwa Wysokościowego), to jednak w terenie górskim mogą się nie sprawdzić. Ratownicy SRGW są szkoleni do działania wykorzystaniem technik alpinistycznych, ale w środowisku całkowicie odmiennym od środowiska górskiego. A właśnie znajomość środowiska wydaje się sprawą kluczową, gdyż nie da się tej wiedzy i doświadczenia przekazać na kursach czy specjalistycznych szkoleniach – konieczna jest wieloletnia praktyka, która od przyszłych ratowników górskich jest wymagana już na etapie przyjmowania na staż kandydacki.

Z jednej strony trudne, a momentami wręcz ekstremalne warunki działania, z drugiej zaś umiejętności ratowników górskich udzielenia pomocy potrzebującym w tych warunkach powodują, że turysta zarówno „masowy”, jak i uprawiający kwalifikowaną aktywność może czuć się w górach bezpiecznie.

Wszechstronność i poziom wyszkolenia ratowników w pełni potwierdza tezę o specjalistycznej formie ratownictwa, jakim jest ratownictwo górskie.

## BIBLIOGRAFIA

- Baryła Janusz. 2006. „Jaskiniowa działalność Kazimierza Kowalskiego”. *Jaskinie*, 1 (42): 8-10.  
Die Geschichte der Bergwacht Oberstdorf. 19.06.2023.  
W <https://www.heimweh.blog/oberstdorf/geschichte-bergwacht.html>.
- Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, O GOPR. 10.06.2016.  
W <https://www.gopr.pl/gopr/o-gopr>.
- Grupa Ratownictwa Jaskiniowego, <https://grj.com.pl>.
- Jagiello Michał, 2006. „Wołanie w górach”. Warszawa: Wydawnictwo Iskry.
- Kapeniak Józef. 1973. „Sygnały z gór”. Warszawa: Wydawnictwo Sport i Turystyka.
- Kapłon Jerzy. 2018. „Galicyjskie Towarzystwo Tatrzańskie, Towarzystwo Tatrzańskie i Polskie Towarzystwo Tatrzańskie (1873–1950). O miscellaneach statutowych i nie tylko”, [w:] „Prawne aspekty podróży i turystyki – historia i współczesność. Prace poświęcone pamięci Profesora Janusza Sondla”. 257-270. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kogut Bogusław. 2021. „Ratownictwo górskie, jaskiniowe i wysokościowe – służba, organizacja, obszary działania”. *Zeszyty Naukowe Państwowej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy*, 39 (2): 26-37.
- Konarski Leszek. 2003. „Śmierć nad Czarnym Stawem”. *Tygodnik Przegląd* (6): s. 24-25.
- Krzysztof Jan, Wrona Barbara, Mańczak Piotr. Skutki, akcja ratownicza, specyfika zagrożenia. W <https://archiwum.rcb.gov.pl/burza-nad-giewontem-skutki-akcja-ratownicza-specyfika-zagrozenia/>.
- Marasek Adam. 1992. „Kronika ratownicza Grupy Tatrzańskiej GOPR – 1987 rok”. *Wierchy* (56): 186-187.

- Państwowy Instytut Geologiczny-Państwowy Instytut Badawczy. Jaskinie Polski. W <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/>.
- Pawłowski Tadeusz. 1948. „Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe”. Wierchy, 18: 146-160.
- Puczyłowski Tomasz. 2019. „Turystyka jaskiniowa – kolejne wyzwanie dla ratownictwa górskiego”. Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2: 73-83.
- Radwańska-Paryska Zofia, Paryski Witold Henryk. 1995. Wielka encyklopedia tatrzańska. Poronin: Wydawnictwo Górskie.
- Recco, A Global Network. RECCO detectors are use worldwide by rescue professionals, W <https://recco.com/>.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. Dz.U. 2021 poz. 1737.
- Sabała-Zielińska Beata. 2018. „TOPR. Żeby inni mogli przeżyć”. Warszawa: Wyd. Prószyński i S-ka.
- Sabała-Zielińska Beata. 2021. TOPR. Nie każdy wróci. Warszawa: Wyd. Prószyński i S-ka.
- Słownik ratownictwa. 2023. Warszawa: Wyd. Szkoła Główna Służby Pożarniczej.
- Sochacki Marian. 2008. „Ratownictwo wysokościowe w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym”. Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza, 2: 47-55.
- Szkolenie lawinowe z Fundacją TOPR. W <https://fundacja.topr.pl/szkolenie-lawinowe/>.
- Tatrzański Park Narodowy, Odwiedzający TPN. W <https://tpn.gov.pl/statystyki>.
- Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wzywanie pomocy. W <https://www.e-gory.com/topr.php>.
- TOPR, Statystyki TOPR. W <https://stara.topr.pl/index.php/statystyka>.
- Unsworth Walt. 1992. „Encyclopedia of Mountaineering”, wyd. 3. Londyn: Wydawnictwo Hodder & Stoughton.
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich. Dz.U. z 2023 r. poz. 1154.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej. Dz.U. z 2024 r. poz. 275.
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Dz.U. z 2022 r. poz. 1720 ze zm.
- Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. 2024. Warszawa: Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej.

**Zuzanna WALOCH**

*Uniwersytet w Siedlcach*

*Instytut Nauk o Bezpieczeństwie*

*zw86594@stud.uws.edu.pl*

*<https://orcid.org/0009-0007-3427-2708>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.09>*



---

## **BEZPIECZEŃSTWO KONWOJU OSÓB OSADZONYCH W JEDNOSTKACH PENITENCJARNYCH W POLSCE**

---

**ABSTRAKT:** Służba Więzienna (SW) będąca trzecią co do wielkości formacją mundurową w Polsce, odpowiada za nadzór i kontrolę nad skazanymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych. Funkcjonariusze SW w swoich obowiązkach mają nie tylko „pilnowanie” osadzonych na terenie jednostki penitencjarnej, ale również odpowiadają za wykonywanie transportów „na zewnątrz” z osadzonymi w takie miejsca jak sądy, ośrodki leczenia oraz zakłady pracy. Konwojowanie osadzonych jest kluczowym elementem systemu penitencjarnego, wymagającym wysokiego poziomu organizacji, odpowiednich środków technicznych oraz wyszkolonego personelu. Każdy taki transport, często z niebezpiecznymi skazanymi, poza mury jednostki penitencjarnej niesie duże ryzyko, dlatego przebieg konwoju jest dokładnie zaplanowany, aby zapewnić bezpieczeństwo zarówno osadzonym, jak i społeczeństwu. Publikacja ma na celu przybliżenie zasad i procedur dotyczących konwojowania więźniów w Polsce oraz omówienie kluczowych aspektów związanych z bezpieczeństwem tego procesu.

**SŁOWA KLUCZOWE:** Służba Więzienna, funkcjonariusz, konwój, osadzony, jednostka penitencjarna

---

## **CONVOY OF PRISONERS IN PENITENTIARY UNITS IN POLAND AND THE SAFETY OF PRISONER TRANSPORT**

**ABSTRACT:** The Prison Service, which is the third largest uniformed formation in Poland, is responsible for the supervision and control of convicts and ensuring security in penitentiaries and remand centres. Prison Service officers have as part of their duties not only 'guarding' inmates on the premises of the penitentiary unit, but are also responsible for carrying out 'outside' transports with inmates to places such as courts, treatment centres and workplaces. The escorting of prisoners is a key element of the penitentiary system, requiring a high level of organisation, appropriate technical means and trained staff. Each such transport, often with dangerous convicts, outside the walls of the penitentiary unit carries a high risk, so the course of the convoy is carefully planned to ensure the safety of both the inmates and the public. The publication aims to provide an overview of the rules and procedures for escorting prisoners in Poland and discusses key aspects related to the security of the process.

**KEYWORDS:** Prison Service, officer, convoy, inmate, penitentiary unit

## WPROWADZENIE

Służba Więzienna (SW) jako trzecia co do wielkości formacja mundurowa w Polsce odpowiada za nadzorowanie i kontrolę osób skazanych na karę pozbawienia wolności oraz zapewnienie bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych. Pełniąc bardzo ważną funkcję w strukturach bezpieczeństwa państwa, współpracuje z innymi formacjami mundurowymi: Policją, Strażą Pożarną, Strażą Graniczną, ABW oraz wojskiem<sup>1</sup>. Ważnym aspektem pracy funkcjonariuszy Służby Więziennej jest także zapewnienie bezpieczeństwa społeczeństwu przed osobami niebezpiecznymi i sprawcami przestępstw. W Polsce praca Służby Więziennej jest regulowana przez szereg ustaw i rozporządzeń, a najważniejszy akt prawny stanowi "Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej"<sup>2</sup>.

Jednym z wielu zadań jakie wykonuje Służba Więzienna jest przewożenie osób pozbawionych wolności i najczęściej dotyczy to transportu osadzonych pomiędzy jednostkami organizacyjnymi. Do rzadszych transportów należy zaliczyć wyjazdy do zewnętrznych placówek zdrowia i na czynności procesowe, zdarzają się też wyjazdy z osadzonym by mógł wziąć udział w pogrzebie najbliższego członka rodziny. By zrealizować taki wyjazd z osadzonym poza teren jednostki organizacyjnej Służby Więziennej organizowane są specjalne uporządkowane eskorty. Skład konwoju, organizacja, wyposażenie, przebieg i dokumentowanie czynności konwojowych są regulowane przepisami i muszą być przygotowane na najwyższym poziomie. Konwój osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych jest bardzo istotnym elementem systemu penitencjarnego w Polsce, którego głównym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa zarówno osadzonym, jak i społeczeństwu.

Funkcjonariusze Służby Więziennej choć transportują osoby pozbawione wolności to przede wszystkim przewożą ludzi i w czasie przejazdu biorą odpowiedzialność za ich zdrowie i bezpieczeństwo.

A więc czym jest to bezpieczeństwo? Słownik języka polskiego pojęcie „bezpieczeństwo” określa ogólnie jako stan niezagrożenia<sup>3</sup>. Dlatego funkcjonariusze Służby Więziennej zawsze powinni stać na wysokości zadania i dbać o to, aby ten stan nigdy nie ulegał zmianie. Transport osadzonych jest procesem wymagającym organizacji na wysokim poziomie, ustalenia i zastosowania odpowiednich środków technicznych oraz wyszkolonego personelu, ponieważ każde wyjście osadzonego poza teren więzienia niesie ze sobą potencjalne ryzyko, zarówno dla samego osadzonego, jak i dla funkcjonariuszy służby więziennej, a także dla społeczności lokalnej.

Celem artykułu jest pokazanie w jaki sposób Służba Więzienna ustala i identyfikuje potrzebę transportu oraz jak wykonuje konwoje osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych by osiągnąć wyznaczony cel. Na potrzeby wywodu naukowego autorka podjęła próbę odpowiedzi na

<sup>1</sup> *Zadania i uprawnienia SW*, <https://sw.gov.pl/strona/zadania-i-uprawnienia-sw> (20.06.2024).

<sup>2</sup> Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. 2010 Nr 79 poz. 523).

<sup>3</sup> *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpieczenstwo> (28.06.2024).

następujące pytanie badawcze: czy transporty osadzonych spełniają wymogi bezpieczeństwa? Przydatne będzie też rozważenie problemów szczegółowych, tj. jakie zadania mają funkcjonariusze odpowiedzialni za konwój osadzonych, jak wygląda konwój osadzonych zakwalifikowanych do kategorii niebezpiecznych. Zasadne jest również zastanowienie się, jak należy postępować w sytuacji zagrażającej bezpieczeństwu. Autorka przyjęła następujące założenie badawcze: konwój osadzonych w jednostkach penitencjarnych jest procesem złożonym wymagającym odpowiedniej organizacji i wyszkolonego personelu więziennego, aby zapewnić bezpieczeństwo osobom konwojowanym jak również reszcie społeczeństwa. Takie założenie badawcze posłużyło do sformułowania następującej hipotezy: konwój osadzonych jest istotnym elementem systemu penitencjarnego.

Wykorzystane w artykule metody badawcze obejmują analizę materiałów źródłowych, syntezę, uogólnianie, wnioskowanie oraz analizę danych statystycznych uzyskanych z Biura Ewidencji (dawniej Biura Informacji Statystycznej) oraz Biura Ochrony i Spraw Obronnych Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

## **KONWÓJ JAKO ELEMENT SYSTEMU PENITENCJARNEGO**

Czym tak na prawdę jest ten konwój? Zgodnie z artykułem 4 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej przez pojęcie konwój należy rozumieć przemieszczanie osób lub mienia, w tym:

- osób pobranych z zakładu karnego, aresztu śledczego, zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich, okręgowego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka wychowawczego lub policyjnej izby dziecka,
- osób skazanych lub tymczasowo aresztowanych przekazywanych na podstawie umów międzynarodowych,
- wartości pieniężnych lub innych przedmiotów wartościowych,
- broni, amunicji, materiałów lub środków niebezpiecznych, w tym materiałów wybuchowych, chemicznych lub radioaktywnych,
- uzbrojenia, urządzeń i sprzętu wojskowego,
- środków odurzających lub substancji psychotropowych,
- dokumentów lub materiałów zawierających informacje niejawne<sup>4</sup>.

Jednak treść artykułu będzie się skupiać tylko na aspekcie konwojowania osób z zakładów karnych oraz aresztów śledczych wykonywanego przez funkcjonariuszy SW. Służba konwojowa to jeden z najtrudniejszych i najbardziej niebezpiecznych elementów pracy funkcjonariuszy Służby Więziennej. Jest to spowodowane oczywistymi względami wynikającymi z opuszczenia dobrze strzeżonych murów więzienia przez często bardzo niebezpiecznych przestępców. Sytuacje, które mogą spotkać każdego kierowcę na drodze, takie jak awarie czy wypadki, dodają

---

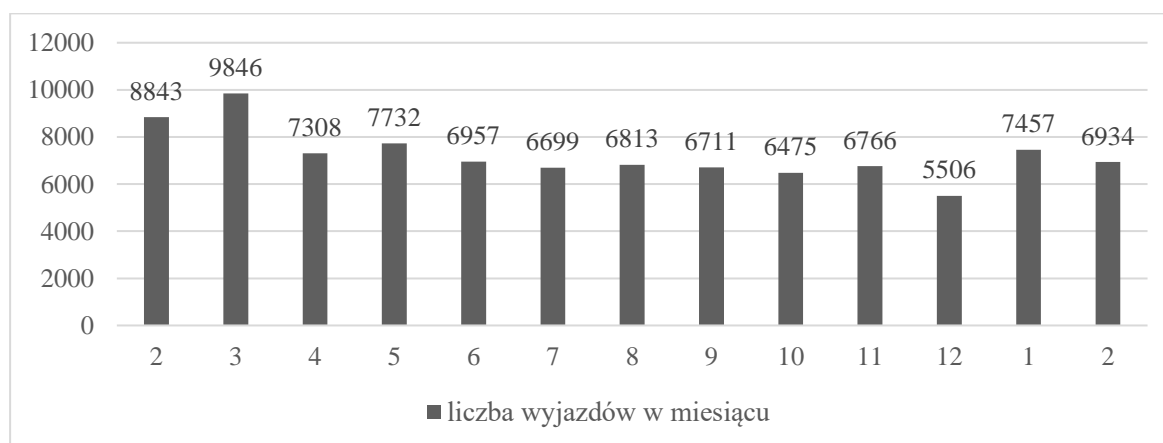
<sup>4</sup> art. 4 pkt 3 Ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U.2024.383 t.j.).

„dramaturgii” służbie konwojowej. Każda nieoczekiwana sytuacja, bez względu na to, czy jest to krótka podróż do pobliskiego szpitala, czy dłuższa wyprawa, niesie ze sobą ryzyko odbicia więźnia lub ataku na konwój. Dodatkowym utrudnieniem jest obecność osób postronnych w otoczeniu konwoju, których życie i zdrowie nie mogą być zagrożone w sytuacji kryzysowej<sup>5</sup>.

Transporty w Służbie Więziennej wiążą się z przepisaniem ewidencyjnym, co oznacza zmianę miejsca pobytu osoby osadzonej, z kolei konwoje są pojęciem szerszym i obejmują wszystkie pozostałe czynności takie jak wyjazd do szpitala czy pracy.

Wyróżniamy kilka głównych celów transportu osadzonych. Najwięcej przejazdów odbywa się po decyzji komisji penitencjarnej i ma związek z koniecznością przewiezienia osadzonych do odpowiednich jednostek w celu odbywania kary. Każdemu nowoprzyjętemu skazanemu nadaje się podgrupę kwalifikacyjną określającą typ i rodzaj zakładu karnego, w którym ma odbywać karę. Jest to na przykład zakład karny typu zamkniętego, półotwartego lub otwartego<sup>6</sup>. Kolejnym celem transportów osadzonych jest ich przewóz na czynności procesowe. W przeważającej części realizowane są one przez policję, jednak zdarza się, że wykonują je funkcjonariusze Służby Więziennej. Inną grupę osadzonych stanowią osoby transportowane w celach terapeutycznych na odpowiednie oddziały np. leczenia uzależnień, do placówek związanych z podjętą nauką lub na badania psychologiczne do ośrodka diagnostycznego. Jeśli psycholog rozpozna u skazanego uzależnienie od alkoholu lub narkotyków albo, jeśli zachodzi konieczność odbywania kary w specjalnym oddziale terapeutycznym osadzony jest transportowany na określony czas do jednostki, w której znajduje się taki oddział.

Celem konwoju osadzonych mogą być też inne powody takie jak np. konieczność stawienia się przed komisją ZUS czy pogrzeb najbliższego członka rodziny osadzonego. Ostatnim jednak bardzo ważnym z punktu widzenia resocjalizacji celem wykonywania konwoju są transporty do zewnętrznych zakładów pracy<sup>7</sup>.



**Wykres 1.** Transporty osadzonych w okresie od 28.02.2023 do 29.02.2024 r.

Źródło: Centralny Zarząd Służby Więziennej, Biuro Informacji Statystycznej.

<sup>5</sup> D. Dąbrowski, *Więzienne ABC, "K" jak konwój*, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-przytulach-starych-wiezienne-abc-k-jak-konwoj> (16.06.2024).

<sup>6</sup> art. 81 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 z późn. zm.).

<sup>7</sup> G. Korwin-Szymanowski, *Szesnaście razy na księżyc*, „Forum Penitencjarne” 2011, nr 2 (153), s. 3.

Patrząc na statystykę transportów warto głównie zwrócić uwagę na najwyższy wynik dotyczący marca (3). Funkcjonariusze Służby Więziennej marzec nazywają „miesiącem samobójstw”. Jest to okres w roku, w którym najwięcej osób dokonuje prób samobójczych, co wiąże się z transportem osadzonych do innych jednostek lub szpitali, gdy wymagają poważniejszej pomocy i opieki medycznej niż mogą dostać w zakładzie karnym lub areszcie śledczym. Z kolei grudzień (12) to okres świąteczny, dlatego jest najmniej transportów, aby nie utrudniać osadzonym kontaktu z bliskimi.

Jednym z uzasadnień licznych transportów więźniów może być zapobieganie przeludnieniu w poszczególnych jednostkach i okręgach<sup>8</sup>. Przeludnienie więzień jest jednym z poważniejszych problemów z jakimi zmagają się jednostki penitencjarne. Wielu osadzonych traktuje to jako możliwość zaskarżenia jednostki do Rzecznika Praw Obywatelskich, a nawet w wielu przypadkach sprawa kończy się w Europejskim Trybunale Praw Człowieka.

## KTO TRANSPORTUJE OSADZONYCH?

Służba Więzienna jako organ wymiaru sprawiedliwości posiada własną strukturę organizacyjną i na jej czele znajduje się Centralny Zarząd Służby Więziennej (CZSW) kierowany przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (obecnie płk dr Andrzej Pecka)<sup>9</sup>. Zaraz za CZSW mamy Okręgowe Inspektoraty Służby Więziennej, które stanowią łącznik pomiędzy jednostkami organizacyjnymi a Centralnym Zarządem.

Jednostki organizacyjne, czyli areszty śledcze i zakłady karne również mają budowę strukturalną. Najważniejszym i najwyżej postawionym organem jest dyrektor jednostki oraz jego zastępcy, którzy czuwają nad wypełnianiem obowiązków przez swoich podwładnych<sup>10</sup>. W ramach podstawowej jednostki funkcjonuje dziewięć działów, które koordynują funkcjonowanie jednostek, są to: dział penitencjarny, kwatermistrzowski, organizacyjno-prawny, finansowy, kadr, służby zdrowia, terapeutyczny, ochrony, ewidencji<sup>11</sup>.

W aspekcie dotyczącym transportu osadzonych na największą uwagę zasługuje dział ochrony, ponieważ to funkcjonariusze tego działu są osobami wykonującymi konwoje oraz dział ewidencji, który sprawuje nadzór nad transportowaniem osadzonych, organizuje system transportowania oraz koordynuje transporty osadzonych<sup>12</sup>.

Nie można pominąć znaczenia działu kwatermistrzowskiego, który odpowiada za zapewnienie odpowiednich środków transportu, wydanie z magazynu depozytowego rzeczy własnych osadzonego i wyprowiantowania skazanych na czas podróży (zapewnienie wody i wyżywienia).

---

<sup>8</sup> M. Markowska, *Przenoszenie między jednostkami penitencjarnymi skazanych odbywających długoterminowe kary pozbawienia wolności – na przykładzie okręgu warszawskiego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 88, s. 56.

<sup>9</sup> art. 11 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej.

<sup>10</sup> K. Linowski, *Organizacja i zadania służby więziennej w Polsce*, Radom 2017, s. 27.

<sup>11</sup> *Struktura*, Służba Więzienna, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw> (28.06.2024).

<sup>12</sup> *Biuro Ewidencji*, Służba Więzienna, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-ewidencji> (28.06.2024).

W służbie konwojowej możemy wyróżnić trzy stanowiska tj.: dowódca konwoju, konwojent oraz kierowca pojazdu konwojowego<sup>13</sup>.

Służba dowódcy konwoju jest zwykle pełniona na stanowisku uzbrojonym w ramach zewnętrznej ochrony. Dowódca konwoju jest funkcjonariuszem odpowiedzialnym za właściwe przygotowanie i przebieg procesu konwojowania. Podlega mu cały personel wchodzący w skład konwoju, zarówno funkcjonariusze, jak i inni pracownicy. W zakresie ochrony i konwojowania posiada on uprawnienia dyrektora jednostki. Jest odpowiedzialny za realizację wszystkich działań wykonywanych przez podległych funkcjonariuszy od momentu przybycia do jednostki.

Do zadań dowódcy konwoju należy w szczególności:

- wyznaczenie swojego zastępcy (w sytuacji gdy do zadań konwojowych wyznaczono co najmniej dwóch konwojentów);
- sprawdzenie stanu zabezpieczeń techniczno-ochronnych pojazdu konwojowego;
- sprawdzenie tożsamości osadzonego oraz rozmieszczenie go w pojeździe konwojowym;
- przekazanie osadzonego wraz z dokumentacją i depozytami we wskazanym zakładzie;
- ostrzeżenie osadzonego o możliwości użycia środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej;
- ustalenie sposobu porozumiewania się między dowódcami poszczególnych pojazdów;
- prowadzenie książki przebiegu służby konwojowej w przypadku konwoju realizowanego na innej podstawie niż polecenie dyrektora;
- podejmowanie i organizowanie działań ochronnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa konwoju<sup>14</sup>.

Konwój z wykorzystaniem kolumny samochodowej najczęściej dotyczy sytuacji, gdy z danej jednostki penitencjarnej musimy wywieźć osadzonego niebezpiecznego lub tzw. VIPa.

Zastosowanie konwoju kolumny samochodowej ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa konwoju. Gdy przewożony jest osadzony, który stał np. na czele zorganizowanej grupy przestępczej istnieje ryzyko napadu na konwój, dlatego w takich sytuacjach z jednostki wyjeżdża zorganizowana kolumna, aby potencjalni agresorzy nie wiedzieli, w którym aucie znajduje się osoba, którą chcieliby odbić.

Do zadań konwojenta należy w szczególności:

- ochranianie oraz obserwowanie zachowania osadzonych w celu zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa konwojowania, a w szczególności ich ucieczce;
- niedopuszczanie do kontaktów osadzonego z osobami postronnymi;
- pozostawanie w stałej gotowości do przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa realizowanego konwojowania;
- niezezwalanie osadzonym na zmianę miejsc w pojeździe konwojowym;

---

<sup>13</sup> §77 Zarządzenia nr 69 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 31 października 2023 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

<sup>14</sup> §59 pkt 1. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U.2016.1804).



- niezezwalanie na przekazywanie przedmiotów pomiędzy osadzonymi;
- utrzymywanie broni palnej i środków przymusu bezpośredniego w stałej gotowości do użycia i wykorzystania<sup>15</sup>.

Funkcjonariusz realizujący zadania na stanowisku przeznaczonym do kierowania pojazdem konwojowym ma za zadanie wykonywać polecenia dowódcy konwoju, dotyczące bezpieczeństwa konwoju<sup>16</sup>.

Do obowiązków dowódcy konwoju należy prowadzenie książki konwojowej, która jest raportem z przebiegu służby, to w niej dowódca musi opisać cały przebieg transportu osadzonego. W raporcie muszą się znaleźć informacje o: składzie konwoju (dowódcy, kierowcy, konwojencie lub konwojentach), rodzaju pojazdu (należy też podać jego nr rejestracyjny), trzeba opisać ponadto całą trasę konwoju. Druga część raportu dotyczy przebiegu konwoju. Należy w niej podać z jakiej jednostki wyjeżdża transport, datę, godzinę wyjazdu, następnie jeśli są przystanki, to z jakiego powodu oraz określić punkt docelowy - jaka to jednostka, o której godzinie transport został przyjęty i ilu liczył osadzonych. Ostatnim etapem jest podpisanie raportu przez kierownika działu ochrony oraz dyrektora jednostki. Co ważne książka przebiegu służby konwojowej nie dotyczy konwojowania w czasie zatrudnienia osadzonych na zewnątrz jednostki penitencjarnej i do zakładu opieki zdrowotnej. Wniosek o przewiezienie skazanych oraz dokumentów i przedmiotów, kierownik działu ewidencji wpisuje do książki przebiegu służby konwojowej. W książce tej dowódca konwoju zamieszcza również notatkę o przyczynie ewentualnej odmowy uwzględnienia wniosku kierownika działu ewidencji<sup>17</sup>.

## LICZBA KONWOJENTÓW

Obowiązujące przepisy określają liczbę konwojentów oraz ich wyposażenie i uzbrojenie w zależności od warunków i trasy konwojowania, odległości do miejsca docelowego, a także liczby osadzonych i stopnia ich demoralizacji lub zagrożenia dla bezpieczeństwa konwoju. Niezależnie od oceny powyższych elementów, funkcjonariusz odpowiedzialny za wyznaczenie konwoju musi przestrzegać następujących zasad:

1. Do konwojowania jednego osadzonego lub grupy do 10 osadzonych wyznacza się co najmniej dwóch funkcjonariuszy<sup>18</sup>;
2. Obowiązek zwiększenia liczby konwojentów ma miejsce, jeżeli konwojowanie:
  - odbywać się będzie w godz. 22.00 – 6.00,

<sup>15</sup> §93 Zarządzenia nr 69 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 31 października 2023 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

<sup>16</sup> Ibidem, §94.

<sup>17</sup> Instrukcja nr 4/2016 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dn.22.12.2016 w sprawie wykazów i wzorów druków ochronnych oraz znaków wzorów umownych.

<sup>18</sup> §84 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U.2016.1804).

Zapis ten obowiązuje również w sytuacjach nagłych, gdy konwój jest organizowany do publicznej placówki służby zdrowia. Na przykład, jeśli dowódca zmiany w jednostce o pełnym systemie ochrony organizuje konwój do szpitala w tych godzinach i nie ma bezpośredniego zagrożenia życia osadzonego, musi wyznaczyć większą liczbę konwojentów. Ta zasada dotyczy także każdej innej sytuacji konwojowania w tym przedziale czasowym.

- będzie trwać ponad 12 godzin,

Przepis dotyczący zwiększenia konwojentów ma zastosowanie wówczas, gdy przekroczenie 12 godzin będzie wynikało z dyspozycji transportowej tzn., gdy planowany wyjazd konwoju będzie przewidywany np. o godz. 7.00, natomiast przewidywany powrót lub dojazd do jednostki docelowej, gdzie planowany jest odpoczynek o godz. 21.00.

- grupa konwojowanych jest większa niż 10 osadzonych,

Niezależnie od tego, czy osadzeni, których liczba przekracza 10 osób, są przewożeni na całej trasie, czy tylko na jej odcinku, konieczne jest zwiększenie liczby konwojentów. Funkcjonariusz odpowiedzialny za organizację konwoju musi dokładnie przeanalizować dyspozycje transportowe, aby określić liczebność osadzonych na poszczególnych odcinkach trasy.

- konwojowany stwarza szczególne zagrożenie dla bezpieczeństwa konwoju,

Przepis ten dotyczy konwojowania osadzonych, którzy stanowią poważne zagrożenie społeczne dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej i wymagają umieszczenia w wyznaczonych oddziałach lub celach w warunkach zapewniających ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładów karnych lub aresztów, czyli tzw. osadzonych niebezpiecznych. To jednak nie jest jedyny przypadek, który wymaga zwiększenia liczby konwojentów. Inne sytuacje obejmują różne zdarzenia, które ze względów podkulturowych, zdrowotnych lub innych, uzasadniają potrzebę zwiększenia liczby konwojentów.

Możemy również spotkać się z sytuacjami, kiedy zmniejsza się liczba konwojentów danego transportu<sup>19</sup>. Uprawnienia do ustalania i zmniejszania składu konwoju istnieją w jednostkach półotwartych lub otwartych, a także w zamkniętych jednostkach, gdzie odbywają karę skazani zakwalifikowani do jednostek półotwartych lub otwartych. W świetle przepisów skazanego zakwalifikowanego do zakładu typu półotwartego lub otwartego może konwojować jeden funkcjonariusz, a skazany zakwalifikowany do zakładu typu półotwartego zatrudniony w systemie bez konwojenta lub skazany zakwalifikowany do zakładu otwartego, korzystający z zabiegów lub hospitalizowany w poza więziennym zakładzie opieki zdrowotnej, może udać się tam bez konwojenta. Jednak w praktyce przepisy te są najczęściej stosowane przy zatrudnianiu osadzonych poza jednostkami organizacyjnymi<sup>20</sup>.

---

<sup>19</sup> *Ibidem*, §84 pkt 3 i 4.

<sup>20</sup> *Ibidem*, §74.

## TRANSPORT OSADZONYCH NIEBEZPIECZNYCH

Wyjątkiem w transporcie osadzonych jest konwój osadzonych niebezpiecznych, czyli tzw. „N”. Odbywa się on przy zachowaniu wzmożonych środków ostrożności, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi<sup>21</sup>.

Dla bezpieczeństwa nie tyle osadzonych, ile innych osób poruszających się po drogach konwoje „N” odbywają się pojedynczo lub w grupie nie większej niż trzyosobowa.

Aby w jeszcze większym stopniu zapewnić bezpieczeństwo konwoju transporty niebezpiecznych osadzonych realizuje Grupa Interwencyjna Służby Więziennej (GISW), która jest zespołem szybkiego reagowania. Od 2004 roku GISW powstawały nieformalnie w jednostkach, w których przebywali sprawcy najcięższych przestępstw sklasyfikowani jako niebezpieczni<sup>22</sup>. Formalnie działają dopiero od 2010 roku, kiedy to Dyrektor Generalny SW powołał je do działania poprzez wydanie zarządzenia<sup>23</sup>.

GISW składa się z wykwalifikowanych funkcjonariuszy, którzy są przeszkoleni do jak najszybszej i skutecznej interwencji. W szczególności zajmują się podejmowaniem działań w sytuacji, gdy pojawia się zagrożenie dla bezpieczeństwa, np. bunt osadzonych, czy próby ucieczki<sup>24</sup>.

Funkcjonariusze GISW wzywani są zawsze, gdy konwojowany jest świadek koronny, ponieważ ten transport wiąże się z najwyższym ryzykiem<sup>25</sup>, ten rodzaj konwoju zawsze musi być zabezpieczony przy pomocy kolumny samochodowej, aby osobę transportowaną trudniej było zlokalizować i odbić.

## PRZEBIEG KONWOJU

Wyjazd konwoju z osadzonymi jest procesem wymagającym precyzyjnego planowania i przestrzegania ścisłych procedur bezpieczeństwa. Każdy etap tego zadania ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa zarówno osadzonych, jak i funkcjonariuszy odpowiedzialnych za ich transport. Na sukces konwoju składa się osiem następujących elementów:

1. Przygotowanie osadzonego: Osadzeni są wcześniej poinformowani o swoim przeniesieniu i muszą być gotowi na wyjście z cel. Następnie przed samym wyjazdem zostają przeniesieni do celi transportowej, gdzie są instruowani co do zasad postępowania podczas podróży. Funkcjonariusze w ramach przygotowania sprawdzają czy osadzony nie ma przy sobie żadnych nielegalnych przedmiotów lub substancji, które mogłyby stanowić zagrożenie.

---

<sup>21</sup> *Ibidem*, §88.

<sup>22</sup> M. Piekarski, *Grupy Interwencyjne Służby Więziennej*, „Komandos” 2007, 9, s. 13.

<sup>23</sup> Zarządzenie Nr 3/2011 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych GISW.

<sup>24</sup> W. Fabiszewski, *Wykonywanie zadań ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw i zabezpieczania jednostek Służby Więziennej*, [w:] W. Tomaszewski (red.), W. Fabiszewski, A. Jurkun (red.), *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa Polski*, Olsztyn 2017, s. 140.

<sup>25</sup> A. Drożdżak, „Komandosi” Służby Więziennej, czyli 16 twardzieli do zadań specjalnych, „Gazeta Krakowska”, 7.10.2014, <http://www.gazetakrakowska.pl/artykul/3599163,komandosi-sluzby-wieziennej-czyli-16-twardzieli-do-zadanspecjalnych,id,t.html> (28.06.2024).

2. Zabezpieczenie: Więzień zostaje zabezpieczony za pomocą kajdanek, zgodnie z procedurami bezpieczeństwa obowiązującymi w danej jednostce penitencjarnej oraz na podstawie ustawy o środkach przymusu bezpośredniego.
3. Transport: Osadzony zostaje umieszczony w specjalnym pojeździe operacyjno-konwojowym.
4. Eskorta: Jeśli sytuacja tego wymaga stosuje się eskortę w postaci kolumny samochodowej. Konwój więzienny zwykle jest eskortowany przez funkcjonariuszy SW lub policji.
5. Trasa: Trasa konwoju jest starannie zaplanowana i monitorowana, aby zapewnić bezpieczeństwo wszystkich uczestników. Często wybierane są najbezpieczniejsze i najmniej ryzykowne trasy, aby zminimalizować potencjalne zagrożenia.
6. Monitorowanie: Cały proces transportu jest śledzony i monitorowany przez odpowiednie organy penitencjarne. Mogą one korzystać z różnych środków kontroli, takich jak kamery monitoringu, aby zapewnić bezpieczeństwo konwoju.
7. Docelowa lokalizacja: Po dotarciu do celu więzień zostaje dostarczony do odpowiedniego miejsca, na przykład do sali sądowej lub do nowej jednostki penitencjarnej, w zależności od celu transportu.
8. Przekazanie: Po przekazaniu więźniów w nowym miejscu jego personel może dodatkowo sprawdzić osadzonych i zarejestrować ich obecność np. w systemie więziennym, jeśli konwój odbywał się do jednostki penitencjarnej.

## **POSTĘPOWANIE W SYTUACJACH ZAGRAŻAJĄCYCH BEZPIECZEŃSTWU**

W przypadku bezpośredniego zagrożenia dla konwojentów lub osadzonych, dowódca konwoju ma prawo podjąć wszelkie konieczne działania w celu zapobieżenia temu zagrożeniu. Ze względu na pełnioną funkcję, może on wydawać odpowiednie polecenia funkcjonariuszom i pracownikom wchodzącym w skład grupy konwojowej.

Do kluczowych uprawnień dowódcy konwoju istotnych podczas przeciwdziałania sytuacjom nadzwyczajnym podczas konwojowania, należą:

- żądanie pomocy od dyrektora najbliższej jednostki organizacyjnej SW,
- żądanie pomocy od najbliższej komendy powiatowej lub miejskiej Policji,
- żądanie pomocy od służby zdrowia Zakładów Opieki Zdrowotnej,
- żądanie doraźnej pomocy od każdej osoby.

W przypadku ucieczki osadzonego, dowódca konwoju jest odpowiedzialny za zabezpieczenie pozostałych osadzonych oraz o ile to możliwe, zorganizowanie pościgu za uciekinierem. Natychmiast po zdarzeniu dowódca konwoju informuje o nim policję oraz najbliższą jednostkę organizacyjną. Po ewentualnym ujęciu uciekiniera, dowódca kontynuuje konwojowanie osadzonych do miejsca przeznaczenia. Jeśli ucieczka osadzonego się nie powiedzie, dowódca postępuje zgodnie z poleceniami swojego przełożonego.

W sytuacji, gdy dojdzie do wypadku drogowego, dowódca konwoju musi niezwłocznie podjąć działania polegające na: wezwaniu policji oraz w razie potrzeby służb ratowniczych,

powiadomieniu o zdarzeniu jednostki penitencjarnej z której transport się odbywał, oraz ewentualnie najbliższej jednostki Służby Więziennej, organizacji zabezpieczenia miejsca zdarzenia ze szczególnym uwzględnieniem osadzonych (koordynacji ochrony przez konwojentów i służby wezwane na miejsce w przypadku konieczności ewakuacji osadzonych z pojazdu), zapewnieniu w razie potrzeby pierwszej pomocy przedmedycznej osobom poszkodowanym.

Odpowiedzialność dowódcy konwoju w przypadku choroby osadzonego jest związana z zapewnieniem niezbędnej pomocy medycznej. Gdy osadzony zachoruje podczas transportu, dowódca musi natychmiast podjąć działania mające na celu udzielenie mu pomocy. Jeśli stan zdrowia osadzonego pozwala na dalsze podróżowanie, konieczne jest przewiezienie go do najbliższego oddziału szpitalnego w jednostce penitencjarnej. Gdy sytuacja jest na tyle poważna, że wymaga hospitalizacji lub specjalistycznego leczenia, dowódca konwoju zwraca się do najbliższej jednostki organizacyjnej lub Policji o zorganizowanie odpowiedniego konwoju medycznego.

W przypadku śmierci osadzonego, dowódca konwoju ma obowiązek niezwłocznie powiadomić o tym Policję oraz kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej odpowiedzialnej za organizację konwoju. Informacja ta jest niezbędna do podjęcia dalszych procedur i formalności związanych z tym incydentem.

Jeśli nastąpi napad na konwój, dowódca konwoju jest odpowiedzialny za podjęcie natychmiastowych działań ochronnych mających na celu zabezpieczenie osadzonych, personelu oraz mienia. W sytuacji zagrożenia konieczne jest jak najszybsze poinformowanie najbliższej jednostki Policji oraz odpowiedniej jednostki organizacyjnej o zajściu, aby zapewnić niezbędną interwencję i wsparcie<sup>26</sup>.

Te procedury mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa i właściwej opieki zarówno osadzonym, jak i personelowi odpowiedzialnemu za przeprowadzanie konwojów. Warto kolejny raz podkreślić, że to bezpieczeństwo podczas konwojów osadzonych nie dotyczy tylko samego transportu, ale również każdej sytuacji, która może wystąpić w trakcie podróży.

## **SAMOWOLNE ODDALENIE SIĘ OD KONWOJU**

Przypadków oddalenia się od konwoju, czyli ucieczek, w historii polskiego więziennictwa nie ma wielu, co pokazuje, że funkcjonariusze służby konwojowej stają na wysokości zadania i dobrze wykonują swoje obowiązki, a bezpieczeństwo społeczeństwa nie jest narażone.

W świetle statystyk z 2023 roku<sup>27</sup> przeprowadzonych przez Biuro Ochrony i Działań Obronnych Centralnego Zarządu Służby Więziennej spod konwoju SW nie oddalił się żaden osadzony, a czterech osadzonych uciekło z konwoju wykonywanego przez Policję.

W 2023 roku najwięcej ucieczek lub fachowo nazywanych przez funkcjonariuszy i pracowników cywilnych SW zdarzeń nastąpiło z miejsca zatrudnienia, jest to aż 171 takich przypadków. Samowolne oddalenie się z miejsca zatrudnienia jest najczęściej spowodowane nieuwagą

<sup>26</sup> H. Misztal, *Służba konwojowa*, „Zagadnienia bezpieczeństwa i organizacja bezpiecznej służby” 2018, s.19-20.

<sup>27</sup> *Statystyka*, Służba Więzienna, <https://sw.gov.pl/strona/Statystyka>, (28.06.2024).

pracodawcy. Więźniowie zatrudnieni w fabryce uciekli podczas wykonywania prac porządkowych, ucieczek dokonują także wykorzystując moment załadunku towarów. Innym przykładem są ucieczki podczas przerwy obiadowej. Służba Więzienna nawiązuje umowy z różnymi zakładami pracy. Areszt Śledczy Warszawa-Grochów na przykład ma podpisane umowy z Lasami Państwowymi, gdzie osadzeni są odpowiedzialni za sprzątanie lasów innym przykładem jest praca polegająca na sprzątaniu wagonów PKP Intercity (to praca dla osadzonych kobiet) lub jako pomoc konserwatorów wagonów (praca dla osadzonych mężczyzn). Osadzeni zatrudnieni do pracy na zewnątrz jednostki penitencjarnej są wcześniej weryfikowani i od administracji więziennictwa otrzymują specjalną przepustkę, taki kredyt zaufania do wyjścia poza teren więzienia i zazwyczaj pracują w miejscach w niedalekiej odległości od tej jednostki, dlatego do pracy chodzą sami lub z jednym konwojentem doprowadzającym i nie ma nad nimi nadzoru przez cały okres pracy. Każda ucieczka jest traktowana bardzo poważnie przez Służbę Więzienną oraz Policję, która włącza się w poszukiwania zbiega. Osadzony który dopuścił się naruszenia ustalonych zasad i zbiegł z miejsca zatrudnienia jest natychmiast łapany, degradowany do systemu zamkniętego, co pokazuje, że nie ma tolerancji dla takich zachowań.

Sytuacjami o wiele poważniejszymi są ucieczki z transportu do sądu lub jednostek leczniczych. Historia konwojów zanotowała kilka takich zdarzeń.

W Toruniu w 2014 roku doprowadzony do prokuratury 25 latek został przesłuchany bez kajdanek w celu pobrania próbki jego pisma. Funkcjonariusze zostali na korytarzu, co osadzony szybko wykorzystał i wskoczył na parapet, uderzył i odepchnął próbującą go zatrzymać kobietę, a następnie znalazł się na daszku nad biurem podawczym i stanowiskiem portiera po czym zeskoczył na zaparkowany samochód uszkadzając go. Po kilkunastu minutach został zatrzymany przez tych samych policjantów, którzy go wcześniej doprowadzili, gdy jeden z nich odbezpieczył broń i ostrzegł, że będzie strzelał<sup>28</sup>.

W 2018 roku mężczyzna odbywający karę pozbawienia wolności w Oddziale Zewnętrznym w Toruniu podczas konwojowania do przychodni na badanie RTG, podjął próbę ucieczki. Funkcjonariusze byli zmuszeni do oddania jednego strzału ostrzegawczego, aby uciekinier się zatrzymał. Po tej akcji konwojenci Służby Więziennej natychmiast ujęli osadzonego<sup>29</sup>.

Również w 2018, gdy podczas konwoju z Zakładu Karnego w Iławie do Sądu Rejonowego w Ostródzie doszło do ucieczki zatrzymanego. Do poszukiwań wykorzystano środki przymusu bezpośredniego: psy tropiące oraz posterunki blokadowe dróg dojazdowych<sup>30</sup>.

---

<sup>28</sup> *Próba ucieczki aresztowanego z konwoju w Toruniu. Padł strzał!*, 16.05.2018, <https://pomorska.pl/proba-ucieczki-aresztowanego-z-konwoju-w-toruniu-padl-strzal/ar/13180469> (28.06.2024).

<sup>29</sup> *Ibidem*.

<sup>30</sup> *Ostróda: policjanci poszukują 27 latka, który uciekł z konwoju*, <https://ostroda.policja.gov.pl/o15/aktualnosci/46764,Ostroda-Policjanci-poszukuja-27-latka-ktory-uciekl-z-konwoju.html> (28.06.2024).

W kwietniu 2024 roku w godzinach popołudniowych osadzony z Zakładu Karnego w Zamościu został przetransportowany do szpitala na konsultację medyczną. W drodze powrotnej do celi rzucił się do ucieczki<sup>31</sup>.

Przytoczone przykłady pokazują, że ucieczki z konwoju więziennego zdarzają się rzadko, ponadto są one szybko i skutecznie neutralizowane przez odpowiednie służby. Osoba, która z konwoju próbuje uciec, zawsze jest łapana i wraca do jednostki penitencjarnej, gdzie otrzymuje karę za ten występki oraz ma najczęściej zmieniany status na osadzonego niebezpiecznego.

Mechanizmy kontroli i nadzoru są na bieżąco analizowane i usprawniane, aby zminimalizować ryzyko takich incydentów w przyszłości. Aby zapobiec atakom na konwój i próbom odbicia więźnia, osadzony nie może wcześniej uzyskać informacji na temat swojego transportu, dotyczących daty i godziny konwoju, trasy przejazdu, a także miejsca docelowego, gdyż zwiększyłoby to zagrożenie dla bezpieczeństwa konwoju.

Funkcjonariusze Służby Więziennej stale uczestniczą w szkoleniach, w trakcie których do ich dyspozycji jest nie tylko sprzęt używany każdego dnia w trakcie realizacji konwojów, ale również specjalne jednostki broni i amunicja barwiąca, co pozwala na dużo bardziej realistyczny trening. Instruktorami są głównie funkcjonariusze GISW, ponieważ to właśnie oni w swojej pracy muszą się zmierzyć z najbardziej wymagającymi i ryzykownymi konwojami. Szkolenia są doskonałą okazją do treningu elementów planowania konwoju, rozpoznawania zagrożeń i udzielania pierwszej pomocy w sytuacji kryzysowej<sup>32</sup>. Konwoje to sytuacje podwyższonego ryzyka, dlatego funkcjonariusze SW muszą umieć współpracować z innymi służbami. I to właśnie podczas szkoleń mogą doskonalić umiejętności współdziałania i koordynowania działań z Policją oraz Strażą Pożarną<sup>33</sup>.

## PODSUMOWANIE

W artykule podkreślono kluczową rolę Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa państwa i wysunięto najważniejsze wnioski dotyczące pracy funkcjonariuszy w służbie konwojowej.

Jest to służba niezwykle wymagająca dlatego też kierowani są do niej wybrani funkcjonariusze, którzy cechują się opanowaniem i wysoką odpornością na stres. W celu skutecznego odparcia ataku i bezpiecznego transportu osadzonego do miejsca docelowego powinni oni odznaczać się też dobrą kondycją fizyczną oraz umiejętnością szybkiego podejmowania decyzji w sytuacjach zagrożenia.

---

<sup>31</sup> *Niebawem miał wyjść na wolność, postanowił uczynić to wcześniej. Więzień uciekł z konwoju*, <https://www.lublin12.pl/niebawem-mial-wyjsc-na-wolnosc-postanowil-uczynic-to-wczesniej-wiezien-uciekl-z-konwoju/> (28.06.2024).

<sup>32</sup> J. Wójtowicz, „Konwojówka”, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-w-rzeszowie-konwojowka> (28.06.2024).

<sup>33</sup> M. Karas-Matysiak, *Napad na konwój! ... spokojnie - to tylko ćwiczenia*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-grojcu-konwoj-2017> (29.06.2024).

Szczególne wymagania stawia się też kierowcom takich konwojów. Mogą być nimi funkcjonariusze posiadający kwalifikacje zawodowe uprawniające do prowadzenia wszystkich rodzajów pojazdów, które użytkuje się w Służbie Więziennej.

W trakcie transportu osadzonych kierowca jest nie tylko osobą prowadzącą pojazd ale wykonuje też obowiązki konwojenta. Tak jak inni funkcjonariusze wyposażony jest w środki przymusu bezpośredniego, posiada broń palną i ubrany jest w kamizelkę kuloodporną.

Spoczywa na nim wielka odpowiedzialnością za bezpieczne przetransportowanie osadzonych gdyż musi przewidzieć ewentualne niebezpieczeństwo na drodze i w porę odpowiednio zareagować.

Dowódca konwoju wraz z kierowcą muszą pracować w pełnym skupieniu, czuwać nad zachowaniem transportowanych osadzonych i ich zdrowiem oraz pozostawać w stałej gotowości do przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa, mogących zakłócić porządek realizowanego konwoju.

Wymaga to szerokiej wiedzy, zarówno z zakresu bezpieczeństwa drogowego (w tym poruszania się pojazdem uprzywilejowanym), udzielania pierwszej pomocy, jak dotyczącej przepisów stosowanych w Służbie Więziennej, m.in. zasad użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, zasad konwojowania i wielu innych.

Głównym celem służby konwojowej jest minimalizowanie ryzyka dla wszystkich uczestników konwoju, w tym dla osadzonych, funkcjonariuszy oraz społeczności lokalnych.

Ponieważ „konwojówka” jest jednym z najtrudniejszych i najbardziej niebezpiecznych zadań funkcjonariuszy Służby Więziennej, wymagającym wysokiego poziomu organizacji i środków bezpieczeństwa liczba konwojentów jest ustalana na podstawie czynników takich jak: liczba konwojowanych osadzonych, stopień ich demoralizacji, trasa i czas trwania konwoju. Obowiązek zwiększenia liczby konwojentów występuje m.in. w przypadku konwojowania w godzinach nocnych (22:00-6:00), trwającego ponad 12 godzin lub gdy konwojowani są uznani za niebezpiecznych.

Z kolei osadzeni „N” wymagają zwrócenia większej uwagi na bezpieczeństwo, dlatego konwojowanie osadzonych niebezpiecznych odbywa się z udziałem Grupy Interwencyjnej Służby Więziennej ze wzmożonymi środkami ostrożności.

Każdy konwój jest szczegółowo planowany i dokumentowany w Książce przebiegu służby konwojowej. Dokumentacja obejmuje m.in. opis trasy, podaje się w niej informacje dotyczące przystanków, liczby konwojowanych, powodów konwojowania.

Wszystkie wymienione elementy składają się na sukces konwoju oraz jego bezpieczeństwo co jest najważniejsze z punktu widzenia nie tylko funkcjonariuszy, ale też zwykłych obywateli, ponieważ to właśnie oni widząc pojazd SW nie powinni odczuwać strachu przed tym, że może wydarzyć się coś złego.

Powyższe stwierdzenia potwierdzają zatem hipotezę postawioną w części metodologicznej artykułu.

Przedstawiono w nim konwój więźniów jako nieodzowny element systemu penitencjarnego, podkreślono, że bezpieczeństwo konwoju osadzonych jest bardzo ważnym aspektem pracy Służby



Więziennej. Ten złożony z wielu elementów proces wymaga ścisłego przestrzegania procedur i dostosowania środków do stopnia zagrożenia ze strony konwojowanych, aby wszyscy uczestnicy ruchu drogowego czuli się bezpiecznie mijając transport osadzonych. Każdy konwój jest trudny niezależnie od tego czy trasa jest krótka, czy jest to konwój do szpitala lub pracy.

Podczas transportu spotkać się można z wieloma zagrożeniami, są one przewidywalne i nieprzewidywalne jednak funkcjonariusze Służby Więziennej to osoby wykwalifikowane i gotowe na każdą sytuację.

## **BIBLIOGRAFIA**

- Dąbrowski Daniel. Więzienne ABC, „K” jak konwój. W <https://sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-przyluchach-starych-wiezienne-abc-k-jak-konwoj>.
- Drożdżak Artur. 2014. „Komandosi” Służby Więziennej, czyli 16 twardzieli do zadań specjalnych. 7.10.2014. W <http://www.gazetakrakowska.pl/artykul/3599163,komandosi-sluzby-wieziennej-czyli-16-twardzieli-do-zadanspecjalnych,id,t.html>.
- Fabiszewski Wojciech. 2017. Wykonywanie zadań ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw i zabezpieczania jednostek Służby Więziennej. Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa Polski. Waldemar Tomaszewski, Wojciech Fabiszewski, Andrzej Jurkun (red.). Olsztyn.
- Instrukcja nr 4/2016 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dn.22.12.2016 w sprawie wykazów i wzorów druków ochronnych oraz znaków wzorów umownych.
- Instrukcja nr 7/2010 dyrektora generalnego Służby Więziennej z 13 sierpnia 2010 r. w sprawie transportowania skazanych.
- Karas-Matysiak Marta. Napad na konwój! ... spokojnie - to tylko ćwiczenia. W <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-grojcu-konwoj-2017>.
- Komenda Powiatowa Policji w Ostródzie. W <https://ostroda.policja.gov.pl/o15/aktualnosci/46764,Ostroda-Policjanci-poszukuja-27-latka-ktory-uciekł-z-konwoju.html>.
- Konwój, czyli bezpieczeństwo i ochrona, <https://sw.gov.pl/galeria/konwoj-czyli-bezpieczenstwo-i-ochrona>.
- Korwin-Szymanowski Grzegorz. 2011. Szesnaście razy na księżyc, Forum Penitencjarne 02(153).
- Linowski Krzysztof. 2017. Organizacja i zadania służby więziennej w Polsce. Radom: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu
- Markowska Monika. 2015. Przenoszenie między jednostkami penitencjarnymi skazanych odbywających długoterminowe kary pozbawienia wolności – na przykładzie okręgu warszawskiego. Przegląd Więziennictwa Polskiego 88. Warszawa.
- Misztal Henryk. 2018. Służba konwojowa. Zagadnienia bezpieczeństwa i organizacja bezpiecznej służby. Kalisz.
- Niebawem miał wyjść na wolność, postanowił uczynić to wcześniej. Więzień uciekł z konwoju, 12.04.2024, <https://www.lublin112.pl/niebawem-mial-wyjsc-na-wolnosc-postanowil-uczynic-to-wczesniej-wiezien-uciekł-z-konwoju/>.
- Piekarski M. 2007. Grupy Interwencyjne Służby Więziennej, Komandos 9.

Próba ucieczki aresztowanego z konwoju w Toruniu. Padł strzał!. 16.05.2018, <https://pomorska.pl/proba-ucieczki-aresztowanego-z-konwoju-w-toruniu-padl-strzal/ar/13180469>.

Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U.2016.1804).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 lutego 2011 r. w sprawie trybu współdziałania Służby Więziennej z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub konwoju.

Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slovniki/bezpieczenstwo>.

Służba Więzienna, <https://sw.gov.pl/>.

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U.2024.383 t.j.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. 2010 Nr 79 poz. 523).

Wójtowicz Jarosław. „Konwojówka”. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-w-rzeszowie-konwojowka>.

Zarządzenie Nr 29/2015 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 1 lipca 2015 r. w sprawie transportowania skazanych.

Zarządzenie Nr 3/2011 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych GISW.

Zarządzenie Nr 360 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeni.

Zarządzenie nr 69/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 31 października 2023 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

**Marcin SOBIECKI**

Uniwersytet w Siedlcach

Wydział Nauk Społecznych

marcin-sobiecki@wp.pl

<https://orcid.org/0000-0001-6088-3587>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.10>



---

## SAMOBÓJSTWA NA TERENIE WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO W LATACH 2019-2022 – SPRAWOZDANIE Z BADAŃ

---

**ABSTRAKT:** Artykuł przedstawia problematykę samobójstw na terenie województwa warmińsko-mazurskiego jako poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa społecznego. Przedstawiono różne rodzaje samobójstw oraz czynniki ryzyka z nimi związane. W artykule opisano także metody prewencji i interwencji mające na celu zapobieganie samobójstwom. Analizowane są wyniki badań przeprowadzonych przez Komendę Wojewódzką Policji w Olsztynie w latach 2019-2022 oraz społeczny odbiór problematyki samobójstw na tym terenie oparty na badaniach ankietowych. Celem artykułu jest analiza trendów samobójczych w województwie warmińsko-mazurskim, zrozumienie ich wpływu na bezpieczeństwo społeczne oraz identyfikacja czynników ryzyka i ochronnych związanych z tym zjawiskiem. Pytania badawcze: Zostały zrealizowane za pomocą ankiety, która pozwoliła na zebranie bezpośrednich opinii i sugestii mieszkańców województwa dotyczących skuteczności oraz potrzeb w zakresie działań profilaktycznych. Metodologia: Przedstawia kontekst badawczy oraz ramy przeprowadzonych badań, w tym problematykę, cel, hipotezy robocze, metody i narzędzia badawcze. Opisuje lokalizację i organizację badań, co pomaga zrozumieć tło danych, oraz wskazuje ograniczenia wpływające na interpretację wyników. Wnioski: Szczegółowo odnoszą się do postawionych hipotez, analizując je w świetle uzyskanych w trakcie badań danych. Zawierają omówienie trudności badawczych oraz sugerują przyszłe kierunki badań.

**SŁOWA KLUCZOWE:** samobójstwo, bezpieczeństwo społeczne, czynniki ryzyka, prewencja, interwencja

---

## SUICIDES IN THE WARMIAN-MASURIAN VOIVODESHIP IN THE YEARS 2019-2022 – RESEARCH REPORT

**ABSTRACT:** The article addresses the issue of suicides in the warmian - masurian voivodeship as a serious threat to public safety. It presents various types of suicides and associated risk factors. The article also describes prevention and intervention methods aimed at preventing suicides. Additionally it analyzes the results of research conducted by the Provincial Police Headquarters in Olsztyn from 2019 - 2022 as well as the public perception of the suicide issue in this region based on survey research. Purpose: The aim of the Article is to analyze suicide trends in the warmian – masurian voivodeship, understand their impact on social security and identify the risk and protective factors associated with this phenomenon. Research questions: They were carried out using a survey, which allowed for the collection of direct opinions and suggestions from the residents of the voivodeship regarding the effectiveness and needs of preventive measures. Methodology: It presents the research context and the framework of the conducted studies, including the issues, objectives, working hypotheses, methods, and research tools. It describes the location and organization of the research, which helps to understand the background of the data and indicates the limitations affecting the interpretation of the results. Findings: They address the stated hypotheses in detail, analyzing them in light of the data obtained during the research. They include a discussion of the research challenges and suggest future research directions.

**KEYWORDS:** suicide, social security, risk factors, prevention, intervention

## WPROWADZENIE

Współczesne społeczeństwo boryka się z zagrożeniami zdrowotnymi i społecznymi, w tym z problemem samobójstw, który dotyka jednostki, rodziny i społeczności, pozostawiając trwały ślad na tkance społecznej. Samobójstwo będące wynikiem skomplikowanych interakcji czynników indywidualnych, społecznych i psychologicznych stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia publicznego i bezpieczeństwa społecznego. Województwo warmińsko-mazurskie, z jego unikalnymi cechami, wymaga szczególnego zrozumienia i interwencji w obliczu tego problemu. W latach 2019-2022 region ten, podobnie jak reszta Polski i świata, zmagał się z wyzwaniem pandemii COVID-19, która pogłębiła istniejące problemy społeczne i zdrowotne.

Województwo warmińsko-mazurskie położone jest w północno-wschodniej części Polski, nad Zalewem Wiślanym, granicząc z obwodem kaliningradzkim na wschodniej granicy Unii Europejskiej. Składa się z historycznych krain: Warmii, Mazur i Powiśla. Sąsiaduje z województwami: podlaskim na wschodzie, mazowieckim na południu, kujawsko-pomorskim na południowym zachodzie i pomorskim na zachodzie. Stolicą regionu jest Olsztyn. Region obejmuje powierzchnię ponad 24 tys. km<sup>2</sup> i jest czwartym co do wielkości województwem w Polsce<sup>1</sup>.

Administracyjnie województwo warmińsko-mazurskie dzieli się na 19 powiatów (bartoszycki, braniewski, działdowski, elbląski, ełcki, giżycki, gołdapski, iławski, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski, nidzicki, nowomiejski, olecki, olsztyński, ostródzki, piski, szczycieński, węgorzewski) oraz dwa miasta na prawach powiatu (Olsztyn i Elbląg). Powiaty te obejmują 116 gmin: 16 miejskich, 34 miejsko-wiejskich i 66 wiejskich. W województwie znajduje się 50 miast, z czego największe to Olsztyn, Elbląg i Ełk.

Na omawianym terenie zamieszkuje ponad 1,3 mln osób (662 625 mężczyzn i 695 285 kobiet). Region charakteryzuje się najniższą w Polsce gęstością zaludnienia wynoszącą 59 osób na km<sup>2</sup>, podczas gdy średnia krajowa to 122 osoby na km<sup>2</sup>. Populacja jest stosunkowo młoda: 23,2 proc. to osoby w wieku przedprodukcyjnym, 63,5 proc. w wieku produkcyjnym, a 13,3 proc. w wieku poprodukcyjnym. Województwo wyróżnia się również jednym z najwyższych wskaźników przyrostu naturalnego w Polsce wynoszącym 1,6 – dla porównania średnia krajowa to 0,2<sup>2</sup>.

Po przeprowadzeniu analizy dostępnej literatury przedmiotu, opinii oraz poglądów, problem badawczy w niniejszym artykule został sformułowany w postaci następującego pytania: jakie czynniki wpływają na podjęcie decyzji o popełnieniu samobójstwa w oparciu o opinie społeczne oraz dane z różnych źródeł?

Przedmiotem badań empirycznych były samobójstwa (na podstawie analizy danych) oraz opinie społeczne dotyczące samobójstw (na podstawie sondażu diagnostycznego).

---

<sup>1</sup> Ogólna charakterystyka województwa warmińsko-mazurskiego (2016), Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, <https://bip.warmia.mazury.pl/informacja/1/ogolna-charakterystyka-wojewodztwa-warmińsko-mazurskiego.html> (24.07.2024).

<sup>2</sup> Województwo warmińsko-mazurskie (2023), Wikipedia, Wolna encyklopedia, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo\\_warmi%C5%84sko-mazurskie](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_warmi%C5%84sko-mazurskie) (24.07.2024).

Celem badań było określenie skali zjawiska oraz zidentyfikowanie najczęstszych przyczyn samobójstw na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019-2022.

W związku z celem badań i sformułowanym problemem badawczym opracowano dwie hipotezy:

1. Według opinii mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego głównymi czynnikami wpływającymi na decyzję o popełnieniu samobójstwa są: choroby psychiczne, śmierć bliskiej osoby, depresja, uzależnienia, problemy finansowe, trudności w szkole oraz niechciana ciąża.
2. Na podstawie danych statystycznych z województwa warmińsko-mazurskiego można stwierdzić, że głównymi czynnikami wpływającymi na decyzję o popełnieniu samobójstwa są: zaburzenia psychiczne, choroby fizyczne, przemoc domowa, zawód miłosny, problemy w szkole lub pracy, trudne warunki ekonomiczne oraz popełnienie przestępstwa lub wykroczenia.

W artykule zastosowano metodę sondażu diagnostycznego przeprowadzonego techniką ankietowania przy użyciu kwestionariusza ankiety. Badania ankietowe zrealizowano w grupie 100 osób zamieszkujących województwo warmińsko-mazurskie. Aby pogłębić wiedzę na temat problemu samobójstw na terenie województwa warmińsko-mazurskiego przeprowadzono analizę wtórną danych. Tego rodzaju badania zostały zastosowane w niniejszym artykule do analizy czynników wpływających na samobójstwa. Badania te prowadzone były w latach 2023-2024 i obejmowały dane zgromadzone w latach 2019-2022 na temat samobójstw na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

## DEFINICJA I RODZAJE SAMOBÓJSTW

Samobójstwo jest zjawiskiem społecznym, które budzi zainteresowanie wielu dyscyplin naukowych, zwłaszcza suicydologii zajmującej się problematyką samobójstw w sposób szczegółowy. Zamach na własne życie to zachowanie autodestrukcyjne ściśle związane z wieloma zjawiskami z zakresu patologii społecznej. Dlatego zainteresowanie tym zjawiskiem wynika z wpływu wielu czynników społecznych, psychologicznych i biologicznych<sup>3</sup>.

W literaturze nie istnieje jedna powszechnie akceptowana definicja samobójstwa. Definiowanie tego zjawiska jest trudne ze względu na zmieniające się wartości na przestrzeni lat. W związku z tym wszystkie definicje samobójstwa można uznać za definicje projektujące<sup>4</sup>. W potocznym rozumieniu samobójstwo oznacza odebranie sobie życia, czyli celowe i świadome działanie prowadzące do śmierci biologicznej<sup>5</sup>. Samobójstwo wiąże się z duchowością i wolnością człowieka, a nie z popędem śmierci. Odzwierciedla ono postawę człowieka wobec zewnętrznych i wewnętrznych okoliczności, a przede wszystkim jest rezultatem radykalnej

<sup>3</sup> A. Zwoliński, *Samobójstwo jako problem osobisty i publiczny*, Kraków 2013, 9-10.

<sup>4</sup> M. Borowski, A. Stormecka, *Samobójstwo jako patologia społeczna*, Płock – Wyszaków 2010, s. 26.

<sup>5</sup> A. Zwoliński, *Samobójstwo jako problem...*, *op. cit.*, s. 10.

negacji życia i jego sensu<sup>6</sup>. Emile Durkheim stworzył klasyczną definicję samobójstwa, opisując je jako „każdy przypadek śmierci, który bezpośrednio lub pośrednio wynika z pozytywnego lub negatywnego działania ofiary, która wiedziała, że da ono taki rezultat”<sup>7</sup>. Definicja ta jest trafna, gdyż wskazuje na śmiertelny efekt samobójstwa, jednocześnie odróżniając je od nieudanej próby samobójczej. Odróżnia również samobójstwo od morderstwa i śmierci w wyniku wypadku. Wadą definicji jest brak precyzji co do czasu między podjęciem działania a śmiercią. W związku z tym nałogowe palenie tytoniu, które prowadzi do raka płuc i przedwczesnej śmierci, mogłoby być uznane za samobójstwo<sup>8</sup>.

## RODZAJE SAMOBÓJSTW

Emile Durkheim uważał, że samobójstwo jest wynikiem wpływu społeczeństwa na jednostkę<sup>9</sup>. Wyróżnił cztery typy samobójstw:

- samobójstwo altruistyczne – jest wynikiem oczekiwań społeczeństwa wobec jednostki i zdarza się, gdy ktoś jest nadmiernie zintegrowany ze społeczeństwem;
- samobójstwo fatalistyczne – ma miejsce, gdy człowiek odbiera sobie życie, czując, że nie kontroluje własnego losu i traci sens życia;
- samobójstwo egoistyczne – występuje, gdy jednostka jest słabo zintegrowana ze społeczeństwem, otrzymuje niewielkie wsparcie i czuje się izolowana;
- samobójstwo anomiczne – wynika z poczucia alienacji i nagłych zmian społecznych<sup>10</sup>.

Barbara Małgorzata Kałdon, stosując kryterium intencji śmierci, klasyfikuje samobójstwa na dwa typy:

- samobójstwa z intencją śmierci – przypadki autodestrukcji, kiedy jednostka rezygnuje z walki o własne życie, a ich rezultatem jest najczęściej śmierć;
- samobójstwa bez intencji śmierci – kończące się na etapie usiłowania, mające na celu zwrócenie uwagi społeczeństwa na określony problem. Suicydent nie pragnie śmierci, lecz chce dokonać manifestacji<sup>11</sup>.

## PRZYCZYNY ORAZ SPOSOBY POPEŁNIENIA SAMOBÓJSTWA

Zachowania suicydalne mają źródło w społeczeństwie, jego kulturze oraz kondycji psychicznej. Można je analizować szeroko, uwzględniając wiele czynników, takich jak dojrzałość, osobowość, środowisko rodzinne i społeczne, tolerancję na stres, system wartości<sup>12</sup>. W większości

<sup>6</sup> M. Wolicki, *Logoterapia w praktyce pastoralnej*, Wrocław 2003, s. 126.

<sup>7</sup> É. Durkheim, *Samobójstwo. Studium z socjologii*, tłum. K. Wakar, Warszawa 2006, s. 48.

<sup>8</sup> M. Borowski, A. Stormecka, *Samobójstwo jako patologia...*, *op. cit.*, s. 26.

<sup>9</sup> R. O'Connor, N. Sheehy, *Zrozumieć samobójcę*, Gdańsk 2002, s. 64-66.

<sup>10</sup> M. Borowski, A. Stormecka, *Samobójstwo jako patologia...*, *op. cit.*, s. 63-65.

<sup>11</sup> B.M. Kałdon, *Samobójstwa zagrożeniem XXI wieku*, [w:] B.M. Kałdon (red.), *Wybrane obszary niebezpieczeństw XXI wieku w ujęciu interdyscyplinarnym*, Warszawa 2016, s. 30-31.

<sup>12</sup> B. Hołyst, *Zagrożenia ładui społecznego*, Warszawa 2014, s. 73.

przypadków przyczyny pozostają nierozpoznane, a podawane są jedynie najbardziej widoczne. Najczęściej decyzje o samobójstwie mają związek z osobistymi skłonnościami samobójczymi (obejmują: lękowe skłonności, kiedy samobójstwo wynika z realnego zagrożenia; poczucie niespełnienia i brak optymizmu; poczucie winy lub niską samoocenę) oraz suicydogennymi układami sytuacyjnymi, które są sekwencją traumatycznych okoliczności i sprawiają, że osoba nie widzi możliwości poradzenia sobie z problemami (choroby psychiczne, jak schizofrenia czy depresja, alkoholizm, konflikty rodzinne, problemy ekonomiczne, przewlekłe choroby, zawód miłosny oraz lęk przed karą za przestępstwo)<sup>13</sup>.

W etiologii samobójstwa warto wspomnieć o syndromie L – A – D. Litery oznaczają: „L” – utratę zdrowia, zasobów, bliskich lub wiary we własne siły; „A” – nagłą agresję wobec siebie lub innych; „D” – depresję, objawiającą się apatią, smutkiem i zniechęceniem. Kumulacja tych trzech czynników znacznie zwiększa ryzyko podjęcia decyzji o samobójstwie<sup>14</sup>.

W tematyce samobójstw, które obrazują *stricte* wszelakie symptomy zachowań suicydalnych, wyróżnia się kilka innych kluczowych pojęć:

- przekazy samobójcze – symptomy tendencji samobójczych wyrażane w zachowaniach, działaniach lub wypowiedziach, które mogą być świadome lub nieświadome;
- ryzyko samobójstwa – ocena specjalisty dotycząca prawdopodobieństwa samounicestwienia, oparta na cechach patologicznych, sytuacji życiowej, reakcjach otoczenia i danych statystycznych;
- myśli samobójcze – myśli o śmierci, które można zaobserwować w zachowaniu osoby lub uzyskać poprzez jej wypowiedzi;
- groźby samobójcze – zapowiedzi odbierania sobie życia w przypadku niespełnienia określonych warunków lub życzeń<sup>15</sup>.

## SPOSOBY POPEŁNIENIA SAMOBÓJSTWA

W kontekście kryminalistycznym można wyróżnić następujące rodzaje samobójstw:

Powieszenie – jest najskuteczniejszym i najczęściej wybieranym sposobem samobójstwa. Polega na zaciśnięciu pętli na szyi, a wtedy ciężar ciała powoduje ucisk na tętnicę szyjną, prowadząc do szybkiej utraty przytomności. Pętle wykonane są ze sznurów, linek, pasków lub kabli. Istnieje także autoerotyczne powieszenie, będące skrajnym przypadkiem parafilii, oraz zadzierzgnięcie, kiedy pętla jest zaciskana ręcznie lub za pomocą specjalnego narzędzia, tzw. krępulca<sup>16</sup>.

<sup>13</sup> M. Baranowska, I. Wiciak, *Wybrane patologie społeczne. Uwarunkowania, przejawy, profilaktyka*, Szczytno 2011, s. 52-53.

<sup>14</sup> T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 33-34.

<sup>15</sup> B. Hołyst, *Suicydologia*, Warszawa 2002, s. 44.

<sup>16</sup> T. Marcinkowski, *Medycyna sądowa dla prawników*, wyd. 4, Poznań 2000, s. 229-63.

Uszkodzenie ciała – polega na ranieniu ważnych arterii krwionośnych ostrym narzędziem poprzez nacięcia, przecięcia lub nakłucia. Osoby takie często koncentrują się na wyczulonych lub widocznych naczyniach, jak żyły, tętnice czy jama brzuszna<sup>17</sup>.

Utonięcie – może polegać na przywiązaniu nogawek spodni i napełnieniu ich piaskiem, związaniu kończyn, dociążeniu ciała przedmiotem, a następnie skoku do wody<sup>18</sup>.

Zatrucia – dzielą się na wypadkowe, zbrodnicze i samobójcze. Te ostatnie najczęściej polegają na używaniu tlenu węgla lub środków uspokajających. Tlenek węgla stosowany jest poprzez podłączenie przewodu do rury wydechowej i wprowadzenie go do zamkniętego pojazdu, który ma pracować na biegu jałowym. Zatrucia lekami, takimi jak benzodiazepiny, barbiturany lub ich kombinacje z alkoholem mogą wywołać śpiączkę i śmierć, ponieważ etanol hamuje metabolizm barbituranów, przedłużając ich działanie<sup>19</sup>.

Użyciu broni palnej – postrzał najczęściej dotyczy głowy i oddawany jest z tzw. podbicia bezwzględego, czyli strzału z przyłożenia. W przypadku samobójstw często dochodzi do tzw. postrzału Krönlaina, kiedy strzał oddawany jest przez otwarte usta. Taki strzał powoduje powstanie dużej ilości gazów, które mogą rozrywać kości czaszki, prowadząc do poważnych obrażeń i rozległej rany wylotowej<sup>20</sup>.

Oprócz wcześniej opisanych metod samobójczych istnieją także inne, takie jak skok z wysokości czy wypadki drogowe, np. wejście na tor kolejowy. W takich przypadkach przyczyną śmierci są często poważne obrażenia wielonarządowe, obejmujące kluczowe organy, takie jak serce, mózg, płuca, wątroba i nerki<sup>21</sup>.

## **STAN SAMOBÓJSTW NA OBSZARZE WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO – ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ**

Analiza zachowań samobójczych w województwie warmińsko-mazurskim opiera się na danych statystycznych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie, przedstawionych w formie tabelarycznej. Zawierają one ogólną liczbę zamachów samobójczych, strukturę zamachów według płci, miejsca, powody oraz metody ich popełnienia.

W latach 2019-2022 w województwie warmińsko-mazurskim odnotowano 2386 zamachów samobójczych, z czego 952 zakończyły się śmiercią.

---

<sup>17</sup> *Ibidem*, s. 178-180.

<sup>18</sup> *Ibidem*, s. 244.

<sup>19</sup> *Ibidem*, s. 375-440.

<sup>20</sup> M. Całkiewicz, *Ogłędziny zwłok i miejsca ich znalezienia*, Warszawa 2010, s. 103.

<sup>21</sup> A. Lebedowicz, *Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym*, „Wojskowy Przewodnik Prawa” 2013, s. 14-16.



**Tabela 1.** Liczba zamachów samobójczych, w tym zakończonych zgonami na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022

Rok	Liczba osób podejmujących się zamachów samobójczych	Liczba zgonów w zamachach samobójczych	Procent zgonów (%)
2019	611	242	39,61
2020	566	245	43,23
2021	585	218	37,27
2022	624	247	39,56
Razem	2 386	952	39,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KWP w Olsztynie.

Analiza danych w tabeli 1 wskazuje, że w 2022 roku liczba zamachów samobójczych wzrosła o 13 w porównaniu do 2019 roku, co odpowiada wzrostowi o 2,12%. Liczba zgonów z powodu samobójstw wzrosła o 5, co stanowi wzrost o 2,1%. Jednocześnie skuteczność prób samobójczych zmniejszyła się o 0,05%. Najwięcej zgonów odnotowano w 2022 roku (247), podczas gdy najmniej w 2021 roku (218).

Analizując powody skutecznych zamachów samobójczych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, można zauważyć, że głównymi przyczynami były choroby psychiczne i zaburzenia psychiczne. W analizowanych latach stanowiły one przyczynę 13,34% wszystkich przypadków. Następnie można wyróżnić nieporozumienia rodzinne, przemoc w rodzinie oraz zawód miłosny. Te dwie przyczyny stanowią po 4,73% ogółu ofiar.

**Tabela 2.** Wybrane powody zamachów samobójczych zakończonych zgonami na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022

Powód zamachu	2019	2020	2021	2022	Razem
Choroba psychiczna/zaburzenia psychiczne	23	40	34	30	127
Nieporozumienia rodzinne/przemoc w rodzinie	8	14	11	12	45
Choroba fizyczna	13	3	4	4	24
Trwałe kalectwo	1	0	2	0	3
Złe warunki ekonomiczne/długi	6	8	5	8	27
Zawód miłosny	11	11	11	12	45
Śmierć bliskiej osoby	2	2	3	2	9
Nagła utrata źródła utrzymania	1	2	0	3	6
Dokonanie przestępstwa lub wykroczenia	1	2	0	0	3

Problemy w szkole lub pracy	0	2	0	2	4
Niepożądana ciąża	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KWP w Olsztynie.

W omawianym okresie mężczyźni dokonali 1746 zamachów samobójczych, a kobiety 640, w wyniku czego liczba ofiar wyniosła odpowiednio 813 u mężczyzn i 139 u kobiet. Na 10 kobiet, które dokonały zamachów samobójczych, średnio przypadało 28 mężczyzn, natomiast na 10 kobiet, które skutecznie odebrały sobie życie, przypadało średnio 59 mężczyzn. W 2022 roku 213 mężczyzn dokonało skutecznego zamachu na własne życie, co stanowi wzrost (+36) przypadków w porównaniu do roku 2021. Wzrost liczby zamachów samobójczych u mężczyzn (+52) w roku 2022 w porównaniu do roku 2021 może być efektem pandemii Covid-19, która w Polsce wprowadziła różne obostrzenia mogące prowadzić do depresji, osłabienia psychicznego oraz utraty pracy.

**Tabela 3.** Struktura zamachów samobójczych oraz zamachów zakończonych zgonami według płci na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022

Rok	Liczba zamachów samobójczych			Liczba zgonów w zamachach samobójczych		
	Mężczyźni	Kobiety	Liczba mężczyzn na 10 kobiet	Mężczyźni	Kobiety	Liczba mężczyzn na 10 kobiet
2019	481	130	37	211	31	68
2020	433	133	33	212	33	64
2021	390	195	20	177	41	43
2022	442	182	24	213	34	63
Razem	1 746	640	28	813	139	59

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KWP w Olsztynie.

**Tabela 4.** Wybrane miejsca popełniania zamachów samobójczych zakończonych zgonami na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022

Miejsce	2019	2020	2021	2022	Razem
Mieszkanie/dom	108	101	104	100	413
Zabudowania gospodarcze	32	30	26	32	120
Garaż/piwnica/strych	28	43	37	35	143
Park/las	25	29	20	29	103
Teren kolei/tory	4	9	0	4	17
Droga/ulica/chodnik	13	3	5	12	33
Rzeka/jezioro/inny zbiornik wodny	0	1	2	4	7
Placówka lecznicza/ sanatoryjna	3	5	3	1	12
Zakład pracy	1	2	3	1	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KWP w Olsztynie.

Jak wynika z tabeli 4 zdecydowana większość skutecznych zamachów samobójczych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego miała miejsce w domach i mieszkaniach. W badanych latach doszło tam ogólnie do 413 takich przypadków. W 2022 roku ogólna liczba ofiar w tych pomieszczeniach nieco zmalała (-8) w porównaniu do roku 2019. Niemniej jednak, w latach 2019–2022 liczba ofiar w domach i mieszkaniach była na podobnym poziomie. Drugie miejsce w kategorii skutecznych zamachów samobójczych zajmują garaże, piwnice i strychy, gdzie ogólna liczba zgonów wyniosła 143. Zauważalny jest drastyczny wzrost liczby samobójstw w tych miejscach w 2020 roku – liczba zgonów wzrosła z 28 w 2019 roku do 43 w roku 2020, co daje wzrost o 15 przypadków.

**Tabela 5.** Wybrane sposoby zamachów samobójczych zakończonych zgonami na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022

Sposób popełnienia zamachu	2019	2020	2021	2022	Razem
Powieszenie się	198	212	184	211	805
Rzucenie się z wysokości	16	7	8	14	45
Rzucenie się pod pojazd w ruchu	4	8	0	3	15
Utonięcie/utopienie się	0	1	4	3	8
Zastrzelenie się/użycie broni palnej	6	3	3	3	15
Uszkodzenie układu krwionośnego	4	4	2	0	10
Zażywanie środków nasennych/leków psychotropowych	2	2	3	2	9
Samookaleczenie powierzchowne	2	2	3	1	8
Zatrucie gazem/spalinami	1	2	2	2	7
Zatrucie środkami chemicznymi /toksynami	1	0	0	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KWP w Olsztynie.

Najwięcej samobójców na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022 wybrało śmierć przez powieszenie, na co zdecydowało się 84,56% ogółu ofiar. W 2020 roku odnotowano największą liczbę takich przypadków (212). W 2021 roku liczba ta spadła (-28) w porównaniu do 2020 roku i (-27) w porównaniu do 2022 roku. Drugim najczęstszym sposobem było rzucenie się z wysokości, które wybrało 4,73% ogółu ofiar. Rzucenie się pod pojazd oraz użycie broni palnej spowodowały po 1,57% ogółu ofiar, natomiast najmniej osób (0,21% ogółu ofiar) wybrało zatrucie środkami chemicznymi lub toksycznymi.

## PROFILAKTYKA SAMOBÓJSTW

Zapobieganie samobójstwom powinno obejmować szeroką profilaktykę zaburzeń i zachowań ryzykownych, której skuteczność zależy od etapu wykrycia zagrożenia i zakresu wsparcia. Dobrze wdrożona profilaktyka dostarcza narzędzi do zapobiegania skłonnościom samobójczym.

Bezpośrednie działania dzielą się na profilaktykę presuicydalną i postsuicydalną. Profilaktyka presuicydalna polega na długotrwałych i wszechstronnych działaniach, diagnozie osób z grupy ryzyka oraz utrzymaniu ich chęci do życia. Kluczowe jest szybkie rozpoznanie czynników charakterystycznych dla samobójstw, takich jak obsesja na temat śmierci, rozmowy o samobójstwie, zaopatrywanie się w środki do jego popełnienia, niedawna śmierć bliskiej osoby, samookaleczanie, próby samobójcze, depresja oraz choroby psychiczne<sup>22</sup>.

Profilaktyka postsuicydalna powinna koncentrować się na opiece nad osobami po próbie samobójczej oraz wsparciu ich rodzin i bliskich. Obejmuje ona działania wielu specjalistów, takich jak psychiatry, psychologowie, lekarze, pracownicy socjalni, duchowni i policjanci. Kluczowy jest łatwy dostęp do konsultacji psychiatrycznych oraz terapii i wsparcia psychologicznego, a także tworzenie grup wsparcia dla różnych odbiorców<sup>23</sup>.

Czynniki zmniejszające ryzyko popełnienia samobójstwa:

W profilaktyce samobójstw ważne są czynniki ochronne, które mogą zmniejszyć ryzyko. Należą do nich:

- czynniki rodzinne i wydarzenia rodzinne, np. wsparcie i dobre relacje z bliskimi;
- czynniki poznawcze i osobowościowe, np. dobrze rozwinięte umiejętności społeczne, radzenie sobie ze stresem, pozytywna samoocena, umiejętność poszukiwania pomocy, otwartość na doświadczenia innych i nową wiedzę;
- czynniki społeczno-kulturowe, np. integracja społeczna, uczestnictwo w spotkaniach, zajęciach sportowych, wsparcie społeczne, dobre relacje w szkole;
- czynniki zdrowotne, np. wysoka odporność psychiczna i adekwatne radzenie sobie z traumą i stresem.

Warto podkreślić, że samobójcy mają silną potrzebę bycia potrzebnym i kochanym, a brak zaspokojenia tej potrzeby jest ważnym czynnikiem prowadzącym do samobójstw. Tworząc atmosferę antysuicydalną wokół osoby zagrożonej samobójstwem, należy skupić się na empatii, akceptacji, bezinteresownej miłości, życzliwości, powstrzymaniu się od nieodpowiednich komentarzy. Pomocne jest ukazywanie alternatywnych sposobów umacniania wiary w siebie, trwanie przy osobie cierpiącej i uważne słuchanie jej słów oraz wzbudzanie wiary w jej wartość<sup>24</sup>.

Badanie ankietowe przeprowadzono w okresie od 26 stycznia 2024 roku do 21 lutego 2024 roku za pośrednictwem Internetu. Elektroniczną wersję ankiety utworzono za pomocą

<sup>22</sup> A.T. Mitchel, *Dlaczego? Samobójstwo i inne zagrożenia wieku dorastania*, Warszawa 1994, s. 154.

<sup>23</sup> M. Rzadkowska, *Zachowania samobójcze wśród dzieci i młodzieży – charakterystyka ryzyka i profilaktyka*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2016, nr 1(18), s. 177-178.

<sup>24</sup> A. Baładynowicz, *Profilaktyka i prewencja zachowań suicydalnych w okresie adolescencji u dzieci i młodzieży*, „Resocjalizacja Polska” 2014, nr 6, s. 36-37.

narzędzi Google. Link do ankiety został umieszczony na portalu społecznościowym Facebook oraz rozesłany do znajomych zamieszkujących województwo warmińsko-mazurskie z prośbą o jej wypełnienie. Respondenci wypełnili ankietę samodzielnie bez zadawania pytań, a odpowiedzi przesłali elektronicznie na podany adres e-mail.

W badaniu uczestniczyło 100 osób, w tym 56 kobiet i 44 mężczyzn. Ankietowani zostali podzieleni na sześć grup wiekowych: 18-25, 26-35, 36-45, 46-55, 56-65 oraz powyżej 66 lat. Najliczniejszą grupę stanowili respondenci w wieku 36-45 lat (31%), a najmniej liczną w kategorii powyżej 66 lat (4%). Najwięcej respondentów (35%) mieszkało w miastach liczących od 10 do 50 tysięcy mieszkańców, natomiast najmniej (9%) w miastach do 10 tysięcy mieszkańców. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły grupę najliczniejszą (45%), a najmniej było absolwentów szkoły zawodowej (15%).

Jedno z pięciu szczegółowych pytań ankiety zawierało 12 odpowiedzi dotyczących czynników określających samobójstwo. Pytanie to zostało opracowane na podstawie osobistych obserwacji autora, aby ankietowani mogli odnosić się do rzeczywistych, a nie teoretycznych przykładów książkowych. Respondenci, zgodnie z własnymi przeżyciami, obserwacjami i doświadczeniami, zostali poproszeni o wybranie czterech odpowiedzi z zaproponowanej kafeterii w kategorii głównych czynników określających samobójstwo.

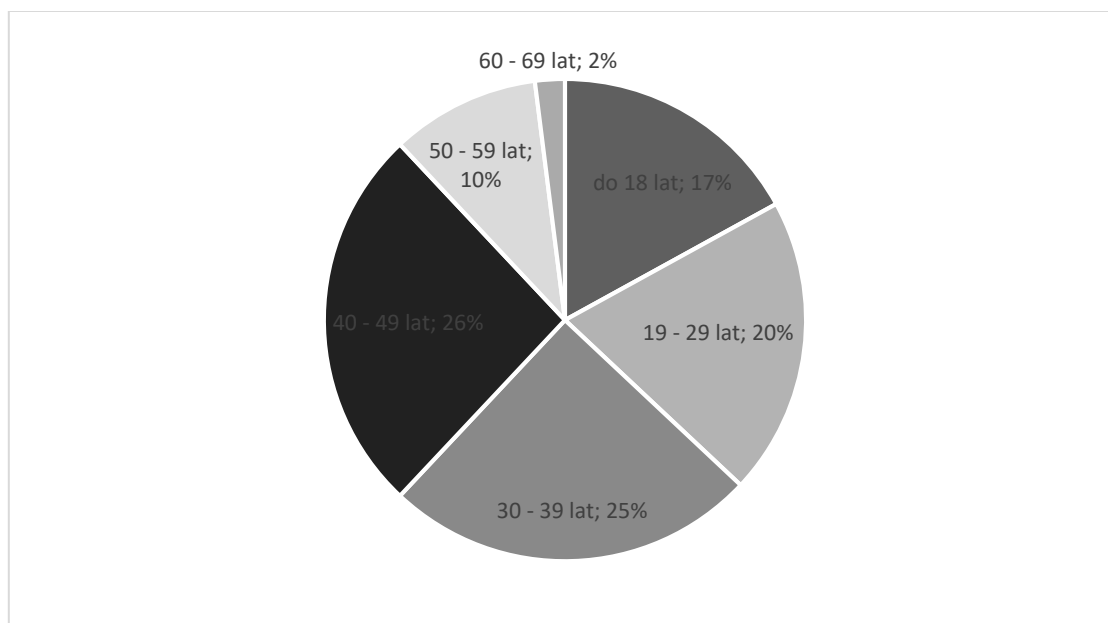
**Tabela 6.** Proszę wskazać, czym dla Pana / Pani jest samobójstwo?

Wyszczególnienie	Procent
Ucieczką od kłopotów, problemów	71
Aktem rozpacz	54
Przejawem bezsilności lub tchórzostwa	51
Efekt choroby	49
Przejawem egoizmu	36
Efekt uzależnienia	31
Głupotą	24
Przejawem beznadziejności	20
Czynem, który można usprawiedliwić	12
Przejawem odwagi	7
Grzechem	4
Nie mam zdania	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że według respondentów jednym z głównych czynników określających samobójstwo jest ucieczka od kłopotów i problemów (71%). Kolejnym istotnym czynnikiem, wskazanym przez ankietowanych, jest akt rozpacz (54%), a następnie przejaw bezsilności lub tchórzostwa (51%) oraz efekt choroby (49%). Tylko 1% ankietowanych nie miało zdania na ten temat.

W drugim pytaniu respondenci mieli wskazać, w której kategorii wiekowej, ich zdaniem, najczęściej dochodzi do samobójstw wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego. Wyniki przedstawione na poniższym wykresie wskazują, że według respondentów największy odsetek skutecznych prób samobójczych w latach 2019 -2022 występował w grupach wiekowych 40-49 lat (26%), 30-39 lat (25%) oraz 19-29 lat (20%). Najmniejszy odsetek dotyczył przedziałów wiekowych do 18 roku życia (17%), 50-59 lat (10%) oraz 60-69 lat (2%). Analizując wyniki badań, należy zauważyć, że respondenci nie wskazali na grupy wiekowe 70-79 lat, 80-84 lata oraz powyżej 85 roku życia.



**Wykres 1.** W której grupie wiekowej, Pana / Pani zdaniem, najczęściej dochodzi do samobójstw wśród społeczności zamieszkującej na terenie województwa warmińsko-mazurskiego?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

W trzecim pytaniu respondenci mieli wskazać, która płeć najczęściej dokonuje samobójstw lub prób samobójczych. Zdecydowana większość ankietowanych (78%) uważała, że mężczyźni częściej popełniają samobójstwa lub podejmują próby samobójcze niż kobiety (22%).

Drugie rozbudowane pytanie w kwestionariuszu ankiety dotyczyło wskazania miejsc, gdzie najczęściej dochodzi do aktów lub prób samobójczych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Respondenci mieli wybrać trzy lokalizacje, które ich zdaniem są miejscami, gdzie najczęściej dochodzi do aktów lub prób samobójczych. Ankietowani najczęściej wskazywali mieszkania i domy jako miejsca takich zdarzeń (80%). Następnie wyróżnione zostały: park i las (68%), zabudowania gospodarcze i garaże (55%), tereny kolejowe, tory (51%) oraz rzeki, jeziora i inne zbiorniki wodne (20%). Najmniej takich aktów, według ankietowanych, ma miejsce w rejonie dróg, ulic i chodników (3%), szkół i uczelni (3%), zakładów pracy (2%) oraz obiektów policyjnych (1%). Wyniki badań prezentuje tabela 7.

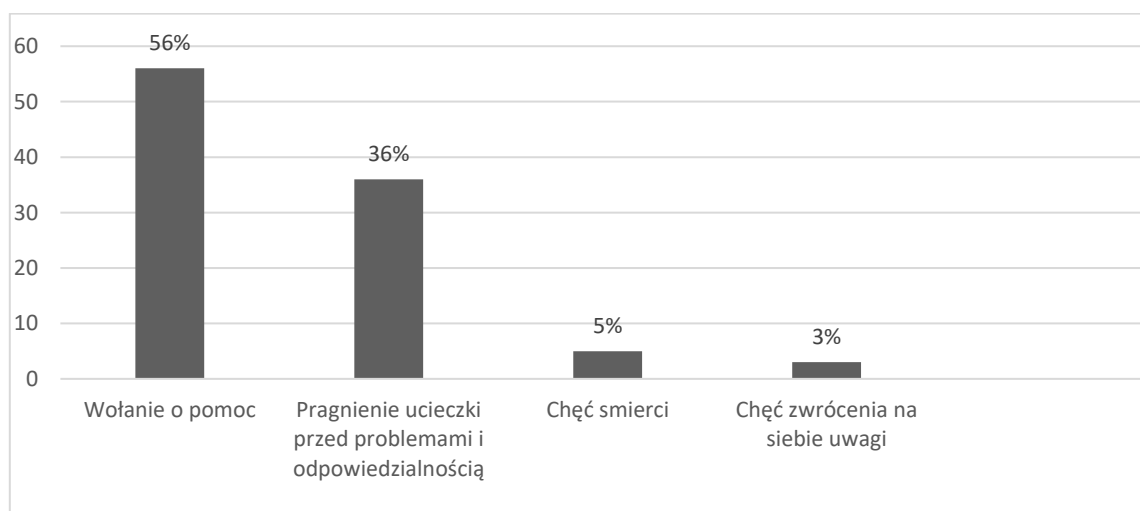
**Tabela 7.** Gdzie według Pana / Pani dochodzi najczęściej do aktu samobójczego lub próby samobójczej na terenie województwa warmińsko-mazurskiego?

Wyszczególnienie	Procent
Mieszkanie, dom	80
Park, las	68
Zabudowania gospodarcze i garaż	55
Teren kolei, tory	51
Rzeki, jeziora, inne zbiorniki wodne	20
Droga, ulica, chodnik	3
Szkoła, uczelnia	3
Zakłady pracy	2
Obiekty wojskowe	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Przeprowadzone badania ujawniły, że aż 95% respondentów sądzi, iż społeczeństwo może mieć wpływ na decyzję o odebraniu sobie życia, podczas gdy tylko 3% uważa inaczej, a 2% nie ma wyrobionego zdania w tej sprawie.

Kolejnym obszarem analizy było badanie powodów decyzji o samobójstwie lub próbach samobójczych wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego.



**Wykres 2.** Jaki cel Pana / Pani zdaniem mają podejmowane decyzje o samobójstwie lub próbach samobójczych wśród społeczności na terenie województwa warmińsko-mazurskiego?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych

Według opinii respondentów głównym celem (56%) takich działań jest wołanie o pomoc. Na drugim miejscu znajduje się pragnienie ucieczki przed problemami i odpowiedzialnością (36%), następnie chęć śmierci (5%) i potrzeba zwrócenia na siebie uwagi (3%). W badaniu nie uwzględniono motywacji związanej z zaspokojeniem własnej ciekawości.

W trzecim rozbudowanym pytaniu ankietowani zostali poproszeni o wskazanie najczęściej występujących cech charakteru, które mogą przyczynić się do wystąpienia zachowań suicydalnych. Respondenci wskazali, że najczęściej występującą cechą w kontekście zachowań suicydalnych wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019–2022 jest niska samoocena (75%). Oprócz niskiej samooceny ankietowani zauważają takie cechy jak: niestabilność emocjonalna (66%), brak odporności na stres (63%), trudności w radzeniu sobie w sytuacjach kryzysowych (59%). Respondenci uznali skłonność do manipulacji (5%), odwagę i apatię (po 4%), racjonalność (2%) oraz ekstrawertyzm (1%) za najmniej istotne cechy charakteru mogące prowadzić do samouniżenia.

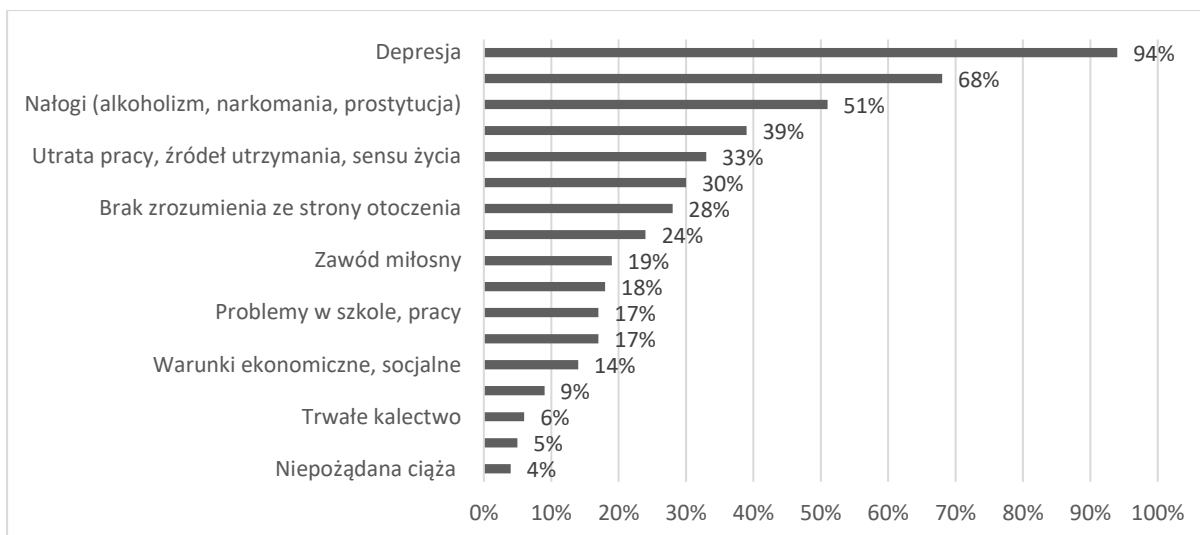
**Tabela 8.** Które według Pana / Pani z wymienionych poniżej cech charakteru mogą przyczynić się do wystąpienia zachowań suicydalnych?

Wyszczególnienie	Procent
Niska samoocena	75
Niestabilność emocjonalna	66
Brak odporności na stres	63
Nieumiejętność radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych	59
Niezaradność życiowa	55
Bezsilność	49
Agresja	26
Poczucie winy	23
Tchórzostwo	21
Impulsywność (działanie pod wpływem chwili)	8
Introwertyzm	7
Skłonność do manipulacji względem innych	5
Odwaga	4
Apatia	4
Racjonalność	2
Ekstrawertyzm	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Następnym obszarem analizy były najczęstsze przyczyny decyzji o odebraniu sobie życia. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie od trzech do pięciu kluczowych czynników, które uznają za najważniejsze.



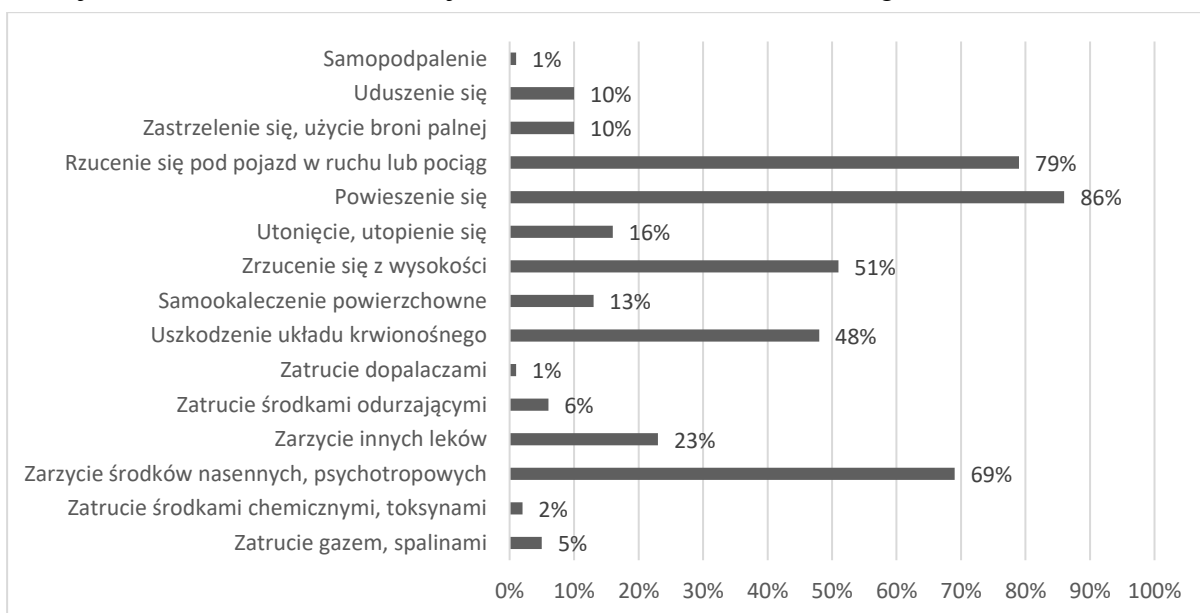


**Wykres 3.** Jakie według Pana /Pani są najczęstsze przyczyny odebrania sobie życia wśród społeczności na terenie województwa warmińsko-mazurskiego?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Z analizy wykresu wynika, że główną przyczyną decyzji o odebraniu sobie życia, według badanych, jest depresja, wskazana przez 94% uczestników ankiety. Na drugim miejscu znalazły się choroby psychiczne (68%), następnie nałogi (51%) i nieporozumienia rodzinne (39%). Najrzadziej wymieniane przyczyny to trwałe kalectwo (6%), popełnienie przestępstwa (5%) oraz niechciana ciąża (4%). Dodatkowo respondenci wskazali, że utrata pracy, źródeł utrzymania i sensu życia (33%), przewlekłe choroby (30%) oraz brak zrozumienia ze strony otoczenia (28%) są również istotnymi czynnikami przyczyniającymi się do samobójstw.

Ostatnie szczegółowe pytanie w ankiecie dotyczyło najczęstszych metod popełniania samobójstw wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019-2022.



**Wykres 4.** Który z podanych sposobów pozbawienia się życia według Pana /Pani jest najczęściej stosowany przez samobójców na terenie województwa warmińsko-mazurskiego?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Według odpowiedzi respondentów najczęściej wybieraną metodą samobójstwa jest powieszenie się, które wskazało 86% uczestników badania. Drugą najczęściej podawaną metodą było rzucenie się pod pojazd w ruchu lub pociąg (79% respondentów). Na trzecim miejscu znalazło się zażycie środków nasennych i psychotropowych (69% badanych). Wśród mniej popularnych metod wymieniono: zatrucie środkami odurzającymi (6%), zatrucie gazem lub spalinami (5%), zatrucie środkami chemicznymi (2%), zatrucie dopalaczami (1%) oraz samopodpalenie (1%).

W kolejnym pytaniu respondenci mieli ocenić, czy na terenie omawianego województwa istnieje system zapobiegania samobójstwom. Odpowiedzi rozkładały się następująco: 45% badanych stwierdziło, że nie wie, 29% uznało, że taki system istnieje, a 26% odpowiedziało, że nie.

**Tabela 9.** Czy w Pana / Pani opinii w województwie warmińsko-mazurskim istnieje system zapobiegania samobójstwom?

Wyszczególnienie	Procent
Tak	29
Nie	26
Nie wiem	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Ostatnie pytanie w ankiecie dotyczyło oceny adekwatności wsparcia dla osób po próbach samobójczych w województwie warmińsko-mazurskim.

**Tabela 10.** Czy Pana / Pani zdaniem pomoc osobom po próbach samobójczych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego jest wystarczająca?

Wyszczególnienie	Procent
Trudno powiedzieć	33
Tak	24
Nie	22
Nie mam zdania	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych.

Analiza wyników ankiety dotyczącej oceny wsparcia dla osób po próbach samobójczych ujawnia, że 33% uczestników wyraziło wątpliwość, wybierając odpowiedź „trudno powiedzieć”, 24% ankietowanych oceniło pomoc jako adekwatną, podczas gdy 22% uznało ją za niewystarczającą. Około 21% osób nie miało zdania na ten temat.

## WNIOSKI

Samobójstwa stanowią obecnie poważny problem społeczny. Osoby, które nie potrafią przystosować się do otaczającej rzeczywistości i radzić sobie ze swoimi trudnościami, często decydują się na odebranie sobie życia. Choć śmierć może przynieść im ulgę, sprawia też ogromny ból i cierpienie ich bliskim. Celem aktu samobójczego jest zakończenie własnego życia, co może prowadzić do śmierci lub przetrwania. Działanie zakończone śmiercią uznaje się za skuteczne, a zakończone przetrwaniem za nieskuteczne. Według statystyk Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie, w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2019-2022 na własne życie targnęło się łącznie 2386 osób, z czego 952, co stanowi 39,9% ogółu, podjęło działania skuteczne.

Samobójcze zamachy przyciągają uwagę społeczeństwa zarówno pod względem miejsca, jak i sposobu ich dokonania. Przeprowadzone badania wykazały, że do większości aktów samobójczych dochodziło głównie w mieszkaniach lub domach (80%) poprzez powieszenie się (86%).

Indywidualne cechy każdej osoby mogą zmniejszać lub zwiększać ryzyko samobójstwa. Badania przeprowadzone w omawianym regionie wskazały, że cechy zwiększające ryzyko obejmują: niską samoocenę (75%), niestabilność emocjonalną (66%), brak odporności na stres (63%), a także nieumiejętność radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych (59%). Z kolei czynniki zmniejszające ryzyko samobójstwa to te, które przeciwdziałają tym negatywnym cechom. Według literatury naukowej do czynników ochronnych należą: satysfakcja z życia, radzenie sobie ze stresem, umiejętność rozwiązywania problemów, posiadanie wsparcia oraz pozytywna relacja z psychoterapeutą.

Na podstawie przeprowadzonych badań i analizy danych statystycznych można stwierdzić, że zarówno opinia publiczna, jak i dane liczbowe wskazują na kilka kluczowych czynników wpływających na decyzję o popełnieniu samobójstwa. Pierwsza hipoteza zakładała, że głównymi przyczynami są choroby psychiczne (68%), śmierć bliskiej osoby (9%), depresja (94%), uzależnienia (51%), problemy finansowe (24%), trudności w szkole (17%) oraz niechciana ciąża (4%). Analiza pokazuje, że społeczeństwo rzeczywiście uznaje te czynniki za istotne, ale nie są one jedynymi determinantami. Ważną rolę odgrywają również inne czynniki, takie jak: konflikty rodzinne (39%), utrata pracy (33%) oraz przewlekłe choroby (30%). Druga hipoteza oparta na danych statystycznych sugerowała, że głównymi czynnikami wpływającymi na decyzję o samobójstwie są: zaburzenia psychiczne (127 przypadków), choroby fizyczne (24 przypadki), przemoc domowa (45 przypadków), zawód miłosny (45 przypadków), problemy w szkole lub pracy (4 przypadki), trudne warunki ekonomiczne (27 przypadków) oraz popełnienie przestępstwa lub wykroczenia (3 przypadki). Analiza danych potwierdza, że te czynniki są istotne, jednak nie można jednoznacznie stwierdzić, że są to jedyne determinanty. Wiele czynników zarówno indywidualnych, jak i społecznych może wpływać na decyzję o samobójstwie. Dlatego konieczne jest podejmowanie działań na poziomie profilaktyki indywidualnej i społecznej, mającej na celu identyfikację i redukcję czynników ryzyka oraz zapewnienie wsparcia dla osób zagrożonych samobójstwem.

Podczas badań nad samobójstwami w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2019-2022 napotkano wiele trudności, które wymagały szczególnej uwagi i analizy. Po pierwsze istotnym wyzwaniem było uzyskanie wiarygodnych danych statystycznych dotyczących samobójstw zarówno tych udokumentowanych, jak i potencjalnie niezgłoszonych. Ograniczenia te często wynikały z braków w systemach raportowania oraz z trudności w dostępie do informacji od instytucji odpowiedzialnych za monitorowanie tego zjawiska. Kolejną trudnością było zdobycie pełnej i obiektywnej wiedzy na temat motywacji i czynników prowadzących do samobójstwa. Osoby dotknięte tym problemem często niechętnie dzielą się swoimi doświadczeniami, co utrudniało analizę motywacji, która jest skomplikowana i subiektywna. Innym wyzwaniem była konieczność uwzględnienia wielu czynników, zarówno społecznych, jak i indywidualnych mogących wpływać na występowanie samobójstw. Analiza tych czynników wymagała interdyscyplinarnego podejścia i skomplikowanych metod badawczych, co stanowiło dodatkowe wyzwanie dla badacza.

W kontekście przyszłych badań kluczowe będzie pogłębianie wiedzy na temat specyficznych czynników ryzyka i ochrony związanych z samobójstwami na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Badania te powinny koncentrować się na identyfikacji unikalnych dla tego regionu czynników ryzyka, takich jak specyfika środowiska naturalnego czy kulturowe uwarunkowania społeczne. Niezbędne będzie również dalsze badanie wpływu czynników ekonomicznych, społecznych i zdrowotnych na występowanie samobójstw, aby lepiej zrozumieć mechanizmy tego zjawiska i opracować skuteczne strategie interwencji. Przyszłe badania mogą także obejmować dogłębną analizę skuteczności działań prewencyjnych i interwencyjnych podejmowanych na poziomie lokalnym w województwie warmińsko-mazurskim. Warto zbadać, które programy i inicjatywy są najskuteczniejsze w zmniejszaniu liczby samobójstw oraz jak można je dostosować do konkretnych potrzeb lokalnych społeczności. Ważne będzie również kontynuowanie badań nad percepcją społeczną samobójstwa oraz nad zmianami w postawach społecznych wobec tego problemu. Takie badania mogą dostarczyć cennych informacji na temat skuteczności działań edukacyjnych i kampanii społecznych mających na celu redukcję stigmatyzacji związanej z problemem samobójstw oraz promowanie świadomości i wsparcia dla osób dotkniętych tym zjawiskiem. Na koniec perspektywy nowych badań mogą obejmować analizę tendencji czasowych w występowaniu samobójstw oraz czynników wpływających na zmiany tych trendów. Badania te mogą pomóc w identyfikacji potencjalnych czynników ryzyka wzrostu lub spadku liczby samobójstw oraz w opracowaniu odpowiednich strategii prewencyjnych.

Wszystkie te kierunki badań mogą przyczynić się do głębszego zrozumienia problemu samobójstw w województwie warmińsko-mazurskim oraz do opracowania bardziej efektywnych interwencji mających na celu zmniejszenie liczby samobójstw i poprawę jakości życia mieszkańców tego regionu.

W toku prowadzonych badań w ramach niniejszego artykułu osiągnięto założony cel, a problem badawczy został rozwiązany poprzez weryfikację przyjętej hipotezy, która została potwierdzona.

## BIBLIOGRAFIA

- Bałandynowicz Andrzej. 2014. „Profilaktyka i prewencja zachowań suicydalnych w okresie adolescencji u dzieci i młodzieży”. *Resocjalizacja Polska* 6: 36-37.
- Baranowska Magdalena, Wiciak Izabela. 2011. *Wybrane patologie społeczne. Uwarunkowania, przejawy, profilaktyka*. Szczytno: Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.
- Borowski Marek, Stormecka Anna. 2010. *Samobójstwo jako patologia społeczna*. Płock – Wyszków: Novum.
- Całkiewicz Monika. 2010. *Ogłędziny zwłok i miejsca ich znalezienia*. Warszawa: Poltext.
- Durkheim Émile. 2006. *Samobójstwo. Studium z socjologii*. tłum. Wakar Krzysztof. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Fabiś Jakub, Pyrtek Karolina. 2022. „Samobójstwa wśród osób starszych w dobie pandemii COVID-19. Przegląd literatury polskiej i światowej”. *Exlibris Biblioteka Gerontologii Społecznej*. Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB 23(1): 51-66.
- Fehling Kara, Selby Edward. 2021. „Suicide in DSM-5: Current evidence for the proposed suicide behavior disorder and other possible improvements”. *Frontiers in Psychiatry* 11: 2–10. DOI: 10.3389/fpsyt.2020.499980.
- Hanausek Tadeusz. 2005. *Kryminalistyka. Zarys wykładu*. Kraków: Zakamycze.
- Hołyst Brunon. 2002. *Suicydologia*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Hołyst Brunon. 2014. *Zagrożenia ładu społecznego*. Warszawa: PWN.
- Kałdon Barbara Małgorzata. 2016. *Samobójstwa zagrożeniem XXI wieku W Wybrane obszary niebezpieczeństw XXI wieku w ujęciu interdyscyplinarnym*, 30-31. UKSW:
- Lebiedowicz Andrzej. 2013. „Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym”. *Wojskowy Przewodnik Prawa* 86(3): 14-16.
- Marcinkowski Tadeusz. 2000. *Medycyna sądowa dla prawników*. Wydawnictwo ARS BONI ET AEQUI, Poznań. 4: 229-263.
- Mitchel Anthony. 1994. *Dlaczego? Samobójstwo i inne zagrożenia wieku dorastania*, Warszawa: Vocatio.
- O'Connor Rory, Sheehy Noel. (2002). *Zrozumieć samobójcę*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Ogólna charakterystyka województwa warmińsko-mazurskiego (2016), Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko- Mazurskiego w Olsztynie W <https://bip.warmia.mazury.pl/informacja/1/ogolna-charakterystyka-wojewodztwa-warmińsko-mazurskiego.html>.
- Pirkis Jane, Bantjes Jason, Dandona Rakhi, Knipe Duleeka, Pitman Alexandra, Robinson Jo, Silverman Morton, Hawton Keit. 2024. „Addressing key risk factors for suicide at a societal level”. *A Public Health Approach to Suicide Prevention, The Lancet Public Health* 10(1): 816–822.
- Rzadkowska Marta. 2016. „Zachowania samobójcze wśród dzieci i młodzieży – charakterystyka ryzyka i profilaktyka”. *Studia Prawnicze: Rozprawy i Materiały* 18(1): 161-179.
- Województwo warmińsko-mazurskie. 2023. *Wikipedia, Wolna encyklopedia* W [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo\\_warmi%C5%84sko-mazurskie](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_warmi%C5%84sko-mazurskie).
- Wolicki Marian. 2003. *Logoterapia w praktyce pastoralnej*. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.
- Zwoliński Andrzej. 2013. *Samobójstwo jako problem osobisty i publiczny*. Kraków: WAM.



**Marcin SZTOBRYN**

*Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie*

*m.szobryn@law.mil.pl*

*<https://orcid.org/0009-0004-4981-7713>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.11>*

---

## **WPLYW WYTYCZNYCH (PROCEDUR, INSTRUKCJI, LIST KONTROLNYCH) NA PRACĘ PERSONELU SŁUŻBY INŻYNIERYJNO-LOTNICZEJ W PROCESIE OBSŁUGI SAMOLOTÓW SZKOLNO-TRENINGOWYCH. WYBRANE PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA**

---

**ABSTRAKT:** W czasie realizacji procesu obsługi samolotów szkolno-treningowych szczególne zasoby stanowią wyposażenie, potencjał ludzki i finansowy oraz wytyczne dotyczące realizacji procesu, czyli procedury, instrukcje, wymagania techniczne czy listy kontrolne. Celem tego artykułu jest ukazanie znaczenia wytycznych dotyczących procesu obsługi samolotów szkolno-treningowych w zagwarantowaniu bezpieczeństwa lotów. Badania oparto na metodach teoretycznych oraz empirycznych. Przeprowadzone badania empiryczne pozwoliły na poznanie opinii personelu SIL na temat implementowanych wytycznych realizacji obsług samolotów szkolno-treningowych. Część personelu wskazała na potencjalne problemy z nieodpowiednio skonstruowanymi procedurami, niewłaściwą (nieformalną) realizacją obsług przez personel, omijaniem niektórych wymaganych sprawdzeń i testów czy ograniczeniami czasowymi. Przystwojenie procedur oraz instrukcji, a następnie ich skuteczne implementowanie w codziennej pracy na sprzęcie lotniczym ma na celu zmniejszenie ryzyka wystąpienia incydentów lotniczych.

**SŁOWA KLUCZOWE:** procedury, instrukcje, listy kontrolne, proces obsługi, samolot szkolno-treningowy, bezpieczeństwo lotów

---

## **THE IMPACT OF GUIDELINES (PROCEDURES, INSTRUCTIONS, CHECKLISTS) ON THE WORK OF TECHNICAL MAINTENANCE STAFF IN THE PROCESS OF OPERATING TRAINING AIRCRAFT. SELECTED SAFETY ISSUES**

**ABSTRACT:** During the process of maintaining training aircraft, specific resources include equipment, human and financial potential, and guidelines for the implementation of the process, i.e. procedures, instructions, technical requirements and checklists. The purpose of this article is to show the importance of guidelines regarding the operation of training aircraft in ensuring flight safety. The research was based on theoretical and empirical methods. The conducted empirical research allowed to learn the opinions of technical maintenance staff on the implemented guidelines for the maintenance of training aircraft. Some staff pointed out potential problems with inappropriately constructed procedures, incorrect (routine) implementation of services by staff, omission of some required checks and tests, or time constraints. Learning procedures and instructions and then effectively implementing them in everyday work on aviation equipment is aimed at reducing the risk of aviation incidents.

**KEYWORDS:** procedures, instructions, checklists, maintenance process, training aircraft, flight safety

## WPROWADZENIE

Podstawowymi instytucjami prowadzącymi szkolenie personelu SIL na potrzeby Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej są: Wojskowa Akademia Techniczna, Lotnicza Akademia Wojskowa, Centrum Szkolenia Inżynieryjno-Lotniczego oraz Szkoła Podoficerska Sił Powietrznych<sup>1</sup>. Wszystkie ośrodki muszą być wyposażone w niezbędne zasoby do prowadzenia szkoleń personelu zgodnie z nowoczesnym podejściem i wymaganiami, jakie stoją przed siłami powietrznymi<sup>2</sup>. Mając odpowiednią liczbę pracowników o niezbędnych kompetencjach, dostępne miejsce pracy z kluczowymi zasobami, a także znając właściwe procedury i posiadając wiedzę dotyczącą wykonywania niezbędnych procesów, organizacje lotnicze są gotowe do realizacji konkretnych zadań. Pragnienie osiągnięcia doskonałości jest charakterystyczną cechą ludzi. Dążą oni do tego, aby ich umiejętności oraz rezultaty ich pracy były jak najlepsze. Zazwyczaj ta cecha musi być potwierdzona obiektywnie, zgodnie z ustalonymi kryteriami oceny<sup>3</sup>.

Niewątpliwie zagrożenia są stałym elementem działalności prowadzonej w sektorze lotnictwa. Wykonywanie lotów jest dziedziną podwyższonego ryzyka ze względu na użytkowanie statków powietrznych w przestrzeni powietrznej oraz ich uzależnienie od infrastruktury lotniskowej<sup>4</sup>. Implementowanie procesu obsługi samolotów M-346 Bielik w bazie szkolenia lotniczego stanowiło wyzwanie dla personelu SIL. Niezbędne było zaszczepienie zupełnie nowej filozofii obsługowej<sup>5</sup>. Personel obsługi technicznej napotykał na wyzwania typowe dla początkowego etapu wprowadzania samolotów M-346 do eksploatacji. Inżynierowie i technicy musieli się zmierzyć z nowymi wytycznymi realizacji usług technicznych. Ten okres charakteryzuje się wieloma nowatorskimi i specyficznymi procedurami, instrukcjami, listami kontrolnymi, które muszą być ściśle przestrzegane, zgodnie z ustanowionymi standardami obsługi technicznej<sup>6</sup>.

Prezentowana praca ma charakter pogładowy i można ją zaliczyć do nauk o bezpieczeństwie z elementami nauk technicznych. Celem tego artykułu jest ukazanie znaczenia wytycznych dotyczących procesu obsługi samolotów szkolno-treningowych w zagwarantowaniu bezpieczeństwa lotów.

Przedmiotem prowadzonych dociekań naukowych stały się wytyczne (procedury, instrukcje, listy kontrolne) związane z procesem obsługi samolotów szkolno-treningowych M-346. Podniesiony problem badawczy został wyrażony poprzez zadane pytanie: Jaką funkcję pełnią wytyczne (procedury, instrukcje, listy kontrolne) w procesie obsługi samolotów szkolno-treningowych i jaki jest pogląd personelu na wytyczne dotyczące realizacji obsługi samolotów?

---

<sup>1</sup> Szkolenie pilotów. *Vide*: D. Bogusz, *Szkolenie selekcyjne kandydatów na pilotów wojskowych w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Dęblin 2020.

<sup>2</sup> *Vide*: D. Bogusz, *Selekcja i szkolenie lotnicze pilotów wojskowych w Wielkiej Brytanii*, Dęblin 2020.

<sup>3</sup> J. Ejdyś, *Model doskonalenia znormalizowanych systemów zarządzania oparty na wiedzy*, Białystok 2011, s. 94.

<sup>4</sup> *Vide*: M. Sztobryn, *Zagrożenia bezpieczeństwa w procesie eksploatacji samolotów szkolno-treningowych M-346 Bielik* (nieopublikowana rozprawa doktorska), Dęblin 2021, s. 18.

<sup>5</sup> *Vide*: M. Sztobryn, *Wybrane procedury bezpieczeństwa eksploatacji samolotu M-346 „Bielik”*, „Studia Społeczne” 2023, nr 1(40), s. 87-92.

<sup>6</sup> *Vide*: M. Sztobryn, *Analysis of the preparation of technical personnel to operate M-346 aircraft – selected aspects of security*, „Scientific Journal of Safety and Logistics” 2023, vol. 1, no. 1.

Cezura czasowa badań to okres „wieku dziecięcego” nowych samolotów szkolno-treningowych implementowanych w bazie lotnictwa szkolnego.

Koncentrując się na wskazanym problemie, skorzystano z metod analizy, ankiety oraz uogólnienia. Analiza opiera się na literaturze specjalistycznej, obejmującej zarówno książki, jak i artykuły naukowe.

Trzy mocno powiązane ze sobą punkty składają się na strukturę artykułu. Pierwszy punkt stanowi wprowadzenie i koncentruje się na roli procedur, instrukcji, list kontrolnych w organizacji. W kolejnym opisano procedury w procesie obsługi samolotów szkolno-treningowych. W ostatnim punkcie przedstawiono wyniki badań empirycznych przeprowadzonych za pomocą sondażu diagnostycznego wśród personelu obsługi samolotów M-346. Całość została uzupełniona podsumowaniem zawierającym wnioski. Ten materiał może być cenny dla profesjonalistów, których jest wielu w naszym kraju, zajmujących się zapewnieniem bezpieczeństwa w procesie eksploatacji samolotów wojskowych.

## PROCEDURY W ORGANIZACJI LOTNICZEJ

W życiu codziennym często używamy terminu *procedura*, który może mieć różne znaczenia w zależności od kontekstu. W powszechnym użyciu pojęcie to odnosi się do przepisów regulujących postępowanie, rodzaju czynności, sposobu działania, systemu, trybu, techniki. „Mały słownik języka polskiego” ujmuje procedurę jako „normowany przepisami, zwyczajami sposób prowadzenia, załatwiania jakiejś sprawy”<sup>7</sup>.

Natomiast według „Słownika wyrazów obcych” termin *procedura* sięga początkami łacińskiego *procido* (postępuję naprzód) i koresponduje z prawodawstwem jako „całokształt przepisów i zasad regulujących postępowanie sądowe, sposób i tryb załatwiania jakichś spraw”<sup>8</sup>.

T. Nowacki określa procedurę jako sprawdzone w praktyce lub teoretycznie zaprojektowane i zaakceptowane podejście, które zostało przyjęte w celu osiągnięcia konkretnego celu<sup>9</sup>. To także sposób przeprowadzania oraz rozstrzygnięcia pewnej kwestii, oceny, na przykład jakości towaru<sup>10</sup>. Możemy także określić procedurę jako ustalony sposób działania w określonej dziedzinie, obejmujący mniej lub bardziej precyzyjnie zdefiniowane kolejne etapy<sup>11</sup>. Procedura to również określony sposób realizacji procesu. Może być opisana lub nie<sup>12</sup>. Winna być spisana w sposób, który pozwala osobie wykonującej zadanie zrealizować je. Zazwyczaj składa się ona z kilku części, obejmujących wprowadzenie, istotne informacje, wymagane materiały, krótki

<sup>7</sup> S. Skorupka (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969, s. 631.

<sup>8</sup> J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1980, s. 601.

<sup>9</sup> T. Nowacki, T. Karwat, W. Kazimierski, A. Suchanek, *Podstawy nauczania programowego*, Warszawa 1966, s. 16.

<sup>10</sup> I. Duda, *Słownik pojęć towaroznawczych*, Kraków 1994, s. 130.

<sup>11</sup> T. Michałowski, *Encyklopedia powszechna*, Wrocław 2006, s. 757.

<sup>12</sup> P. Lewicki, *Leksykon nauk o żywności i żywieniu człowieka oraz polsko-angielski słownik terminów*, Warszawa 2008, s. 353.



spis treści, szczegółowy opis krok po kroku oraz odnośniki do lokalizacji procedur<sup>13</sup>. Rodzaje procedur przedstawiono w tabeli 1.

**Tabela 1.** Rodzaje procedur

Rodzaj procedury	Opis
<b>Procedura diagnostyczna</b>	Są to czynności badawcze, których celem jest zdefiniowanie stanu rzeczy lub zmian stanów rzeczy będących w danym przedziale czasowym. Procedury tej używa się do ustalenia aktualnego stanu rzeczy oraz wykrycia przyczyn prowadzących do tego stanu.
<b>Procedura operacyjna</b>	Mamy z nią styczność podczas przygotowywania danych, które służą nam do podjęcia konkretnych decyzji. Dzięki procedurom operacyjnym możemy wykazać podobieństwa i różnice w analizowanych systemach operacyjnych oraz wybieramy odpowiedni dla nas. Procedury mają także zastosowanie w przygotowaniu, konstruowaniu i projektowaniu rozwiązań w systemach organizacyjnych.
<b>Procedura ewaluacyjna</b>	Opiera się na badaniu programów działania i ich efektów. Główne założenie procedury związane jest z dążeniem do określenia konkretnych kryteriów sukcesów lub niepowodzenia. Badania związane z tą procedurą są uważane za ostatnie ogniwo działania zorganizowanego.

Źródło: opracowanie własne.

Instrukcja jest formą procedury charakteryzującą się większą szczegółowością, często zawierającą parametry kontrolne. Przedstawia precyzyjne wskazówki, np. konkretne kroki prowadzące do wykonania zadania w danym systemie.

Procedura może obejmować działania na różnych stanowiskach i poziomach, podczas gdy instrukcja dotyczy wyłącznie konkretnego stanowiska. Procedura powinna być więc spisana w sposób klarowny i przystępny dla wszystkich. Jeżeli będzie napisana w sposób niezrozumiały, to może się zdarzyć, że dokument ten zostanie zignorowany i zapomniany. Treść procedury powinna być aktualizowana regularnie. Należy unikać sytuacji, w której staje się nieaktualna, wtedy traci ona swoją wartość i jest bezużyteczna. Najskuteczniejsza procedura powstaje wtedy, gdy tworzą ją osoby bezpośrednio zaangażowane w realizację konkretnego zadania.

Przed przystąpieniem do tworzenia procedury należy rozważyć kilka pytań:

- *w jakim celu ma zostać opracowana procedura?* – aby spełnić wymogi prawne, rozwiązać ewentualne konflikty między jednostkami lub osobami wynikające z braku dokładnych opisów zadań w procesie, a także wspomóc nowych pracowników w ich obowiązkach, aby dodatkowo bardziej szczegółowo wyjaśnić (ustalić) zasady realizacji danego procesu itd.;
- *jak bardzo szczegółowo ma opisywać proces?* – związek między tym pytaniem a poprzednim jest wyraźny. Jeśli dokument ma służyć jako pomoc dla nowych lub zastępujących inne osoby pracowników, konieczne jest zawarcie w nim szczegółowych postanowień. Jednakże jeśli jego celem jest jedynie wskazanie kolejności kroków procesu, może obejmować jedynie schematyczny opis działań;

<sup>13</sup> Vide: M. Sztobryn, *Procedures in the process of operating military aircraft. Selected aspects of aviation safety*, „Scientific Journal of Safety and Logistics” 2024, vol. 2, no. 1.

- *jak często są realizowane działania, które będą opisane w procedurze?* – nie zaleca się tworzenia pisemnych wersji procedur przebiegu czynności doraźnych, lecz raczej tych czynności, które są wykonywane w sposób uporządkowany i systematyczny.

Procedury i instrukcje zwiększają efektywność realizacji zadań w organizacjach lotniczych. Powtarzalne czynności mogą zostać wykonane w jednolitym standardzie. Stosowanie wspomnianych dokumentów zmniejsza pole manewru oraz umożliwia eliminowanie potencjału do zaistnienia błędów ludzkich. Dysponowanie ustalonymi procedurami minimalizuje czas wprowadzenia nowego pracownika, ułatwia przekazywanie obowiązków, pozwala na płynne zastępstwa podczas urlopów czy nieplanowanych absencji personelu<sup>14</sup>.

Chociaż możemy być ekspertami w określonej dziedzinie, należy pamiętać, że ludzka pamięć jest ulotna i podatna na błędy. Nawet gdy powtarzamy pewne czynności tysiące razy, nadal istnieje ryzyko zapomnienia o istotnym szczególe, który może mieć duże znaczenie.

Procedury i instrukcje pomagają w zachowaniu kluczowej wiedzy w obrębie organizacji lotniczej. Chronią przed sytuacjami, w których kompetentne osoby z istotną wiedzą odchodzą z organizacji lub niespodziewanie udają się na długoterminowe zwolnienie lekarskie. Taka sytuacja może spowodować paraliż w działaniu organizacji, gdy tylko te osoby były odpowiedzialne za dane zagadnienie. Nikt inny nie posiadał tej wiedzy. Procedury pozwalają zatrudnionym szybciej stać się samodzielnymi, co zmniejsza potrzebę zadawania pytań i oszczędza czas innych osób<sup>15</sup>. Nie tylko chronią pracownika przed potencjalnymi obrażeniami, ale także zapobiegają ewentualnym problemom prawnym.

Istnienie procedur nie implikuje, że powinniśmy działać mechanicznie. Ich celem jest raczej optymalizacja i przyspieszenie pracy. Nie zawsze udaje się stworzyć idealną procedurę, ale może ona być ratunkiem w trudnych sytuacjach i pozwolić zachować profesjonalizm. Mają one na celu poprawę funkcjonowania organizacji i zadowolenie odbiorców (np. pilotów), co przyczynia się do budowy ich zaufania.

Dopełnieniem procedury w organizacji lotniczej może być lista kontrolna, zwana również *checklistą*. Zawiera ona konkretne punkty, które należy sprawdzić lub wykonać przed przejściem do kolejnego zadania. Inaczej to zbiór punktów, których realizacja determinuje prawidłowe zastosowanie określonej procedury. Lista kontrolna może być użyteczna do wykonywania regularnych, powszednich zadań. Celem jej stosowania staje się kontrola poprawności realizacji konkretnej procedury, ocena stopnia jej wykonania lub sprawdzenie, czy dysponujemy wszystkimi elementami do jej zainicjowania. Skuteczność *checklisty* zależy od jej kompleksowości. Im bardziej jest szczegółowa i dokładna, tym większa jej efektywność, jednak przygotowanie takiej *checklisty* wymaga więcej czasu. Każdy członek personelu może skorzystać z listy kontrolnej. Może być również przedstawiona w formie zdjęcia. Stanowi skuteczne

---

<sup>14</sup> J. Ejdys, *op. cit.*, s. 94.

<sup>15</sup> M. Parzych, *Procedury, instrukcje i listy kontrolne*, 25.07.2021, <https://malgorzataparzych.pl/blog/procedury-instrukcje-i-listy-kontrolne/> (11.03.2024).

narzędzie kontroli, jednak najlepiej, gdy nie jest zbyt długa. Może być stosowana do całości procedury lub do poszczególnych kroków w jej wykonywaniu.

Podczas tworzenia procedur w organizacji lotniczej ważne jest branie pod uwagę konieczności unikania „kłątwy wiedzy”. Istnieje możliwość przeoczenia niektórych elementów, które są jednoznaczne dla autora tworzącego procedurę lub bardzo często realizującego dane zadanie. Najskuteczniejszym podejściem jest powierzenie wykonania zadania osobie, która zrobi to w oparciu o procedurę. W przypadku napotkania trudności otrzymujemy sygnał, że procedura wymaga ulepszenia. Optymalnie osoba ta powinna zdołać wykonać zadanie do końca.

Często natychmiastowe rozwikłanie problemu może przyczynić się do tego, że uznajemy zdarzenie za nieistotne i nie rozważamy innych, potencjalnie korzystniejszych, istniejących metod poprawy, które mogą opierać się na ukrytej wiedzy posiadanej przez pracowników. W pewnych przypadkach akceptowanie możliwości popełnienia błędu może być bardziej korzystne niż konieczność przestrzegania ściśle określonych procedur. Nauka na błędach, poprzez ich doświadczenie, pozwala na tworzenie wiedzy ukrytej<sup>16</sup>.

Świadomość personelu w organizacji lotniczej pozostaje głównym czynnikiem wpływającym na jego przyszłe zachowanie i podejście do wykonywanych obowiązków. Niezrozumienie istoty działania organizacji może skutkować brakiem adaptacji personelu do nowych rozwiązań wprowadzanych w organizacji oraz ignorowaniem zapisów zawartych w procedurach i instrukcjach. Nawyki i rutyna stanowią dodatkową przeszkodę w procesie wprowadzania innowacji organizacyjnych. To właśnie ta grupa personelu będzie w szczególności wyrażać dezaprobatę wobec obowiązujących źródeł prawnych, konieczności szkoleń czy ogólnie systemów zarządzania. Niechęć do zmian musi ustąpić miejsca świadomej gotowości do działania, które zapewni realizację ustalonych celów jakościowych, środowiskowych i bezpieczeństwa pracy<sup>17</sup>.

## WYBRANE WYTYCZNE REALIZACJI PROCESU OBSŁUGI SAMOLOTÓW SZKOLNO-TRENINGOWYCH

Niezmiernie istotne jest to, że proces obsługi wpływa bezpośrednio na poziom bezpieczeństwa lotów. Personel wykonawczy uczestniczy we wszystkich przedsięwzięciach na lotnisku, a jego kwalifikacje, kompetencje i doświadczenie są kluczowe na każdym etapie procesu<sup>18</sup>. Większa częstotliwość wykonywania różnego typu obsług technicznych wpływa na zmniejszenie działań o charakterze naprawczym, a tym samym ich pracochłonności. Podstawowym obowiązkiem personelu SIL jest niezawodna obsługa statków powietrznych, będących na wyposażeniu bazy, oraz szkolenie specjalistyczne personelu latającego i naziemnego.

Za wykonywanie obsług bieżących samolotów M-346 odpowiada personel eskadry obsługi. Zasadniczym celem wykonywania obsług bieżących jest przygotowanie samolotów M-

---

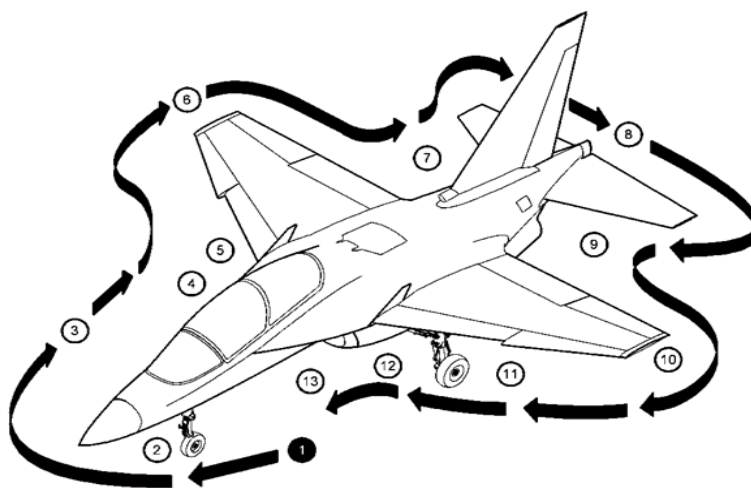
<sup>16</sup> J. Ejdyś, *op. cit.*, s. 159.

<sup>17</sup> *Ibidem*, s. 199.

<sup>18</sup> *Vide*: M. Sztobryn, *Szkolenie i kształcenie personelu procesu utrzymania samolotów jako konieczny element bezpiecznej realizacji operacji lotniczych*, „Studia Społeczne” 2024, nr 2(45), s. 45-59.

346 do lotów. Obsługi bieżące samolotu M-346 są bardzo specyficzne, co ma związek z zadaniami, jakie wykonują samoloty wykorzystywane do szkolenia lotniczego. Także inny niż dotychczas jest podział tych zadań, ich zakres i czas wykonywania. Konieczne obsługi systemów/podsystemów /komponentów opisano w taki sposób, aby ustalić, jakie urządzenia wymagają monitorowania, kiedy należy to zrealizować i czego można się po tym działaniu spodziewać. W instrukcji opisano wymagania kontrolne dotyczące systemów/ podsystemów/ komponentów i stref samolotu M-346 Bielik<sup>19</sup>.

Podczas wykonywania przeglądu w ramach obsługi bieżących każdego statku powietrznego obowiązuje odpowiednia kolejność czynności (trasa przeglądu)<sup>20</sup>. Kontrole M-346 pogrupowano pod względem obszarów roboczych. Ich kolejność zgodną z „Instrukcją techniczną samolotu M-346”, „Preflight, Thruflight and Postflight Crew Chief Checklist” oddaje układ fizycznej lokalizacji elementów samolotu poddawanych kontroli (rys. 1).



- |                                   |                                       |
|-----------------------------------|---------------------------------------|
| 1. Przednia część kadłuba (lewa)  | 8. Końcowa część kadłuba i statecznik |
| 2. Podwozie przednie              | 9. Tylna część kadłuba (lewa)         |
| 3. Przednia część kadłuba (prawa) | 10. Lewe skrzydło                     |
| 4. Prawe podwozie główne          | 11. Lewe podwozie główne              |
| 5. Prawy silnik                   | 12. Lewy silnik                       |
| 6. Prawe skrzydło                 | 13. Kabina                            |
| 7. Tylna część kadłuba (prawa)    |                                       |

**Rysunek 1.** Kierunek wykonywania obsługi bieżącej samolotu M-346 Bielik

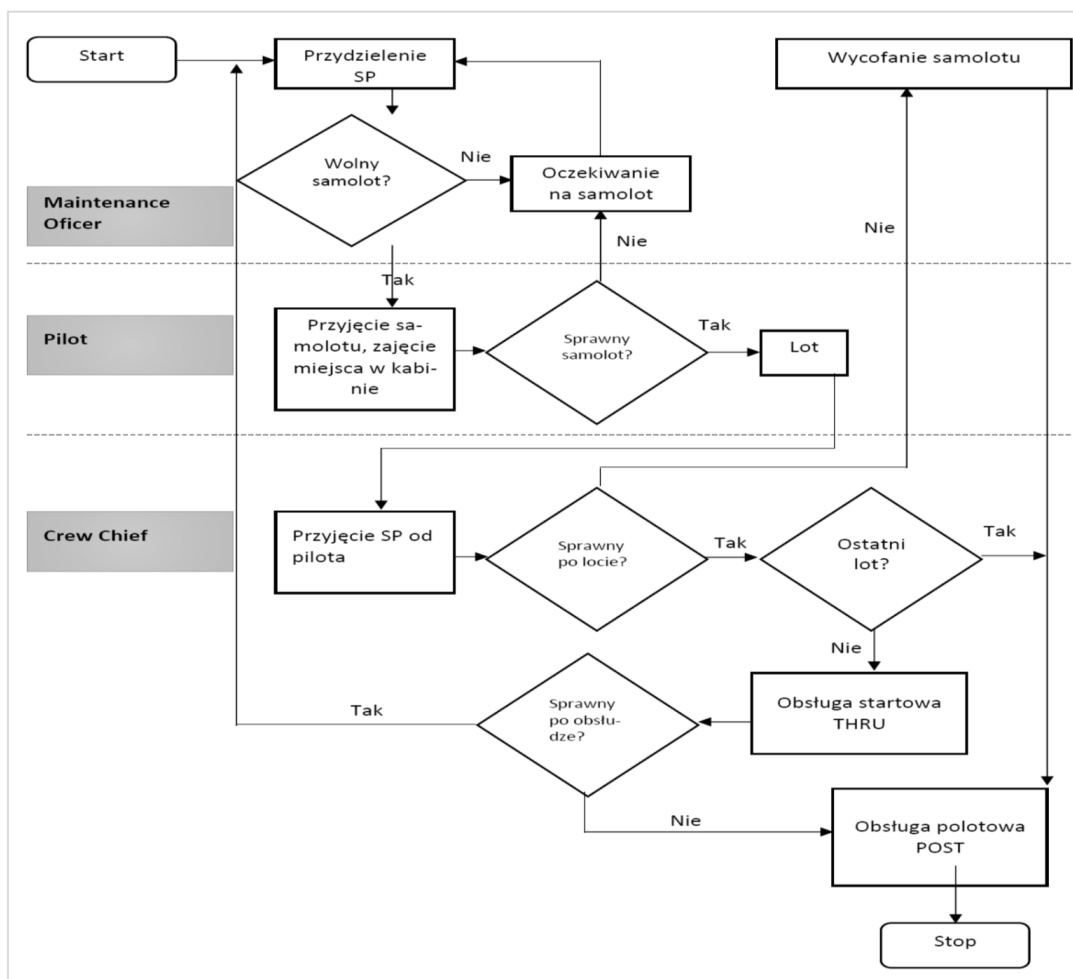
Źródło: opracowanie własne.

Obsługi bieżące wykonywane na M-346 mają w założeniach gwarantować niezawodne działanie samolotów podczas użytkowania. Dlatego dla utrzymania ich stałej sprawności technicznej niezwykle istotne jest przygotowanie personelu SIL do obsługi. Każdorazowo powinno ono rozpoczynać się omówieniem zadania na loty. Ważne jest także przeanalizowanie niesprawności oraz niedociągnięć zaistniałych w trakcie poprzednich lotów. Jeżeli występuje taka konieczność, szczegółowo omawia się polecenia przełożonych w zakresie utrzymania

<sup>19</sup> Finmeccanica Aircraft Division, „Inspection Requirements Handbook M-346” 2016.

<sup>20</sup> Vide: M. Sztobryn, *Eksploatacja techniczna śmigłowca SW-4*, „Zeszyty Naukowe WSOSP” 2016, nr 3, s. 186.

i użytkowania samolotów<sup>21</sup>. Przykładowy algorytm procesu obsługi w czasie bieżącej eksploatacji samolotu M-346 przedstawiono na rysunku 2.



**Rysunek 2.** Algorytm procesu obsługi bieżącej podczas eksploatacji samolotu M-346

Źródło: opracowanie własne.

Jak można zauważyć, proces ten ma swoje charakterystyczne etapy. Jedynie nieskomplikowane czynności obsługowe na M-346 (np. odkręcenie panelu obsługowego, podnoszenie samolotu, holowanie, wyjmowanie podstawek pod koła) mogą wykonywać wszyscy specjaliści. W przypadku wystąpienia niespodziewanej niesprawności w trakcie lotów samolot M-346 pozostaje w hangarze i nie bierze udziału w dalszej działalności operacyjnej. Podlega określonym zabiegom wykonywanym przez właściwych specjalistów w celu usunięcia zaistniałych niesprawności.

Za bezpośrednie kierowanie działalnością personelu SIL i organizowanie obsługi samolotów M-346 w dniu lotów odpowiada Dyżurny Inżynier Lotów (DIL). Dowódca GOT do zabezpieczenia obsługi lotów wyznacza ze składu personelu SIL dowódcę Grupy Obsługi Lotów (GOL), który pełni nadzór nad *crew chiefem* w ramach wykonywanych obsług bieżących. W przypadku lotów

<sup>21</sup> Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych, *Instrukcja służby inżynierjno-lotniczej lotnictwa Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (ISIL-2017)*, Bydgoszcz 2017.

dwuzmianowych przyjęcie statku powietrznego do obsługi przez drugą zmianę odbywa się poprzez wykonanie obsługi między lotami (*thruflight inspection*) oraz wpis w KOB.

Przeważająca większość obsług okresowych ma miejsce w eskadrze technicznej, która stanowi wewnętrzną komórkę GOT. W rozbudowanej strukturalnie eskadrze wykonywane są różnorodne prace. Personel eskadry przeprowadza rutynowe prace obsługowe na samolotach, ich zespołach napędowych, systemach pokładowych oraz specjalnym wyposażeniu podczas obsług okresowych. Podejmuje celowe działania zarówno wobec sprawnego, jak i niesprawnego sprzętu, mające na celu przywrócenie mu właściwych parametrów technicznych i zdolności użytkowych. Odpowiada za usuwanie usterek i dokonywanie napraw uszkodzeń samolotów, które wystąpiły w trakcie eksploatacji.

Obsługi okresowe samolotów M-346 tzw. *phased inspection* realizuje się w oparciu o „Inspection Requirements Handbook M-346PI 1T-M346(PLAF)-6”. Wykonywane są po ściśle określonym i nieprzekraczalnym nalocie samolotu, wyrażonym w godzinach. Podczas obsług okresowych realizuje się bardzo dokładne inspekcje, obejmujące specjalistyczne badania poszczególnych komponentów i elementów samolotu. Kontroli poddaje się określone strefy oraz systemy samolotu, mając na względzie ocenę ich stanu technicznego, dodatkowo potwierdzając ich niezakłóconą pracę co najmniej do kolejnej obsługi okresowej<sup>22</sup>.

Kontrole wizualne samolotu M-346, które są częścią obsług wymienionych w tabeli 2, obejmują oględziny zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych powierzchni, instalacji oraz ich połączeń. Ich celem jest wykrycie ewentualnych uszkodzeń, awarii lub nieprawidłowości. Kontrola przeprowadzana jest w różnych warunkach oświetleniowych, takich jak światło dzienne, oświetlenie w hangarze, latarka, a może również wymagać demontażu lub otwarcia paneli dostępu oraz wykorzystania lusterka, aby uzyskać wgląd do ukrytych powierzchni. Często niezbędne jest stosowanie stojaków, drabin lub platform<sup>23</sup>.

**Tabela 2.** Częstotliwość obsług samolotów M-346 Bielik

Rodzaj obsługi	Częstotliwość (FH)	Powtarzana częstotliwość (FH)
Hourly Postflight Inspection	100	100
Periodic Inspection	500	500
Phase A	2000	4000
Phase B	4000	4000

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Leonardo Aircraft, Polish Air Force Training Course for Airframe Technicians, Aircraft General Description, January 2017.

Personel SIL w eskadrach korzysta z dokumentacji opisującej obsług oraz procedury ich wykonania. W zestawie dokumentacji samolotu M-346, wykorzystywanej podczas eksploatacji, można wyróżnić różne kategorie, takie jak dokumenty opisowe, zestawy do analizy

<sup>22</sup> Vide: M. Sztobryn, *Realizacja procesu eksploatacji samolotów w bazie szkolenia lotniczego. Wybrane aspekty bezpieczeństwa*, Dęblin 2024, s. 65.

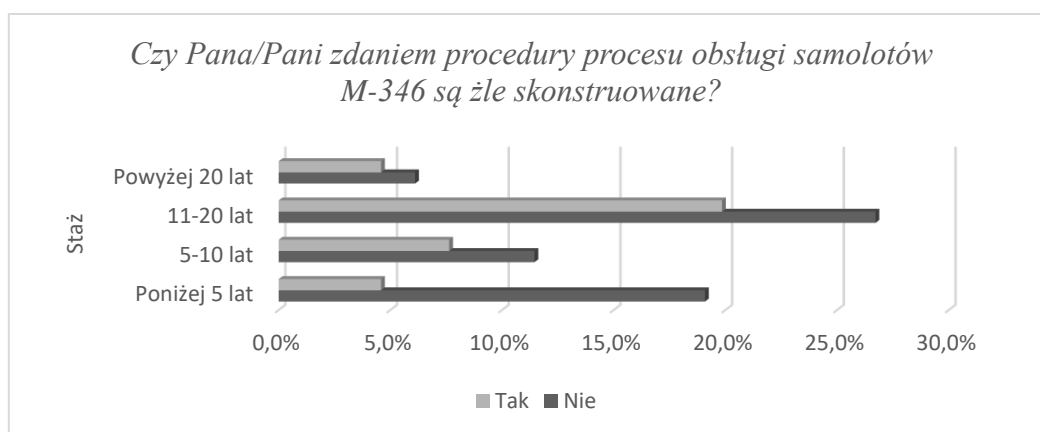
<sup>23</sup> *Ibidem*, s. 66.

niesprawności, instrukcje obsługi, listy kontrolne itp. W czasie operacyjnej działalności lotniczej istnieje możliwość permanentnego zarządzania wszystkimi czynnościami przez personel odpowiedzialny za eksploatację samolotów M-346. Aktualizacja danych pozwala na koordynację i kontrolę codziennej działalności lotniczej.

## WYNIKI BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Badanie zostało zrealizowane w okresie wdrażania samolotów szkolno-treningowych M-346 w bazie szkolenia lotniczego. Procedura obejmowała badanie kwestionariuszowe drogą bezpośrednią. Udział w badaniu był dobrowolny, a jego wyniki anonimowe, o czym badanych poinformowano pisemnie. Uczestnicy badania bezpośredniego (N = 131) wypełniali wydrukowane kwestionariusze. Dobór osób badanych był nielosowy – włączono wszystkich, którzy w okresie badania realizowali zadania związane z obsługą samolotów M-346. Zdecydowaną większość badanych stanowili mężczyźni (N = 111). W badanej próbie występował personel o różnym doświadczeniu: poniżej 5 lat (N = 31), 5-10 lat (N = 25), 11-20 lat (N = 60), powyżej 20 lat (N = 14). Także z doświadczeniem na innych typach samolotów wojskowych. Badania przeprowadzono wśród personelu obsługi bezpośredniej (N = 43), obsługi hangarowej (N = 58), planowania obsługi (N = 5), kierowania obsługą (N = 9) oraz innych (N = 16).

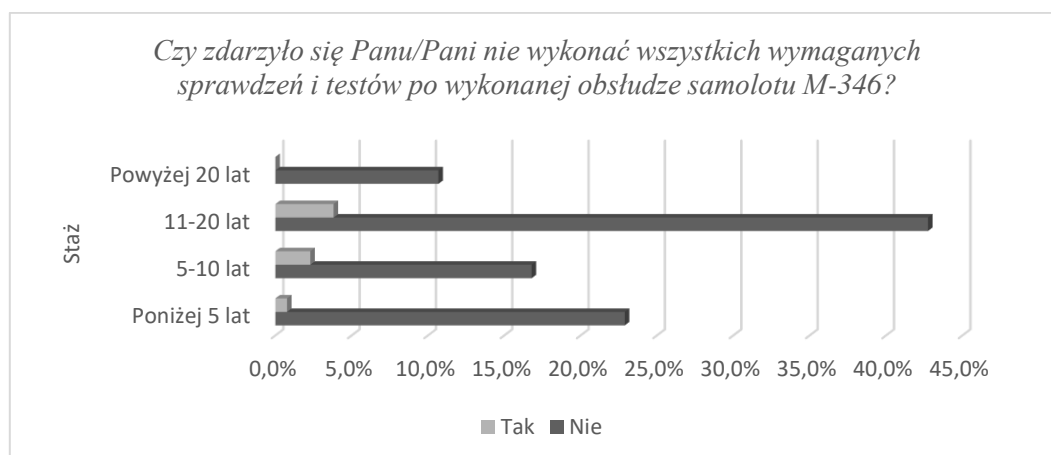
Stwierdzone niesprawności sprawiają, że trzeba szybko decydować o sposobach ich usunięcia, biorąc pod uwagę obowiązujące procedury i ciążącą na personelu SIL odpowiedzialność. Oceniając obecne procedury i ich wpływ na pracę zatrudnionych, zauważono, że blisko jedna trzecia pracowników, a zwłaszcza w przedziale doświadczenia 5-20 lat, ocenia procedury jako źle skonstruowane (wyk. 1). Oznacza to, że obecna konstrukcja procedur może zachęcać do ich łamania ze względu na niedostosowanie czasu do wymaganych działań obsługowych.



**Wykres 1.** Opinie badanych na temat konstrukcji obecnych procedur i ich konsekwencji dla jakości wykonania zadań w zależności od doświadczenia  
Źródło: opracowanie własne.

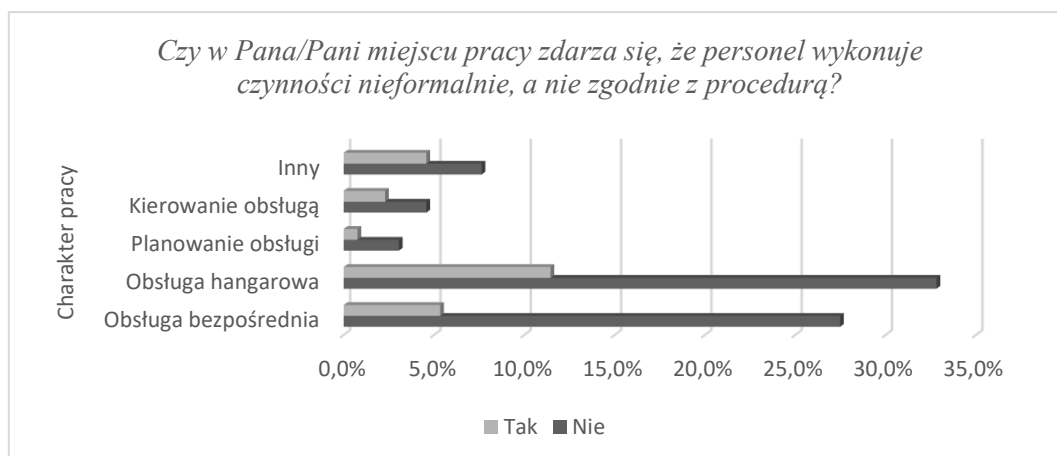
Badani oceniali również potencjalne własne pominięcia w wykonywaniu obligatoryjnych czynności obsługowych w zależności od stażu pracy (wyk. 2). Z deklaracji tych wynika, że omijanie niektórych wymaganych sprawdzeń i testów występuje także wśród personelu SIL

obsługującego samolot szkolno-treningowy. Część pracowników wskazywała na możliwość swojego niedopatrzenia w trakcie wykonywania obsługi.



**Wykres 2.** Ocena występowania zaniechań w obsłudze samolotów M-346 w zależności od stażu pracy  
Źródło: opracowanie własne.

Personel SIL wyraził również opinię na temat nieformalnego wykonywania czynności dotyczących obsługi samolotów M-346 (wyk. 3). Badania potwierdziły, że pewien odsetek respondentów (ok. 25%) uważa, iż pracownicy mogą świadomie łamać obligatoryjny sposób działania (procedurę, instrukcję, listę kontrolną). Personelowi SIL zdarza się korzystać z dokumentów nieoficjalnych (niezgodnych z wytycznymi), według których faktycznie realizuje obsługi. Warto podkreślić, że każdorazowo *crew chief* wykonujący obsługi bieżące w ramach przygotowania samolotu do codziennej eksploatacji zobowiązany jest do przestrzegania listy czynności zawartej w *Crew Chief Checklist*<sup>24</sup>.



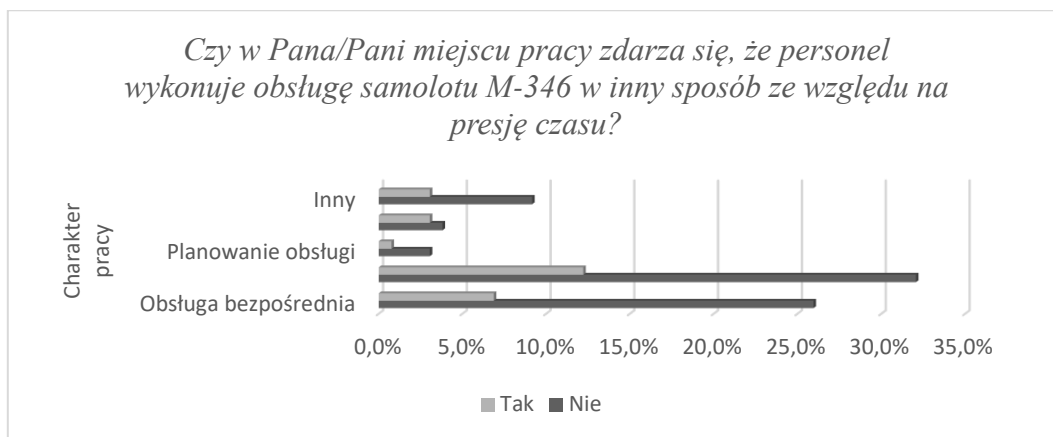
**Wykres 3.** Opinia na temat nieformalnego wykonywania obsług w zależności od charakteru wykonywanej pracy  
Źródło: opracowanie własne.

Taka sytuacja mogła być spowodowana presją czasową wywieraną na personel techniczny. Wykres 4 ukazuje, jaki odsetek osób dopuszcza się łamania procedur z tego powodu. Zwrócono

<sup>24</sup> Finmeccanica Aircraft Division, *Preflight, Thruflight and Postflight Crew Chief Checklist*, 2016.

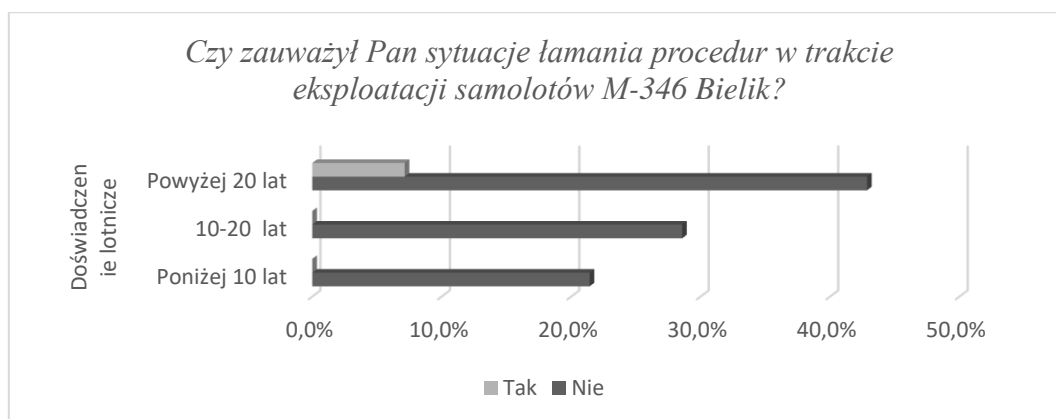


uwagę, że w przypadku 74% specjalistów SIL samolotów M-346 taki problem nie występuje. 26% pozostałych badanych wskazało na możliwość niezgodnego z procedurą wykonania obsługi z uwagi na presję czasu. Z doświadczenia wynika, że wywierana presja może również doprowadzić do nieprawidłowego wypełnienia dokumentacji obsługowej samolotu M-346. Wskazany problem jest o tyle niebezpieczny, że może skutkować niewykonaniem obsługi czy wymiany określonych komponentów (nawet tych krytycznych) w obligatoryjnym czasie.



**Wykres 4.** Opinia na temat łamania procedur w zależności od charakteru pracy personelu technicznego  
Źródło: opracowanie własne.

W szkoleniu lotniczym na tych samolotach, oprócz samolotu, otoczenia, pilota instruktora, uczestniczy dodatkowy podmiot – osoba szkolona. Skuteczność oraz bezpieczeństwo osiągnięcia zakładanego celu szkoleniowego w znacznej mierze zależy od każdorazowego przygotowania wszystkich odpowiedzialnych. W związku z tym opinie na temat łamania procedur w czasie eksploatacji samolotów M-346 wyrazili również piloci (wyk. 5). Badania potwierdziły, że zdecydowana większość pilotów samolotów M-346 (ok. 92%) nie wskazała na potencjalne łamanie procedur w trakcie eksploatacji samolotów. Jedynie odsetek najbardziej doświadczonych pilotów (ok. 7%) zwrócił uwagę na możliwe złamanie procedur. Opinie te dodatkowo potwierdzają obserwacje przeprowadzone w czasie bieżącej eksploatacji samolotu. Zauważono efektywną współpracę i bardzo dobrą komunikację wśród personelu zarówno przed lotem, jak i po nim.



**Wykres 5.** Opinia wyrażona przez pilotów na temat łamania procedur w procesie eksploatacji samolotów M-346 w zależności od doświadczenia lotniczego  
Źródło: opracowanie własne.

## PODSUMOWANIE

Od pierwszych momentów organizowania i planowania procesów obsługi samolotów szkolno-treningowych należy brać pod uwagę wystąpienie sytuacji problemowej o podłożu organizacyjnym bądź technicznym. W odróżnieniu od zapewniania jakości, tutaj jednak to nie przyczyny są ważne, lecz skutki. Możliwych, potencjalnie niebezpiecznych zagrożeń oraz słabości wszystkich elementów w procesie eksploatacji techniki lotniczej jest praktycznie nieskończona liczba. Ważne jest w tym przypadku rozpoznanie istnienia tych problemów oraz konieczność podjęcia odpowiednich działań naprawczych. Najczęściej działania korygujące lub zapobiegawcze są podejmowane w odpowiedzi na stwierdzone niezgodności procesu z określonymi wymaganiami lub ustalonymi wytycznymi. Przeprowadzone badania empiryczne pozwoliły na poznanie opinii personelu SIL o implementowanych wytycznych dotyczących realizacji obsługa samolotów szkolno-treningowych w początkowym okresie ich eksploatacji w bazie szkolenia lotniczego. Część personelu wskazała na problemy związane z nieodpowiednio skonstruowanymi procedurami, niewłaściwą (nieformalną) realizacją obsługi przez pracowników, omijaniem niektórych wymaganych sprawdzeń i testów, ograniczeniami czasowymi. Wspomniane problemy mogą wynikać m.in. z braku zasobów ludzkich o odpowiednich kwalifikacjach. Doskonalenie funkcjonującego procesu obsługi samolotów powinno prowadzić do eliminacji występujących trudności.

Reasumując, można stwierdzić, że procedury, instrukcje oraz listy kontrolne umożliwiają eskadrom obsługi samolotów szkolno-treningowych usystematyzowanie procesów i spójne działanie, a personelowi łatwiejsze radzenie sobie w różnych sytuacjach. Warto poświęcić czas, aby stworzyć fundament, który gwarantuje jakość obsługi oraz umożliwia optymalizację i rozwój. Wzrasta też doskonałość wykonania obsługi, skraca się czas jej realizacji, pracownicy wiedzą, co i jak robić, a odbiorcy (piloci) mają pozytywne doświadczenia. Na podstawie zawartych w niniejszej pracy treści można przedstawić kilka wniosków końcowych:

1. Personel SIL samolotów wojskowych, podejmując zadania obsługowe, kieruje się określoną strategią zgodną z jego osobistymi preferencjami, jednak przede wszystkim musi działać zgodnie z wytycznymi ustalonymi w bazie szkolenia lotniczego.
2. Gdy pojawi się niezgodność, na wstępie poszukuje się rozwiązań w formalnych źródłach wiedzy, jak procedury, instrukcje, podręczniki. Implementowane procedury wpływają na rozwój bazy szkolenia lotniczego, ułatwiając przekazywanie i delegowanie zadań.
3. Rezultatem wprowadzonych wytycznych realizacji obsługi samolotów szkolno-treningowych powinna być wysoka jakość obsługi. Procedury, instrukcje, listy kontrolne zapobiegają błędom oraz organizują przebieg czynności obsługowych. Dzięki nim utrzymujemy stały standard ich realizacji.

Stwierdzam zatem, że zamierzony cel główny artykułu został osiągnięty. Z powodzeniem udało się przedstawić znaczenie wytycznych (procedur, instrukcji, list kontrolnych) w pracy personelu służby inżynieryjno-lotniczej samolotów szkolno-treningowych. Jednocześnie omawiana tematyka jest na tyle istotna, że warto śledzić rozwój prac w tym obszarze.

## BIBLIOGRAFIA

- Bogusz Dariusz. 2020. Szkolenie selekcyjne kandydatów na pilotów wojskowych w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Dęblin: Lotnicza Akademia Wojskowa.
- Bogusz Dariusz. 2020. Selekcja i szkolenie lotnicze pilotów wojskowych w Wielkiej Brytanii. Dęblin: Lotnicza Akademia Wojskowa.
- Duda Ignacy. 1994. Słownik pojęć towaroznawczych. Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie.
- Ejdys Joanna. 2011. Model doskonalenia znormalizowanych systemów zarządzania oparty na wiedzy. Białystok: Politechnika Białostocka.
- Finmeccanica Aircraft Division. 2016. „Inspection Requirements Handbook M-346”.
- Finmeccanica Aircraft Division. 2016. „Preflight, Thruflight and Postflight Crew Chief Checklist”.
- Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych. 2017. Instrukcja służby inżynierjno-lotniczej lotnictwa Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (ISIL-2017). Bydgoszcz: Ministerstwo Obrony Narodowej.
- Lewicki Piotr Paweł. 2008. Leksykon nauk o żywności i żywieniu człowieka oraz polsko-angielski słownik terminów. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Michałowski Tomasz (red.). 2006. Encyklopedia powszechna. Wrocław: Larousse Polska.
- Nowacki Tadeusz, Karwat Tadeusz, Kazimierski Waclaw, Suchanek Adam. 1966. Podstawy nauczania programowego. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Szkolnictwa Zawodowego.
- Parzych Małgorzata. 2021. Procedury, instrukcje i listy kontrolne, <https://malgorzata-parzych.pl/blog/procedury-instrukcje-i-listy-kontrolne/>.
- Skorupka Stanisław, Auderska Halina, Łempicka Zofia (red.). 1969. Mały słownik języka polskiego. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sztobryn Marcin. 2016. „Eksplotacja techniczna śmigłowca SW-4”. Zeszyty Naukowe WSOSP 3: 175-190.
- Sztobryn Marcin. 2021. „Zagrożenia bezpieczeństwa w procesie eksploatacji samolotów szkolno-treningowych M-346 Bielik” (nieopublikowana rozprawa doktorska). Dęblin: Lotnicza Akademia Wojskowa.
- Sztobryn Marcin. 2023. „Analysis of the preparation of technical personnel to operate M-346 aircraft-selected aspects of security”. Scientific Journal of Safety and Logistics 1(1).
- Sztobryn Marcin. 2023. „Wybrane procedury bezpieczeństwa eksploatacji samolotu M-346 Bielik”. Studia Społeczne 40(1): 77-95.
- Sztobryn Marcin. 2024. „Szkolenie i kształcenie personelu procesu utrzymania samolotów jako konieczny element bezpiecznej realizacji operacji lotniczych. Studia Społeczne 45(2): 45-59.
- Sztobryn Marcin. 2024. „Procedures in the process of operating military aircraft. Selected aspects of aviation safety”. Scientific Journal of Safety and Logistics 2(1).
- Sztobryn Marcin. 2024. Realizacja procesu eksploatacji samolotów w bazie szkolenia lotniczego. Wybrane aspekty bezpieczeństwa. Dęblin: Lotnicza Akademia Wojskowa.
- Tokarski Jan (red.). 1980. Słownik wyrazów obcych. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

**Artur SZYMONIK**

*Military University of Land Forces*

*Faculty of Management and Leadership*

*artur.szymonik@awl.edu.pl*

*<http://orcid.org/0000-0002-6308-2782>*

*<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.12>*



---

## SELECTED ORGANIZATIONAL AND TECHNICAL SOLUTIONS USED IN THE SAFETY OF WAREHOUSE PROCESSES

---

**ABSTRACT:** This paper addresses the complex and dynamic nature of warehouse operations, highlighting the critical role they play in the overall supply chain. Warehouses are exposed to a variety of static and dynamic processes that operate in a turbulent environment, where both internal and external threats can significantly impact performance and productivity. Effective risk management and security measures are crucial to maintaining the smooth functioning of these operations, as errors can lead to financial losses, waste, and damage to the reputation of a company. The research explores the challenges in decision-making related to resource management and safety procedures within warehouses, focusing on identifying potential threats, understanding the causes of inventory discrepancies, and evaluating the effectiveness of existing safety systems. The study, grounded in extensive national and international literature and ongoing research initiated in 2015, aims to assess the impact of technical and non-technical systems on warehouse management amidst various threats. The findings, derived from surveys conducted in Polish warehouses, are presented through tables, diagrams, and annotations, providing insights into enhancing safety and operational efficiency in this critical area of the supply chain. The publication addresses the research question: How do technical and non-technical systems impact warehouse management amid various threats? Its goal is to evaluate the effectiveness of methods and strategies that enhance safety in Polish warehouses.

**KEYWORDS:** warehouse, warehouse processes, security measures, security systems, threats

---

## WYBRANE ROZWIĄZANIA ORGANIZACYJNO-TECHNICZNE WYKORZYSTYWANE W BEZPIECZEŃSTWIE PROCESÓW MAGAZYNOWYCH

**ABSTRAKT:** Niniejszy artykuł dotyczy złożonej i dynamicznej natury operacji magazynowych, podkreślając ich kluczową rolę w całym łańcuchu dostaw. Magazyny są narażone na różnorodne procesy statyczne i dynamiczne, które działają w burzliwym środowisku, gdzie zarówno zagrożenia wewnętrzne, jak i zewnętrzne mogą znacząco wpłynąć na wydajność i produktywność. Skuteczne zarządzanie ryzykiem i środki bezpieczeństwa są kluczowe dla utrzymania płynności tych operacji, ponieważ błędy mogą prowadzić do strat finansowych, marnotrawstwa i uszczerbku na reputacji firmy. Badanie eksploruje wyzwania związane z podejmowaniem decyzji dotyczących zarządzania zasobami i procedurami bezpieczeństwa w magazynach, koncentrując się na identyfikacji potencjalnych zagrożeń, zrozumieniu przyczyn rozbieżności w inwentarzu oraz ocenie skuteczności istniejących systemów bezpieczeństwa. Badanie, oparte na szerokiej literaturze krajowej i międzynarodowej oraz trwających badaniach zapoczątkowanych w 2015 roku, ma na celu ocenę wpływu systemów technicznych i nietechnicznych na zarządzanie magazynami w obliczu różnych zagrożeń. Wyniki, pochodzące z ankiet przeprowadzonych w polskich magazynach, są przedstawione za pomocą tabel, diagramów i adnotacji, oferując wgląd w poprawę bezpieczeństwa i efektywności operacyjnej w tym kluczowym obszarze łańcucha dostaw. Publikacja odpowiada na pytanie badawcze: Jak systemy techniczne i nietechniczne wpływają na zarządzanie magazynami w obliczu różnych zagrożeń? Jej celem jest ocena skuteczności metod i strategii poprawiających bezpieczeństwo w polskich magazynach.

**SŁOWA KLUCZOWE:** magazyn, procesy magazynowe, środki bezpieczeństwa, zagrożenie, wypadek



## INTRODUCTION

Each warehouse carries out processes (reception, movement, picking, shipping) that are static and dynamic and take place in a variable, turbulent environment. It is important to recognize that the performance and productivity of warehouse operations, which include the storage and management of goods, have a significant impact on the smooth functioning of the subsequent and preceding stages of the supply chain. This, in turn, influences profitability and the perception of the company by its clients (both suppliers and buyers). Errors in these operations can lead to financial losses, unnecessary waste, and damage to the reputation of the company.

Every warehouse process in real conditions is exposed to unplanned situations and threats. An effective tool in such situations is to ensure the safety of operations in the warehouse. It serves to identify and prevent threats, ensure survival conditions, and pursue interests by using effective risk minimization potential when an unplanned situation occurs.

Security is a dynamic phenomenon that changes in time, space, and dimension. Security architecture is a knowledge-based and practical activity and covers a wide spectrum of forms and ways of organizing appropriate conditions for the operation of a security warehouse by ensuring its existence (survival) and the ability to achieve goals.

It should be emphasized that even the best-planned activities do not guarantee their full implementation due to the turbulence of the environment, which may change as a result of internal and external threats. It is often impossible to predict all the factors on which warehouse security depends. Examples of such situations may be: the COVID-19 pandemic, the war in Ukraine, the current inflation, or the energy crisis.

It is very problematic to make decisions regarding collected resources and procedures so that the processes implemented as part of warehouse management ensure security at the required level. This is due, among other things, to the fact that many questions have been answered, which allow for a logical and rational solution to the problem. These questions may include the following:

- What external and internal (technical and non-technical) threats exist in the warehouse?
- What are the main causes of incorrect inventory recording (theft, assembly, delivery delays, complaints, returns, loss of goods) in the warehouse?
- Are there technical systems in place in the warehouse that support safety, and if so, what are they?
- Are there management systems in place in the warehouse?
- What solutions related to the implementation of safety assumptions have been implemented in the warehouse over the last three years?
- Are the costs associated with ensuring safety in the warehouse analyzed?

Understanding the responses to these inquiries helps to maintain a satisfactory standard of safety within the warehouse, but does not provide absolute certainty. This is because in the

event of a flood, it is challenging to accurately predict the extent and timing of the breach of alarm thresholds, as well as the potential damage and associated expenses that can arise.

The identified issues and previous analyzes carried out in Poland highlight the need for additional investigation in this domain. The content detailed in this publication stems from ongoing research initiated by the author in 2015, as documented in various works by both the author and collaborators. The material draws upon a comprehensive array of national and international literature, with contributions from scholars such as Sowa, 2018; Schuetz 2022; Brown, 2023; Szymonik, Stanisławski, 2022; Larco, de Koster, Roodbergen, Dul, 2013; Forcin, Falcone, 2021.

The publication outlined the following:

- a research problem formulated as a question: How significantly do operational technical and non-technical systems impact the management of warehouses amidst a variety of threats?
- goal: To pinpoint and evaluate the efficacy of methods and strategies that contribute to enhancing safety within Polish warehouses.

The study was executed via surveys using a bespoke questionnaire designed to examine the risks and elements that influence the safety of the warehouse. The findings were depicted through a series of tables, diagrams, and concise annotations.

## WAREHOUSE FUNCTIONS

A warehouse serves as both a functional entity and an organizational space, deliberately designed to facilitate various logistics activities such as receiving, unloading, storing, sorting, and distributing goods. These processes are dynamic and subject to evolution. Often, the ultimate outcome deviates from the original plan, influenced by the fluctuating conditions under which the flow of materials and information occurs within the warehouse.

Simply portraying the warehouse through its internal configurations (both organizational and functional) is insufficient. It is also crucial to consider the ongoing dynamic shifts that occur within and around the warehouse, as these significantly influence operational processes, such as order picking, or dispatching. Consequently, an accurate representation of a warehouse's operations should integrate both static and dynamic elements, which is instrumental in crafting logistic simulation studies.

The operation of a warehouse encompasses several aspects:

- Facility: This refers to the various processes executed with the stored inventory.
- User: This element represents the entities interacting with the facility, such as manufacturing or service businesses or individual consumers.
- Environment: The facility and its users are connected through their interactions with external factors, such as transportation within the logistics sector, which can have either a positive or negative effect on their actions and the overall efficiency of warehouse operations.
- Relationships: These are the capabilities to maintain the operational integrity of the facility (through warehouse processes) and the user (such as a business), as well as to

forge connections with the external environment, like the online marketplace of suppliers and customers, thereby influencing the scenarios that unfold.

A warehouse as a logistics entity is characterized by several key features, including:

- **Stable Environmental Integration:** This involves the capacity to maintain consistent interactions with the external environment, such as ensuring the production line is supplied with the necessary items according to the schedule, or addressing and mitigating crises like floods or fires.
- **Influential Connectivity:** It possesses the ability to interact with the surrounding environment and shape the outcomes of evolving scenarios, which could involve conducting market analysis and predicting demand and supply trends, or assessing requirements for threat mitigation.
- **Interconnectedness with Related Phenomena:** The facility has the ability to forge links with related events and its environment, enabling it to identify specific factors that influence the efficiency of its operations, such as evaluating customer satisfaction levels or the extent of complaints.

Interactions with the environment can stem from a facility's internal factors (for instance, the dimensions of ordered parts are contingent on the consumer demand for the products produced) or can be influenced by external factors that necessitate or dictate these interactions (such as a downturn in the market, economic downturns, or competitive endeavors).

The description of an object, generally speaking, may concern its three aspects<sup>1</sup>:

- **functioning** (warehouse processes) – executing the user's scheduled activities, such as securing the necessary space and time, managing the flow of materials, that is, transporting everything to its destination within the whole production system;
- **morphology** (structure) – the organization's framework, the arrangement of components, the interlinkages between these components, and their individual characteristics, for instance, the administrative, operational, and storage infrastructures to form a unified entity, resulting in what is known as an automated warehouse;
- **organization** (information and decision-making processes), including the flow of information, the interplay of control algorithms, such as those for inventory tracking, storage, order picking, shipping, and overall work management<sup>2</sup>.

The internal properties of a warehouse, just like any system (object), can be analyzed in the context of such quantities as<sup>3</sup>:

- capacity for particular types of resources;

---

<sup>1</sup> S. Paszkowski, *Podstawy teorii systemów i analizy systemowej*, Warszawa 1999, p. 19.

<sup>2</sup> J. O'Donnell, *Definition warehouse management system (WMS)*, [https://www-techtargget-com.translate.googleusercontent.com/translate/h/warehouse-management-system-WMS?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-techtargget-com.translate.googleusercontent.com/translate/h/warehouse-management-system-WMS?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (03.03.2023).

<sup>3</sup> *How to make a warehouse efficient: From space optimization to cost reduction*, [https://www-modula-eu.translate.googleusercontent.com/translate/h/how-to-make-a-warehouse-efficient-from-space-optimization-to-cost-reduction/?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-modula-eu.translate.googleusercontent.com/translate/h/how-to-make-a-warehouse-efficient-from-space-optimization-to-cost-reduction/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (17.03.2023).

- optimization of warehouse stock/resources;
- efficiency (economy, productivity) of warehouse work (receipt, storage, release, records, etc.);
- resistance to disruptions in ongoing processes;
- operational technical performance indicators;
- costs of warehousing activities;
- staff satisfaction and safety;
- other.

## CLASSIFICATION AND TYPES OF THREATS

Maintaining operational security within a warehouse requires the deployment of human, physical, and financial resources. The extent and nature of the resources dedicated to safeguarding the warehouse are contingent upon:

- external threats coming from it;
- internal threats that are ‘cumulative’ within itself;
- the warehouse's resistance to threats – Its reliability<sup>4</sup>;
- available management, executive, and information-decision-making potential.

It should be emphasized that, in general terms, warehouse security is related to: risk (R), reliability (P<sub>o</sub>), and threats (Z). To assess these values, we use quantitative or qualitative measures, remembering a uniform approach for a specific logistics system, such as a warehouse.

The risk value (R) depends on: probability determining the possibility of a threat occurrence (P), reliability – resistance to disruptions caused by threats (P<sub>o</sub>), frequency of threat occurrence (C), value of possible losses (S), exposure factor determining the degree to which the warehouse is important from the point of view of the threat (E). R – in the warehouse we can write as<sup>5</sup>:

$$R = P \times P_o \times C \times S \times E \dots\dots\dots(1)$$

Recognizing threats is crucial for assessing risks, thus predicting their emergence using past data is essential. Additionally, it is important to monitor and recognize these threats to implement appropriate measures for recovery.

To evaluate the potential impact of threats on warehouse security, a valuable approach involves thoroughly identifying and categorizing them into two groups. This comprehensive classification enables better understanding and facilitates targeted mitigation strategies.

<sup>4</sup> A. Pyster, D. Olwell, *System Reliability, Availability, and Maintainability*, [https://sebokwiki.org/wiki/System\\_Reliability,\\_Availability,\\_and\\_Maintainability](https://sebokwiki.org/wiki/System_Reliability,_Availability,_and_Maintainability) (23.03.2023).

<sup>5</sup> P. Sienkiewicz, H. Świeboda, *Ryzyko w inżynierii systemów bezpieczeństwa*, [in:] *Inżynieria systemów bezpieczeństwa*, (red.) P. Sienkiewicz, Warszawa 2015, pp. 9, 41; P. Zaskórski, *Informacja ciągłości działania determinantą bezpieczeństwa organizacji*, [in:] *Nie-bezpieczny świat. Systemy. Informacja. Bezpieczeństwo*, Warszawa 2015, p. 449.



## FIRST GROUP

Threats to the functioning of warehouse management can be divided into five groups<sup>6</sup>:

- The initial category consists of natural threats such as various disasters, including floods, hurricanes, and other catastrophic events. Within this category, we can also identify incidents resulting from deliberate actions or human error, like equipment malfunctions, fires, thefts, industrial accidents, communication breakdowns, electrical grid outages, and the corruption or manipulation of data crucial for warehouse operations.
- The second category encompasses civilization-related incidents, with examples being cyber-assaults, exposure to electromagnetic fields, lifestyle-related illnesses, mismanagement of environmental and economic resources leading to financial downturns, environmental pollution affecting soil, air, and water, inefficient disposal of waste, microbial hazards, and widespread health emergencies like epidemics and pandemics.
- The third category is composed of social threats that challenge the fundamental laws of nations, including acts of terrorism, blockades, unauthorized protests, racial disputes, and large-scale population shifts.
- The fourth category pertains to psychological threats stemming from mental health problems such as stress, persistent exhaustion, circadian rhythm disturbances, and depression. These are often linked to suboptimal work environment choices, non-adherence to workplace health and safety standards, ergonomic failures, and job-related exhaustion.
- The fifth group involves technical malfunctions, which cover scenarios such as the breakdown or ruination of warehousing facilities, disruptions in energy and water services, IT system outages, and malfunctions of technical equipment or systems.

## SECOND GROUP

Threats can also be divided into four groups for research purposes.

- external threats:
  - natural: these include environmental hazards such as natural disasters;
  - civilizational: encompasses societal and cultural factors;
  - social: pertains to threats arising from human interactions;
  - personality: relates to individual behaviors and actions;
  - technical: involves failures in technical systems.
- internal threats:
  - record keeping: issues with maintaining accurate records;
  - picking errors: mistakes during order picking;

---

<sup>6</sup> R. Brown, *6 potential threats to warehouse facilities*, [https://thebossmagazine-com.translate.goog/potential-threats-to-warehouse-facilities/?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://thebossmagazine-com.translate.goog/potential-threats-to-warehouse-facilities/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (27.02.2023); *Warehouse Risk Management: Is Your Facility Secure?*, [https://www-clearrisk-com.translate.goog/risk-management-blog/is-your-warehouse-secure?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-clearrisk-com.translate.goog/risk-management-blog/is-your-warehouse-secure?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (04.01.2023); *Main warehouse risks: keep them under control*, [https://www-mecalux-com.translate.goog/blog/main-risks-warehouses?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-mecalux-com.translate.goog/blog/main-risks-warehouses?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (07.03.2023).

- theft: unauthorized removal of goods;
- delivery delays: timeliness challenges;
- financial liquidity: cash flow problems;
- work accidents: safety incidents;
- supply chain interruption: disruptions in the supply chain.
- technical threats:
  - IT system failures: malfunctions in information technology;
  - internal transport issues: problems with warehouse vehicles;
  - air conditioning breakdowns: failures in climate control;
  - power supply disruptions: electrical outages;
  - monitoring system failures: issues with surveillance and monitoring.
- organizational and legal challenges:
  - regulatory gaps: lack of up-to-date regulations;
  - training deficiencies: insufficient employee training.

The outlined categories of disruptions highlight the extensive and multifaceted nature of adverse events that can impact warehouse management. When considering functions and management levels, disruptions in warehouse processes may arise from the following:

- strategic planning and assessment: incorrect assumptions during strategic planning; flawed evaluation of strategic options;
- reputation and social responsibility: damage to reputation due to sustained criticism from government or international media; failure to uphold social responsibility standards;
- internal processes and technologies: reliance on inappropriate or unreliable internal processes and technologies;
- operational challenges: issues related to storage, distribution, and employee actions; malfunctioning processes within the warehouse;
- external factors: unpredictable actions of customers, suppliers, competitors, and new market entrants; changes in the external environment;
- stakeholder relations and organizational structure: poor relations with stakeholders; inadequate organizational structure for delegating responsibilities; lack of appropriate conduct rules for employees and managers;
- compliance and security: non-compliance with laws, internal regulations, and contractual obligations; insufficient physical security for assets and personnel;
- information technology challenges: outdated ICT resources and technologies; inconsistent ICT strategy; disruptions in ICT infrastructure;
- environmental impact: permanent environmental destruction; loss of commercial, recreational, or conservation value, leading to significant financial consequences for supply chain participants.

These multifaceted threats underscore the need for proactive risk management and robust strategies within warehouse operations.

## FACTORS AFFECTING WAREHOUSE SECURITY

Warehouse safety encompasses a set of guidelines and optimal practices dedicated to creating a secure work environment. Given that warehouse operations heavily rely on human labor and the utilization of proper machinery, adhering to established safety protocols and regulations is essential<sup>7</sup>.

Warehouse security also represents a state that provides assurance and guarantees in several dimensions: process implementation (ensuring the effective execution of warehouse processes), information flow (facilitating the flow of information for logistics planning and management), protection and survival: safeguarding against threats and ensuring survival during hazardous situations, adaptation to change.

A specific level of warehouse security can be achieved in many ways - not only by ensuring specific effectiveness of direct counteraction to occurring events.

In the context of warehouse security, we consider controllable quantities represented by various factors. These factors influence the overall level of security within the warehouse. Specifically, we focus on the following aspects<sup>8</sup>:

- preventing security threats,
- readiness for threat activation,
- resource allocation for threat mitigation,
- mitigating consequences.

It should be considered that, from a systemic perspective, warehouse security is associated with threats, reliability, and risk. To evaluate these magnitudes, we apply quantitative or qualitative measures, keeping in mind a uniform approach for a specific warehouse.

An important area for the functioning of a warehouse is its security, which we can treat on the basis of system analysis as<sup>9</sup>:

- susceptibility to dangerous situations: this property of the warehouse relates to its ability to withstand and respond to hazardous situations or threats; specifically, it emphasizes the unreliability of the warehouse's safety measures, the degree to which it may be vulnerable to adverse events;
- external threat protection: another critical aspect is the warehouse's capacity to safeguard its inventory and infrastructure from external threats; this includes implementing measures to prevent unauthorized access, theft, damage, or any other risks posed by external factors.

---

<sup>7</sup> J. Piłatowska, *10 best warehouse safety tips*, [https://linkercloud-com.translate.google/blog/warehousing/10-best-warehouse-safety-tips?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://linkercloud-com.translate.google/blog/warehousing/10-best-warehouse-safety-tips?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (17.01.2023).

<sup>8</sup> E. Kołodziński, *Istota inżynierii systemów zarządzania bezpieczeństwem*, <http://www.uwm.edu.pl> (10.08.2022).

<sup>9</sup> P. Sienkiewicz, H. Świeboda, *Ryzyko w inżynierii...*, *op.cit.*, pp. 9, 41.

Safety in a warehouse depends on three groups of factors, i.e. technical, more broadly in research, legal, and personal (see Table 1).

Table 1. Factors determining safety in the warehouse

Factor	Contents
Technical	Warehouse equipment and infrastructure (more in research)
Legal (organizational)	Documentation and its implementation, as well as procedures minimizing the risk of accidents or material losses.
Personnel	Competencies, qualifications and experience, professional development of staff.

Source: own study.

Safety considerations in warehouses hinge on the availability of suitable equipment and facilities, which are crucial for ensuring the correct handling, storage, and processing of the items. This includes the safekeeping of the premises and the commodities within.

Ensuring safety in a warehouse is possible if internal and external protection is well organized through the use of such devices<sup>10</sup>:

- security cameras;
- lighting;
- alarm systems;
- access control systems with remote backups;
- anti-burglary doors and windows;
- smoke detectors;
- proximity warning sensor;
- virtual reality (VR) or augmented reality (AR) systems that enable employees to conduct practical training in a safe environment (Impact of Upgraded Technology on Warehouse Safety);
- ESFR (Early Suppression Fast Response) sprinkler system, hydrants, fire extinguishers, ventilation openings, emergency exits;
- emergency power supply (generators, batteries);
- fire alarm system.

In today's digital age, overlooking the significance of technology and electronic systems would be remiss. Specifically, the inclusion of equipment that facilitates real-time online inventory management and monitoring is indispensable. This technology allows precise tracking of stock levels, valuation, product categories, and expiration dates, ensuring efficient and accurate warehouse operations.

<sup>10</sup> 8 *Types of Warehouse Security Measures*, [https://www-the fulfillmentlab-com.translate.google/blog/warehouse-security?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-the fulfillmentlab-com.translate.google/blog/warehouse-security?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (03.03.2023).

Some helpful tools and instruments in this regard include<sup>11</sup>:

- Internet of Things (IoT) – RFID technology combined with sensors, software and other technologies that allow you to track inventories via the Internet, with extensive use of cloud computing and big data, 5G, blockchain, machine learning;
- warehouse management systems WMS (Warehouse Management System) – an IT system supporting the management of warehouse processes using appropriate IT tools<sup>12</sup>;
- material flow management system MFMS (Material Flow Management System) – an extension of the traditional warehouse management system;
- warehouse automation systems – the use of various control systems to operate with minimal or reduced human intervention in the implementation of warehouse processes.

Technical factors affecting warehouse security include:

- mechanical security, which are all types of permanent partitions (structures, walls, gates, fire-proof doors, anti-burglary doors), and their additional task is to protect particularly important (valuable or dangerous) supplies stored there;
- electronic security, which includes alarm systems and closed-circuit television.

During the COVID-19 pandemic, the emphasis on securing premises, particularly unoccupied warehouse spaces, intensified. This was due to a rise in the preference for remote work, which extended to areas such as warehouses and logistics hubs.

The security measures currently in use include<sup>13</sup>:

- access control systems,
- entry management systems,
- the intrusion detection system (IDS)<sup>14</sup>,
- perimeter defense systems,
- omnipresent surveillance cameras operating round-the-clock,
- proximity sensors,
- fire detection systems,
- audible alert systems,
- permanent fire suppression installations.

---

<sup>11</sup> *Ibidem*.

<sup>12</sup> Y. Zhang, *Warehouse Management System Based on RFID and Internet of Things Technology*, [in:] 2nd International Conference on Networking, Communications and Information Technology, Manchester, United Kingdom, 26-27.12.2022, Manchester 2022, pp. 489-492.

<sup>13</sup> *Systemy zabezpieczeń osób i mienia - najważniejsze trendy. Postęp w systemach zabezpieczeń dzięki pandemii*, <https://obiektykomercyjne.muratorplus.pl/instalacje/systemy-zabezpiecen-osob-i-mienia-rozwoj-branzy-najnowsze-rozwiązania-aa-THDp-1b9V-q4GR.html> (30.03.2023).

<sup>14</sup> *Sygnalizacja włamaniowa i napadu*, [https://miwsc-eu.translate.google.com/burglary-and-robbery-signaling/?lang=en&\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://miwsc-eu.translate.google.com/burglary-and-robbery-signaling/?lang=en&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc) (28.01.2023).

In the context of an organization, legal factors encompass the creation and execution of documentation, alongside the establishment of procedures. Ensuring rigorous compliance with these procedures is essential to reduce the likelihood of incidents or financial losses<sup>15</sup>.

During the preparation of warehouse documentation, it is essential to account for inventory (types of supplies and reserves) and adhere to the legal standards and rules that define storage conditions. Documentation should cover: warehouse worker responsibilities; fire prevention guidelines; safety and health protocols; warehouse data sheet; maintenance procedures; guidelines for using humidity and temperature gauges; ventilation protocols; use of emergency signals and their varieties; a plan for evacuating stored goods; details of the emergency response team; inventory of warehouse assets; equipment placement blueprint; up-to-date warehouse particulars; procedures for handling hazardous material spills; warehouse operational rules; a list of individuals with document approval authority; temperature and humidity logs (including digital versions); examples of seals; a registry of warehouse visitors; a log of warehouse checks; a record of items sent for repair or maintenance; a deposit ledger; and other necessary documents.

It is vital that warehouse operations have established protocols that not only proactively prevent potential hazards, but also offer prompt and effective responses to any imminent risks, thus mitigating their negative impact. These measures are crucial for maintaining the integrity and smooth operation.

Typical organizational procedures related to the operation of a warehouse include<sup>16</sup>: technical conditions of operation of the warehouse and its equipment, fire protection, protection against burglary, work safety of staff, receiving and issuing material goods, inventory of stocks, arrangement of stocks in the warehouse, warehouse records, documents of receipt and issue of goods, and other information activities.

Warehouse procedures must be designed to reduce the likelihood of accidents, which can arise from various factors such as malfunctioning lifts, employee recklessness, urgency due to tight schedules, disorganized work processes, non-adherence to work policies, delayed responses to unforeseen incidents, misconduct by colleagues or drivers, uncomfortable forklift operation postures, or physical strain due to poor ergonomic practices that lead to tiredness or loss of control.

In large warehouses, logistics operations are streamlined through the use of a WMS (Warehouse Management System), an IT system that facilitates various tasks. These tasks include<sup>17</sup>: tracking incoming goods from external sources and returns, as well as outgoing shipments; maintaining and adjusting inventory according to specific guidelines; allocating storage spaces for incoming stock and organizing order fulfillment; creating necessary paperwork for

---

<sup>15</sup> J. de Vries, R. de Koster, D. Stam, *Safety does not happen by accident: antecedents to a safer warehouse*, "Production and operations management" 2016, 25, (8), pp. 1377-1390.

<sup>16</sup> C. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, Warszawa 2008, p. 141.

<sup>17</sup> *Instrukcja o zasadach i organizacji przechowywania oraz konserwacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego DD/4.22.8*, Bydgoszcz 2013, p. 30.

deliveries and dispatches; processing orders; ensuring the accuracy of deliveries against documentation; overseeing the loading of transport vehicles; monitoring warehouse transactions; identifying and pinpointing the location of items; conducting inventory audits; and choosing appropriate transportation methods for delivery.

The procedures developed that regulate the material responsibility of employees for entrusted property are significant for the safety of the warehouse. The legal bases concerning liability are contained in the labor code and three regulations.

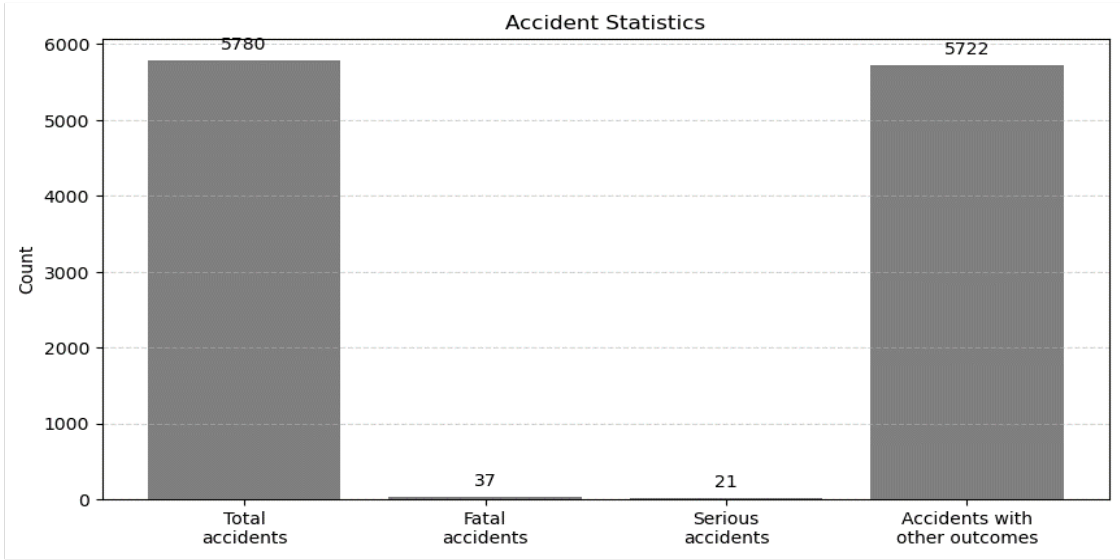


Chart 1. Accidents in 2021 in transportation and warehouse management – numerical summary  
 Source: Wypadki przy pracy w 2021, GUS, Warszawa 2022, p. 4.

For the safety of warehouses, the procedures included in warehouse physical protection of warehouses are essential. A prime approach involves the participation of specialized firms such as SASF (Specialized Armed Security Formations) to safeguard individuals and assets, with a mandatory collaboration with law enforcement agencies including the Police, the State Fire Service, and the Municipal Guard. SASF personnel are authorized, during their duties, to perform checks (within designated zones) and detain individuals, apply physical force for direct compulsion, and utilize tools of direct coercion such as nightsticks, handcuffs, disabling gas, tasers, and more, including the use of firearms. These company representatives maintain continuous oversight of warehouse staff and visitor movements, as well as vehicular flow into and out of the warehouse premises.

The security of a warehouse is significantly influenced by the personnel employed within. These individuals form a collective that participates in tasks intimately related to the warehouse’s functioning. The roles designated for warehouse operations, as per the job classification system, encompass positions such as warehouse manager, chief storekeeper, inventory controller, and general warehouse staff. The size of the workforce and the skill level required depend on the warehouse’s specific objectives and dimensions of the warehouse. In the hiring process,

it is essential to consider factors like skills, credentials, and prior experience, and upon their recruitment, it is crucial to continually invest in their career advancement.

Ensuring safety within a warehouse critically hinges on adherence to occupational health and safety standards by employees and users of the facility, such as drivers handling the delivery and collection of logistics loads. Statistical evidence (referenced as Chart 1 and Chart 2), compiled by the Central Statistical Office regarding accident analysis in transportation and storage, underscores the gravity of this issue from both a societal and economic perspective.

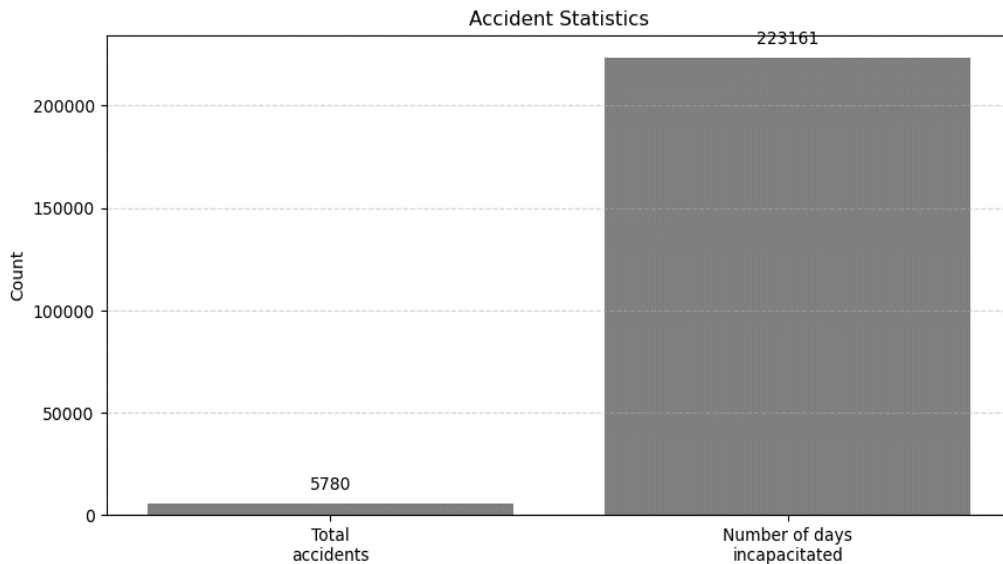


Chart 2. Accidents in 2021 in transport and warehousing – number of days of inability to work caused by accidents in total

Source: Wypadki przy pracy w 2021, GUS, Warszawa 2022, p. 2.

With a total of 5,780 accidents in the transport and storage sector, and 223,161 days lost due to work-related incapacity, it is evident that significant improvements are needed in the organizational and procedural aspects of occupational health and safety. However, it is encouraging to note that there has been a steady improvement in these conditions over the years, a trend supported by data from the Central Statistical Office.

Effective fire safety measures play a crucial role in protecting both people and stored goods within a warehouse. Carefully crafted guidelines, properly maintained firefighting equipment, and regular training instill confidence in preventing and managing potential fires.

Table 2. Number of fires in warehouse facilities in 2018–2021

Years	2018	2019	2020	2021
Warehouse facilities	1025	1053	993	924

Source: Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2021, Komenda Główna PSP, Warszawa 2022, p. 66; Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020, Komenda Główna PSP, Warszawa 2021, p. 72; Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2019, Komenda Główna PSP, Warszawa 2020, p. 56.



Table 3. Summary of the size of fires in warehouse facilities in 2019–2021

Specification	2019	2020	2021
Overall, including:	1053	993	924
Small	827	778	723
Medium	174	168	147
Large	40	33	36
very large	12	14	18

\*Explanation: Types of fire: small - counts on areas up to 70 m<sup>2</sup> in area or up to 350 m<sup>3</sup> in volume; medium – from a small fire up to 300 m<sup>2</sup> of area or up to 1500 m<sup>3</sup> of volume; large – we count from medium fire up to 1000 m<sup>2</sup> or up to 5000 m<sup>3</sup> volume; very large – more than 1000 m<sup>2</sup> or more than 5000 m<sup>3</sup> in volume, (Typy pożarów, 2023).

Source: Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2021, Komenda Główna PSP, Warszawa 2022, p. 67; Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020, Komenda Główna PSP, Warszawa 2021, p. 73; Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2019, Komenda Główna PSP, Warszawa 2020, p. 57.

Fire incidents can result from various factors, including arson by disgruntled employees, competitive motives, non-compliance with fire safety regulations, faulty electrical or HVAC systems, spontaneous combustion, and lightning strikes. The frequency and scale of fires are detailed in Table 2 and Table 3.

Information about warehouse fires highlights several critical points. First, fires pose risks both to human safety and to goods stored there. Second, they result in significant losses and disrupt warehouse management processes, including supply chains. In Poland, an average of 1,000 warehouse fires occur annually between 2019 and 2021, with approximately 20% of these being very large fires covering areas exceeding 1,000 square meters.

## SAFETY IN THE WAREHOUSE – OWN RESEARCH

### THE RESEARCH METHOD

The study began with a literature analysis (using the literature review method) to formulate the research problem. Based on the material obtained, it became evident that warehouse safety in Poland is not adequately appreciated, as indicated by the limited publications and scientific research in this field. This situation suggested that further research is necessary in this area.

These conclusions led the author to formulate two research gaps related to assessing the significance of safety practices implemented in warehouse operations.

The first theoretical gap pertains to the lack of model solutions for the application of modern safety measures in Polish warehouses.

The second practical (empirical) gap is related to the absence of research on the use, assessment, and recommendations of safety-related solutions affecting warehouse management.

The research aimed to identify and classify the safety practices implemented in warehouse management. Surveys were conducted using a specially prepared questionnaire. In the actual research:

- The sample selection process began with identifying 600 companies engaged in warehouse management. Subsequently, 160 firms were randomly selected for the study, and completed questionnaires were obtained from 130 companies.
- Techniques such as CAWI (Computer-Assisted Web Interviewing), auditory interviews, and individual surveys were used.

## CHARACTERISTICS OF THE RESEARCH SAMPLE

The research for the article was conducted in 2022 and covered the years 2019-2022. The entities participating in the study were companies that own or manage warehouses. The study included companies with various parameters. For instance, due to: employment size, storage height, mechanization level.

The research was conducted in the following provinces, distributed as follows: Dolnośląskie – 16 (12.3%), Kujawsko-Pomorskie – 9 (6.9%), Lubelskie – 10 (7.7%), Łódzkie – 24 (18.6%), Małopolskie – 6 (4.7%), Mazowieckie – 21 (16.3%), Opolskie – 12 (9.1%), Pomorskie – 13 (10%), Śląskie – 11 (8.1%), Warmińsko-Mazurskie – 4 (3.1%), Wielkopolskie – 3 (2.1%).

According to the analysis, the majority of research was conducted in the following provinces: Łódzkie: 18.3% (ranking 5th among the wealthiest provinces in 2021), Mazowieckie: 16.3% (ranking 7th among the wealthiest provinces in 2021), Dolnośląskie: 12.3% (ranking 1st among the wealthiest provinces in 2021).

The questions included in the survey were divided into three groups<sup>18</sup>.

The first group was related to threats that can occur in warehouse management. These included external threats, non-technical internal threats, and technical internal threats.

The second group focused on technical factors that affect the safety of warehouses. Questions addressed equipment, infrastructure ensuring proper storage, internal transport, order picking, sorting, dispatch, and facility protection.

The third group dealt with organizational and legal issues related to warehouse safety.

Analysis and assessment of threats included in the first group.

External threats that affect warehouse safety fall into five distinct categories. During the past three years, the most common threats have been natural hazards (including heatwaves, floods, heavy rain, droughts, and pandemics) and technical hazards. Among the natural hazards, they consistently impacted 60 companies, while technical hazards were reported 56 times.

Among the least frequent external threats were civilizational risks (never or occurring only once, totaling 116 cases), personality-related risks (117 cases with similar infrequency), and social risks (129 cases with minimal occurrence). This outcome suggests that warehouse

---

<sup>18</sup> The results of the survey with questions included in the second and third groups will be analyzed in a separate subsequent material (chapter, article).

managers carry out their responsibilities, adhering to legal requirements, and benefiting from the country’s favorable economic conditions of the country.

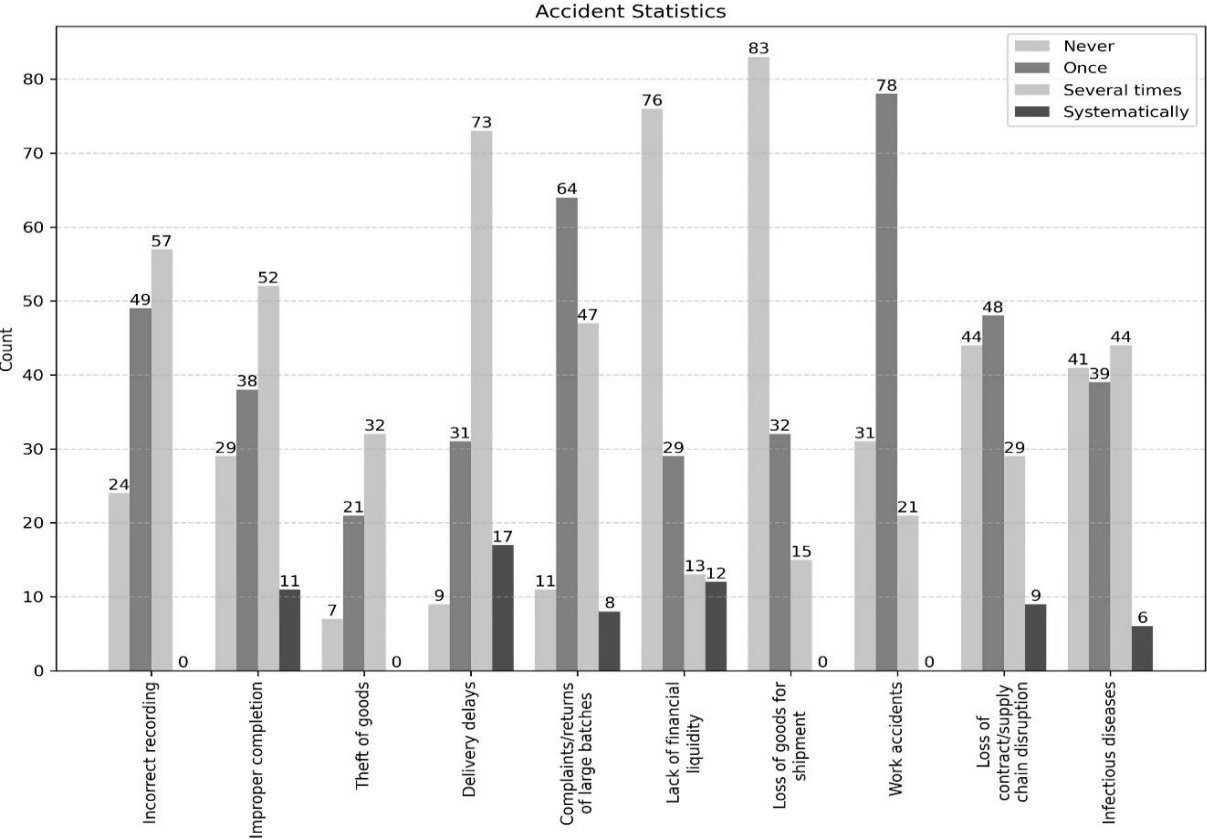


Chart 3. Internal, non-technical threats in the warehouse  
Source: Based on survey analysis

Examining the survey results reveals the varying degrees of negative effects on warehouse management. Notably, natural hazards had the most significant impact (63 cases classified as large or very large). The following closely were personal hazards (28 cases), while technical hazards ranked third (11 cases). Additionally, civilization-related risks (8 cases) and social risks (7 cases) also contributed to the overall impact.

In summary, among the five types of external threats, natural hazards are both the most burdensome and the most frequent.

**ANALYSIS OF INTERNAL, NON-TECHNICAL THREATS IN THE WAREHOUSE**

Challenges in the execution of the warehouse process should not be attributed solely to external threats. Analyzing the responses to the question about non-technical internal hazards that occurred in your warehouse over the past three years reveals that, alongside external risks, there are other factors influencing logistics processes. According to Chart 3 on warehouse threats, those that have never occurred relate to:

- Lost Shipments: 83 cases (63%);
- Financial Liquidity Issues: 76 cases (59.7%);



- Contract Loss/Supply Chain Disruption: 44 cases (33.9%).

The warehouse safety threats that occurred ‘several times’ or ‘systematically’ pertain to:

- Delivery Delays: 90 cases (70%)
- Incorrect Picking: 63 cases (48%)
- Complaints/Returns of Large Batches: 55 cases.

Among the threats mentioned above, delivery delays and incorrect picking are the result of internal organizational errors within the warehouse. The third threat is a consequence of these two factors. To enhance customer service quality, warehouses must focus on improving their internal systems to mitigate these negative effects. This can be achieved through two distinct approaches:

1. Human Factor Optimization: Enhance the efficiency and effectiveness of human resources by making appropriate personnel adjustments.
2. Implementing Support Tools: Deploy tools and instruments that align with warehouse policies, aiming to eliminate errors and streamline logistics activities. Examples include warehouse automation through various IT systems designed to enhance warehouse management processes.

Another aspect concerns evaluating the significance of these internal non-technical threats in the context of their negative impact on warehouse operations. The analysis indicates that the level of negative impact on warehouse functioning, considering non-technical internal hazards, is lowest in the following categories: ‘none’, ‘very small’ and ‘small’:

- loss of goods – 112 cases (86%);
- lack of financial liquidity – 104 cases (80%);
- registration errors – 80 cases (61%).

When assessing the impact of threats in the ‘medium’, ‘large’, and ‘very large’ categories, the highest impact occurs in the following situations:

- Theft of Goods: 71 cases (54%)
- Infectious Diseases: 57 cases (43%)
- Complaints/Returns of Large Batches: 55 cases (42%).

From the analysis of these two groups of non-technical hazards, two conclusions emerge:

1. Lost Shipments and Financial Liquidity Issues: These align in terms of frequency and impact on logistics processes. They occur infrequently and have a low impact on warehouse functioning.
2. Complaints/Returns of Large Batches: These incidents, occurring ‘several times’ or ‘systematically’, correlate with the assessment of their impact on warehouse management.

## **ANALYSIS OF INTERNAL THREATS OF A TECHNICAL NATURE IN THE WAREHOUSE**

When evaluating disruptions in warehouse processes, it is essential to consider not only nontechnical internal hazards. Analyzing responses to the question *What internal technical threats have occurred in your warehouse in the last three years?* clearly shows that, alongside

non-technical risks, there are other factors influencing logistics processes with a technical nature. These factors include:

- System Failures: Technical issues related to the warehouse’s IT systems;
- Floods: Risks associated with water damage due to flooding;
- Warehouse Fires: Fire hazards within the warehouse;
- Mechanical Damage to Goods: Accidental damage to goods caused by mechanical factors;
- Internal Transport Equipment Failures: Issues with forklifts, pallet jacks, or other internal transport vehicles;
- Technical System Failures: Problems with internal technical systems (such as electrical or ventilation systems).

Addressing these technical risks is crucial to maintaining warehouse safety and efficient operations.

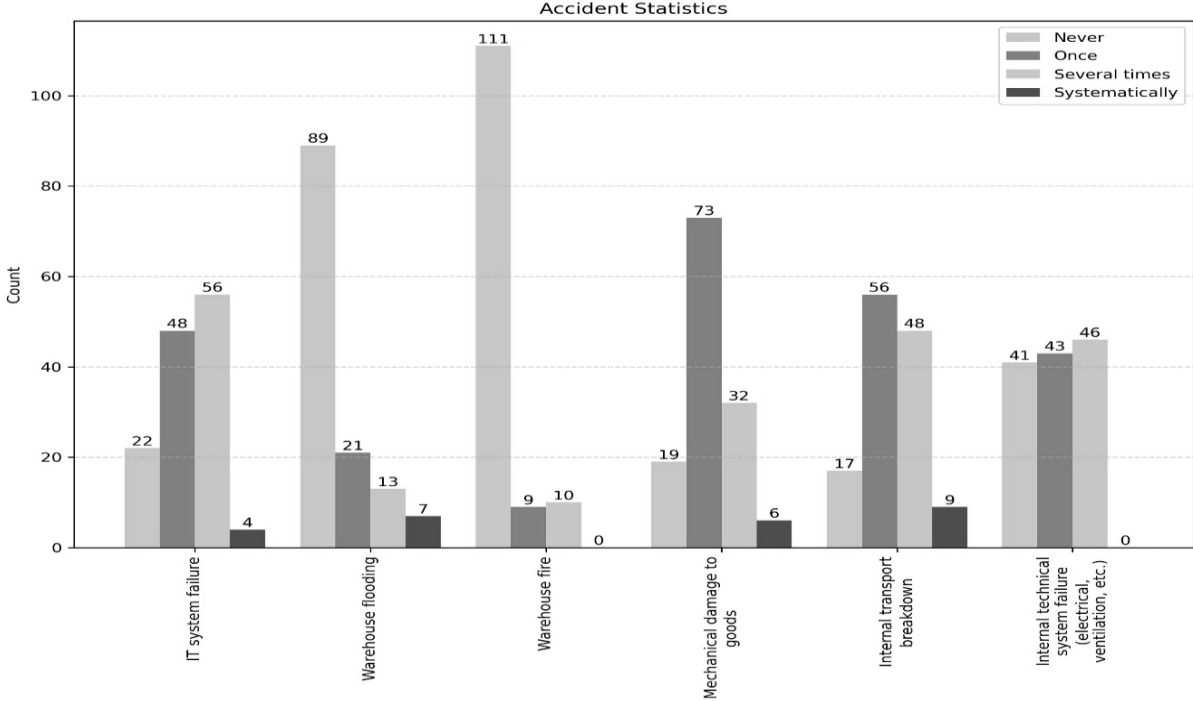


Chart 4. Frequency of internal threats of a technical nature in the warehouse

Source: Based on survey analysis

According to the analysis in Chart 4, warehouse safety threats that have ‘never occurred’ or occurred only ‘once’ relate to:

- Warehouse Fires: 120 cases (92.3%);
- Floods: 110 cases (84.6%);
- Mechanical Damage to Goods: 92 cases (70.8%).

On the other hand, threats that occurred ‘several times’ or ‘systematically’ pertain to:

- IT System Failures: 60 cases (46.1%);
- Internal Transport Equipment Failures: 57 cases (43.8%);
- Internal Technical System Failures (electrical, ventilation, etc.): 46 cases (35.4%).

Based on the survey analysis, it can be concluded that the level of negative impact on warehouse functioning, considering technical internal hazards, is lowest in the following categories: ‘none,’ ‘very small,’ and ‘small’:

- Warehouse Fires: 130 cases (100.0%);
- Flooding of the warehouse: 122 cases (93.8%);
- Mechanical Damage to Goods: 92 cases (70.8%).

Summarizing the impact of internal technical hazards across three categories: ‘medium’, ‘large’, and ‘very large’, the highest negative impact on warehouse functioning, as perceived by managers, can be attributed to the following failures:

- IT System Failures: 71 cases (54.6%);
- Internal Transport Equipment Failures: 52 cases (40%);
- Internal Technical System Failures (electrical, ventilation, etc.): 40 cases (30.8%).

These risks underscore the importance of effective risk management and preventive measures in warehouses. Ensuring proper maintenance and safety procedures can mitigate these hazards and enhance overall warehouse safety.

The results analyzed with respect to the negative impact on warehouse operation due to internal technical hazards clearly confirm that the frequency of technical threats correlates with its impact on warehouse operations. The more (or less) frequently they occur, the greater (or smaller) the resulting losses. Three notable examples of such risks are warehouse fires, floods, and mechanical damage to goods.

## CONCLUSIONS

Warehouses serve as fundamental components in supply chain operations. Without them, it is challenging to envision the functioning of business processes related to procurement, production/services, and distribution. It is essential to recognize that all warehouses, including Class A<sup>19</sup> facilities, are susceptible to various risks originating from human actions or natural events.

Events such as the COVID-19 pandemic, energy crises, inflation, the war in Ukraine, worsening climate conditions (heatwaves, floods), increasing material costs, and demand-supply fluctuations require the exploration of new organizational and technical solutions in warehouse management. These challenges drive the search for innovative approaches to enhance safety, efficiency, and adaptability in warehouse operations.

The research results presented in this paper allow us to address the research problem, revealing the extent to which technical and non-technical systems impact warehouse management in unplanned situations. The survey analysis categorized risks into three groups: external, non-technical

---

<sup>19</sup> Depending on various parameters, warehouses are typically classified into four primary classes (A, B, C, D) and two additional classes (A+ and B+). The best-prepared warehouses, considering inventory management, fall into the A and A+ categories. These classifications help ensure efficient storage and logistics operations.

internal, and technical. Notably, natural hazards are both the most severe in terms of consequences and the most frequent. Following these are personal and technical risks.

In the second group, internal non-technical threats, the human factor plays a crucial role. It is directly related to actions such as proper completion, theft, or infectious diseases. Therefore, it becomes necessary to eliminate these threats by taking appropriate corrective actions and raising awareness among personnel about their importance in the entire process of ensuring safety in warehouse management. In the third group, internal technical threats, three types are most commonly identified: warehouse fires, flooding, and mechanical damage to goods, which directly impact the losses incurred in the warehouse.

The presentation of these three theoretical subsections and one practical subsection allowed us to achieve the goal set in the article, as we identified and evaluated tools and practices that positively affect safety in warehouses in Poland.

## REFERENCES

- 8 Types of Warehouse Security Measures. 2023. In [https://www-thefulfillmentlab-com.translate.google.com/blog/warehouse-security/?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-thefulfillmentlab-com.translate.google.com/blog/warehouse-security/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2019. 2020. Komenda Główna PSP.
- Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020. 2021. Komenda Główna PSP.
- Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2021. 2022. Komenda Główna PSP.
- Brown Robert. 2023. 6 potential threats to warehouse facilities. In [https://thebossmagazine-com.translate.google.com/potential-threats-to-warehouse-facilities/?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://thebossmagazine-com.translate.google.com/potential-threats-to-warehouse-facilities/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- de Vries Jelle, de Koster Rene, Stam Daan. 2016. "Safety does not happen by accident: antecedents to a safer warehouse". *Production and operations management* 25(8): 1377-1390.
- Forcina Antonio, Falcone Domenico. 2021. "The role of Industry 4.0 enabling technologies for safety management: A systematic literature review". *Procedia Computer Science*, DOI: 10.1016/j.procs.2021.01.260: 436–445.
- GUS: wzrost liczby nowych firm na koniec 2021 r. 2023. In <https://www.money.pl/gospodarka/gus-wzrost-liczby-nowych-firm-na-koniec-2021-r-ale-jest-tez-niepokojacy-trend-6725247996840928a.html>.
- How to make a warehouse efficient: From space optimization to cost reduction. 2023. In [https://www-modula-eu.translate.google.com/blog/how-to-make-a-warehouse-efficient-from-space-optimization-to-cost-reduction/?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-modula-eu.translate.google.com/blog/how-to-make-a-warehouse-efficient-from-space-optimization-to-cost-reduction/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Instrukcja o zasadach i organizacji przechowywania oraz konserwacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego DD/4.22.8. 2013. Inspektorat Wsparcia SZ RP.
- Kołodziński Edward. 2022. Istota inżynierii systemów zarządzania bezpieczeństwem. W <http://www.uwm.edu.pl>.
- Larco Martinelli Jose Antonio, de Koster Rene, Roodbergen Kees Jan, Dul Jan. 2013. Managing warehouse efficiency and worker discomfort through enhanced storage assignment decisions. *International Journal of Production Research*. 55: 6407-6422.

- Main warehouse risks: keep them under control. 2023. In [https://www-mecalux-com.translate.goog/blog/main-risks-warehouses?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-mecalux-com.translate.goog/blog/main-risks-warehouses?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- O'Donnell John. 2023. Definition warehouse management system (WMS). In [https://www-tech-target-com.translate.goog/searcherp/definition/warehouse-management-system-WMS?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-tech-target-com.translate.goog/searcherp/definition/warehouse-management-system-WMS?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Paszowski Stanisław. 1999. Podstawy teorii systemów i analizy systemowej. Warszawa: WAT.
- Piłatowska Jolanta. 2023. 10 best warehouse safety tips. In [https://linkercloud-com.translate.goog/blog/warehousing/10-best-warehouse-safety-tips?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://linkercloud-com.translate.goog/blog/warehousing/10-best-warehouse-safety-tips?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Pyster Art, Olwell David. 2023. System Reliability, Availability, and Maintainability. In [https://sebokwiki.org/wiki/System\\_Reliability,\\_Availability,\\_and\\_Maintainability](https://sebokwiki.org/wiki/System_Reliability,_Availability,_and_Maintainability).
- Rozporządzenie ministra pracy i polityki socjalnej z 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. z 2003 r. Nr 169, poz. 1650 ze zm.).
- Schuetz Michael. 2022. Everything You Need to Know About Warehouse Security. In <https://www.getkisi.com/blog/everything-you-need-to-know-about-warehouse-security>.
- Sienkiewicz Piotr, Świeboda Halina. 2015. Ryzyko w inżynierii systemów bezpieczeństwa, In Inżynieria systemów bezpieczeństwa. PWN.
- Sienkiewicz Piotr. 2007. „Teoria i inżynieria bezpieczeństwa systemów”, Zeszyty Naukowe AON 66(1): 252-269.
- Skowronek Czesław, Sarjusz-Wolski Zdzisław. 2008. Logistyka w przedsiębiorstwie. Warszawa: PWE.
- Sowa, Mariusz. 2018. Threats to health and safety at work when completing a warehouse process. *European Journal of Service Management* 27/1 (3): 285-219.
- Sygnalizacja włamaniowa i napadu. 2023. In [https://miwsc-eu.translate.goog/burglary-and-robbery-signalling/?lang=en&\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://miwsc-eu.translate.goog/burglary-and-robbery-signalling/?lang=en&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Szymonik Andrzej, Stanisławski Robert. 2023. Supply Chain Security. How to Support Safety and Reduce Risk in Your Supply Chain Process. New York: Routledge /Taylor & Francis Groups.
- Typy pożarów. 2023. In <https://sorbex.pl/typy-pozarow/>.
- Warehouse Risk Management: Is Your Facility Secure? 2023. In [https://www-clearrisk-com.translate.goog/risk-management-blog/is-your-warehouse-secure?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-clearrisk-com.translate.goog/risk-management-blog/is-your-warehouse-secure?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Whiting Geoff. 2023. 10 quick actions you can take to improve warehouse security. In [https://www-explorewms-com.translate.goog/actions-for-improved-warehouse-security.html?\\_x\\_tr\\_sl=en&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-explorewms-com.translate.goog/actions-for-improved-warehouse-security.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).
- Wypadki przy pracy w 2021. 2022. GUS.
- Zaskórski Piotr. 2015. Informacja ciągłości działania determinantą bezpieczeństwa organizacji, In Nie-bezpieczny świat. Systemy. Informacja. Bezpieczeństwo. AON.
- Zhang Yipeng. 2022. Smart Logistics Warehouse Management System Based on RFID and Internet of Things Technology, W 2nd International Conference on Networking, Communications and Information Technology, 489-492, Manchester.
- Zieliński Lech. 2015. BHP w magazynie. Warszawa: Wiedza i Praktyka.



**Izabela BOJKO**

Uniwersytet w Siedlcach

Wydział Nauk Społecznych

izabela.bojko@uph.edu.pl

<http://orcid.org/0000-0001-8894-2753>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.13>



---

**RECENZJA MONOGRAFII RYANA HASSA,  
*STRONGER: ADAPTING AMERICA'S CHINA STRATEGY  
IN AN AGE OF COMPETITIVE INTERDEPENDENCE,  
NEW HAVEN-LONDON 2021*<sup>1</sup>**

---

Na początku marca 2021 r. na rynek wydawniczy trafiła książka zatytułowana *Stronger: Adapting America's China Strategy in an Age of Competitive Interdependence*. Autorem monografii jest Ryan Hass, *senior fellow* ds. polityki zagranicznej w Brookings Institution. W latach 2008-2012 pracował w ambasadzie USA w Pekinie. Podczas drugiej kadencji Baracka Obamy, w latach 2013-2017, był dyrektorem ds. Chin, Tajwanu i Mongolii w Radzie Bezpieczeństwa Narodowego USA (*National Security Council, NSC*).

Recenzowana publikacja składa się ze wstępu oraz siedmiu rozdziałów. Autor podejmuje w niej próbę opracowania praktycznych rekomendacji dla Stanów Zjednoczonych w obliczu wzrostu znaczenia Chin oraz zaprezentowania, jego zdaniem, właściwej skali wyzwań ze strony Państwa Środka. Uważa on bowiem, że mocne strony Pekinu są wyolbrzymiane, co w konsekwencji może prowadzić do wzrostu poczucia zagrożenia w Waszyngtonie i podejmowania pochopnych, często niewłaściwych decyzji (s. 4). W celu zrozumienia natury stosunków amerykańsko-chińskich Hass proponuje koncepcję rywalizacyjnej współzależności (*competitive interdependence*) (s. 4). Zgodnie z jej założeniami „rywalizacja” pozostaje definiującym atrybutem relacji, a „współzależność” jest nieunikniona ze względu na silne powiązania finansowe, handlowe, naukowe, akademickie oraz wymianę międzyludzką – łączące oba państwa (s. 67).

Autor przeprowadza analizę polityki Chińskiej Republiki Ludowej, ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących w okresie przywództwa Xi Jinpinga. Wiążą się one między innymi z bardziej asertywną postawą i gotowością do realizowania chińskich ambicji narodowych, nawet kosztem konfliktu z Waszyngtonem. Równolegle zauważa, że w Stanach Zjednoczonych nastąpił wzrost obaw o słabnącą pozycję w relacjach z Państwem Środka, będących konsekwencją niespełnionych oczekiwań dotyczących przebiegu reform w Chinach, polityki administracji Baracka Obamy wobec ChRL oraz problemów socjoekonomicznych i demograficznych wewnątrz kraju. Hass wskazuje słabe punkty Chin, które według niego są często

---

<sup>1</sup> R. Hass, *Stronger: Adapting America's China Strategy in an Age of Competitive Interdependence*, Yale University Press, New Haven-London 2021, ss. 229, ISBN 978-0-300-25125-8.

niezauważane lub pomijane, podczas gdy atuty – wyolbrzymiane. W przypadku Stanów Zjednoczonych koncentruje się wyłącznie na mocnych stronach.

Dalsza część poświęcona została strategicznym ambicjom Chin, w tym zbadaniu celów i interesów Państwa Środka na arenie międzynarodowej. Zdaniem Hassa Chiny dążą do wzrostu potęgi, bogactwa, wpływów i szacunku, a ich kluczowe interesy obejmują niezależność, bezpieczeństwo i rozwój. Autor zwraca uwagę na trudności, z jakimi będzie mierzyć się Chińska Republika Ludowa w nadchodzących dekadach. Przedstawia także rekomendacje dla Stanów Zjednoczonych. Proponuje, aby z jednej strony poszukiwały one możliwości dialogu z Chinami i zachęcały je do większego, pozbawionego agresji zaangażowania w sprawy międzynarodowe, zaś z drugiej strony jasno wyznaczyły granice, których przekroczenie będzie skutkowało zdecydowaną odpowiedzią (s. 64).

Hass prezentuje koncepcję rywalizacyjnej współzależności. Opiera się ona na założeniu, że Chiny są jednocześnie największym rywalem Stanów Zjednoczonych oraz potencjalnym partnerem w rozwiązywaniu globalnych problemów (s. 76). Autor podkreśla konieczność wypracowania przez Stany Zjednoczone rozwiązań umożliwiających utrzymanie wiarygodności zobowiązań sojuszniczych oraz zachęcenie Chin do przyjęcia roli odpowiedzialnego mocarstwa. Jego zdaniem błędem jest rozpatrywanie kwestii przywództwa w Azji w kategoriach binarnego wyboru pomiędzy USA a Chińską Republiką Ludową (s. 83). Uważa, że dialog przyniesie korzyści obu stronom, jednak będzie on możliwy dopiero po rozwiązaniu kluczowych problemów utrudniających progres w relacjach, takich jak kwestia praw człowieka.

Zdaniem autora w kolejnych latach relacje amerykańsko-chińskie będą charakteryzować się rosnącą rywalizacją. Jej główną płaszczyzną pozostanie gospodarka, natomiast rdzeniem – najnowsze technologie (s. 113). Wskazuje problemy, przed jakimi mogą stanąć Chiny w tym obszarze. Prezentuje również rozwiązania mogące przyczynić się do poprawy konkurencyjności Ameryki. Za najlepsze uważa wzmocnienie własnych zdolności oraz koncentrację na szeroko rozumianym rozwoju.

Hass stoi na stanowisku, że rywalizacja między państwami może przybrać formę konfrontacji militarnej ze względu na liczne punkty zapalne w regionie (np. spory na Morzu Południowochińskim i realizowana przez Pekin „taktyka krojenia salami” czy kwestia Tajwanu), jednocześnie uważa, że można jej uniknąć. W tym celu oba państwa powinny znaleźć odpowiedni sposób ochrony własnych interesów bez znaczącego naruszania interesów drugiej strony oraz wypracować odpowiednie kroki umożliwiające zarządzanie ryzykiem. Ważną rolę w równoważeniu wpływów Państwa Środka Hass dostrzega w pogłębianiu relacji z sojusznikami i partnerami oraz poszukiwaniu innych sprzymierzeńców w regionie.

W ostatniej części autor przekonuje, że skala wyzwań generowanych przez Chiny wymaga opracowania przez Stany Zjednoczone nowej strategii. Powinna ona uwzględniać unikanie zbyt silnych reakcji na aktywność Pekinu, uświadomienie sobie dualizmu charakteryzującego relacje obu państw (rywalizacji i współzależności) oraz wzmocnianie własnego potencjału. Jako istotny

element wskazuje także rozwiązywanie problemów, z jakimi mierzą się Stany Zjednoczone w sferze wewnętrznej.

Publikacja Ryana Hassa jest pozycją wartą polecenia. Sformułowane wnioski prezentują interesującą perspektywę rywalizacji amerykańsko-chińskiej. Autor przekonuje, że pokojowe współistnienie obu państw jest możliwe. Twierdzi, że Stany Zjednoczone są zdolne do utrzymania globalnej dominacji przez kolejne dekady. Na uwagę zasługują również rekomendacje Hassa podkreślające konieczność poświęcenia szczególnej uwagi sprawom wewnętrznym Stanów Zjednoczonych, w tym wzmocnieniu własnego potencjału oraz innowacyjności w rywalizacji z ChRL. Dodatkowym walorem publikacji jest doświadczenie praktyczne autora. Niedośyt budzi wybiórcza analiza słabych i mocnych stron Chin i Stanów Zjednoczonych oraz niedostateczne omówienie sposobów wdrażania proponowanych strategii. Ponadto monografia nie zawiera rozdziału podsumowującego rozważania. Niemniej jednak recenzowana publikacja zdecydowanie jest pozycją wartościową zarówno dla badaczy zajmujących się relacjami amerykańsko-chińskimi, jak i amerykańskich decydentów.

**Karolina SÓWKA**

Uniwersytet w Siedlcach

Wydział Nauk Społecznych

karolina.sowka@uph.edu.pl

<http://orcid.org/0000-0003-0825-143X>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.14>



---

**RECENZJA MONOGRAFII DAVIDA SHAMBAUGHA,  
*WHERE GREAT POWERS MEET: AMERICA AND CHINA IN SOUTH-  
EAST ASIA, NEW YORK 2021*<sup>1</sup>**

---

Aktywność Stanów Zjednoczonych i Chińskiej Republiki Ludowej jest przedmiotem uważnej obserwacji badaczy sceny międzynarodowej. Interesującą perspektywę przedstawia monografia *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*, której autorem jest uznany specjalista w zakresie studiów nad Chinami David Shambaugh. Amerykański badacz był pierwszym cudzoziemcem, któremu władze ChRL zezwoliły na podjęcie studiów na kierunku stosunki międzynarodowe na chińskim uniwersytecie. Shambaugh oprócz krótszych wyjazdów na szkoły letnie spędził dwa lata na uniwersytecie w Pekinie, gromadząc materiały do swojej dysertacji doktorskiej. W ciągu kariery badawczej opublikował liczne monografie, prace zbiorowe i artykuły w czasopismach naukowych.

*Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia* została wydana przez Oxford University Press w 2021 r. Treść publikacji podzielono na siedem rozdziałów opatrzonych przedmową, przypisami oraz indeksem końcowym. Stanowi ona aktualne i wartościowe źródło wiedzy zaprezentowanej w ujęciu szeroko pojętego paradygmatu realistycznego.

Shambaugh myślą przewodnią monografii uczynił rywalizację Stanów Zjednoczonych i Chin, koncentrując się na regionie Azji Południowo-Wschodniej. Autor zwrócił uwagę na jej wielowymiarowy charakter, obejmujący kwestie polityczne, gospodarcze, kulturowe i militarne. Podkreślił również rosnącą rolę regionu, którego synonimem dla wielu badaczy stało się Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of South-East Asian Nations*, ASEAN). Shambaugh zwrócił uwagę na fakt, że państwa członkowskie sprawnie radzą sobie z manewrowaniem między rywalizującymi stronami, potrafiąc zyskać na walce dwóch potęg o wpływy.

Autor konsekwentnie zaprezentował dwa symetryczne obrazy obecności USA i ChRL w Azji Południowo-Wschodniej. Najpierw przedstawił historię początkowych kontaktów Stanów Zjednoczonych z państwami regionu, sięgających pierwszej połowy XIX w., które dotyczyły przede wszystkim kwestii handlowych i religijnych. W przeszłości Amerykanie

---

<sup>1</sup> D. Shambaugh, *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*, Oxford University Press, New York 2021, ss. 326, ISBN 9780190091132.

koncentrowali uwagę na Chinach, Japonii i Korei, mniejsze znaczenie przypisując pozostałym państwom. Ponadto ukazana została ewolucja roli, jaką USA odgrywały w regionie, szczególnie wskutek wydarzeń mających miejsce po wybuchu II wojny światowej, oraz zmiany zachodzącej w polityce prowadzonej przez kolejne amerykańskie administracje.

W dalszej części omówiono działania podejmowane przez Stany Zjednoczone w okresie prezydentury Baracka Obamy i Donalda Trumpa. Analiza objęła trzy wymiary: dyplomację, handel i bezpieczeństwo. W latach 2009-2017 dążono do pogłębiania i wzmacniania relacji z państwami w regionie, a zwrot ku Azji (*pivot to Asia*) zaowocował między innymi podpisaniem licznych umów i zwiększeniem obecności wojskowej. Przejęcie władzy przez Donalda Trumpa przyczyniło się do pogorszenia relacji z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Jego działania pokazały, że Stany Zjednoczone nie są partnerem, na którym można w pełni polegać. W tej części autor zaprezentował także stosunki USA ze Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej. W szczególny sposób Shambaugh zanalizował relacje w obszarze bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych z państwami członkowskimi tejże organizacji.

Następnie autor przeszedł do drugiego obrazu, czyli perspektywy Chin. Pierwsze udokumentowane kontakty Państwa Środka z krajami w regionie Azji Południowo-Wschodniej sięgają czasów dynastii Qin (221-206 p.n.e.). W czasach cesarstwa w chińskiej percepcji państwa regionu, z którymi utrzymywano relacje handlowe, były uznawane za trybutariuszy. Autor wskazał również, że w okresie Republiki Chińskiej (1912-1949) wszelkie interakcje miały charakter pozapaństwowy, a oficjalne stosunki praktycznie nie istniały. W swych początkach ChRL utrzymywała stosunki dyplomatyczne jedynie z czterema państwami regionu. Istotne zmiany w relacjach z państwami Azji Południowo-Wschodniej miały miejsce w latach 70., po dojściu do władzy Deng Xiaopinga. Od tego czasu priorytetem stały się kwestie gospodarcze i rozwój państwa. Przełomem w postrzeganiu Chin był kryzys azjatycki w 1997 r., kiedy władze w Pekinie wsparły finansowo niektóre państwa regionu.

Polityka Chin prowadzona w ostatnich latach przyczyniła się do wzmocnienia więzi gospodarczych i politycznych z państwami Azji Południowo-Wschodniej, rozwijano także współpracę w obszarach turystyki i edukacji. Shambaugh wskazał, że bliskość geograficzna ułatwia ChRL zwiększoną obecność w regionie. Chiny nasilają interakcje z członkami ASEAN, wykorzystując liczne instrumenty dyplomatyczne, gospodarcze, kulturalne oraz militarne. Autor podkreślił szczególne znaczenie dla władz w Pekinie relacji z Indonezją, Malezją i Tajlandią, jego zdaniem stosunkom z pozostałymi państwami nadano mniejszy priorytet.

Zdaniem autora kraje Azji Południowo-Wschodniej umiejętnie radzą sobie, z rywalizacją potęg. Badacz wskazał, że żadne z państw nie pozostaje pod całkowitym chińskim bądź amerykańskim wpływem, starając się czerpać korzyści z istniejącej sytuacji. Niektóre państwa ASEAN stosują strategię określaną jako *hedging*, polegającą na naprzemiennym prowadzeniu polityki równowagi sił lub *bandwagoningu*. Oznacza to, że część z państw Azji Południowo-Wschodniej jednocześnie wykorzystuje elementy równoważenia wobec USA i Chin, jak też czerpie korzyści z rosnącej konkurencji między dwiema potęgami.

W podsumowaniu Shambaugh stwierdził, że to właśnie Azja Południowo-Wschodnia stanie się główną areną rywalizacji Chin i Stanów Zjednoczonych, co będzie wyzwaniem dla elit politycznych państw regionu. Ostatecznie autor zaprezentował cztery możliwe scenariusze na przyszłość, od wzrastającego *bandwagoningu* na rzecz Chin, poprzez kontynuowanie „miękkiej rywalizacji” chińsko-amerykańskiej, następnie polaryzację i „twardą rywalizację”, aż po bardziej neutralny *hedging*.

Monografia *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia* stanowi ważny wkład w badanie rosnącej rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Chin. Shambaugh w przejrzysty i interesujący sposób przedstawił, jak ta rosnąca konkurencja oddziałuje na państwa członkowskie ASEAN. Co ważne, ukazał tło historyczne niezbędne do zrozumienia współczesnych wydarzeń i procesów. Struktura publikacji jest spójna i pozwala na poznanie perspektywy zarówno Stanów Zjednoczonych, Chińskiej Republiki Ludowej, jak i dziesięciu państw regionu. Wskazuje mocne i słabe strony chińskich i amerykańskich działań. Jest to lektura zdecydowanie warta uwagi.

## NOTES ABOUT THE AUTHORS

**ANDRUSIKIEWICZ WACŁAW** – assoc. prof., Ph.D., Eng., AGH University of Science and Technology in Kraków, Poland; university professor; research interests: mining and civil engineering, safety engineering.

**BOJKO IZABELA** – PhD candidate at the Institute of Security Studies at University of Siedlce, Poland. Research interests: security issues in Asian, Japanese security policy.

**ELAK LESZEK** – colonel of the Polish Army, professor of social sciences in the discipline of security studies, Vice-Rector for Student Affairs at the War Studies University in Warsaw (Poland), head of the Department of Security Sciences at the University College of Applied Sciences in Chełm. Awarded by the Minister of National Defence for teaching achievements in 2017. In 2021, the jury of the prestigious monthly *Polska Zbrojna*, under the honorary patronage of the Minister of National Defence, awarded him “Buzdygan” (military Oscar) for shaping the awareness of the military and civilian environment in the field of national security. He supervised 20 doctors of security studies. He is the author of numerous reviews in the field of security, a participant of scientific teams in development scientific projects and the author and co-author of approximately 120 publications.

**JARNICKI DAMIAN** – holds a Ph.D. degree in Security Sciences, Lecturer at the Institute of Security Studies, Faculty of Social Sciences, University of Siedlce, Poland; Member of the Research Team on Theoretical and Empirical Studies on International Security. His research interests focus on: systems and concepts of international security, geopolitics, security policies and strategies, and strategic cultures of states, as well as information security and asymmetric threats. Author of over 50 scientific publications, including the monograph entitled “Russian Vision of Contemporary Global Security Architecture” (2023).

**KOBALCZYK-GRUDA FABIAN** – Ph.D. student at the Institute of Security and Informatics at the University of the Commission of National Education, Poland. In 2024, he received a master’s degree in national security, specializing in information security. His research interests include: geopolitics, the war in Ukraine, the security system of Poland.

**MISZCZUK MARCIN** – Ph.D. in Security studies, officer of Armed Forces of the Republic of Poland. His scientific interest focuses on problems related to the role and place of NATO in the contemporary security environment on the European continent and the threats created by the Russian Federation to the security of NATO's Eastern Flank. Author and co-author of several research articles and a book chapter.

**OJDANA-KOŚCIUSZKO MONIKA** – Ph.D. in social sciences in the discipline of security sciences, assistant professor at the Institute of Management and Quality Sciences at the University of Siedlce. Her research interests focus on security and its threats, management of the circular economy, transport and sustainable development.

**OSKIERKO MARCIN** – Ph.D in social sciences in the discipline of security sciences, assistant professor at the Department of Security Sciences of the State School of Higher Education in Chełm, Poland. He specializes in research on the protection of the borders of the Republic of Poland and the EU, migration policy and the role of the Border Guard in the state security system. An active scientist, author of scientific articles and participant of scientific conferences in Poland and abroad. In his research work, he focuses on issues related to migration crises, challenges to border security and the use of new technologies in border protection. His doctoral dissertation was devoted to the issue of security threats on the Polish-Ukrainian border, analyzing both practical and theoretical aspects of border protection in the European context. He is also involved in the popularization of security education and promoting cooperation between state services and local communities in order to increase the level of security. In addition, as a member of the Polish Geopolitical Society and the Polish Political Science Society, he participates in scientific projects and debates on key security issues on a local and global scale. He also cooperates with international scientific communities in the area of research on the effects of migration and challenges related to EU migration policy.

**SOBIECKI MARCIN** – from 2023 – Ph.D. student at the Institute of Security Studies at University of Siedlce, Poland. With an open doctoral proceedings on the topic *Audio - video recording system as an instrument of activities in the Polish police in the years 2015-2021 (System rejestracji audio – video jako*

*instrument działań w polskiej policji w latach 2015-2021*). Police officer in active service for 18 years at the District Police Headquarters in Ostróda, in September 2024 he passed the officer's exam, currently waiting for appointment to the rank of Deputy Commissioner. Since 2022 – Deputy Officer of the Duty Team of the Prevention and Road Traffic Department of the District Police Headquarters in Ostróda (management of subordinate patrols in the service, operation of Police systems, etc.). In the years 2018-2022 a member of the Offences and Social Prevention Team of the District Police Headquarters in Ostróda. In the years 2007-2018 desk officer of Road Traffic Department of the District Police Headquarters in Ostróda. Specialist course in road traffic at the Police Training Center in Legionowo. In the academic year 2022-2023 and 2024-2025 lecturer at the University of WSB Merito in Gdańsk, Poland.

**SÓWKA KAROLINA** – PhD candidate at the Institute of Security Studies at University of Siedlce, Poland. Research interests: international security, security policy of the People's Republic of China.

**STECENKO INNA** – Doctor of Economics science, professor at the Transport and Telecommunication Institute, ideological inspirer, promoter and head of the doctoral program “Digital Economy and Business”. Professor Stecenko has a membership in various scientific organizations: an expert at the Latvian Council for Science in the field “Economics and Business” (since 2013); member of the State Council of Emeritus Scientists in Latvian Ministry of Education and Science (since 2018); since 01.2020 Member of Eurasian Scientific Council of Eurasian Scientific Institute Aktau Country, Kazakhstan; an Expert at UN Environment Program (since 2023). Inna Stecenko is author and co-author more than 110 publications, incl. 9 books and textbooks. The research results are presented by participation in international conferences both in Europe (Baltic countries, Poland, Czech Republic, etc.), and in Asia (Uzbekistan, Kazakhstan, PRC - China, Taiwan, Republic of Korea.). Professor promoted 9 Doctoral theses and, as official reviewers of 15 PhD theses.

**SURMACA EVELINA** – Second year Business & Management student at Royal Holloway, University of London. Co-author of 5 scientific works in the fields of economics, finance, law, and security.

**SURMACS ANDREY** – Doctor of Economics science, Associate Professor at the Baltic International Academy (Latvia), lawyer, and lecturer at various European universities. Has experience in management positions in commercial banks, investment companies, stock exchanges, insurance companies, and real estate companies. Was a consultant to the commissions of the Parliament of the Republic of Latvia. Author of over 30 scientific works in the fields of economics, finance, law, and security.

**SZTOBRYN MARCIN** – Col. Ph.D., Graduate of the Polish Air Force Academy. In 2022, he obtained a Ph.D. degree in the discipline of security sciences at the Polish Air Force Military University. Under the scientific supervision of prof. Janusz Karpowicz, he prepared a doctoral dissertation entitled *Safety threats in the process of operating M-346 Bielik aircrafts (Zagrożenia bezpieczeństwa w procesie eksploatacji samolotów M-346 Bielik)*. Author and co-author of scientific papers. Participant of national and international conferences, a member of scientific committees.

**SZYMONIK ARTUR** – Ph.D., is an officer of the Polish Army, currently employed as an assistant professor at the Military University of Land Forces in Wrocław, Faculty of Management and Leadership. The area of research he is interested in primarily includes security, logistics, internal security, and cybersecurity of autonomous vehicles. His previous articles include: Cybersecurity of autonomous vehicles – threats and mitigation, Health Security Management, The concept of a health security system model during a pandemic, Obesity as a threat to health security.

**WALOCH ZUZANNA** – Student of the University of Siedlce (Poland), where she obtained a bachelor's degree in criminology in 2024. She is an active member of the Criminology and Forensics Scientific Club. Her research interests include: the functioning of the Prison Service, internal security and the resocialization of persons deprived of liberty. In her research, she focuses on the analysis of security systems in penitentiary institutions, with particular emphasis on the role of officers in creating conditions conducive to effective resocialization.

**WIZIMIRSKA-NAPORA KLAUDIA** – Born in 1990 in Oława, Poland. In 2009 she graduated from High School No. IX in Wrocław. Graduate of General Tadeusz Kościuszko Military University of Land Forces (Poland), with a specialization in Mechanized Forces. Promoted to first officer rank in 2014. Promoted to lieutenant in 2017, to captain in 2019. She served in the 34<sup>th</sup> Brigade of Armored Cavalry and



the Command of the 11<sup>th</sup> Armored Cavalry Division in Żagań. In 2024 she was promoted to the rank of major, currently serving in the Multinational Corps Northeast in Szczecin. In the years 2014-2019 she was a Ph.D. student at the Institute of International Studies of the University of Wrocław, where in 2019 she defended her doctoral dissertation entitled *Modeling solutions to international conflicts using forecasting on selected examples (Modelowanie rozwiązań konfliktów międzynarodowych z wykorzystaniem prognozowania na wybranych przykładach)* and was awarded the first academic degree. Her main research interests focus on international relations and security, in particular on the issues of contemporary conflicts and the role of diplomacy in shaping international security. In addition, she develops her interests in the area of planning and directing operations in land forces at the tactical level. In her free time she likes to travel and play sports.

**ŻURAWSKI SŁAWOMIR** – assistant professor at the Department of Security Sciences at the State School of Higher Education in Chełm, Poland. In 2021, he defended his doctoral dissertation at the Faculty of Aviation Safety of the Polish Air Force University in Dęblin, Poland. His scientific and research activities focus on crisis management, critical infrastructure protection, cybersecurity and broadly understood security. He is a member of the Polish Geopolitical Society, the Polish Political Science Society and the Polish Social Policy Society. He is actively involved in teaching and research activities, publishing in the area of crisis management, cybersecurity and security management. As part of his scientific activity, he cooperates with other academic institutions and participates in conferences. He is the author of scientific publications both in Poland and abroad. His achievements include scientific articles published in renowned journals, as well as chapters in scientific monographs, including international editions. The most important publications are scientific monographs co-authored scientific monographs: *Crisis management at the local government level on the example of communes in Przemysł county (Zarządzanie kryzysowe na szczeblu samorządowym na przykładzie gmin powiatu przemyskiego)*, *Resilience of society and state to hybrid threats (Odporność społeczeństwa, państwa na zagrożenia hybrydowe)*, *Selected elements of hybrid threats (Wybrane elementy zagrożeń hybrydowych)*.